PREMIER • X. ÉVFOLYAM, 72. SZÁM • 2009/2. • ÁPRILIS–MÁJUS • 480 Ft

9 771585 765400 09002

2009. ÁPRILIS–MÁJUS • 480 Ft

PREMIER

SZÍNHÁZ + AZ EGÉSZ VILÁG

CSURKA G.
D. MAGYARI
FEHÉR L.
GESZTI
GORDON
GYÉMÁNT
HARASZTŸ
JOLSVAI
KARINTHY
KELETI
KŐVÁRI
MARX J.
MATA
MATZON
MÁTÉ G.
MEGYESI
MOLNÁR GÁL
RADNÓTI
SCHÄFFER
SZABÓ G. L.
SZIGETHY
TANDORI
TETTAMANTI
TÓTH J.
UNGVÁRI
VITRAY

BORSZÉKI
CSÁKÁNYI
DARVAS
DEÁK BILL
EGERSZEGI
GOBBI
GROSICS
HERNÁDI GY.
HORKAY
HÚS
ILOSFALVY
JANCSÓ
KATHY-HORVÁTH
KÁNYÁDI
KENTAUR
LATINOVITS
MUCHA
MÜLLER Á.
ÖRKÉNY
RUTTKAI
SZIKORA T.
TARÓCZY
TARR
TERNYÁK
TUSHINGHAM
URBÁN
VARSÁNYI
VÁCZI
WAGNER

Nekem szülőházam...

KÁRPÁTI TAMÁS
ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ

Láttál tegnap?

Vagy ahogy a francia mondja – hogy nem létező franciás műveltségem csillogtassam –: Tu m'as vu hier? A kifejezést egy tündérmatrónától hallottam – kilétéről kicsit később –, s nem szól egyébről, mint a színészlélek szeretetteljes kicsúfolásáról.

Mint tudjuk, a színész minden este – jobb esetben – vásárra viszi bőrét, egzisztenciáját, egész életét. De hiába marad szerepe szerint holtan a deszkákon, igazából csak akkor hal meg, ha elmaradnak a visszajelzések, ha nem jönnek a telefonok, sms-ek, táviratok: csoda voltál, vagy, leszel. Ám az igazi színésznek ez is kevés, még a legszemérmesebb exhibicionista is szívesen kasszíroz másnap is bókokat. Ezért gúnyolja a francia „láttál tegnap?"-nak a színészeket – tudtam meg a 97 esztendős múzsától. A történet teljesen valószerűtlen, e lapszámunk mottójához kerestem *Radnóti Miklós* csodálatos költeményének, a *Nem tudhatom-nak* eredeti kéziratát. Petőfi Irodalmi Múzeum: náluk nincs, MTA levéltár: náluk se. Utolsó mentsvárként fogtam a telefonkönyvet, kikerestem *Radnóti Miklósné* telefonszámát, s tárcsáztam. Innen borzongató időutazás részese lehettem: a kagylót a magyar irodalom talán legszebb, de mindenképp legfájdalmasabb szerelmes verseinek ihletője, *Fanni* – oly furcsa lenne itt nénit írni –, alias *Fifike* vette fel.

Néhány nap múlva pedig ott ülhettem e csaknem egy egész századot – s micsoda századot! – megélt, remek humorú, ám még mindig tanárnősen szigorú, bölcs asszony asztalánál. Ittam minden szavát, ő pedig – kevésbé lelkesen – hallgatott engem. Nem volt oda különösebben a szubjektekért – lásd Fejgép rovat –, műfaji pancsolásnak, csip-csup fetisizálásnak, tárgyi pletykológiának nevezte a híres magyarok személyes, többnyire emblematikus tárgyaiból készült műalkotásokat. Nem az a fontos, hogy milyen kanállal evett a költő – mondta –, hanem hogy szavalják a verseit.

Sajnos kiderült, hogy a keresett költemény kézirata nem létezik, a szubjekt-gyűjtemény Magyarország pillangóképe alá azért került Radnóti Miklós egykori írógéptípusának betűivel a *Nekem szülőhazám*…

Bár e látogatás szigorúan magánjellegű volt, házigazdám senkinek sem ad interjút – azért mégiscsak egy színházi lap főszerkesztője beszélgetett az egykori Színművészeti Főiskola tanárával. Természetesen a mártírhalált halt költő emlékének megidézése mellett több téma, így színjátszásunk is szóba került. Ám titoktartási kötelezettség állja útját, hogy vendéglátóm szellemes megállapításait közzétegyem. Kérdés persze, ha megtehetném, örülnének-e az érintettek.

Nem tudhatom.

Kárpáti Tamás

PREMIER
SZÍNHÁZ + AZ EGÉSZ VILÁG

2009. ÁPRILIS–MÁJUS
Kéthavonta megjelenő művészeti magazin

Alapító főszerkesztő:
Kárpáti Tamás

Főszerkesztő-helyettes:
Kővári Orsolya

Művészeti szerkesztő:
Füleki László

Képszerkesztő:
Keleti Éva

Belső munkatárs:
Darvas Iván

Kreatív konzultáns:
Gyémánt László, Szántó András

Főmunkatárs:
Gordon Eszter, Szabó G. László, Szerényi Gábor, Tettamanti Béla

Szerkesztőségi titkár:
Almádi Ilona

E számunk szerzői:
Albert Mária, Borszéki Zita, Csurka Gergely, D. Magyari Imre, Geszti Péter, Jolsvai András, Karinthy Márton, Kányádi Sándor, Kárpáti Tamás, Keleti Éva, Kiss Judit Ágnes, Kővári Orsolya, Lőkös Ildikó, Marx József, Máté Gábor, Megyesi Gusztáv, Molnár Gál Péter, Papp Márió, Radnóti Miklós, Réfi Zsuzsa, Schäffer Erzsébet, Szabó G. László, Szakonyi Károly, Szentgyörgyi Rita, Szepesi Krisztina, Szigethy Gábor, Tandori Dezső, Tarján Tamás, Ungvári Tamás, Vass Lajos, Vitray Tamás, Zilahy Lajos

Illusztráció:
Gyárfás Gábor, Gyémánt László, Kass János, Szerényi Gábor, Tandori Dezső, Tettamanti Béla, Verebics Kati

Fotó:
Barcza Zsolt, Dormán László, Gál Gábor, Gordon Eszter, Keleti Éva, Koncz Zsuzsa, Pálffy György, Perlaki Márton, Pólya Zoltán, Rajnógel Imre, Sárközy Marianna, Somogyi Tibor, Tóth József, Wessely György

KIADJA:
Premier Páholy Kft.
Felelős kiadó a kft. igazgatója
1121 Budapest, Pipiske u. 7.
Hirdetésfelvétel: 395-4260, fax: 239-0080
Előfizetés postai csekken a kiadóban

TERJESZTÉS:
a LAPKER Zrt. országos hálózatán keresztül, RELAY, INMEDIO kiemelt árushelyeken, AUCHAN, INTERSPAR, KAISER'S, CORA üzletláncokban, jegyirodákban

SZERKESZTŐSÉG:
1137 Budapest, Újpesti rkp. 7.
Telefon/fax: 239-0080; 270-0485
E-mail: premier@sprintkiado.hu; premier@chello.hu

GRAFIKAI ELŐKÉSZÍTÉS:
STÚDIÓ
Igazgató: Machos Ferenc
Képfeldolgozás: Kőszegi Róbert
Tel.: 237-0242, 237-0243. Fax: 237-5069

NYOMÁS, KÖTÉS:
Pharma-Press Kft.
Telefon: 210-4190
Felelős vezető: Dávid Ferenc
ISSN 1585-7654

A PREMIER az interneten:
MAGYAR SZÍNHÁZI PORTÁL
www.szinhaz.hu/premier

www.premiermagazin.hu

Április–májusi számunk tartalmából:

Címlap: Jancsó Miklós
Fotó: Gordon Eszter
Marx József interjúja a 40–44. oldalon

26

48

6

14

Fejgép: Nekem szülőhazám...

Tettamanti-tárlat 5
100 vers, 100 kép – *Radnóti Miklós* költeményei, *Tóth József* felvételei 6–11
*
Szubjekt(ív) szemmel – *Kárpáti Tamás* ajánlója 12
Kányádi Sándor kézzel írt és kézzel szedett dolgaihoz *Tettamanti Béla* készített rajzot 13
Ungvári Tamás: Egyetlen perc az élet – *Szikora Tamás* festményében Örkény zsebórája, *Kaján* karikatúrája 14–16
Karinthy Márton: Karinthyék írógépe – úton a halhatatlanság felé, *Kentaur* közreműködésével 18–19
Szakonyi Károly: A siker lépcsőin – *Müller Árpád* posztumusz portréi önmagáról és Hernádi Gyuláról 20–21
Molnár Gál Péter: Hilda két szem diója – *Urbán György* álmodott köré kertet 22–23
Szigethy Gábor: Rómeó és Júlia angyalkái – *Horkay István* digitális kollázsa, *Keleti Éva* fotója Ruttkairól és Latinovitsról 24–25
Megyesi Gusztáv: Kettesben 3-asban – dr. Szívós és dr. Csapó sapkáira *Győrfi András* készített variációt 26
D. Magyari Imre: Vonások Pege Aladárról – *Nagy Gábor* fára festett tisztelgésével 27
Jolsvai András: Godot késve érkezik – Darvas Iván portréját, rajzát és rendezői instrukcióit *Gyémánt László* foglalta keretbe 28–29
Szubjektek – szöveg nélkül: *Harasztÿ Édeske, Fehér László, Nádas Alexandra, Mata Attila, Matzon Ákos, Koltai Lajos* és *Kiss Ilona* munkái 30-31
Csurka Gergely: Az úr nyer – Taróczy Balázs wimbledoni győztes ütője kozmikus kép elkészítésére ihlette *Hús Zoltánt* 33–35
Vitray Tamás: Múltidézés – *Borszéki Zita* Víz-viszonyba került Egerszegi Krisztina úszódresszével 36–37
*

64

104

117

Az egyes meztől a végtelenig
– *Tandori Dezső* írása és rajzai Grosics Gyuláról 38–39

Az idő anyag – Jancsó Miklóssal
Marx József beszélgetett 40–44

Megyesi Gusztáv: Létra a magasból 45

Schäffer Erzsébet: Jöhetek, Sári néni? 46

A haza és a blues szeretetéről Bill királlyal
– Deák Bill Gyulát *Szentgyörgyi Rita* kérdezte 48–49

Nekünk a mi zenénket kell játszani
– *D. Magyari Imre* Kathy-Horváth Lajossal találkozott 50–51

Színház

Jelentés a fatelepről – *Máté Gábor* írása
a nincs kis szerep, csak rossz színész ciklusból 52–53

A színész titka – *Lőkös Ildikó* interjúja
Csákányi Eszterrel 54–56

Óvatos kalandor, jó helyen
– *Szabó G. László* Bányai Miklósról 58–59

Óriássá lehet – *Szepesi Krisztina* portréja
Krisztik Csabáról 60

Direktorok Fóruma: Tánclépésben
– Török Jolánnal beszélgetett *Albert Mária* 62–63

Premierről premierre – *Gordon Eszter* kedvcsináló
képriportja az alkotók ajánlásaival 64–70

Gundelefánt

Látni tanít – *Kővári Orsolya* portréja Tarr Béláról 72–75

Képzőművészet

Szépírók a Szépművészetiről XVI.
Muchapest – *Szabó G. László* írása A nő dicsérete
című kiállítás kapcsán 76–78

Szellemidézés

Kővári Orsolya rovatában: Ternyák Zoltán 81–84

Keleti Éva képe és emlékei Ilosfalvy Róbertről 85

Molnár Gál Péter Brando, Hepburn, Chaplin,
Coppola, Capa, Graham, Eva Perón, Fred Astaire,
Várkonyi Zoltán és „az eltűnt idő nyomában” 86–91

Szülőföldem szép határán – *Zilahy Lajos* novelláját
Kass János illusztrálta 92–93

Papp Márió: A haza hívó szava a sakktáblán 94–95

Keresztrejtvény 96

Wagner vonzásában – *Réfi Zsuzsa* összeállításában
Rockenbauer Zoltán, dr. Székely György, Zoboki Gábor
beszél Wagner- és Müpa-vonzódásáról 97–101

Opera

Judittól a perzsa királyig – Meláth Andreát
Réfi Zsuzsa kérdezte 102–103

Hűség az eredendő szépséghez – *Vass Lajos*
beszéde Varsányi Anna kiállítás-megnyitóján 104–105

Premierotika

Démon – *Kiss Judit Ágnes* írását
Verebics Kati illusztrálta 108–110

Zene

Jazz + Ő – *Geszti Péter* és *Gyémánt László* portréja
Váczi Eszterről 111

Film

Egy csepp gyönyör – *Szabó G. László*
Rita Tushinghamről 114–115

Gasztronómia

Boom & Brass – *Karinthy Márton* Cavalli-fotelben
vacsorázott, Swarovski-csillár alatt 117–119

Nekem szülőhazám…

Tettamanti Béla rajza

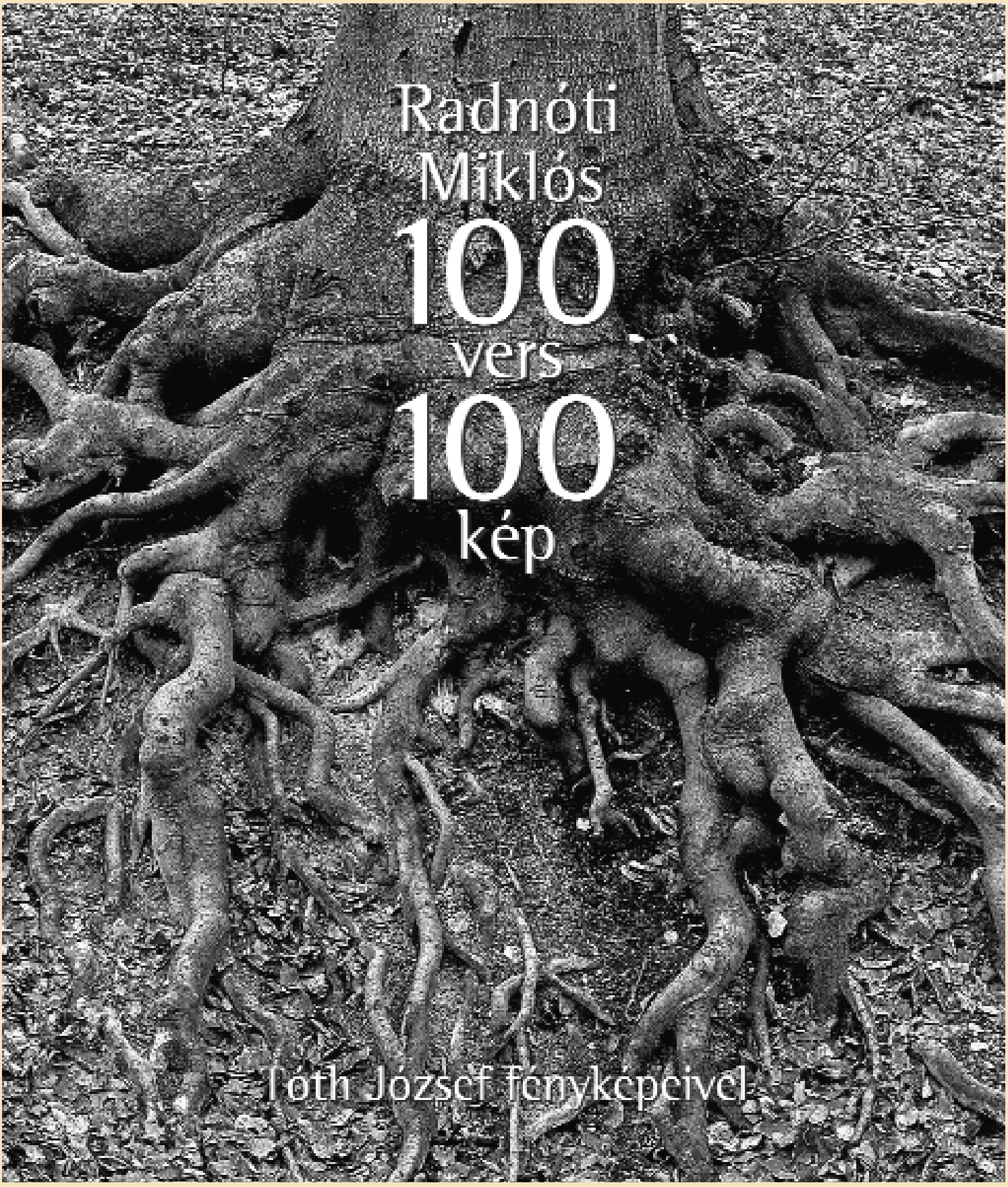
Radnóti
Miklós
100
vers
100
kép
Tóth József fényképeivel

ÁPRILIS

Egy szellő felsikolt, apró üvegre lép
s féllábon elszalad.
Ó április, ó április,
a nap se süt, nem bomlanak
a folyton nedvesorru kis rügyek se még
a füttyös ég alatt.

1939. március 12.

MÁJUS

Szirom borzong a fán, lehull;
fehérlő illatokkal alkonyul.
A hegyről hűvös éj csorog,
lépkednek benne lombos fasorok.
Megbú a fázós kis meleg,
vadgesztenyék gyertyái fénylenek.

1941. február 25.

NEM TUDHATOM

Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőhazám itt e lángoktól ölelt
kis ország, messzeringó gyermekkorom világa.
Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyönge ága
s remélem, testem is majd e földbe süpped el.
Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel
egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom,
tudom, hogy merre mennek, kik mennek az uton,
s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon
a házfalakról csorgó, vöröslő fájdalom.
Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj,
s nem tudja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály;
annak mit rejt e térkép? gyárat s vad laktanyát,
de nékem szöcskét, ökröt, tornyot, szelíd tanyát,
az gyárat lát a látcsőn és szántóföldeket,
míg én a dolgozót is, ki dolgáért remeg,
erdőt, füttyös gyümölcsöst, szöllőt és sírokat,
a sírok közt anyókát, ki halkan sírogat,
s mi föntről pusztitandó vasút, vagy gyárüzem,
az bakterház s a bakter előtte áll s üzen,
piros zászló kezében, körötte sok gyerek,
s a gyárak udvarában komondor hempereg;
és ott a park, a régi szerelmek lábnyoma,
a csókok íze számban hol méz, hol áfonya,
s az iskolába menvén, a járda peremén,
hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én,
ím itt e kő, de föntről e kő se látható,
nincs műszer, mellyel mindez jól megmutatható.

Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép,
s tudjuk miben vétkeztünk, mikor, hol és mikép,
de élnek dolgozók itt, költők is bűntelen,
és csecsszopók, akikben megnő az értelem,
világít bennük, őrzik, sötét pincékbe bújva,
míg jelt nem ír hazánkra ujból a béke ujja,
s fojtott szavunkra majdan friss szóval ők felelnek.

Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.

1944. január 17.

HETEDIK ECLOGA

Látod-e, esteledik s a szögesdróttal beszegett, vad
tölgykerités, barakk oly lebegő, felszívja az este.
Rabságunk keretét elereszti a lassu tekintet
és csak az ész, csak az ész, az tudja, a drót feszülését.
Látod-e drága, a képzelet itt, az is így szabadul csak,
megtöretett testünket az álom, a szép szabadító
oldja fel és a fogolytábor hazaindul ilyenkor.

Rongyosan és kopaszon, horkolva repülnek a foglyok,
Szerbia vak tetejéről búvó otthoni tájra.
Búvó otthoni táj! Ó, megvan-e még az az otthon?
Bomba sem érte talán? s van, mint amikor bevonultunk?
És aki jobbra nyöszörg, aki balra hever, hazatér-e?
Mondd, van-e ott haza még, ahol értik e hexametert is?

Ékezetek nélkül, csak sort sor alá tapogatva,
úgy irom itt a homályban a verset, mint ahogy élek,
vaksin, hernyóként araszolgatván a papíron;
zseblámpát, könyvet, mindent elvettek a Lager
őrei s posta se jön, köd száll le csupán barakunkra.

Rémhirek és férgek közt él itt francia, lengyel,
hangos olasz, szakadár szerb, méla zsidó a hegyekben,
szétdarabolt lázas test s mégis egy életet él itt, -
jóhírt vár, szép asszonyi szót, szabad emberi sorsot,
s várja a véget, a sűrü homályba bukót, a csodákat.

Fekszem a deszkán, férgek közt fogoly állat, a bolhák
ostroma meg-megujúl, de a légysereg elnyugodott már.
Este van, egy nappal rövidebb, lásd, ujra a fogság
és egy nappal az élet is. Alszik a tábor. A tájra
rásüt a hold s fényében a drótok ujra feszülnek,
s látni az ablakon át, hogy a fegyveres őrszemek árnya
lépdel a falra vetődve az éjszaka hangjai közben.

Alszik a tábor, látod-e drága, suhognak az álmok,
horkan a felriadó, megfordul a szűk helyen és már
újra elalszik s fénylik az arca. Csak én ülök ébren,
féligszítt cigarettát érzek a számban a csókod
íze helyett és nem jön az álom, az enyhetadó, mert
nem tudok én meghalni se, élni se nélküled immár.

Lager Heidenau, Žagubica fölött, a hegyekben, 1944. július

Szubjekt(ív) szemmel

KÁRPÁTI TAMÁS

Ritka eset: a főszerkesztő kifejezetten örül, hogy magyarázkodásra kényszerül. A következő oldalakon kitűnő írásokkal és fantasztikus tárgyakkal találkozhatnak olvasóink. Ezt talán még nem kéne magyarázni, ám e sorok írójának a mesterek iránti tiszteletéből, képzőművészeti kíváncsiskodásából, plusz gyűjtőszenvedélyéből alighanem új műfaj született. Ez volna a *szubjekt.* Kicsit érhetőbben: több évtizedes kulturális- és sportújságírói ténykedésem során a riportok, könyvek, barátságok „melléktermékeként" olyan tárgyakkal gyarapodott házi múzeumom, mint például *Barcsay* ecsete, *Faludy* botja, *Tandori* sapkája, *Papp László* bokszkesztyűi, *Kertész Imre* Borsalino-kalapja, *Sir Solti* karmesteri pálcája, *Gerevich Aladár* kardja, *Örkény* zsebórája, *Makk Károly* rendezői széke, *Polgár Jutka* sakkfigurája, *Grosics Gyula* 1-es számú dressze, *Koltai Lajos* (*Zsigmond Vilmostól* kapott) első fénymérője, *Varga Imre* vésője, *Esterházy Péter* szemüvege, *Aba-Novák* pipája, *Psota* flitteres charleston-sapkája, *Szamos Mátyás* marcipánnyomó-formái, *Berény, Tolnay, Szőnyi, Mándy, Borsos, El Kazovszkij* és mások különböző relikviái. Fogalmazhatok úgy: objektjei. Valamennyi érintése különös bizsergést okoz. Mint amikor még kamaszfejjel ujjongtunk, hogy magyar áll a dobogó tetején, könnyezve hallgattuk a *Himnuszt*, vagy amikor *Bozsik Cucu* búcsúmeccsén zúgott a Hajrá magyarok! (Copyright by 80 000 drukker.)

Egy idő után az embert már nemcsak a saját és szerettei jövője foglalkoztatja, de kénytelen – ha nem is megbarátkozni – tudomást venni a múlandóságról, s mind inkább felerősödik benne a nyomot hagyni (fát ültetni, könyvet írni, utódokat nemzeti) vágya. Szerencsére az utóbbi kettőn már túl vagyok, s hála festő és szobrász barátaimnak, talán sikerül valamit nyújtanom az örökkévalóságnak is. *Harasztÿ Édeskével, Fehér Lacival, Gyémánttal* beszélgettünk először arról, nem volna e kedvük életet lehelni a holt tárgyakba. És elkészültek az első szubjektek. Gyönyörűek, izgalmasak, duplán egyediek – megidézik mind egykori tulajdonosukat, mind pedig a hálás utókor legjobb képzőművészeit.

Röpít magával az ő lendületük is, a festők, grafikusok, szobrászok, textiltervezők megannyi leleménye. Dolgozószobám kirakodóvásárrá alakult, hogy kedvére választhasson magának ötlet- és ihletadó tárgyat *Konok* és *Nádler, Szurcsik* és *Mata*, *Szikora* és *Pauer, Törley* és *Madarassy, Szemethy* és *Koncz* és a többiek, vagy a fiatalabbak közül *Párkányi Raab, Taubert, Nádas Alexandra*, a *Verebics* nővérek.

A lista egyik oldalról sem teljes, mondhatnám, a múlt nagy mesterei előtt tisztelegnek korunk mesterei. A közös nevező: valamennyien híres magyarok (na jó, van egy *Jiří Menzel*-pulóver és egy *John Lennon*-nyakkendő is, de majd keresünk magyar szálakat ezekhez is), akik nemre, fajra, felekezetre, pártállásra való tekintet nélkül jó hírét keltették, keltik

hazánknak. Innen már megnő a főszerkesztő felelőssége, e magángyűjteményt miként lehet közkinccsé tenni. Eddig kéttucatnyi szubjekt készült el, körülbelül ugyanennyi van készülőben, s vagy tizenöt objekt vár arra, hogy értő szemek s kezek jóvoltából szubjektté váljon. S mindig felbukkannak újabbak, meg szeretném „hazahozni" többek között *Szent-Györgyi Albert* szemüvegét, *Molnár Ferenc* monokliját, horribile dictu *Lugosi Béla* vámpírfogait.

Tálas Péter operatőr és *Szerényi Gábor* szerkesztő kollégámmal folyamatosan archiváljuk, hogy például miként készít Harasztÿ mobilszobrot *Szabó István* Rokonok című filmjének csapójából; hogyan születik Konok Tamás *Hommage à André Kertész* című munkája; vagy miként válnak könyvszoborrá *Barabás Márton* keze alatt *Cziffra György* személyes tárgyai. Tervekkel és ígéretekkel jól állok: kiállítás-sorozat itthon és külföldön, kötet(ek) reprodukciókkal és a legjobb tollú magyar írók esszéivel, tévésorozat, folyamatos megjelenés az egyik napilap on-line és nyomtatott oldalain. De az elsőség, ennyire lehetek önző, természetesen a Premier olvasóié. Ez magyarázza a Fejgép rovat e számra megváltoztatott emblémáját: *Tóth József* fényképész (saját meghatározása) *Gyárfás Gábor* grafikusművész közreműködésével készült pillangója annyira szépséges, hogy jelvény formájában bármely magyar büszkén tűzheti – akár bal-, akár jobb oldali – hajtókájára.

De nem szeretnék egyik oldal uszályába sem kerülni, ezért most csak a túloldalra koncentrálok. Nevezetesen *Tettamanti Béla Kányádi–Bartók–Rippl-Rónai-szubjektjére*, amelyen az alkotó *hitchcocki* szerénységgel húzódik meg Kányádi Sándor szívszorítóan szép hatsorosa, a *Mikor szülőföldje határát megpillantja* alatt. A kézzel írott költemény mellett ugyancsak kézzel írott Tanúsítvány: a diók Rippl-Rónai kaposvári kertjéből valók, az Isten szeme bogarában(?), madárka szívének közepén(?) látható piciny makk Bartók Béla sírjáról hozott emlék, míg a Rippl-Rónai-portré bajsza egy zürichi áruházban vásárolt szentjánoskenyér. (Ihletője Kányádi hasonló című versének.)

Egyébként a *Nekem szülőhazám*-gyűjtemény, vagy másnéven az *Alma* lányomnak és *András* fiamnak ajánlott *KárpátiA*-kollekció valamennyi darabjához tartozik eredetiség-igazolás, talán csak a Guinness-kötetben szereplő egyetlen magyar festő, *Urbán György Hilda kertje* című szubjektjéhez nem, mivel az annak közepén található két szem diót magam szedtem a visegrádszentgyörgypusztai *Gobbi*-kertben. Sajnos ezt már csak egykori vendéglátóm tudná igazolni. Ahogy azt is csak *Pege Aladár*, hogy özvegyétől kapott vonóját valójában mikor használta. Mert valaki azt mondta, nem is koncertvonó, csak gyakorolt vele. Kérdezem: nem mindegy? Érintette!

Mint ahogyan mindahány szubjektcsoda megérinti a szívemet. Remélem, az Önökét is.

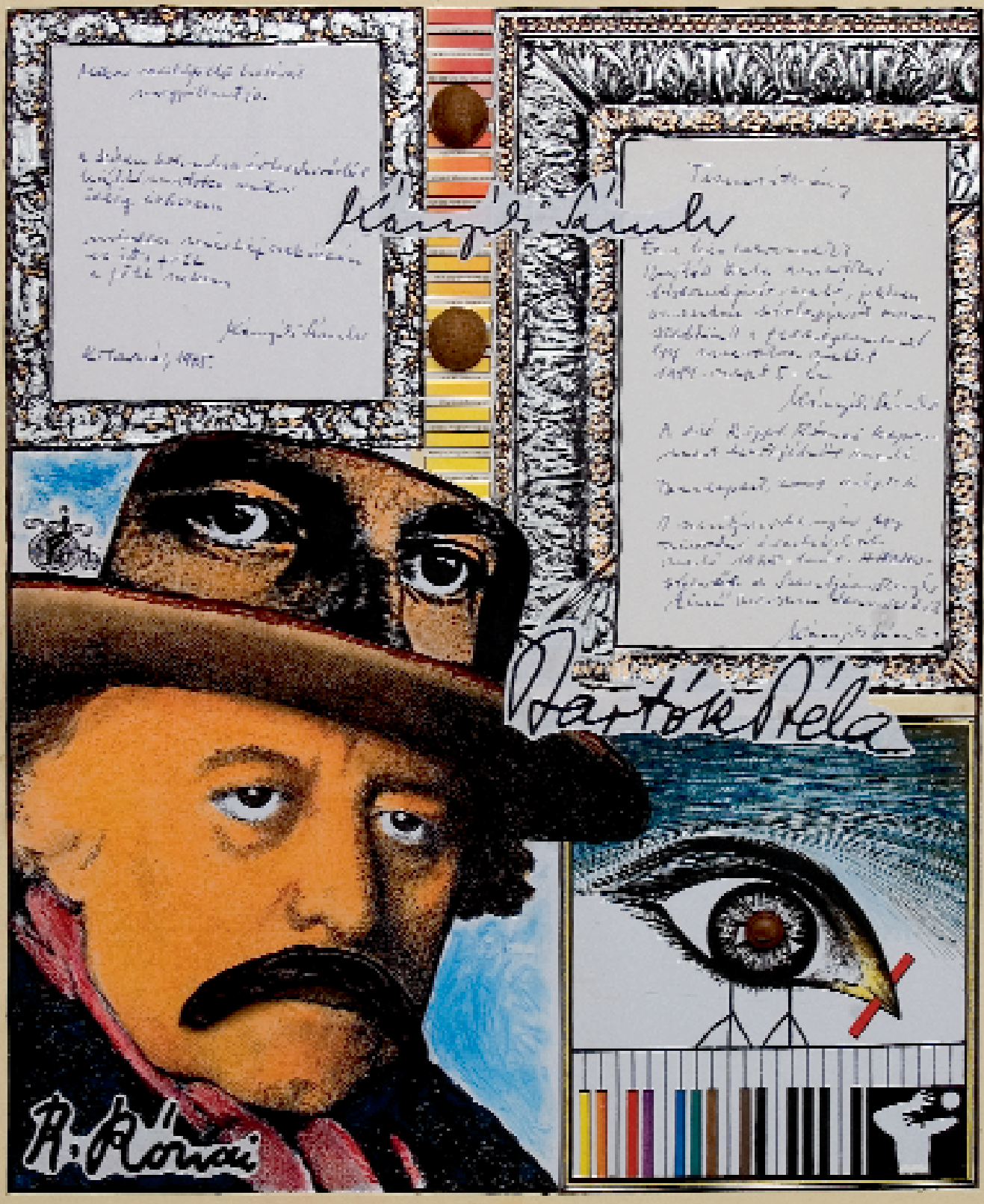
Kárpáti Kamilla
Bartók Béla
A. Rónai

Egyetlen perc az élet

UNGVÁRI TAMÁS

SZIKORA TAMÁS FESTMÉNYE ÖRKÉNY ISTVÁN ZSEBÓRÁJÁVAL ÉS KAJÁN TIBOR KARIKATÚRÁJÁVAL

A KÁLYHÁTÓL KELL ELINDULNI

Én voltam *Gróh* doktor modellje. Történt, hogy *Örkény István* gyakorta megfordult Istenhegyi úti lakásomban az ötvenes évek második felében, pontosabban a forradalom után. Íróságától a forradalom után egyszerűen megfosztották. Én is csatlakoztam, balgán, valamiféle írói bojkotthoz, vagyis önként csatlakoztam az elnémulókhoz. A bojkott vezető csillagainak színdarabjuk ment, kellő honoráriumért, a pesti színházakban, míg mi, lézengő ritterek, névtelen katonák, jóhiszemű balekok feltéptük a mellünkön az inget, ide lőjetek elvtársak!

Örkény elhallgatásában nem volt semmi önkéntes. Nehéz utólag rekonstruálni, miért került Örkény célkeresztbe. Talán a rádióbeszéde akadt fenn az új-régi elvtársak torkán? Hazudtunk éjjel, nappal... Ez a legendákból idézett gyónás az ötvenhatos forradalom emlékezetének komoly fogódzója.

Örkény üldöztetésének azonban mélyebb oka volt. Egyszer *Veres Péter* elfeledett parasztíró bent járt a Csillag, az Írószövetség központi folyóiratának szerkesztőségében, hol én újdondászként szolgáltam és azt hirdette fennhangon, „Cinikus ez az Örkéni”.

Már miért ne lett volna cinikus? Veres Péter derék ember volt, hadügyminiszterként is fehér lajbit és fekete csizmát hordott, no meg privilégiumokat rogyásig a maga portájára, miközben a közélet tisztasága volt az ajkán.

Tiszta volt ő mindvégig, egy piszkos rend támogatójaként. Az erkölcs úgy füstölgött az ajka között, mint egy nikotinmentes cigaretta.

Az ő szemében Örkény cinikus volt. Nem tetszett neki a négy és fél esztendős hadifogság a Szovjetunióban, nem tetszett az sem, hogy e négy és fél esztendő olyan félelmet ültetett el benne, hogy hazajövetele után a legszívesebben a hatalom ölébe bújt volna el.

A hatalom a legmelegebb kályha. Örkény pedig a szibériai hideg után melegségre vágyott. S amikor kicsapták a hidegre, eljárt ifjabb barátaihoz, ahol a fűtés működött.

Nálam, az Istenhegyi út 95. földszintjén, történetesen nem működött. Az ötvenhetes esztendőt kályhaépítéssel töltöttem, egy nagyszerű mester segedelmével. Lenyűgözött a páratlan technológia: hogyan építünk hőtartó samottot, s vele a koksz huszonnégy órás terített égetését. A kályha szélére egy-egy padkát utólag ragasztattunk hozzá. A kályha bal oldalán én ültem, a másikon Örkény, mire megépült a hatalmas monstrum. A hátunkkal támasztottuk a melegedő cserepeket, középütt a kályha fekete etetője, amelyik a kokszot nyelte. A kazán-szájtól nem láthattuk egymást, Örkény meg én, de a történelmi vihar közepette valahogyan otthonra leltünk.

Ekkor fogant meg Örkényben az a kisnovellája, amelyikben egy amúgy cinikus orvost ír le, akinek egyik betege, a kályhásmester kandallót épít, s ezzel tönkreteszi az életét. Az orvos az ügyeletet elhanyagolja, rohan haza, tömni a kokszkályhát, egészen belebolondul abba a földöntúli melegségbe, mire végül rájön a megoldásra: nem nagy házakba kell kis kályhákat építeni, hanem megfordítva, nagy kályhákba kis házakat.

Íme, az abszurd születésének pillanata. Örkény végigröhögte az én kályhaépítő szenvedélyemet, vele a fontoskodást is, amellyel én a termokoksz örökkévalóságát és legyőzhetetlen előnyeit hirdettem. Ha következetes lettem volna, egy nagy kályhát építettem volna.

ÖRKÉNY ÉS A TÁRGYAK

Örkény István két csoportba osztotta a tárgyait, holmijait. Az egyikben azok sorakoztak, amelyeknek hasznuk van, a másikba, amelyeknek üzenetük. Az édesapjától örökölt szivarosdoboz már nem jó semmire, de mint családi emlék, megszólaltatja a múltat. Egy óra azonban egyszerre tárgy és üzenet, ezt vette észre *Szikora Tamás* festőművész, és emelte be egy nagy képbe, a sok doboz közepette a kronométert.

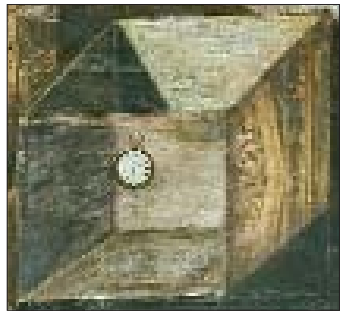

ÖRKÉNY-ÓRA SZIKORA-DOBOZBAN

Nem a kép és a képzelet ellen szól, hogy Örkény ellentmondásos viszonyban volt az idővel. Az „egypercesek” műfajával kapcsolatban ő figyelmeztetett arra, hogy ezek az írások (s maga a műfaj, mint világirodalmi találmány) nem egy perc alatt olvasandók és olvashatók. Az egyperces Örkény meghatározásában olyan villám-novella, amelyet a címével együtt, mintegy szőröstül-bőröstül végigolvasni illik, mert minden szava, íze, perce fontos, a végtelenségig lecsontozott.

„Secundum quid”, a latin a dolgok alapján eredetileg a hamis és aránytalan érvelést jelölte. A groteszk vagy alapjaiból kiforgatott világ tükrét. A Kálvin téren egy atombomba robban, minden elpusztít, Budapestet elözönlik az egerek, de másnap kinyit doktor *Varsányiné* az Operaházzal átellenben egy romon, és hozott szalonnából egérirtást vállal.

Ebben benne van a teljes Örkény.

ÖRKÉNY ÉS A LEGENDÁK

Örkény halála megrendítette kortársait. Sokan közülük nem voltak itthon, az első útlevelekkel, mint a fecskék indultak meg külföldre. A neves színikritikust Londonban érte a neves drámaíró halála, s ezzel kezdi a nekrológját, hogy Londonban volt éppen és másnap *Arnold Weskernek* újságolta a szomorú hírt. Örkény, a drámaíró? – kérdezte Wesker. A poén az, hogy még Wesker is tudta, hogy Örkény drámaíró. S ezt Örkény ürügyén tette közzé valaki.

Konrád György a hetvenharmadik utca sarkán ivott tequilát New Yorkban, amikor a színész *Halász Péter* megállt mellette. S aztán estefelé mesélte el Konrád a barátjának, mit hallott Stockholmban. Nevezetesen azt, hogy Ungvári belépett Örkényhez a nyitott ajtón, mert Örkény alighanem a kutyáját vitte sétáltatni, s ott talált rá a szőnyegen, nyilván holtan.

Ennek a történetnek van magva. Egy délelőtt fontos megbeszélésem volt Örkénnyel, de hogy mi volt benne fontos, már elfeledtem. Alig tíz percet ültünk a Nagyajtai utcai lakásban, amikor a karját kezdte el fájlalni, elsápadt, didergett, segélykérően nézett rám.

A történet innen abszurd, az idő játszotta benne a főszerepet. A telefonhoz ugrottam, hívom a mentőket. Beletelt három perc, ameddig egy férfihang válaszolt. A barátomnak, mondtam, infarktusa van. – Honnan tudja, maga orvos? – Nem. Kérem a mentőket. Ez Örkény István író lakása. – Magáé a telefon? – Nem. Örkény Istváné. – Én Örkény Istvánnal beszélek? – Nem. Örkénynek infarktusa van. – Akkor ki beszél?

Szerencsétlenségemre sohasem használt doktorátusomat használtam.

Itt dr. Ungvári.

Szóval mégiscsak orvos?

A mentőket. Örkény Kossuth-díjas. Sürgős.

Húsz perc. Fél óra.

Könyörgök magának. Azonnal.

Fél óra. Negyven perc. Maga orvos. Tartsa életben.

A Korányi kórházat hívtam, Örkény kezelőorvosát, *Halmos Tamást*.

Azonnal, késedelem nélkül hozzam be a kocsimon. Ekkor már Örkény csakugyan a földön hevert eszméletlenül. A teste súlyos volt, a cipőtalpának sarkát koptatóvas védte. A nyoma évtizedekig ott maradt az aszfalton.

Ezt a rohamot túlélte. Haladékot kapott, esztendőket. A legenda szerint mégis én voltam utolsó óráinak tanúja.

Nem. Én az élete egy részének voltam tanúja, a Pasaréten. Annak a kornak, amelyben az ember hiába telefonált mentőért. S amikor veszedelmes volt abszurdot írni, mert az élet a képtelenséget valósította meg. Lázálmaimban mentőért telefonálok. Halló, itt doktor Varsányiné. Hozott szalonnából rendszert változtatok.

KRITIKUSOM, ÖRKÉNY

Milyen lehetett az, amikor az emberről Örkény ír elismerő kritikát? 1963-ban angliai útikönyvet írtam *Szigetország utasa* címen. Ezt azóta sem olvastam. Ismeretterjesztő része talán ma is megállná a helyét, de az élményanyaga bizonnyal szegényes volt. Ezt Örkény azzal a rejtett feddéssel nyugtázta, hogy „Ungvári a Szigetország utasa című útleírásában megzabolázta a képzeletét. Elsősorban hitelességre tör; azt írja le, amit látott, úgy, ahogy látta. Egy kis tűnődés után elröstelltem magam: neki van igaza."

Örkény szemében azonban a ragaszkodás a realitáshoz gyarló dolog. Még egy kicsit dicsér, hogy azután a képzeletnek adja át a teret. „Ungvári a cél érdekében sok hálás írói eszközt elvetett. Lemondott a szellemeskedésről. Ítélni is csak takarékosan ítél. Tényeket közöl, s ennek köszönheti, hogy könyvét alig lehet letenni: a valóság semmivel sem alábbvaló, mint a képzelet."

Itt azonban elszabadult Örkény fantáziája, kipótolta az én pórias valósághűségemet. Örkény elképzelte,

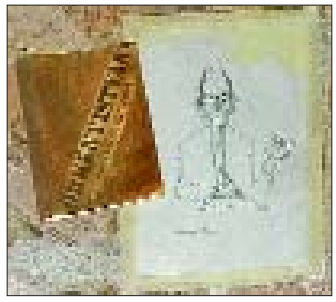

KAJÁN RAJZÁN ÖRKÉNY MÉRI AZ EGYPERCESEKET

hogy én éppen a királynő parlamenti átöltöző-szobájának freskóit nézegetem, amikor belép a királynő. „Ungvári letérdel. A királynő megszólításával tünteti ki Ungvárit. Ungvári szerényen, de magyaros önérzettel válaszol. A királynő első kérdése ez: – Ön kicsoda? – Ungvári bemutatkozik, mint magyar kritikus. A királynő kegyesen bólint, megjegyezvén, hogy nagyon kedveli a magyarokat, a magyar kritikusokat pedig egészen különösen. Ungvári megköszöni az elismerést, hozzáfűzvén, hogy a magyar kritikusok működése még nem érte el a tökély legmagasabb fokát. A királynő megértéssel sóhajt, majd érdeklődik, hogy – Ungvári véleménye szerint – kik a legjelentősebb magyar írók. Ungvári felsorol néhány nevet, köztük az enyémet is. Nevem hallatára a királynő arca felderül, de csak ennyit mond: – Ah."

Bezártságunkban is az volt az álmodozások kora. A világ befogad egyszer, a királynő lovaggá üt, és a koronás fők a magyar irodalomról érdeklődnek.

ÖRKÉNY ÉS AZ IDŐ

Néha úgy előre nyargal az élet,
Hogy tétova talyigán el nem éred,
Kergetned kell váltott lovakkal,
Haragba jutnod önmagaddal.

Ezt a csodálatos verset *Sárközi György,* a mártír költő írta, aki *Halász Gáborral* és *Szerb Antallal* együtt pusztult el a vészkorszakban.

Kivel lassú és kivel fut az élet? „Az idő emberenként más-más sebességgel halad: meg is mondhatom, kivel vánszorog az idő, kivel kocog az idő és kivel áll egy helyben." – mondja *Rosalinda* a *Szentivánéji álomban Orlandónak*.

Örkénnyel rohant az idő. S ő rohant az idő ellenében. Idézzük eszünkbe a *Rózsakiállítást,* ezt a méreteiben rövid nagyregényt, amelyik az alkotás befejezésének reménytelenségéről szólt. Elfogy az idő, mielőtt a haldokló szerző befejezhetné művét. Versenyt fut az idővel, azaz a halállal.

Örkényt igencsak érdekelte, amikor *A regény és az idő* címmel monográfiát írtam az élet múlásának irodalmi tükrözéséről. Emlékezetem szerint az Új Tükörben írt róla nagyrabecsüléssel. Kritikáját sehol sem találom Örkény gyűjteményes köteteiben, ezért egyetlen bekezdését szégyentelenül ide másolom. „Ungvári Tamás az idő szemszögéből vizsgálja a regényt a műfaj kezdeteitől… Nagy anyagismeretével, elemzéseinek alaposságával a rejtőző összefüggések frappáns feltárásával talán többet ért el, mint amennyit akart. Könyve nemcsak a kutatókhoz és a mai regény bennfenteseihez szóló szakmunka (és mint ilyen: tudományos remeklés), hanem szellemes és olvasmányos útikalauz is azok számára, akik tájékozódni vágynak e birodalom új léptékű térképén. A modern regénynek az időkérdés a kulcsa, ezt nyújtja át Ungvári az olvasónak."

Örkény e sorainak megjelenése óta azonban kizökkent az idő, s kárhozat, mi születtünk helyretolni azt. *Shakespeare* sorait parafráltam itt. A kizökkent idő igencsak konkrét képzelet volt. Shakespeare korában a temetőkertben álló órát a rugója csak fél napig mozgatta. A sekrestyés-sírásónak kellett helyretolnia, újraindítania.

Íme itt van Örkény órája, nincs, aki helyretolja azt. Talán az emlékezet, amelyik ezt az órát a *Tóték* dobozoló világába visszaképzeli.

Mire a királynő, fűzőjét igazgatva az átöltöző-szobában, halkan rebegi: Ah.

Karinthyék írógépe

KARINTHY MÁRTON

Karinthi József Ganz-gyári tisztviselőnek még biztosan volt írógépe. Autodidakta filozófusként, technikai újításokért és új eszmékért lelkesedő szabadgondolkodóként egy lázasan nyüzsgő gyerekhad közepette sztoikus nyugalommal szőtte álmait egy szép új világról meg egy büszke és szabad Magyarországról. Lehetetlen őt írógép nélkül elképzelni. Írógép nélkül, amelyen felvázolhatta volna nagy ívű világképét a világnak vagy legalább önmagának? Pedig csakis a képzeletünkre támaszkodhatunk. Egy ilyen „ősi, családi írógép" ugyanis nem áll rendelkezésünkre.

A Karinthi gyerekek összesen hatan voltak. A tehetség legkülönfélébb jegyeit mutatták már zsenge gyermekkorukban. Egy gyerekújság egyik írásuk szerzőjeként Karinthi gizimicifricit nevezte meg.

Giziből festő lett. *Miciből* fordító. *Friciből* a *Karinthy Frici*. Utóbbi kettőnek hivatalból is szüksége lehetett volna írógépre. Mégsem maradt utánuk ilyen. Nemhogy írógép, semmilyen tárgy nem maradt utánuk.

Illetve mégis.

Fricinek hűséges titkárja, *Grätzer József*, a Rejtvénykirály egy időben berendezett szeretve tisztelt gazdájának egy valódi dolgozószobát, otthon. Amilyen egy igazi, felnőtt írónak szok lenni. Volt benne minden. Szépen faragott íróasztal. Támlás írószék. Papírtartó. Postabontó kés. Különféle írószerszámok és tolltartók. Rekeszek és fiókok. Nyilván még írógép is. Csak éppen Frici hiányzott belőle. Ő ugyanis sohasem volt otthon. Dolgozni csak a kávéházban tudott. Írógépen pedig sohasem írt. Inkább a márványasztalon. Legfeljebb az ölében tartott mappába. Grätzer viszont nem adta fel, nem olyan fából faragták.

Hallotta, hogy *Szép Ernő* felesége egy egész kis kávéházi szegletet rendezett be a férjének. Hogy megóvja a kávézaccos, szivarfüstös ricsajtól. Az egészségtelen ramazuritól. Szép szerkesztő úr állítólag egy egész hétig bírta. Igaz, ez alatt egyetlen sort sem szült. De legalább kávéházban volt. A

KARINTHYÉK CSALÁDI ÍRÓGÉPE ÚTON A HALHATATLANSÁG FELÉ – KENTAUR KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

FOTÓK: SÁRKÖZY MARIANNA

felesége volt a kasszírnő. Aztán visszaszökött valódi tanyájára. Mert, ahogy *Danilovics Danilónak* az orfeum a tanyája *A víg özvegyben,* úgy az írónak a kávéház a munkahelye. A feleségét otthon hagyta főzni.

Grätzer ekkor valódi pótkávés kávéházi kávét hozatott és szolgált fel a mesterének. Odakészítette reggel főnöke asztalára a pohár szódát, a hozzávaló szódabikával. Megrendelte a kávéházi lapokat is, szép szecessziós tartóival együtt. Ám *Karinthy Frigyes* egyetlen szellemes mondatot sem írt szépen faragott íróasztalán. Otthoni humora valahogy kimerült az örökös, vérre menő házassági vitákban. *Böhm Aranka* sem volt egy kaszírnő típus. Ő a Karinthyné volt. Otthon is. Meg pláne a kávéházban. Ahová együtt szöktek vissza, hangosan kacagva és gúnyolódva a Grätzer titkár-féle csapda-rezervátumon.

Csak a Grätzer szerzette íróasztal vészelte át a 20. századot. Ma is ott áll anyám szobájában. Viharverten, de még mindig íróasztalként. A titkos rekeszeivel és a fiókjaival.

Emlékeim szerint két írógép is koptatta rajta a politúrt. Két teljesen egyforma írógép. Anyám gondos írófeleség-titkárnő-mindenesként felügyelte imádott férje, *Cini* napi írói ténykedését. Apám csak egy ujjal pötyögött, anyámnak viszont még papírja is volt gyors- és gépíró végzettségéről. A két masinát felváltva és rendszertelenül használták. Amikor egy teljes oldalnyi kézirat hosszú kínok és kínosan mérlegelt javítgatások után végre megtelt Cini apró, ám rendezett betűivel, az egy flekknyi kincs *Ági* (anyám) gondjaira bízatott. Akár az éj közepén, akár hajnalban volt ez a pillanat, anyám tökéletes, hibátlan, tetszetős gépiratot készített belőle az írógépek egyikén. Cini azonnal átnézte az oldalt és apró kézi javításokat helyezett el rajta. Ha anyám reggel dolgozni ment (mert titkárnői ténykedése mellett hol tanárnőként, hol az ORI szerkesztőjeként, olykor a Tankönyvkiadó vagy a Szépirodalmi lektoraként építette a szocializmust), apám, türelmetlen szeme előtt már a végterméket áhítva, nekiállt a másik gépen, és lassan, betűről betűre újraírta az egészet. Mire anyám újra hazakerült, kiderült: Cini egyetlen vesszőhibát ejtett a gépelés során. Ekkor anyám újra nekiállt a másik gépen: ő csakis tökéletes és javítatlan példányt engedett ki örökké dolgos, áldott kezéből. Ez a

szertartás minden kéziratoldallal, néha többször is, oda-vissza megismétlődött. Végül az egyetlen, győztes példány az apám íróasztalán tornyosuló papírköteg legtetején landolt.

Ez volt az ő kettőjük munkamegosztása. Cinié volt a tartalom, anyám gondos keze adta meg hozzá a mindenkori formát. Ha most egy pillanatra belegondolok: az ő kettőjük élete is szinte ugyanezen a technikán, hasonló modell szerint zajlott. Cini sokfelé guruló érdeklődésének, olykor zavaros vágyainak laza kötésű, mégis biztos csomagolású védőburkát, a külvilág számára is látható formáját anyám gondos keze munkája varázsolta köré. A két írógép váltott használata végül is egy közös élet, 46 évig tartó házasságuk életképes biztonságát jelentette.

Az írógépek nagy becsben éltek nálunk. Évtizedekig ugyanaz az írógépszerelő gondozta, ápolta őket. Ő beszélte rá szüleimet az írógép-ikrekre is, miután egy korábbi masina elvesztésével egy kínos hétvége mentőjaként apám írógép nélkül maradt. A katasztrófát nehezen viselte, sokáig egy sornyit sem tudott leírni szeretett írógépének hiánya miatt.

Leányfalun történt kamaszkorom közepe tájt. Anyám külföldön tartózkodott *Jutka* nővéreméknél. Meglátogattam apámat, az éjszakát is nála töltöttem. Cini a szokásosnál is ingerültebb volt. Nem ment az írás. Egymás után itta a kávékat, szítta a Symphoniákat, és (ezt csak sokkal később tudtam meg) döntötte magába a rejtegetett feleseket is. Végre hosszú küszködés után sikerült néhány sornyit leírnia. Gyorsan nekiállt legépelni a régi, sok éve használt gépén. A szalag lefutott az orsóról. Hiába erőltette, nem pöccent a helyére, újra kiugrott, összegabalyodott, végül kihullott a kezéből és elgurult, mint az üveggolyó, egészen ki a kertbe. Apám ekkor nem bírta tovább: felkapta régi, szeretett munkatársát, kirohant vele a verandára és a földhöz csapta. A gép nagyot nyekkent a metlachin, kettőt pördült önmaga körül és kilehelte a lelkét. Apám döbbenten nézte a roncsot. Aztán szégyenkezve az ölébe kapta és levitte a Duna-partra. Kis gödröt kapart neki, beledobta a hullát és sietve betemette földdel. Csak másnap reggelre higgadt le teljesen. A kerti fűben még ott árválkodott a gépíróorsó, a lefutott szalagjával. Soha nem beszéltünk erről a félelmetes estéről, apám érthetetlen dührohamáról. Ma már tudni vélem: anyám gondoskodó szeretetének, védőhálójának pillanatnyi hiánya szakított fel szunnyadó és elfojtani kívánt, öngyötrő és bűntudattal terhelt gonosz energiákat.

Ez után történt, hogy anyám biztonsági okokra hivatkozva elfogadta hű gépszerelőjük két teljesen egyforma írógépre tett ajánlatát.

A páros írógépek beszerzésével viszonylag hosszabb, nyugodtabb periódus következett az életükben. Termékeny évtizedek, harmonikusnak látszó családi béke.

Apám halála után anyám még sokáig használta felváltva a két becsben őrzött darabot. Apám *Naplójának* kéziratát, több ezer oldalt is rajtuk kopogta nyomdakészre. Aztán, amikor én is írni kezdtem (legalábbis reménykedtem benne, hogy sikerülni fog), hozzám kerültek a gépek. Épp ekkoriban tanultam meg a komputeremen szövegszerkeszteni. Így az írógéptestvérek nejlonba csomagolva az ágyneműtartóba kerültek. Egészen a Premier főszerkesztőjének furcsa kívánságáig. Miszerint szüksége lenne valamilyen tárgyra a Karinthyaktól. Ilyen tárgy nem létezik, vágtam rá meggondolatlanul.

Ekkor került elő az emlékeim mélyéről apámék páros írógépének története. Odaadtam *Kentaurnak* az egyiküket, hogy tegye halhatatlanná. A másik tovább álmodik az ágyneműtartóban.

A siker lépcsőin

EMLÉKEZÉS HERNÁDI GYULÁRA

SZAKONYI KÁROLY

Először a *Deszkakolostort* olvastam. Novelláskötet volt, azt mondták, a szerző igazándiból szürrealista költő, ha jól emlékszem, akkoriban a fővárosnál dolgozott, statisztikával vagy szociográfiával foglalkozott, magyarán tisztviselői állásban volt, hogy írói függetlenségét megőrizze. Azt is hallottam, hogy a háború végén leventeként szovjet hadifogságba került, később megtudtam, hogy a Fekete-tenger partjánál egy rózsaültetvényen dolgoztatták, afféle illóolajak alapanyagát termelő kolhozban. A novellák tetszettek, hagyományos stílusban íródtak, semmi modernkedés, szolid, szép történetek sorjáztak a kötetben.

Aztán megismerkedtünk.

Volt egy csendes kis presszó a Rákóczi úton, a Marika, délelőttönként ott írtam én is a novelláimat két-három szimpla kávé mellett. Az egyik sarokban *Fejes Bandi* rótta francia kockás lapokra valamelyik hosszabb elbeszélését vagy már a *Rozsdatemetőt*, de bejártak oda napközben sokan írók, költők, néha színművészetisek is, noha az ő törzshelyük az Uránia melletti Erzsike presszó volt.

Itt, a Marikában találkoztam *Hernádival.*

Tél lehetett vagy ősz, elegáns felöltőben van előttem, kalapban, kezében aktatáskával sétál végig a termen a Fejes asztalához. Kezelnek, a székre veti a kabátját, kalapját, kissé művészien hosszú, sötét haja a tarkójáig ér, Esterházy-kockás öltönyt visel, vasalt inget, divatos nyakkendőt, fényes, drága cipőt. Ahogy később is, mindig. Angolos eleganciával öltözött, a lábbelit eleinte csináltatta, majd amikor már lehetett, Bécsben vásárolta, miként a német nyelvű, ismeretterjesztő, féltudományos vagy a csillagászattal, atomfizikával és más effélékkel foglalkozó könyveket.

Fejes bemutatott minket egymásnak. Majdnem korosztálybeliek voltunk, *Gyula* öt évvel idősebb volt nálam, de azért sok közöset találhattunk az élményeinkben. Bár eleinte nem jártunk azonos társaságba, ő *Csoóri, Orbán Ottó, Konrád Gyuri, Gyurkó László* baráti köréhez tartozott, de minthogy ő is presszókban írt, hol itt, hol ott összefutottunk.

Második könyve, *A péntek lépcsőin* nagyon tetszett.

A Magvető adta ki, vékony könyv, kisregény, egy éjszaka története, a bűn és a büntetés tárgyilagos, de mélyrehatóan ábrázolása az akkor már kialakulóban lévő Hernádi-stílusban. Kapott érte a fejére. Kimondták egzisztencialistának, a hőse action gratuite elkövetett botlása és annak istenítéletszerű megtorlása miatt. Valahányszor az akkori hazai irodalmat elemezték, Hernádi egzisztencializmusát mondták ki elítélendő példának.

Jancsó Miklós barátsága megmentette, habár a *Szegénylegények* írójaként a film stáblistáján nem tüntethették fel a nevét, a szorítás csak később engedett.

De Gyula szerintem soha nem volt elveszett ember. Még akkor sem, amikor jóformán a tiltottak listáján szerepelt a neve. Különösen az idők teltével könnyedén tudott pénzt szerezni, és ugyanolyan könnyen költeni is. Nem gyűjtött földi kincseket. Soha nem volt autója, nem is tudott vezetni. Taxin járt. Nem vett házat, megelégedett egyszerű lakásával. Csak kora reggel lehetett otthon találni. A város volt az otthona.

Talán amikor a mellőzést megunva azt mondta *Aczél Györgynek*, hogy nem fog disszidálni, ne is számítsanak rá,

MÜLLER ÁRPÁD HERNÁDI-PORTRÉJA ÉS ÖNARCKÉPE; HERNÁDI NÉGYSOROSA MÜLLERHEZ; HERNÁDI GYULA SZEMÜVEGE. (INSTALLÁCIÓ: TOKAJI KÉPKERET SZALON)

attól fogva kezdtek jobban menni a dolgai. Már felkerülhetett a neve a filmekre. És egyre-másra jelentek meg a könyvei, mindenféle fantasztikus történet, sci-fibe hajló regény, különös fantazmagóriák prózában és színpadon, s közben-közben éles, sebészi metszetek a korról, a tudomány állását *vernei* módon meghaladó ötletekkel teli históriák kerültek ki a keze alól. És a filmek Jancsóval itthon és Olaszországban. Jó hatással voltak egymásra, még a rendszerváltozás után is, amikor blődlikbe hajló sztorikat vittek vászonra, világunk változásait fricskázva.

Nagy kalandokba bocsátkoztak. Színházvezetés Kecskeméten, ami aztán igazán felbolydította a szakmát, s talán a városnak sem fűlt hozzá igazán a foga. Akkor még Gyurkó Laci is munkatársuk volt. Emlékszem, az Astoria bárjában is tartottak előadást, meztelen nő mindig szerepelt a darabjaikban, ahogy a filmjeiken is garmadával. Voltaképpen posztmodernség, neoavantgárd, polgárpukkasztás és mindezzel együtt a rezsim és a kor orrba pöccintgetése vegyült a produkcióikban. Gyula esze éles volt, mint a beretva. Mindenről tudott, ami a világban történt, hajdani orvosi szemeszterei fogékonnyá tették a tudomány ismeretére, elég volt elolvasnia egy közleményt az Élet és Tudomány című lapból, máris nekilendült a képzelete, és túlszárnyalt minden realitást. A Várszínházban játszották a *Hasfelmetsző Jacket*, a hasonló című regényéből írott rémtörténetet, ahogy az egykori históriát hernádisan elképzelte, s hogy valami tényleg nagy szenzáció legyen, a *Csillagszórót* repülőgépen adták elő, mert légi terroristákról szólt. Drámái *A hülyeség csontritkulása* címmel jelentek meg könyvalakban, elbeszéléskötetei, a *Hátamon fekve szaladgálok* vagy a *Jézus Krisztus horoszkópja*, a *Drakula*, a *Borotvált tabló*, a *Frankenstein* már címükkel is feltűnést keltettek. Extravagancia jellemezte mindig is. Nem behódolni a polgári létnek, holott egyes cselekedetei nagyon is polgárinak minősülhettek: a már említett elegancia. (Soha nem engedett meg magának olyan öltözéket, mint például Jancsó, aki olyan lezser volt még a bemutatóin, ünnepségeken is, mintha a legnagyobb forgatási munkából esett volna be mondjuk a filmszemlére.) Dzsentroid allűrjei voltak, mondjuk hogy csak pezsgőt ivott, otthagyva a pincéreknek a palack tartalmának a felét, vagy hogy csak a belvárosi szállodák valamelyikében volt hajlandó étkezni, teszem azt reggelizni, de soha nem bőséges ételeket rendelve, és azokat is csak csipegetve, ímmel-ámmal fogyasztva, a rántott csirkéről lehántani a prézlit, mert az a csemege, nem a hús, spenótot kérni tükörtojással és effélék. A márkás ingek, öltönyök és cipők imádata, a rulettkaszinók látogatása, ahová mindig úgy tért be, hogy kétrét hajtott bankóktól duzzadt a zsebe, forint, márka és dollár, mikor mi kellett az élethez. Keresett és költött. Nagyvonalú volt, úriasan bőkezű. Mondják, hogy Jancsóval Párizsból Rómába – vagy Rómából Párizsba – egyszer taxin vágtak át valami sürgős film- és nőügyben.

Gyula habzsolta az életet, de mégis valahogy szolidan tette. Soha nem láttam ittasan, soha nem panaszkodott arról, hogy teleette magát, féken tartotta a hedonizmusát. Az erotikát, vagy mondhatnám, szexet talán nem annyira, de minden szabadosság ellenére ismerte a hűséget családjához, szerelméhez. A túlfűtöttséget átplántálta a művészetébe. Szabad volt a szelleme és a tolla. Humora fékezhetetlen volt, afféle angolos, fanyar humor, fűszerezte is vele írásait. Szerette a hecceket. Híres-hírhedt könyve, a *Jancsó Miklós szeretői* mutatják meg legjobban, milyen volt elszabadult nyelve. Milyen messzire tudott elmenni a valóság imitálásában. Olykor mintha cinikus lett volna. De aki ismeri a verseit, tudhatja, mennyire lírai volt az olykor megbotránkoztató írói hajlama ellenére. Sőt, érzelmes is, ha úgy hozta a helyzet. Minden csak álca volt, a boldogságkeresés komolyságát akarta eltitkolni. Mutatványokhoz folyamodott, hogy ne vegyék észre igaz érzelmeit.

Egy időben azonos szerkesztőségben dolgoztunk a rendszerváltás környékén. Az Új Időket *Végh Antal* hozta létre, s együtt voltunk ott jó néhányan: *Bertha Bulcsu, Csukás István, Gyurkovics Tibor,* jómagam meg ő. Riportutakra mentünk, hogy megismerjük a határon túli magyarok helyzetét, jártunk Kárpátalján, a Vajdaságban, Ausztriában… Antológiát szerkesztettünk az írásainkból. Nézem most az egyiket: *Burgenlandi magyarok közt.* Gyula az ausztriai református egyház püspökével készített interjút, akivel együtt járt a győri bencésekhez 1940–44-ig. A könyv hátlapján az írók fényképei. Gyula már magasra kopaszodott homlokkal, de vállig érő hajjal, most is nyakkendősen, szemüvegesen. Markáns arc, rajta két mély, lefelé ívelő ránc, aztán még két kisebb a szájszegletben. De a szeme mégis mintha mosolytól csillogna. A szemüveg mögött. Szemüveg! Csak most döbbenek rá, hogy szemüveget viselt. Miért nem emlékszem a szemüvegére? Talán csak időközben lett szemüveges, de amikor megismertem, még nem volt az? Vagy igen? Ezerszer találkoztunk, együtt voltunk, miért nem emlékszem pontosan?

Talán így van ez mindennel, amit a másikról tudunk. Emlékezetünk átalakít, önkényesen formálja a képeket.

De mégsem. Gyula hangja, mozgása, lassú, kényelmes járása, szóviccei, szókifacsarásai, hangsúlyai, ahogy kérdezi valamely reverenciával emlegetett tekintélyről gunyorosan: Ki az az X ?!… (hogy ezzel lesöpörje), most is elevenen itt van előttem. A marháskodások. Még a kórházban is. Nem a végén, amikor már nagyon beteg volt, hanem egyszer, talán epeműtétje vagy valami más enyhébb betegsége idején. Amikor az alternatív Kossuth-díjat adták át neki a barátai. Mert az államit odázgatták. Hát elvitték neki az oklevelet meg a pénzt, ott volt a Híradó is, látta ország-világ. Azt kérdeztem tőle: nem te adtad nekik a pénzedet a bankból, hogy vigyék díjként, egy forinttal nagyobb összegben, mint az állami? Mert ilyesmi is kitelt tőle.

Aztán megkapta a másikat is, kicsit később. Így lett dupla Kossuth-díjas.

Hogy megijedtünk, amikor a Roosevelt téren, a Greshamból, a játékteremből jövet a zebrán elütötték. Ott is maradhatott volna. De felépült, igaz, nyoma maradt a balesetnek az egészségében. És fokról fokra romlott az állapota. *Gyurkoviccsal* reggelente a halálról diskuráltak telefonon. Még megvagy? Még megvagyok… Valamikor volt egy közös tv-műsoruk, akkor keveredtek nagyon jó barátságba. Vagy korábban? Összehangolódtak. *Tibort* nagyon megviselte Gyula halála. Megsiratta egy kis könyvecskében. *Hol vagy, Gyula?* Versek, négysorosok, kapaszkodás a távozóba. *Összetorlódott minden, amit éltél / fogság oroszok deszkafényű éjfél / nagyképűség Marx nők kiszabta kartell / szerencsejáték „Istenem, ne hagyj el!”* Egy sorozat fénykép is van a könyvben. Gyula, mint valami puskával, egy mikrofonnal céloz a semmibe. Aztán meg képként tartja maga elé már sovány, meggyötört arcát. És egy másik kép, ül valahol, most az egyszer nyakkendőtlenül, a csíkos ingében, gyér hajjal, ráncolt homlokkal.

Szemüvegesen.

Gobbi két szem diója

Molnár Gál Péter

Történt pedig, hogy *Tolnay Klári* és *Gobbi Hilda* vidékre mentek fellépni. Köznapian: tájoltak. Így hívták a színésznép háztájiját. Mindenüket beadták a közösbe: te, lányom játszd el *Marguerite-et*, a kaméliákkal dekoltázsán köhögő kokottot, te meg légy *Oinone*, ha már a francia színdarabok kerültek szóba. Ezért havonta üti a markotokat a kollektív szerződés értelmében ennyi meg ennyi. Ha ezenfelül vágynál anyagi javak megszerzésére, láss utána közönségszervezők segítségével, fellépni kármentős ivóval berácsozott művelődési házak tarka estjén, délutánján, esetleg, korán kezdve a napot, matinéján, mindazon szakasztott egyformára szerkesztett ronda kockában, aminek nézőtéri oldalai szellősen az udvarra nyíltak, azon gyakorlatias megfontolásból, ha dús a termés, legyen hova behordani magtár helyett, ha pedig nincsen termés, sőt, ellenkezőleg, atomtámadás fenyeget, sebtiben hadikórházat lehessen improvizálni.

A történet réges-régi. Egyrészt olyan időben esett meg, amikor mindketten életvirtuális céllövöldének állított építmény előtt a műaranyhalas tavacskánál.

Szebb tavaszi napot elképzelni sem lehetett volna, amikor a fél könyökön már régóta cigarettázó Tolnay az *Über allen giflent* dúdolta fene jó kedvében, *Goethe* udvari tanácsos versét, igen helyénvalónak érezte az irodalmi értéket a korai órán a német felvilágodosás idejéből. Nem mintha helyszín és megvilágítás szükségessé tette volna a romantikus lirizálást, de civilben mindig ironikus arckifejezését hordta, a nagyközönség számára fenntartott derűs, optimista mosoly helyett.

– Tudod, Hilda, hogy vettél egy hegyet?

– Adj már egy cigarettát, anyukám!

És miközben kivette Tolnay megcsappant pipacsszín cigarettatartójából a kirándulástól hányatott cigarettet, előbb belekérdezett. Talán rosszul hallotta Tolnay válaszát, biztonságból visszakérdezett.

Urbán György festménye: Hilda Kertje

ben voltak, ahelyett hogy szoboralakban ijesztgették volna alkonyatkor a Soroksári útról tolongó nézőket az eredetileg antedatált *III. Napoléon-kori* vurstlinak és

– Mit vettem pontosan?

– Egy hegyet, anyukám. Nagyon csinos hegyet. Se többet, se kevesebbet, mint amire egy magadfajta színésznek szüksége van. Minden, ami kell, itt van. Virágszag, madárzsivaj, puha fű, langyos árnyék, hideg árnyék, meleg árnyék, ahogy kívánja a kedves tulajdonos, hogy meggyötört tagjait kinyújtóztassa, órákig egészségesen éljen, táplálkozzék, testét szeretettel erősítő ételeket fogyasszon, olyan italokkal, melyek nem gyűlnek gyomrában össze savas, feszítő kézigránáttá, amik megakadályozzák a könnyed és spontán társalgást…

– Állj! – markolta meg Tolnay karját. – Hol a hegy, amit megvettem? Miből vettem hegyet? Holmi apró akadt a táskámban, de egyrészt *Pirike* borjúhúst akart sütni… Te, Klári, gyanús! Csak nem ezen a hegyen fekszünk? Úgy hiányzik a *Csongor és Tündére* felkészüléshez egy gazdasági eszközökkel alaposan felszerelt, inkluzíve cséplőgépet is dohogtató birtok, hogy korai hajnalokon hangosan korgató gépeket működtessenek a fejem felett, holott én beleolvadnék a kikeleti természet ébredezésébe.

Hajnalban egy helybéli ráakadt az alvó színészkülönítményre. Gobbi a kérdésre, megvenné-e a helyet, ahol alszik, igennel válaszolt. És aláírt valami vásárlást igazoló papírt. Így lett, állítása szerint, tulajdonos, de nem volt a beruházáshoz tőkéje.

A hegyvásárlás után *Szabó néni* megsokszorozódott. Egyazon napon, egyazon időpontban négy különböző községben is fellépett. Feltéve, ha a közönségszervező gondoskodott róla, hogy egymáshoz közel essenek a települések és az első helyen Gobbi nyissa a műsort, az utolsón vele záródjék a tarka est. És akkor még nem szóltam színházi szerepeiről, filmalakításairól és a televízióban közreműködéséről. Ott volt ezen kívül kiapadhatatlan pénzforrásként a Szabó család végeérhetetlen sorozata a Rádióban. Nem szerette a nagy állami ünnepeket, pedig az előadó-művészetre szakosodott színészféléknek az olyan volt, mint a szilveszteri hakni. Minden gyár, üzem, hivatal, minisztérium, iskola megtartotta a maga felszabadulási, nagy októberi forradalmi stb. ünnepélyét, ahol verset kellett mondani. Gobbi utált szavalni. Minden ilyen alkalomra prózát tartogatott. *Móra Ferenctől Hiszek az emberben*. Béke-nagygyűlés, a Varsói Szerződés évfordulója? Móra: Hiszek az emberben. Illett valamennyi ünnepi alkalomhoz.

A pénz kevés volt így is. Gobbi nekiállt felszabdalni a hegyet. Eladott belőle telkeket. Az országútnál *Kerekes János* zeneszerző épített nyaralót. Ő írta a *Palotaszálló* operettet. Mellette *Fónay Márta* kertészkedett haláláig. Évfolyamtársak voltak a magyar királyi Színművészeti Akadémián. Fölötte *Házy Erzsébet – Darvas Iván* vett telket, sosem építkeztek rá. Mellettük *Eszterházy Ilona*, a Víg volt színésznője, és férje, *Babits Antal* urológus professzor hétvégi faháza következett. Babits a *Nagy Imre-kormány* egészségügyi minisztere volt. Megelőzően különrepülőn szállt *Sztálint* urológia szempontból kivizsgálni. Ő látta utoljára az élő diktátor alfelét. A földrész alatti telket pedig *Vály Rózsi* tánctörténész, elképesztő tudású emlékezetű, különc asszony vette meg, de lábát sem tette földjére sosem, holott Vácról Komáromig belátható onnan a Duna-kanyar. Fél méter széles, bekerítésezett ösvény engedett hozzá bejárást. Építkezni rá lehetetlen lett volna, hiszen egy szál deszkát sem tudott volna bevinni a keskeny utcácskán, amit Gobbi öngúnnyal Csaló-köznek keresztelt el. Vály Rózsi erősködött, adja neki Gobbi a kert alját, hogy szélesebb legyen a szolgalmi út. Haláláig megtagadta. Halála után aláírása fölé hamisított beleegyezéssel végrendeleti végrehajtója átengedte a kívánt földrészt. Az új telektulajdonos építkezni kezdett, de a színésznő mindig mindent el tudott intézni rámenősen. A túlvilágról is kiigazította a csalást. A félig kész ház azóta is erős akaratérvényesítésére emlékeztet.

Az Április-völgy felett sziklafal zárta el a Gobbi-birtok megközelítését. Jött *Albert Feri* oldalkocsis motorkerékpárjával. Filmgyári diszpós volt. Ő hordta akár éjszaka is a másnapi forgatásra idéző cédulákat. Ez volt hivatala. Albert nélkül valószínűleg az ország sem működött volna. Mindent el tudott intézni. Nem: majd. Azonnal. Diszkréten. Mondhatni titokban. Megfejthetetlenül eredményesen. Albert kerített elő forgatáshoz elefántot, ha szükséges lett, ideiglenesen az országban állomásozó hadseregtől tankokat. Albert századnyi utászt bulizott Visegrádra. Magyar utászokat. Sziklát robbantottak. Kanyargós utat építettek az országúttól Gobbi házáig. A bakák láda sört kaptak, a tisztesek pálinkát.

Albert tudta azt az alaptételt, hogy Sztálin múmiáját sem őrizték ingyen a Vörös Téren.

A mámorosan megvett hegy csúcsát a fejlesztéshez utoljára kellett eladni. Egy piaci káposztás vette meg. Épített rá négyszintes házat. Nem használatra, csak porfogónak. Legemlítendőbb működése még az volt, hogy *Fábri Zoltán* itt forgatta le a *Karinthy Ferenc* könyvéből – lásd Albert Feri huncutságai – a *Gyertek el a névnapomra* című filmjét. Ezzel le is zárta filmes munkásságát. Gobbit bosszantotta a forgatás keltette felfordulás, noha *Illés György* operatőr engesztelésül felszerelt a háza emeletére két filmgyári fényszórót. Gobbi nem enyhült. A film lett Fábri filmográfiájának záró kövülete.

A hatalmas kerítést, a ház ablakait, ajtóit lópatkókból forrasztotta össze *Stabarecz* kovácsmester. Háromezer-valahány szerencsepatkó fogta körbe Gobbi birodalmát. Pontosan tudta a patkók számát, hiszen országjárásában gyűjtötte, hol az országúton kaparva föl ló-hulladékból, hol falusi kovácsoktól kunyerálva, hol ajándékba hozták, akik tudtak gyűjtőszenvedélyéről. (A közeli SZOT-üdülő kultúrosai a heti programba beiktattak túrát, a Patkós-háznál programpontot. Így lett Gobbi idegenforgalmi nevezetessége a Duna-kanyarnak.)

Mit csinált itt nyaranta a Duna-kanyar nevezetessége?

Kora reggeltől ült a ház hátulsó tornácán. Nézte a fű növését. Hallgatta személyesen ismert madarait. A fáktól leckét vett az idő múlásából. Sürgette növényeit a növekedésben. Igyekeztek is megelégedésére nőni a virágok, még a védelmet élvező kerti gazok is. Putnokon elvégezte a színiakadémia előtt a magyar királyi felsőleánynevelő intézetet. Gyakornok lett a Füvészkertben. Kitanult kertésznek. Lett is szép konyhakertje. Nem ő gondozta, persze, hanem a huncutkás mosolyú, fiútestű, nyolcvan fölötti *Bergl Jani* bácsi, aki kajánul megjegyezte, hogy itt terem a világ legdrágább kalarábéja. A terméketlen, rossz földre Gobbi teherautó-számra hordatott műtrágyát, amíg nem mutatkozott valami hajlandóság a növésre. Ült. Nézte a magányt. Fennhangon szidalmazta a szomszédban egyre nagyobb, sokszámúbb, zajosabb gyerekhadat. Azt kiáltozta a *János vitéz* mostohájának hangján, hogy a *Jékely* gyerekek már megint ordítoznak. A Jékely unokák áttekinthetetlen tömegétől függetlenül Gobbi érdek nélkül a világ minden gyerekét szívből utálta. (*W. C. Fields*, a pazar kedélyű amerikai komikus mondása: A gyereket is lehet utálni, csak szív kell hozzá.)

A vége csúnya. Kiszökött a Kútvölgyi úti kórházból. Beült kocsijába. Irány Visegrád! Békésen haldokolt, hallgatva és szólongatva madarait. Egy éjszaka új házvezetőnője, rettegvén attól, hogy halottal kell együtt lennie a házban, hivatta a mentőket. Visszatoloncolták a Kútvölgyibe. Még két napig bírta ott.

A ház emlékeit széthordták. Ki mit tudott, vitte. Volt, aki antik szék helyett hokedlit tett, hogy kilegyen a leltár.

A Premier főszerkesztője csak két szem diót lopott. Nem nyerészkedésből. Emlékeztetőnek. Erről szólnak a fentiek. ❦

Rómeó és Júlia angyalkái

SZIGETHY GÁBOR

Sok karátos, csillogó-villogó platinagyűrűnél lehet értékesebb egy repedezett, kopott, vásárfia angyalka. Évekkel *Latinovits Zoltán* halála után egy pénzére, vagyonára, üzleti kapcsolataira rátarti férfi kezdett udvarolni *Ruttkai Évának* – magabiztosan, erőszakosan, vagyonával kérkedően. Tele zsebű, üres fejű ember volt, messziről látszott rajta, hogy legfőképpen baráti körében szeretne elhencegni asszony- és színésznőhódító sikerével, ezért a lovasrohamszerű hódító hadjárat: a mindennapi pazar virágcsokor, a reggel-délben-este tisztelgő telefon, a szótlan várakozás a színház művészbejárata előtt előadás után, s az eleinte, látszatra alázatos tudomásul vétele annak, hogy miután – az akkoriban Pest-Budán városszerte megcsodált böhöm nagy nyugati autójával – hazafuvarozta a művésznőt, Ruttkai Éva a kapuban minden este udvariasan, de határozottan elbúcsúzott tőle.

Tíz nap után feszült a húr, a férfi kezdte úgy érezni: joga van követelődzni.

– Legalább egy italra hívjon meg – szorongatta Ruttkai Éva kezét, és nyomakodott befelé a kertkapun.

A színésznő riadtan hátrálva megállt a lépcsőfordulón, a férfi – úgy érezte: már birtokon belül van – hangot váltott, nyájas-édesen kezdett duruzsolni.

– Gyönyörű ajándékot hoztam Magának.

Zsebéből ékszeres skatulyát húzott elő, s próbált a meglepett színésznő ujjára húzni egy első látásra is gyönyörű gyűrűt. Ruttkai Éva meredten bámulta a csillogó, drága ékszert, pillanatnyi csend után csupán egy fél mondatot tudott kinyögni.

– Ez mi? – suttogta fojtott hangon.

És mielőtt még a férfi válaszolni tudott volna, izgatott-indulatos mozdulattal a bokrok közé hajította a gyűrűt.

A férfi dermedten nézte.

– De Éva, ez egy sok karátos platinagyűrű, briliánsokkal – dadogta.

Megváltoztak az erőviszonyok. A férfi bambán bámult, a színésznő édesen mosolygott.

– Igeen?! – kunkorodott hosszan fölfelé a gúnyos hangsúly –, hát akkor keresse meg! Jó éjszakát! – és lépteit meggyorsítva föllejtett a lépcsőn.

A férfi még mindig mozdulatlanul állt, és bámult. Felmérte a veszteséget.

– De Éva, értse meg, ez egy platinagyűrű…

A színésznő már lakása ajtaját nyitotta.

– Akkor meg kell keresni. Nagyon értékes lehet. Jó éjszakát!

Becsukta maga mögött az ajtót, nem gyújtott villanyt, megállt az ablaknál, a függöny mögül leste erőszakos lovagját. A férfi a holdfényben guggolva, az esőáztatta bokrok ágait hajtogatva, a füvet tapogatva, néha négykézlábra ereszkedve kereste az elrepült gyűrűt.

Talán megtalálta, talán nem. Soha nem derült ki. Ruttkai Éva kacagott magában, néhány percig még szemével követte a földön turkáló, soha többé nem látott férfit, elunta, fáradt volt, villanyt gyújtott, lefekvéshez készülődött. Számára véget ért a történet és a nap.

HÁROM ANGYAL – HORKAY ISTVÁN DIGITÁLIS KOLLÁZSA

De néha családi körben kacarászva emlegette a sötét kertben örökre semmivé lett, értékes platinagyűrű történetét.

– Ha meglenne, az árából most elmehetnénk mind a hárman nyaralni – mondta, szemével megsimogatva imádott lányát, a feleségemet.

Aztán csak mosolyogtunk az ékköves platinagyűrűvel hódítani akaró bunkó történetén.

Akkor Latinovits Zoltán már évek óta halott volt. Ruttkai Éva a 18. századi, gyönyörű parasztbarokk pohárszék nagy fiókjában őrizgette közös életük sok-sok emlékét: fényképeket, leveleket, tárgyakat, angyalkákat, karácsonyi harangokat.

Fiók mélyén évekig meglapulva rejtőzött fotó: Latinovits Zoltán és Ruttkai Éva hálószobájuk ablakában ülnek, egymás mellett, szemükben tompa szomorúság, kezükben színházi fénykép: a hajdani *Rómeó és Júlia* múlttá merevedett szerelmes pillanata. Fénylő tekintettel tapadnak egymáshoz, mozdulatuk az egymásra találás boldog pillanata.

Jelen idő a múltban; ma már múlt – jelen időben.

És az emeleti szobában, Latinovits Zoltán elárvult íróasztalán szép rendben sorakoztak a közös múltat idéző tárgyak. *Nagy László* és *Pilinszky János* fényképe, mellette falusi búcsúban vásárolt cserép betlehem. Gyertya, amelyet Ruttkai Éva minden reggel meggyújtott egy pillanatra, öreg krigliben kormos gyufaszálak, s mert évek múltán megtelt Latinovits Zoltán söröspohara, utóbb az ellobbant gyufaszálak egy nagy üvegkehelybe hullottak. A falon feszület, alatta parányi keretezett kép: ketten a kertben, 1971-ben. Összebújnak, mosolyognak. A söröspohár mögött, az ablaknak támasztva villás faágból faragott corpus, tövében három angyalka.

Vásárfia falusi angyalka, imádkozó angyalka, üldögélő angyalka – karácsonyesték emlékei. Talán volt mindegyiknek története. Ezekről Ruttkai Éva soha nem beszélt.

De itt – Latinovits Zoltán elárvult íróasztalán – csak olyan tárgyak sorakoztak, amelyek közös életük egy-egy pillanatát őrizték. A Nagy László-fotó *Az izgága Jézusok-est* meghívóját, a feszület Latinovits Zoltán gyerekkori hitét, a kertben készült fotó boldog szerelmüket, a corpus a pillanatot, amikor a „baltás ember”, a fafaragó *Polyák Ferenc* Ruttkai Évával a szemesi temetőbe autózott, és a művész az útközben talált faágból farigcsálta a *Színészkirály-Jézust*.

Az angyalkák a sok közös karácsonyestét őrizték. Történeteket, amelyeket együtt átéltek, amelyek bennük éltek, amelyek bennük, velük haltak meg, s amelyeknek titkát soha senki meg nem ismeri, meg nem ismerheti. Mert az életük és a haláluk az övék. Örökre.

Régi fotó: hálószobájuk ablakában ül Ruttkai Éva és Latinovits Zoltán, kezükben régi fénykép: Rómeó és Júlia egymásra találásának boldog pillanata.

Talán tudták, talán nem: angyalkák őrizték csodálatos álmaikat.

Talán tudják, talán nem: angyalkák őrzik csodálatos álmaikat.

A sokkarátos platinagyűrűk meg elporladnak a földben.

FOTÓ: KELETI ÉVA

Fülvédő és vászon

MEGYESI GUSZTÁV

Jó volna azzal kezdeni, hogy a bal oldali úr sapkájáról azért hiányzik a fülvédő, mert az ellenfél végső elkeseredésében leszaggatta róla.

Ám ez nem volna igaz. Ennyire szabályosan, mértani pontossággal nem lehet szaggatni, márpedig itt szabályosság van, a hiányzó fülvédőt még föl se tették, vagy pedig a meccs után valaki eltávolította, és emlékül hazavitte, a rajongók mindenre képesek. Amúgy a sapkát viselő úr sapkájában nehéz is lett volna bárminemű kárt tenni, minthogy *ifj. Szívós István* a tulajdonos becsületes neve, és szó szerint meg képletesen is kimagaslott a mezőnyből; aki hozzá felért, az már művész volt.

GYŐRFI ANDRÁS: KETTESBEN 3-ASBAN

Mint például a jobb oldali úr, akinek viszont megvan a fülvédője. Ebből persze nem következik, hogy nevezett úr, *Csapó Gábor* érinthetetlen volt az ellenfelek számára. Csapó pont annyit kapott, mint Szívós, ám ez a vízilabda velejárója, ebben a műfajban a sportág művésze is kék-zöld foltokkal áll a dobogó tetejére.

Érdemes volna összeszámolni egyszer, hogy egy vízilabdázó, pláne, ha klasszis, olimpiai-, világ- és Európa-bajnok, hogy klubbéli díjaktól most eltekintsünk, hány ütést, rúgást, csípést, harapást, karmolást kap pályafutása során ebben a jéghoki után a legférfiasabbnak nevezett labdajátékban. Különös tekintettel arra, hogy a Szívós- és Csapó-féle aranycsapat utáni korszakban volt pár év, amikor már nem is a sapkát kellett volna a sportág legjellemzőbb rekvizitumaként kiállítani, de egyenesen a szuszpenzort.

Egy ilyen pólósapka több mint fülvédő és vászon. Jelkép, sőt, amikor a magyar válogatott itthoni tornán játszik, a nézőtéren látni, hogy divatcikk is. Mint másutt a hokisok fejvédője, a sísszerelés, a kerékpáros nadrág; igaz, zakó alatt futballmezt láttam már színházban, de pólósapkát egyelőre nem. Mindez azért van, mert Magyarországon csakis és egyedül a vízilabda őrizte meg régi nimbuszát. Ebben a sportágban még igaz, hogy ha az egyik aranycsapatunk abbahagyja a játékot, előbb-utóbb újabb aranycsapat lép a helyébe. Már nem lovas nemzet a magyar, és nem féli a világ félelmetes kardját sem, sőt, egészen valószínű, hogy annak idején a kalandozó magyarok nem lóhátról lőtt nyilakkal, hanem vízről húzott gólokkal és pimasz ejtésekkel riogatták Európát. A vízilabdás ma már a lányok bálványa Magyarországon, egyenesen férfiideál, már a medence partján is úgy képes végigvonulni, mint szakképzett maneken, gimnazista lányok pólósapkás királyfiról álmodnak, a pólós testesíti meg A Férfit.

Miközben a víz alatt ezek a széles vállú, napbarnított férfiak karmolnak, csípnek, harapnak, szuszpenzort huzigálnak, úgy viselkednek tehát, mint tinédzser fruskák; ha nem volna kötelező a sapkaviselet, tán egymás haját is húznák, még jó, hogy a lányos sikítás legalább elmarad.

Az majd a női meccsen pótoltatik, amely mint sportesemény teljesen egyenrangú lett a férfiakéval. Ebből gondolom, hogy a pólósapka fejlődéstörténete is hamarosan új korszakba lép; ekkora félgömb alakú terület a fülvédőnyi dudorral divattervezőnek, dizájnernek maga a kincsesbánya.

Vonások Pege Aladárról

D. Magyari Imre

Hány vonója lehet egy nagybőgőművésznek?

Ha sokszor és hosszan beszélgetünk, vajon felteszem-e ezt a kérdést?

Nem beszélgettünk sokszor és hosszan. Kevésszer beszélgettünk és röviden. Egy koncert után ment a kocsijához, cipelve a hatalmas hangszert. „Ilyenkor azért megbánod, hogy nem fuvolás lettél, nem?" Szomorúan bólogatott. Vagy ezt csak most képzelem? De minden további nélkül lehetséges, hogy szomorúan bólogatott, játékból természetesen: volt humora és főleg volt öniróniája, ami nem is olyan gyakori az olyan zsenik közt, mint ő – és persze az olyan zsenik sem gyakoriak, mint ő. Egyszer készítettem vele egy interjút, teljes joggal kikelt benne a tehetségtelen önjelölt muzsikusok, a háromakkordos együttesek ellen, nevet is talált nekik azonnal: „És akkor, kérlek szépen, összeáll a Szuterén zenekar…" A felesége csitította: mellette ült, ahogy mellette ült akkor is, amikor nem ült mellette. Tán ez volt az az alkalom, amikor *Ali* meghívott hozzájuk vacsorára, igen ínycsiklandó menüt vázolva fel. A meghívást örömmel elfogadtam – és aztán nem éltem vele. Több ilyen meghívás van, amit nem fogadtam el: a fejem tudnám a falba verni. Úgy gondoltam, majd. Majd egyszer. Mostanra megtanultam: nincs majd. Nem szabad semmit halogatni. Úgy nézett ki, mint aki örökké, de legalábbis sokáig fog élni. Életünk részévé válik valami, például az ő játéka, és nem tudjuk elképzelni, hogy eltűnik belőle. Annyira része, hogy nem tűnhet el! De, eltűnhet. Bármikor. Ali 2006-ban halt meg, hatvanhét évesen. A hatvanhetedik születésnapját már nem érhette meg. Az életben nincs olyan gyönyörű rend, mint a művészetben, a zenében. De amennyire lehet, rendet tarthatunk benne. Ali óriási példa arra is, hogy miként tarthat valaki rendet az életében. 1939-ben született, nem épp jó időben: csak a második világháború tört ki épp. A Víg utcában laktak, olyan környéken, ahol sok zenész élt. Édesapja és nagyapja is zenész volt, bőgős; nem lehetett kérdés, hogy ő más lesz. Innen jutott el a világhírig, a Carnegie Hallig, a Kossuth- és Liszt-díjig. 1969-ben diplomázott a Zeneakadémián, de utána még három évig tanult Nyugat-Berlinben *Reinhold Zeppereznél*. Mindig tanult. Mindig gyakorolt, mindig dolgozott. A tehetség, bármekkora is, egy dolog. Ápolni kell, gondozni, vigyázni rá. Hát ő vigyázott.

Nagy Gábor: Hommage à Pege A.

„Mindig gyakorolt." A felesége, *Ági* mondja ezt, mikor most meglátogatom. Az asztalnál ülök, ahol vacsoráztunk volna. (Az egykori meghívást nem magamnak köszönhettem: a nagyapámnak. A legkiválóbb prímások egyike volt, a cigányzenészek – és a cigány zenészek – máig emlékeznek rá, s a felé sugárzó szeretetből nekem is jut egy kicsi.) Ági történeteket mesél, albumokat, fényképeket mutat. 1966-tól éltek együtt. Makacsul ismételget egy mondatot: „A negyven év egy perc volt." Meséli, hogy a hatvanas években az Egyetemi Színpadon Ali kezdte el a komolyzene és a dzsessz összekapcsolását, igazán megemlíthették volna a nevét az évfordulós ünnepségen – merthogy nem említették. Meséli, hogy Ali a Carnegie Hallban már 1980-ban fellépett, itt volt *Herbie Hancock* együttesének vendégszólistája is. „A negyven év egy perc volt." Mutatja *Charles Mingus* feleségének ajándékozólevelét: az özvegy Alinak ajándékozta a legendás bőgős hangszerét. Meséli, hogy az 56-os amerikai emlékév nyitórendezvényén *Wilson Gunner* presbiteriánus lelkész és gyakorló bőgős meleg szavakkal beszélt Aliről. *Dave Brubeck* meg azt mondta egyszer, hogy egyetlen embert ismer Magyarországról, Pege Aladárt, aki az ő fiával játszott. Meséli, szó sem lehetett arról, hogy ők ketten sétálni menjenek, vagy üldögéljenek a teraszon. Ha Ali meccset nézett, még akkor is gyakorolt közben. És megint: „A negyven év egy perc volt."

Felvezet az emeletre, Ali szobájába. Hangszerek, kották, lemezek. Megkezdett munkák. A nagybőgőnek nincs nagy irodalma, Ali azzal is törődött, hogy más hangszerre írt műveket átírjon bőgőre, játszhassanak a bőgősök is *Bachot*.

A halála előtti napokban még ezt mondta: „A jövő héten már gyakorolok."

Talán Ali sem tudta volna, hány vonót nyűtt el. Ez itt a képen „a" vonó. Amit Pege Aladárnak kellett kézbe vennie, hogy a hangszer úgy szóljon, ahogy csak ő tudta megszólaltatni.

A negyven év egy perc volt, lehet.

De egy boldog perc ritka, kivételes ajándék.

Godot késve érkezik

Jolsvai András

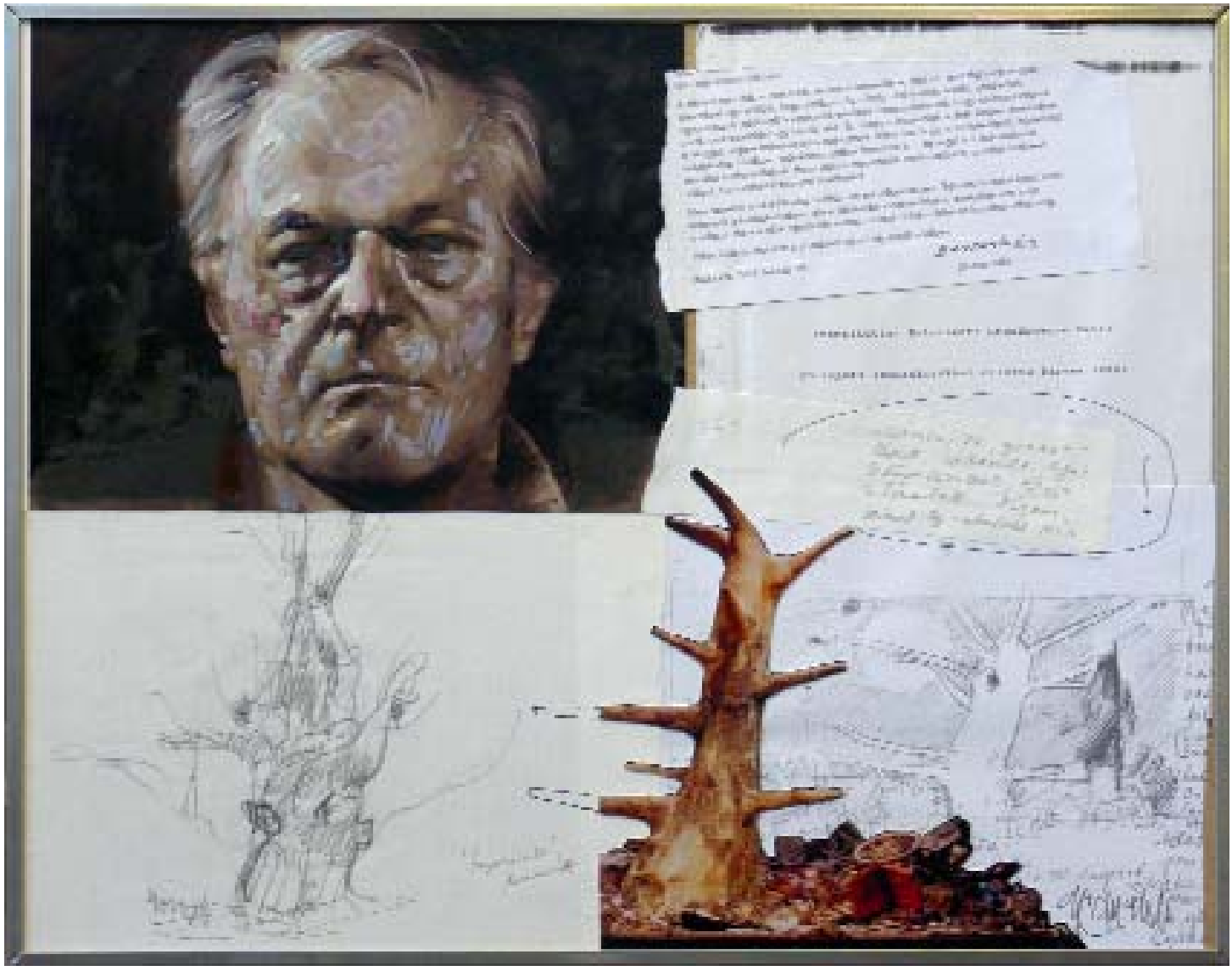

Gyémánt László: Hommage a Darvas Iván

Darvas Vladimir és *Gyémánt Estragon* három évtizede vártak erre a találkozásra. Harminc éve álmodták, remélték és vágyták, hogy *Godot* eljön végre az ő színpadukra. (Illetve, hogy nem jön el. Illetve, hogy eljön, de mégsem. Illetve, hogy mégsem, de eljön.) Mindketten olvassák a művet a hatvanas évek elején a Nagyvilágban, és mindketten úgy gondolják, ez az ő darabjuk. Egymástól függetlenül olvassák persze, hiszen ekkor még nem személyes ismerősök, és a realitásoktól függetlenül gondolják, amit gondolnak, hisz egyikük sem hiheti komolyan, hogy ők valaha közönség elé léphetnek ezzel a drámával. Az egyik büntetett előéletű, külvárosi színész, aki örül, hogy lassan visszafogadja a szakma, a másik afféle gyanús művész-fenegyerek, valahol a betiltás határán. Annyi közös van bennük, hogy a közönség rajong mindkettőjükért.

Aztán eltelik néhány évtized. Kinek így, kinek úgy. Darvas Vladimir és Gyémánt Estragon, mint *Beckett* csavargói, bejárják az emberi lélek tájait (Gyémánt egy idő után Európa valóságos tájait is, emigráns festőként vívva ki magának hírnevet), elvesztik illúzióikat az emberiség egészét illetően általában, és a hazai társadalmi berendezkedést illetően különösen, és ez az emelkedett, fájdalmas pesszimizmus, mely a legszebb reformkori hagyományokra épített mégis-morállal kapcsolódik össze, szinte védjegyévé válik művészetüknek. Hogy nincs semmi értelme az egésznek, mégis csinálni kell. Sőt, hogy ezért kell igazán jól csinálni. Nagy, fájdalmas vásznak és nagy, fájdalmas alakítások követik egymást e felismerés jegyében. Két könnyen sebezhető, közösségért aggódó művész, aki szomjazza a sikert, de páncélt visel a világ felé – a műalkotás gyakran e páncél maga.

Sorsszerű a barátságuk. Darvas, a lelkes műgyűjtő (rajzol is egyébként, később számítógépes grafikákat készít fotók nyomán, afféle géppel vezérelt gyémántográfiákat) hamar felfedezi magának Gyémántot, nem egy képét vásárolja meg, és aztán a festő is egyre gyakrabban választja a színészt modelljéül. És az ismeretségből lassan barátság lesz. Vacsorákkal, beszélgetésekkel, világmagyarázatokkal.

Közös munkáról persze nemigen lehet még szó, Darvas hiába szeretne évtizedek óta rendezni, semmi esélye rá (egyszer elmesélte, hogyan ígérte meg *Várkonyi* a Vígben neki és *Latinovitsnak,* hogy előbb-utóbb rendezhetnek is, hogyan húzta és halasztotta előttük-előlük aztán ezt a mézesmadzagot, hol a felsőbbségre, hol a másikra, hol a körülményekre hivatkozva, de mindig nyitva hagyva egy apró kiskaput a jövőt illetően – hátha eljön mégis Godot), Gyémántot se kéri senki díszlettervezőnek, pedig szívesen kötélnek állana (igaz, a főiskolára se hívják tanárnak, holott tanításra termett: marad neki a szabadiskola, sok hálás, tehetséges tanítvánnyal), hiába feszülnek az alkotó energiától, hiába a tervek, az ötletek, a vágyak, az évek peregnek tovább a megszokott módon, hőseink egyre többet tudnak arról, miért nem jön Godot, miért nem jönnek ők. Úgy fest, ez már örökre így is marad.

Aztán hirtelen megváltozik a világ. Vagy legalábbis megváltozni látszik. Olyasmik történnek, történhetnek benne, mikről azelőtt álmodni se igen lehetett.

Létrejön például egy színtársulat, melyet nem fölülről szerveznek, neveznek ki vagy irányítanak, hanem alulról építenek meg. Közös művészeti elveket valló színészek, rendezők, színházcsinálók állanak össze afféle baráti teátrummá. Bízva saját erejükben, tehetségükben, bízva az ígért támogatásokban és a közönség szeretetében. Művész Színháznak nevezik el magukat.

Darvas végre rendezéshez jut. Nem kérdés, hogy a Godot-t fogja választani. Mint ahogy az sem, hogy a Gyémántot kéri fel díszlet- és jelmeztervezőnek.

Varázslatos hónapok következnek. A két barát ezekben az időkben benne él szinte a darabban, közösek az ötletek, a kérdések, a tévutak és a megoldások. Úgy is kezdődik az egész. Darvas felhívja Gyémántot a hírrel, s hogy Gyémánt azonnal és lelkesen igent mond, „erre vártam évtizedek óta", még azon az estén felmegy barátja lakására (ebben a félmondatban is egy egész novella lapul: Darvas azelőtt nemigen járt Káposztásmegyeren, kelt némi feltűnést a terepjárójával – végül rendőri felvezetéssel találja meg a toronyház lakóját), hosszan beszélnek egymásnak arról, kinek milyen kép él magában a darabról, aztán valóságos kép is születik. Darvas skicceli föl grafitceruzával Gyémántnak, milyen fát képzel el a színpadra. A rajz mellé kézírásos szöveg is kerül, a leendő fa jellemzéseként. „Villámsújtott, gránáttépett, sebesült. Ágai letöredezettek, kérge lehámlott. Olyan, mint egy sebesült kéz" – írja.

A lényeg az, hogy a darab más képet mutasson, mint az eddigi bemutatók. Darvas – nem is titkolja – a saját koráról akar beszélni Godot-ra várva, a kilencvenes évek elejének Magyarországáról, az általánosságokat mindenhol konkrétumokra váltja tehát, belenyúl a szövegbe is, hozzáötletel, aktualizál, és ezt kéri a barátjától is. Gyémánt legfőbb törekvése, hogy szakítson a hagyománnyal, csenevész fácska helyett igazi életfát állít, olyat, melynek vastag ágain az egész élet leélhető és be is fejezhető. Olyat, mely folyton magához vonzza a szemet és a teret is uralja. A teret, mely itt a becketti utasítások ellenére nem puszta, de kietlen. Egy szemétdomb az egész, csupa elhajított kacat, a huszadik század végének megannyi ipari-háztartási hulladéka borítja, rongyok, autógumik meg egy kibelezett Trabant-hulla. Ijesztő, megrázó, félelmes és homleszmeleg világ ez, olyan, amilyet akkoriban inkább még csak a színpadon láthattunk, manapság már minden utcasarkon.

– A főművem – mondja róla Gyémánt mélázva.

Ha így van, külön ok ez a szomorúságra. A színház még a bemutató évében zátonyra futott (futtatták?), az előadásról nem készült filmfelvétel, a díszlet megsemmisült, ma már csak néhány fotó őrzi a régi darab hangulatát, meg a műsorfüzet, melynek borítójára Gyémánt megfestette Beckett portréját is, a hátlapon meg a négy szereplő jelmezét. A többit az emlékezetre kell bíznunk. Gyémánt fergeteges próbafolyamatra emlékezik, komoly műhelymunkával és emlékezetes veszekedésekkel (*Garas* és Darvas zúzta egymást rendesen), de az látszott, hogy ehhez a Godot-hoz mindenkinek nagyon sok köze van.

Aztán hirtelen vége lett. Úgy volt, hogy a nyári szünet után még repertoáron marad a darab, de őszre már színház se igen volt, pénz meg egyáltalán nem, Godot, amilyen későn jött, olyan korán ment el. Darvas, úgy hírlik, megpróbálta még átmenteni az előadást egy másik teátrumba, de az se sikerült: mindig közbejött valami. Így van ez az életben. Amit nagyon szeretnénk, ott mindig közbejön valami (valaki), csak az a Godot nem jön közbe(n). Végül is erről szól a darab.

Gyémánt kései szubjektje meg erről a boldog-szomorúságos történetről. A várakozásról, a munkáról és a hiábavalóságról. Mint egy színházi faliújság, olyan az egész. Alul három fa (két rajz – a Darvasé meg az övé – meg egy fényképrészlet a megvalósult díszletből), fölül Darvas szövegei (a rajzhoz meg a nézőhöz), meg Gyémánt korabeli fotóból készült portréja, amibe most még, szokása szerint, beleigazított egy kis fájó ritmust. Túlságosan statikus, mozdulatlan, élettelen kép ez, túlságosan esetleges, hiányzik belőle Gyémánt dinamikája, zeneisége. Mintha éppen a hiányról szólna. A megértés hiányáról, mondjuk. Vagy a megérdemelt sikeréről.

Vagy a Godot-éról.

Szubjektek – szöveg nélkül

Az előző és a következő oldalakon olyan képzőművészeti alkotásokkal találkozhatnak olvasóink, amelyekhez – többnyire a szerzők személyes érintettsége okán – már megszülettek a később kötetbe rendezendő vallomások. Az alábbi művek némelyikéhez pedig – *Barcsay* ecsete–*Nádas Péter; Polgár Judit* sakkfigurája–*Kepes András* – már készülőben vannak, a többihez viszont *Pirandello* stílusában: több szubjekt keres több szerzőt.

ACTION! – EZT A CÍMET ADTA HARASZTY ÉDESKE ISTVÁN LEGÚJABB MOBILJÁNAK. A SZABÓ ISTVÁNTÓL KAPOTT CSAPÓ TERMÉSZETESEN CSAPKOD IS A GORDON ESZTER FOTÓIBÓL KÉSZÜLT MONTÁZS ELŐTT.

FEHÉR LÁSZLÓT TANDORI DEZSŐ SAPKÁJA ÉS BARCSAY JENŐ ECSETE EGYARÁNT MEGIHLETTE

Piciny szárnyas oltárral tiszteleg Körülzárt terület című festményén Faludy György tolla és emléke előtt Nádas Alexandra

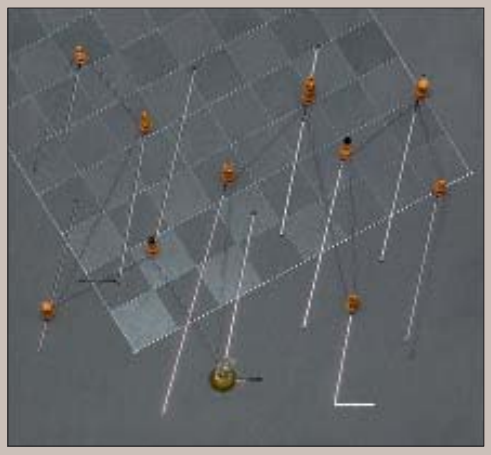

Matzon Ákos Magyar világPolgár című munkáján piros-fehér-zöld cérnaszál fűzi egybe a Polgár Jutka üveglova vezette hadsereget

Mata Attila Rubik-fej című szobrán nem a kocka, hanem a fej megfejtése vár a nézőre

Gyémánt László gyémántográfiái fényképezőgéppel és ecsettel készülnek, amint az Koltai Lajos, alias Sutyi installálásából is kiderül

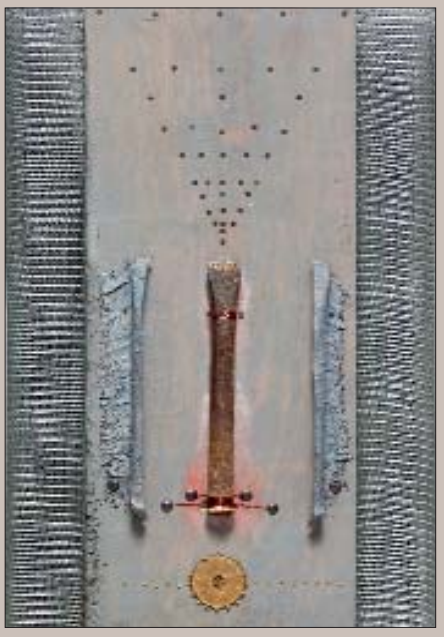

Varga Imre vésőjével a középpontban vasból, drótból, rézből, szögekből készült, s mégis oly finom, mintha tüllből, tollból alkotta volna Időveset című munkáját Kiss Ilona

ProFractional™

Drámai javulás aráncos, heges, napfénykárosodott bőr állapotában

Milyen eljárás a ProFractional?
A ProFractional egy gyors és kényelmes lézeres eljárás, mely nagyon rövid gyógyulási idő mellett javít a bőr általános megjelenésén. A ProFractional lézersugara célzottan több ezernyi tűszúrásra emlékeztető pontot hoz létre, és mivel ez a bőrfelszín egy bizonyos százalékát (frakcióját) érinti csak, a regeneráció gyorsan végbemegy, a gyógyulás rövid ideig tart.

Milyen bőrtüneteket lehet ProFractionallel kezelni?
Számos tünetet, leggyakrabban a ráncokat, traumás, műtéti, vagy aknés hegeket, időskori, napfénykárosodás okozta foltokat, a bőr tartási rendellenességét és az idős, napfénykárosodott bőrt kezelhetjük vele.

Hogyan működik a ProFractional és kinek javasolt a kezelés?
A ProFractional a lézerfény energiájának segítségével ezernyi apró csatornácskát hoz létre, amiket egészséges, kezeletlen bőr vesz körül. A kezelt területek új kollagén képződését indukálják, mely alulról feltölti a bőrt, a ráncokat, barázdákat, hegeket, egyéb felszíni egyenetlenségeket elsimítva. A szervezet természetes gyógyulási folyamatának elindításában és fenntartásában a köztes, kezeletlen zónák is segítenek, miközben ezen területen is lezajlik a fenti bőrmegújulási folyamat. Ha egy rövid gyógyulási idővel járó beavatkozást szeretne, fiatalosabb bőrt, kevesebb ránccal, heggel és bőrhibával, akkor a ProFractional ideális az Ön számára.

Mely bőrterületeket lehet kezelni és hogyan zajlik a kezelés?
A bőrfelszín nagy része kezelhető, de a leggyakrabban kezelt területek az arc, nyak, mellkas és kezek. Kezelőorvosával egyeztetheti igényeit. A ProFractional egy gyors módszer, mely körülbelül 15-30 percet vesz igénybe, a kezelt terület méretétől függően. Orvosa az Ön igényeinek, illetve az elérni kívánt eredménynek megfelelően állítja be a beavatkozás paramétereit. Bizonyos esetekben a ProFractional kezelés MicroLaserPeellel vagy más népszerű esztétikai eljárással kombinálható, ezzel növelve a beavatkozások eredményességét.

Mire számíthatok a kezelés után, szükség van-e utókezelésre?
A beavatkozás után közvetlenül enyhe bőrvörösséget észlelhetünk, mely enyhe napégésre emlékeztet. A komplett gyógyulás beállítástól függően 1-7 napig tart, sok páciens már 2 nap után, smink használata mellett visszatérhet munkahelyére. Fontos a kezelőorvos tanácsainak betartása, a kapott bőrápoló készítmények megfelelő használata. Ez minimálisra csökkenti a fertőzésveszélyt, és biztosítja a lehető leggyorsabb gyógyulást. Bőre kissé érzékenyebbé válik az ultraibolya sugárzásra, így a napfényt kerülni kell. Ha szabadban tartózkodunk, bőrünk fedése, illetve hatékony fényvédő készítmény használata javasolt, amivel a további, idő előtti bőröregedést is megelőzhetjük.

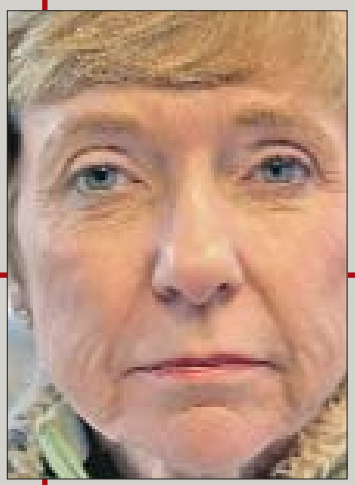

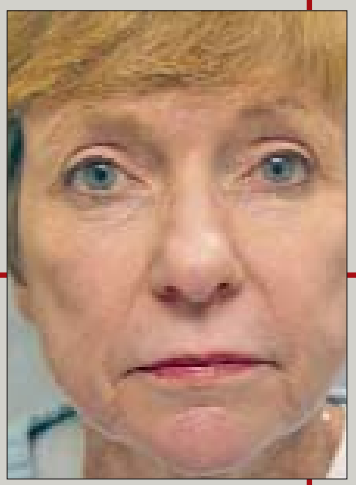

A kezelés személyes konzultáció után
igénybe vehető a Dr Derm Bőrgyógyászat
és Esztétikai Lézercentrumban.
Cím: 1024 Budapest, Fény u. 2. Tel.: 316-7028
recepcio@drderm.net

Az úr nyer

Csurka Gergely

Ők Teniszbolygón élnek. Földnek is hívják, számukra azonban ez másodlagos. Ahogy a Föld kering a Nap körül, úgy járják ők is körbe Teniszbolygót. Évről évre. A pontokat gémek követik, azokat játszmák. Nekik ez többet mond, mint hogy a télre tavasz következik, arra nyár, majd az ősz… Életüket pörgetett tenyeresek, nyesett fonákok, kifelé kanyarodó szervák, neccek, elsőrangú félröpték töltik ki.

Teniszbolygó lakói az évnek is nevezett naptári mértékegység elején Ausztráliában gyülekeznek. Ami nekünk január, az nekik az Australian Open. A februárt az olajsejkségek és egyéb ázsiai helyszínek jelentik, aztán jönnek az Államok déli államai, majd az európai salakpályák (április? – mondd: Monte-Carlo), aztán a zöld fű, később újra a kemény, gumival puhított beton Észak-Amerikában (szeptember means US Open), végül vissza az öreg kontinensre, tető alá, szőnyegre. Valahogy így ír le egy kört a Teniszbolygó a Tejútrendszerben, s közben pörög, akár egy rafináltan a háló mögé ejtett labda…

Az örök pörgés… Amely közben nem érsz rá mást csinálni – mint teniszezni. Próbálkozhatsz, ám akkor sosem lesz belőled elitjátékos. Aki a legjobbak közé akar tartozni, annak teljesen át kell adnia magát Teniszbolyó szigorú törvényeinek. Nem akkor kelsz fel, amikor akarsz, nem azt csinálod, amit akarsz, nem azt eszed, amit akarsz. Reggeli, edzés, ebéd, pihenés, meccs, vacsora, alvás. Ugyanez helyszínekkel: szálloda, pálya, szálloda, pálya, szálloda. Egy hétig, két hétig, nyolc hónapig, tíz évig. Egyszer-egyszer kiülhetsz, de csak egyszer-egyszer. Utána vissza kell szállnod. Teniszbolygót elhagyni nem igazán lehet. Vonz. A maga speciális gravitációjával. Hiába fáj egy kicsit a könyököd. Hiába szúr a térded. Hiába érzed úgy, hogy menten elájulsz a hőségben. Hiába idegesít a metsző szél, amiben nem tudod rendesen feldobni az adogatáshoz a labdát. Hiába éget a talpadon egy kidurrant vízhólyag.

Menned kell.

És mész. Ütsz. Ütsz. Ütsz.

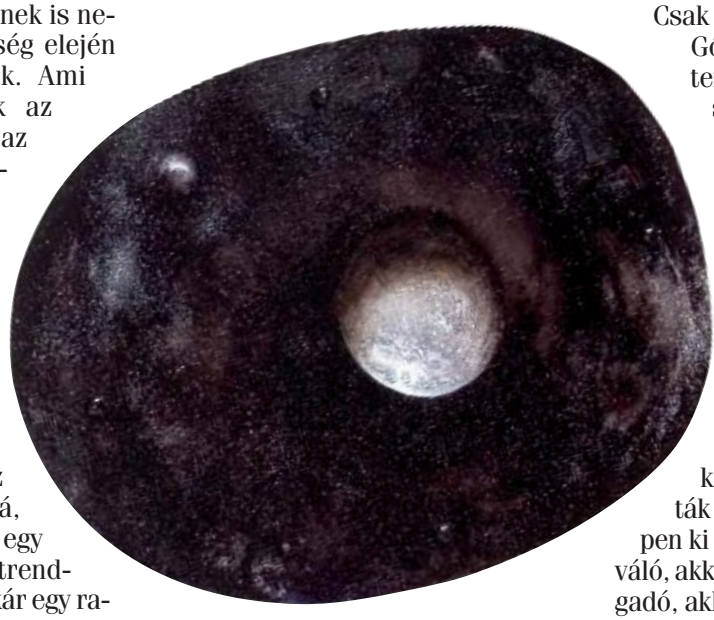

Ver a szíved, meccslabdád van, ha ezt beütöd, tiéd a mérkőzés, a világ. A te nevedtől lesz hangos a Teniszbolygó…

Énekelni sokfelé lehet. Mifelénk az Andrássy úton, aztán Bécsben, a milánói Scalában – no meg a Metropolitanben, New Yorkban.

Ha jó filmet csinálsz, sokféle díjat kaphatsz. Arany Medvét, Arany Pálmát, Golden Globe-ot – meg persze az Oscart.

Teniszbolygón a földkörzés számos pontján nyerhetsz trófeákat. Egész pici, 10 ezer dollárral díjazott tornákon, ahol nincs vonalbíró, és magadnak szeded a labdát, aztán akadnak igazán híres viadalok, mint a római, a Monte-Carló-i, és hát ott van a Roland Garros, a US Open – ám ha egyszer magad is Teniszbolygó polgárává válsz, nagyon hamar megtudod, hogy mind közül a legtöbbet az a verseny nyom a latban, amelyet boldog-boldogtalan úgy emleget: Wimbledon.

Ha megnézel egy autentikus versenynaptárt, akkor abban nem fogod úgy megtalálni, hogy wimbledoni bajnokság. Meg úgy sem, hogy angol nemzetközi bajnokság. Június-július fordulóján a hivatalos kalendárium csupán két szót mutat.

The Championship.

Ennyi.

A Bajnokság. Nincs szponzor, nincs megkülönböztetés. Van Australian Open meg French Open (ez volna a Roland Garros) és US Open. English vagy British Open nincs.

Csak „The Championship” van.

Gőg? Fennhéjázás? Ugyan. A tenisz ott született. Wimbledon szent füvén. Azaz ott volt az első bajnokság, még 1877-ben. És ott van – azóta is. Ők ugyanazt a nevet használják több mint 130 éve – mindenki más különböztesse meg magát.

Ugyanazon a borításon játszanak, azaz füvön, amelyen a teniszt az őskorban mívelték. Boldog békeidők… A 19. század alkonyán még aszerint állítgatták a háló magasságát, hogy éppen ki nyert több pontot. Ha a szerváló, akkor felemelték a hálót. Ha a fogadó, akkor leengedték. És mozgott a szalaggal jelölt szervavonal is. Úri megközelítés.

Kevésbé volt az, midőn egy testvérpár tagjai még a negyedik-ötödik bajnokság környékén szerválás gyanánt magasba dobták a labdát, a háló felé, aztán berohantak csaknem a hálóig, és onnan bombázták be az adogatóudvarba. Egy ideig főttek a fejek, mígnem a fő versenybíró menet közben változtatott a szabályon – indoklása egyszerű volt és korhű: „csak a bunkók rohannak így előre” –, s megszületett a lábhiba intézménye. Később már nem lehetett átnyúlni a háló fölött. Wimbledon első bajnoka, *Spencer W. Gore* még azzal aratott, hogy felnyomult a

hálóhoz, aztán még az ellenfél térfelén csapdosta le a labdákat.

1877-ben amúgy a bajnokság nagyjából sikeresnek volt mondható (22-en neveztek), akkori jelentőségét viszont jól illusztrálja, hogy a döntőt nem vasárnap játszották, akkor vívták ugyanis az *Eton-Harrow* krikettmérkőzést Lordsban. Utóbbi pálya a krikettvilágban még ma is Wimbledonéval egyenértékű. A közben eltelt tizenhárom dekád ugyanakkor tett arról, hogy csak a Lords számít a krikett Wimbledonjának s nem Wimbledon a tenisz Lordsának. 1877-ben azonban ki kellett kerülni a másik ütős sportág legfőbb mérkőzését, azaz maradt a hétfő, csakhogy akkor újra halasztani kellett – az eső miatt. Ez a következő évszázadban eposzi kellékké nőtte ki magát, egy wimbledoni bajnokság és az esőszünet ma már olyannyira elválaszthatatlan, mint *Rómeó* és *Júlia.*

Hanem eltelt több mint egy évszázad, míg az All England Club urai hallgattak az idők szavára, és hajlandóak voltak egy mozgatható tetőt barkácsoltatni a szent Centerpálya fölé. (Így vége a jegyár-visszatérítés intézményének: eddig, ha egy nap egy óránál kevesebbet játszottak, a nézők visszakapták a pénzüket – napi 30-40 ezer emberről lévén szó ez komoly veszteséggé tud hízni idővel.)

Nehezen adták be a derekukat.

Tény, sosem adták be könnyen.

Tíz évig divatozott a challenge round intézménye. Azaz az előző évi bajnok csak egy meccset játszott: azzal, aki a legjobbnak bizonyult a mezőnyben, s méltóvá vált az ő kihívására.

1972-ig várták a rövidítés bevezetésével, ám náluk még hét évig nem 6:6-nál következett a tie-break, hanem 8:8-nál.

Az első vasárnap nincs játék (egy szörnyen esős első hét okán tíz éve egyszer kivételt tettek – de csak egyszer, egyetlenegyszer…).

Utolsóként fogadták el, hogy a nők ugyanakkora pénzdíjat kapjanak, mint a férfiak.

Viszont van, amitől nem tágítanak, azóta sem.

A játékosoknak továbbra is tiszta fehér szerelésben kell játszaniuk.

A kiemelési sorszámok meghatározása kizárólag az All England Club nagyurainak hitbizománya, azaz ellentétben bármelyik másik tornával, itt nem a nevezéskor aktuális világranglista dönt – pontosabban, döntött hosszú időn át, avagy a Wimbledonban már érdemeket szerzett játékos bízvást számíthatott rá, hogy egy gyengébb évben is kiemelték 9.-ként, noha akkortájt csak a 25. helyen állt; ma már ezt beszüntették, de az elvi lehetőséget továbbra is fenntartják.

Hiába dübörög odakint a piacgazdaság, bent, a pályák körül továbbra sincs egyetlen hirdetőtábla sem (két ilyen sportesemény maradt mára: az olimpia és a wimbledoni bajnokság).

Az eseményt a Bajnokok bálja zárja, amelyen a férfi és a női győztes nyitótáncot lejt. Szmoking és estélyi kötelező.

Aztán persze az egyéb különlegességek. Hogy itt a nézők nem jönnek-mennek gémenként. Nem zabálnak a lelátón két pofára, mint a hotdogjaikba temetkező New York-iak (egyszersmind nem terjeng a pályán az éhséggeneráló sült hagyma illata, némi égett olaj utánérzéssel). A menetek alatt tényleg kussolnak, és utána csak tapsvihar hallik, biztatás alig. Nincs hejehujázás, mint Melbourneben, nincs veszett szurkolás egy aktuálisan kipécézett kedvencnek, mint Párizsban.

Az újságírók pedig megtapasztalhatják azt, hogy míg a másik három Grand Slam-tornán az „örülünk, hogy itt vagy" aspektusból közelítenek feléjük, addig Wimbledonban az „örülj, hogy itt lehetsz" alapvetés dívik.

Ez az All England Club, a Church Roadon.

(Zárójelben: nem büszkék rá, de nincs mit tenni, egy francia hölgy miatt nem az abszolút eredeti helyszínen zajlik ma a torna! Eredetileg a Worple Road-i komplexum volt a helyszín, ám a 8500-as centerpályát kicsinek tartották, midőn feltűnt a színen az egész Európát megbolondító, egyszersmind az angolokra lenge öltözékével – és a teniszhez a csipkegallérnál sokkal jobban passzoló – frászt hozó *Suzanne Lenglen*, aki bántóan rövid karrierje során írd és mondd mindössze egyetlenegyszer szenvedett vereséget, egyébként mindenütt csak nyert, nyert, nyert, mert olyan pontosan játszott, melyhez foghatót nem pipált még a Teniszbolygó!)

Aki a Church Roadon, a szentélyben nyerni tud, az valóban letett valamit az asztalra.

Annak a neve örökkön ott marad a bajnokok névsorában.

És azt, ha később, az ütő letétele után visszatér, még mindenhová limuzin viszi, továbbá a legjobb szállodában kap elhelyezést.

A Club honorálja, hogy világra, pontosabban Teniszbolygóra szóló tettet vittél végbe.

Magyarországon ez eddig egyetlenegy embernek sikerült (lapzártáig).

Ő *Taróczy Balázs.*

Az a játékos volt, akinek muzsikált az ütő a kezében. A családi legendárium szerint egyszer a Margitszigeten, a Művész SK legendás pályáján tízből nyolcszor ütött neccest az alapvonalról. Úgy, hogy másfél éves lurkóként a nyakában ültem. A meccs feszültsége nélkül valóban odatette a labdát, ahová akarta. Meg amikor tét volt, akkor is. Ha ma futná be azt a karriert, amit magáénak mondhatott, gyakorlatilag le sem jönne a lapok címlapjáról. *Szávay Ágit* gyakorlatilag egy évig pajzson hordta körbe a média (egy US Open-negyeddöntő okán műsort változtattak az m1-en), amikor a 100. hely környékéről a 20.-ra küzdötte fel magát, s tudott nyerni két WTA-tornát, már csak az hiányzott, hogy róla nevezzék el a Parlamentet. Ehhez képest Taróczy a jóval sűrűbb férfimezőnyben tizenhárom ATP-tornán diadalmaskodott egyéniben, közte olyan páratlan bravúrral, mint a kor világelsője, *Ilie*

TARÓCZY BALÁZS WIMBLEDONI GYŐZTES ÜTŐJE, HÚS ZOLTÁN TENISZBOLYGÓ CÍMŰ FESTMÉNYÉVEL

Nastase ellen aratott ötszettes diadal a barcelonai torna fináléjában, 1978-ban, továbbá masszívan a Top20-ben jegyezték – négy éven át –, plusz egy olyan rekordot mondhat magáénak, amit csak nagyon kevesen: egy adott tornán öt egymást követő évben tudott diadalmaskodni. A hollandiai Hilversumban 1978 és 1982 között rendre ő nyert, ehhez hasonló bravúrt csupán *Björn Borg* és *Roger Federer* (Wimbledonban), valamint Jevgenyij *Kafelnyikov* (Moszkvában) produkált karrierje során; nem rossz nevek, ugyebár.

Mindezt talpig úriemberként. Egyike volt a fehér sport legfehérebbikének. Egy ízben mesélte, nyerésre állt *McEnroe* ellen. Kevesen mondhatták el ezt magukról, midőn Big Mac fénykorát élte. Végül nem nyert, miután *Johnny* az egyik térfélcserélnél odaköpött a lába elé. Tán egy picit a cipőjére is. Amitől Balázs annyira kiborult, hogy végül elveszítette a partit.

Őrzünk erről, de főleg a sikereiről máig a szemünk előtt élő emléket? Nem. Teniszbolygóról nem illett tudomást venni a hetvenes-nyolcvanas években. Dollárért sportolnak – ez nem illett az ideológiába. Taróczy Balázs sikereiről nem harsogott a média. Kész szerencse, hogy a felpuhulás időszakában, 1985-ben jutott a wimbledoni fináléba örök partnerével, *Heinz Günthardttal,* így itthon élőben láthattuk, amint az abszolút csúcsra ér. Érnek…

Meg tudta csinálni a gigantikus mérkőzéslabdát. Nem izgulta el, mint oly sokszor korábban. „Nagyon jól teniszeztem a döntőben, ez volt az első alkalom, hogy ez az óriási nyomás nem roppantott össze. Kellemes emlék, hisz ha akkor gyengén játszottam volna, egy életen át ott lett volna bennem, hogy lehetek ekkora csirke, ott a nagy lehetőség, és nem élek vele!"

Itthon egészen jellemző módon, olykor mintha némi fitymálás is társulna a diadalhoz. „Csak" párosban győzött. Egyébként összesen 26-szor (a Roland Garroson is, továbbá az év végi ATP-világbajnokságon, többször is) – s hogy mindezt értékeljük szakmailag, de érthetően: ma már a világ első száz legjobbja között csupán tíz olyan van, aki egyéniben és párosban egyaránt eredményes. Akkor még nehezebb volt a párosok mezőnyében érvényesülni, mert a menők is szívesen játszottak csapatban.

Taróczynak sikerült. Közben még a közgázt is elvégezte. Nappalin, kisztihand. Esetleg ezt valaki próbálja utána csinálni.

Eddig senki sem tudta itthon.

Wimbledon főbejáratánál egyébként áll egy szép bronzszobor. *Fred Perryé*, a csodálatos angol játékosé, aki háromszor is győzött ott egyéniben, még a harmincas években. Hihetetlen, de hiába rendezik a világ legnagyobb viadalát arrafelé, hazai játékos azóta nem tudott nyerni a szentélyben. Nem véletlen, hogy a világ leghíresebb teniszkönyvében, *Bud Collins Teniszenciklopédiájában* az amerikai szerző a tengerentúliak szokványos, a briteket előszeretettel cinkelő stílusában Perryvel kapcsolatban azt írta: „Az utolsó ismert angol, aki tudott teniszezni."

Fájdalmas párhuzam, de Taróczyra is igaz, a Teniszbolygó magyar területén.

VÍZ-VISZONY

BORSZÉKI ZITA

.....Víz-iszonyból nem lehet Víz-viszony, ahogy sportot úszni lehet a szerelemből, ám ez hamis érzelem. De élsport nem létezik egyfajta igaz szerelem nélkül. A MINDENT odaadás elvezet az igazi gyönyörhöz! – Egerszegi Krisztinánál ennek mi is részesei lehettünk.

Múltidézés

VITRAY TAMÁS

Megidézem a felejthetetlen Mestert, *Széchy Tamást* és oly korán távozott, kiváló kollégámat, *Knézy Jenőt*. Valamint megidézem a több mint két évtizedes emléket: Szöult.

Az olimpiára indulást megelőzően, mint korábban mindig, sportágról sportágra haladva riportokat készítettünk, hogy lássuk-halljuk, hogyan állnak, mire számítanak legjobbjaink. Az úszóknál Knézy Jenő járt, velük ő beszélgetett.

BORSZÉKI ZITA DIVATTERVEZŐ-FESTŐMŰVÉSZ VÍZ-VISZONY CÍMŰ, EGERSZEGI KRISZTINA ÚSZÓDRESSZE IHLETTE MUNKÁJA

Széchy Tamás: *Egerszegi Krisztina* csodálatos kis emberke. Mint ember és mint úszótehetség is. Nyugodtan, túlzás nélkül tudom megfogalmazni, hogy *Gyarmati Andrea* óta nem volt ilyen tehetséges női úszó magyar vizekben.

Knézy: Egér, én azt hiszem, egy nagy kettősség jellemezte az életedet az utóbbi napokban, egyrészt már ott járt a fejedben az olimpia, gondolom.

Egerszegi: Hát, igen.

Knézy: Mondd, amikor kimész egy versenyre és látod a vetélytársakat, akkor félsz-e valakitől?

Egerszegi: Van, amikor igen.

Knézy: És kiktől félsz?

Egerszegi: Inkább az NDK-soktól.

Knézy: Ez, gondolom, annak is szól, hogy te jóval törékenyebb, kisebb vagy, mint az NDK-sok, akik odaállnak melletted a rajtkőre.

Egerszegi: Igen.

Knézy: És az olimpián mivel lennél elégedett az NDK-sokkal szemben, mondjuk?

Egerszegi: Hát szeretnék az első hatba bekerülni.

Knézy: Úgy érzed, erre van esélyed?

Egerszegi : Hát, nem tudom…

*

Krisztina, aki rövidre nyírt hajával, vékonyka felsőtestével leginkább egy bájos, nyurga kisfiúra hasonlított, már ekkoriban sem volt szószátyárnak mondható. Ott Szöulban, a rajtkövön, a hatalmas német *Sirch* és *Zimmermann* között, úgy nézett ki, mintha két nagynénije vinné úszni őt, az öcsiképjüket.

*

A közvetítés: „Egerszegi Krisztina 30.28-cal kezdett délelőtt… 30.18-cal Sirch. …a világcsúcs részidőt úgy is látják majd baloldalt alul. Sirch és Egerszegi kivált már a többiek közül, de velük tart az ugyancsak NDK-beli Zimmermann is. Hajrá Egér! – kiabálnak fönn a lelátón… 30.20 Sirch és 30.32 tehát egy kicsivel, négy századdal kezdett lassabban Egerszegi, mint délelőtt… de ez nem lassabb inkább… hanem… hanem megfontoltabb …Most a második ötvenen viszont beleerősít és elhúz egy pillanatra tőle Sirch, de Egerszegi nem engedi, máris a nyomába ered Sirchnek. Újra teljesen együtt vannak. A 100-as részidő délelőtt 1.03.23 volt Egerszeginél, 1.04.08 Sirchnél és 1.02.64 a világcsúcs részidő… Most 1.02.79! Nagyon erős Sirch ideje, jobban fordul, hiszen erőteljesebb, hosszabb, kétszer akkora az NDK-beli… mindenesetre a második helyen Egerszegi, a harmadikon úszik Zimmermann. Sirch vezet 150 méternél… Egerszegi a második változatlanul, a harmadik Zimmermann… Teljesen együtt érkeznek 150-hez Sirch és Egerszegi… Sőt, mintha Egerszegi egy karcsapással előbb fordulna… Meggyőződésem, hogy ő fordul elsőnek… *igen*!!! 1.35.88 – negyvenöt századra a világcsúcstól… *És elkezdett hajrázni ez a pici lány! Majdnem egy testhossz az előnye!… Bírja-e majd végig? Gyere, Egérke, gyere, kicsi lány! Ússzál! Egy testhossz az előnye, huszonöt métere van hátra, Zimmermann közben a második helyre jött fel, Egér előnye egy testhossz… Nem hiszem, hogy elvesztheti! Még egy magyar olimpiai bajnokság! Tíz métere van hátra és Egerszegi Krisztina olimpiai bajnok 200 méteres hátúszásban! És világcsúcs!* Nem, nem, bocsánat, annál rosszabb, de Európa-csúcsnak azért jó lesz ez. Mindjárt megnézem. De kit érdekel?! Meg se nézem! ITT VAN AZ OLIMPIAI BAJNOK!!!”

*

Több mint húsz évvel később, most végre itt az alkalom: olimpiai csúcs volt. Amúgy a dőlt betűs részeket a kommentátor – enyhén szólva – emeltebb hangon mondta. Egyébként sportriporteri pályafutása során összesen negyvenhat magyar olimpiai győzelmet közvetített, ám ha egyet választhatna csak a sok gyönyörűséges örömünnepből, bizony azt a szöulit mondaná, avval a bájos, kisfiúsra nyírt kislánnyal.

Sokszor eszembe jutott, hogy az a verseny egy semleges szemlélő számára voltaképpen könnyű, sima győzelem volt. „A nagyon fiatal magyar úszónő az utolsó ötven méteren lehajrázta két esélyesebb ellenfelét…” – írhatták, mondhatták a szakírók. Végtére igaz is: egyszerű eset. Egy csoda kislány elindult a legmagasabb csúcsok felé.

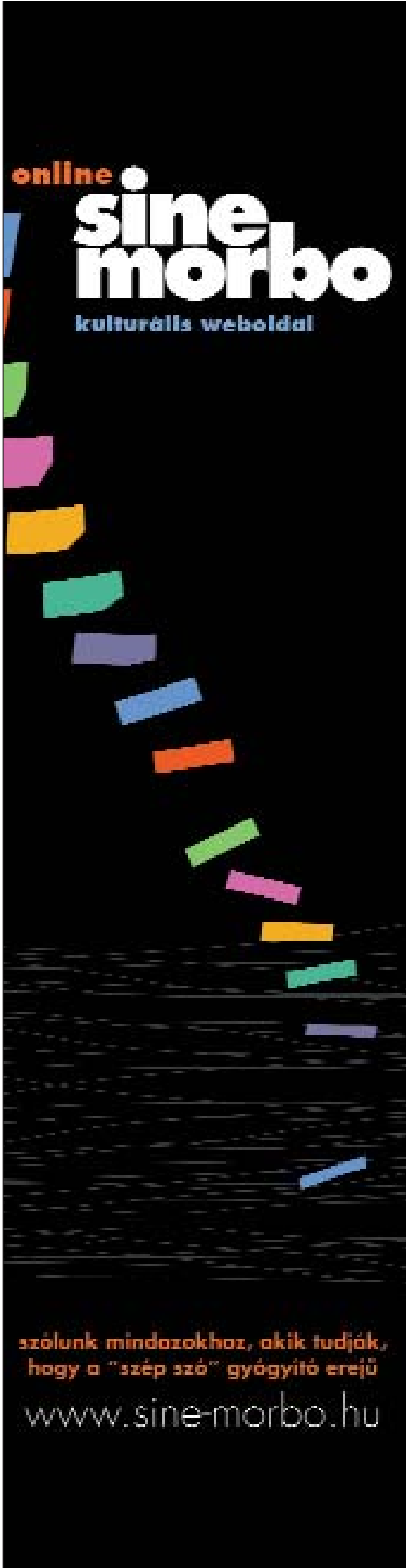

PREMIER: FEJGÉP

Az Egyes Meztől a Végtelenig

GROSICS GYULÁNAK

TANDORI DEZSŐ ÍRÁSA ÉS RAJZAI

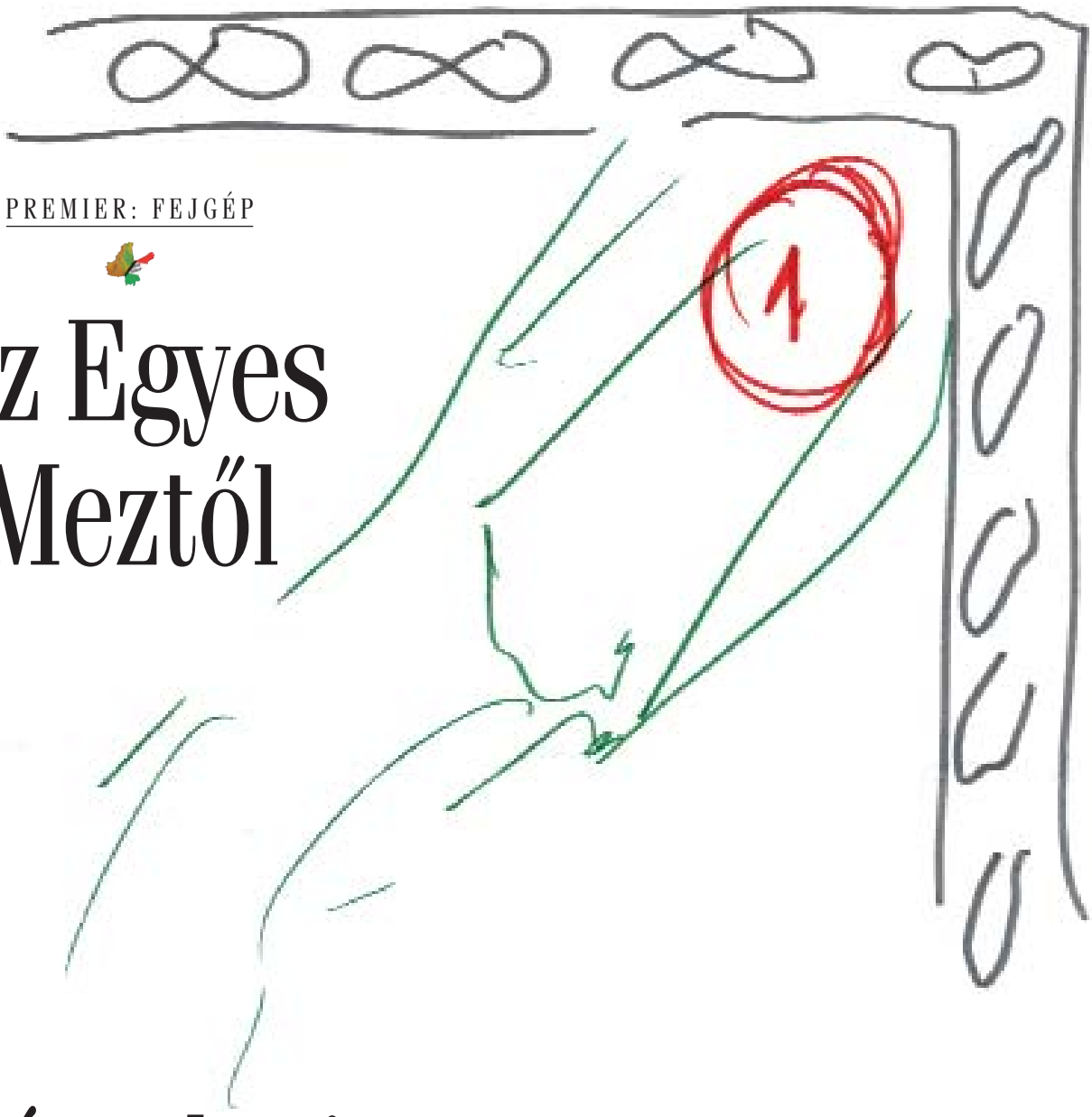

A VÉGTELEN KAPUJÁBAN AZ 1

A kiválasztottság – mert igenis van az! – nem a nulláról indul. Különös szerencse, ha aztán az Egyesről, és ez az Egyes Számú Mez.

Mintha láttam volna kapust Harmincvalahányassal is, de a normál „A” hang az az Egyes.

Kétféle végtelen felé vezet innen az út. Az egyik az a tiszta szép képzet, hogy megúszni az egész életet gól nélkül. Sikerül-e ez kapusnak valaha is? Sikerül-e ez bármelyikünknek az életben? Nekem nem sikerült, jaj, mennyire nagyon nem.

Nekem 1948 körül, mint gombfocizónak, volt *Puskásom, Cziborom, Kocsisom… Grosicsom.* Mekkorákat védett az a háromréteges ragasztott gombegyüttes. Később az úgynevezett „Honvéd” a Gombfociklubban másnak jutott, én a Győri ETO lettem, de ez más sztori.

Persze, hogy focival szocializálódtunk. Magam nagy bajnokságjátszó voltam és vagyok. Rendszer-szervező lennék, de mint *Kafka* híres-szegény éhezőművésze, aki nem találta meg a kaját, mely neki ízlene, én sem találtam meg azt a rendszert.

Hasznosabb cselekvésfélék helyett 8-15 éves koromig naponta gombfocimeccsek tucatját játszottam. Volt bolgár, osztrák, francia bajnokságom. Az angol ligákról már felnőtt fejjel írtam gombfocikönyveket, sokan máig erről ismernek engem, bizony, mint írót.

A foci Végtelenje: összeforrás szurkoló és játékos között. Aki ezt a kapcsolatot tisztán végigviszi, végbevitt már-is valami nagy dolgot. Ha a labdarúgó(-sztár) aztán valami nemes módon a hazának is szolgál, már nem a labdával okvetlenül, nem a kapuban, hanem másutt állva, le a kalappal, az ellenzős-sapkával!

Az Aranycsapat – Grosics, *Buzánszky, Lóránt, Lantos, Bozsik, Zakariás, Budai II.,* Kocsis, *Hidegkuti,* Puskás, Czibor – nemzedékeknek volt s maradt legendája. Az olimpiával és Bernnel együtt… sok tüneményes élmény sorával. És még valamivel.

Olyan szurkolói azonosulással, mely már-már önveszélyes, ahogy az én madárszeretetem (verebek és apró társaik), vagy ahogy az irodalom is az.

Még mindig a foci (úszás, öttusa, torna, atlétika stb.) és az irodalom (festészet, tánc, színház etc.) a világ igazi alapja, lendítője és elhihetője. Nem a (hadd idézzem *Ottlikot*) hatalmasok ködbe kiabált, veszett vagy hívságos parancsai.

Egy nem szabad világban a lélek szabadságát jelentette a Grosics Gyu-

lával kezdődő – és nekem *Sándor Csikarnál, Palotásnál* stb. sem végződő – alakulat. Mit mondjak, az ETO és a „Stécé”, aztán a Tatabánya (korábban a MATEOSZ) legenda volt nekünk, srácoknak, hogy a Fradiról ne is szóljak, atyáinknak.

Olyan költők, mint *Jékely Zoltán* például a futball-versével, vagy a szegény drága *Zelk Zoli* bácsi, folytathatnám, olyan költők, akik így-úgy a dicsőségcsarnokban állnak kéz- vagy lábnyomukkal (kézen állni így is nehéz, hahaha!), ilyen költők figyeltek a sportra; magam szerény követőjük vagyok csak.

Persze, hogy fantázia-ligakönyveket írtam, az edzők sorában madarakkal és medvékkel is, de a játékosok mind a parádés nagyok voltak: *Pelé, Vava, Garrincha, Fontaine, Best;* Puskás, Kocsis, Grosics, Czibor.

A drága-drága-nagy Cziborral, aki akkoriban Barcelonában élt, még telefonon is beszéltem kétszer, másodszorra ő hívott vissza (igazi szurkolóbüszkélkedés!), ez a roppantul intelligens, kedves (és nehéz sorsú) ember hátvédet ajánlott nekem a Reálból, az egyik angol klubomba! Ilyenek vannak.

Amikor Bern a nagy vesztést hozta, emlékszem, a budai utcákon bolyongtam, és a Pálya utcán (vicc! ilyen nincs! van) éreztem, pedig már elkezdtem írni zsengéimet versben-prózában, iskolai pályázatra is készültem, tehát mai életemre, igen, a Pálya utcán haladva azt gondoltam: nem érdemes élni, ha az Aranycsapat kikapott. Főleg német tévéket nézek… de azoknál a góloknál egyszerűen elfordulok.

Mivel fejezhetném be? Gyermekkorom legendáinak két ma is élő nagy emberét, Buzánszkyt és Grosicsot, akik mieink még a gárdából (de Sándor Csikart is, meg akik még érintőlegesen Puskásék legendavilágának részei voltak), az Isten tartsa, nekem pedig adjon lelki nyugalmat, hogy az irodalom már nem a gyerekkor gombfocija… de azért igenis csinálni kell.

Ez sem könnyű (mostanság). Soha nem is volt.

VAN. Az Egyes Számú Mez a Végtelen Kapujában: az is. De milyen nagyon.

S ahogy ezt írom, az osztrák tévéből (Probst, Happel, Hanappi), a mai gazdasági bajok képújságja „mögül” egy klasszikus zene szól *(Skót szimfónia),* mely az én kb. első madárkám, *Szpéró Veréb* zenéje volt. Kicsi madár korában hallgatta. Minden összefügg.

Az idő anyag

JANCSÓ MIKLÓSSAL BESZÉLGETETT MARX JÓZSEF

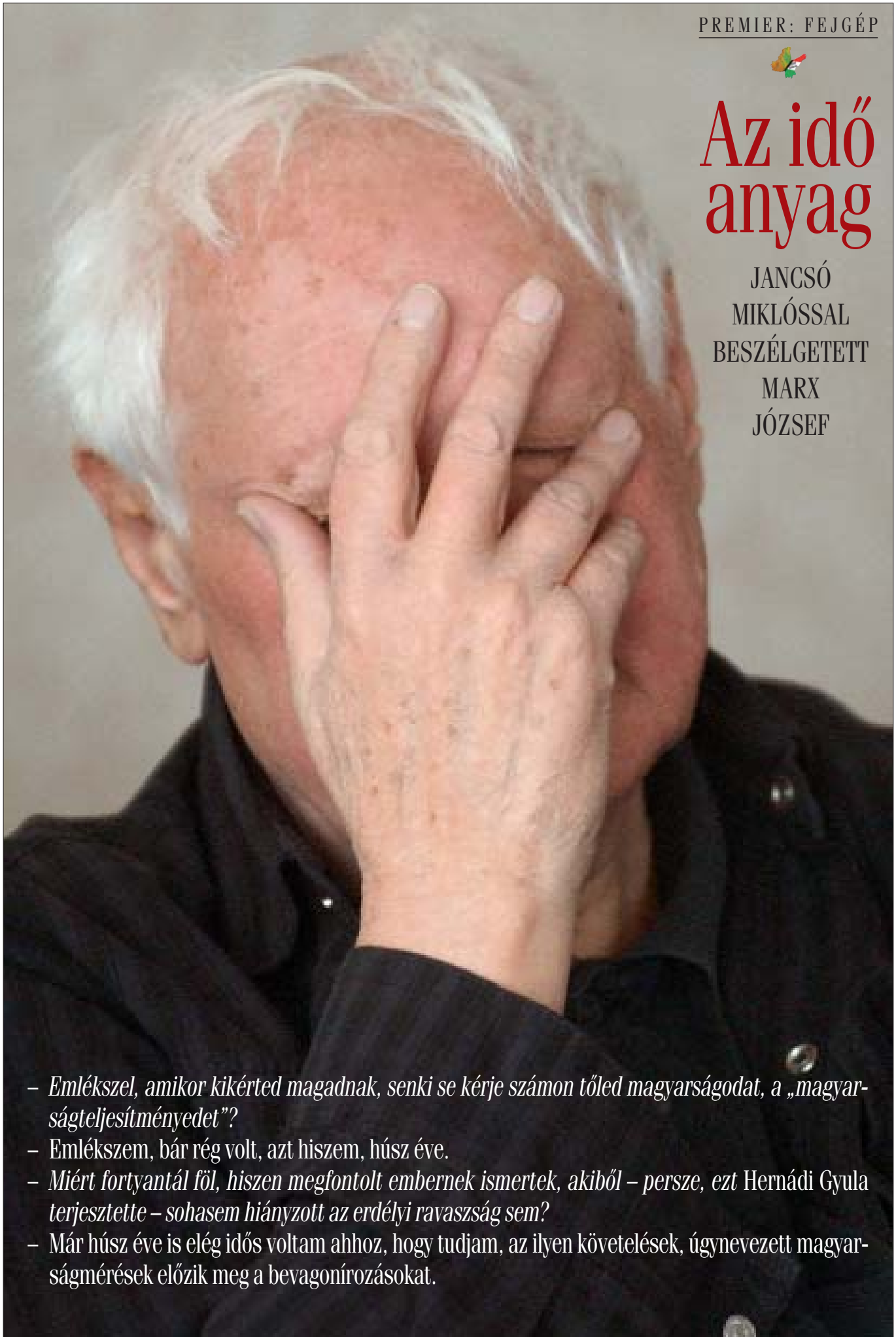

– *Emlékszel, amikor kikérted magadnak, senki se kérje számon tőled magyarságodat, a „magyarságteljesítményedet”?*

– Emlékszem, bár rég volt, azt hiszem, húsz éve.

– *Miért fortyantál föl, hiszen megfontolt embernek ismertek, akiből – persze, ezt* Hernádi Gyula *terjesztette – sohasem hiányzott az erdélyi ravaszság sem?*

– Már húsz éve is elég idős voltam ahhoz, hogy tudjam, az ilyen követelések, úgynevezett magyarságmérések előzik meg a bevagonírozásokat.

FOTÓ: GORDON ESZTER

Életem során sok mindent vágtak a fejemhez, megszoktam. De tudtam, nem rólam van szó, tehát szólnom kellett. Tagadhatatlan, hogy mindig politizáltam. A helyemet azonban mindig ott találtam meg, ahol azt győzködték, neked is, neki is megvan a joga és lehetősége emberi életet élni. Magyarul: nem politikus voltam, hanem politizáltam, ami nagy különbség. Engem nem kellett sohasem „megvenni", mert a szavazatom mindig csak egy szavazat volt, de önként odaálltam, ahol az imént említett egyszerű ideológiának legalább az árnyéka megjelent.

– *Következésképp: mindig ott voltál, ahol a kisebbségek jogait kellett megvédeni. Például a kötelező katonaság elleni ligában, a Demokratikus Chartában. Ott voltál a halálbüntetést ellenzők között. Felléptél a könnyű drogok kriminalizálása ellen, tiltakoztál cigányok kilakoltatása miatt, soroljam tovább?*

– Ne, ne, még azt hiszi valaki, hogy fényezni szeretném magam. Az azonban kétségtelen, ha jó helyre hívtak, mentem. Kötelességemnek éreztem, hogy legalább addig, amíg a nevem számít valamit, ott legyek.

– *A jobboldal be is sorolt az MSZP és az SZDSZ holdudvarába tartozónak. Ami természetesen azt jelentené, szurkapiszka gyanánt, hogy pártvezérelt lettél, pedig az igazság az, hogy fordítva állnak a dolgok. A te holdudvarodba tartozott időnként az MSZP és az SZDSZ.*

– Gratulálok, ezt jól kitaláltad. De maradjuk inkább annyiban, hogy itt is, ott is vannak, voltak barátaim. Hogy pedig mi az igaz, mi nem, mivel ez a beszélgetés tudomásom szerint olyan helyen fog megjelenni, ahol színházról is szó esik, hát előkerestem neked a *IV. Henrik* második részének bevezetését, ahol a Hír – *Vas István* fordításában – azt mondja, ami médiacentrikus korunkban százszorosan bejött:

Síp a Hír, amelyet
A féltékenység fúj, meg a gyanú,
S oly könnyű a fogása, hogy ezen
Még a számtalanfejű tompa szörny,
A zavaró, hullámzó sokaság is
Tud játszani.

– *Egynémely papíralapú médiumra meg mocskos szókincsű bloggerekre gondolsz?*

– Te mondád. Bár nagy hiányosságom, hogy a családomban én vagyok az egyetlen, aki segítségre szorul, ha komputer mellé akar leülni.

– *Rendben. Akkor térjünk inkább át arra, hogy az érett kornak…*

– …az öregkornak…

– *… az az előnye…*

– …valójában nincs előnye…

– *…mondják, az az előnye, hogy tudja, mi az idő.*

– Kétségtelen, ahhoz nem kell *Heideggernek* lenned, hogy nagyjából megsejtsd, mi a lét és mi az idő. Nekem ehhez elegendő négy darab húsz évet kimetszeni az életemből, hogy érzékeld, négyszer négy időben éltem, és ezt a négy időt csak az én emlékezetem köti össze. Az első húsz év születésemtől 1941-ig tart, és lefedi *Horthy Miklós* „országlásának" – ez korabeli kifejezés – legnagyobb részét, egészen addig, amikor a kormányzó köze a magyar politikai viszonyokhoz szinte nullára csökkent. Ez az időszak pontosan megegyezik azzal az intervallummal, amelyet ma egy 1989-ben született egyetemista élhetett át. Mindenesetre tudom, milyen volt a neobarokk Horthy-rezsim, tudom, hogy politikusai, *Teleki Pállal* az élen, mit tettek azért, hogy Magyarország egy olyan háborúban vegyen részt, amelyből csak vesztesen jöhetett ki. Persze, ezt nem én tudtam, de hallgattam például középiskolai tanáraimra, majd *Szabó Dezsőre* is. Az 1941-et követő húsz évet szintén belegyömöszölhetem egy ilyen hosszú időzsákba. Sok és sokféle történt velem. A háború, a fogság, a tüdőbajom kikúrálása, *Muharay Elemér* csoportja, a főiskola első évei, a népi kollégium és a többi. Három olyan véletlen is adódott benne, ami döntő fontosságúnak bizonyult. Az egyik, amiről nem szeretek beszélni, ha nem jövök haza 1945 késő őszén, akkor a telet már nem éltem volna túl, a másik, amit többször elanekdotáztam, ha *Balázs Béla* a színházrendezői szakról nem irányít át a filmrendezői szakra, akkor feltehetőleg soha sem lettem volna filmes. Addigi „művészi" pályám ugyanis a Muharay csoportjában erre nem adott ösztönzést. Ráadásul ugyan jogi diplomát kaptam, de az sem érdekelt, inkább a néprajz, amely Kolozsvárott fogott meg. A harmadik… Folytassam?

– *Feltétlenül. Ilyen ciklikusan még senki sem tárgyalta az életedet. Biztos van poénja.*

– Az nem biztos, de menjünk tovább. A harmadik véletlen 1957-ben adódott. A főiskola után a Híradó és Dokumentumfilm Gyárban, népszerű nevén a HDF-ben, ott, a Fradi-pályával szemben dolgoztam, amelynek a helyét sóval szórták be (autóbusz-pályaudvar van a helyén). Híradós voltam és alkalmilag olyan dokumentumfilmek rendezője, amelyekért nem jutalom, inkább büntetés járt. Akik ott nyüzsögtek, azokat legfeljebb sírkertekben találod meg. Nem tanúskodhatnak mellettem, persze, ellenem sem. Nagyszerű emberek voltak. *Deák György, Somló Tamás, Bodrossy Félix*, *Révész Miklós*. Hadd ne soroljam őket tovább. A véletlent az jelentette, hogy 1956 októberében nem voltam itthon. A Néphadsereg Művészeti Együttese Kínában szerepelt, és decemberben érkeztünk haza. Révész Miklós, akkor a HDF igazgatója, kijött elénk a pályaudvarra, és kiadta az elkövetkező öt évre szóló jelszót: „Ne beszélj!" A politizálás fóruma bezárt, a színházak, mozik azonban tágabbra nyitották kapuikat. Ezt kellene megérteni azoknak a középkorú zsurnalisztáknak is, akik 1969-ben, a konszolidált kádárizmusban születtek. Magyarul: a művek megfelelő körülmények között (ma az irodalomtudósok a jelenséget intertextualitásnak mondják) rendszerkritikát is tartalmazhattak. Summa summarum, 1958-ban megcsináltam első rossz filmemet, amely azért volt rossz, mert nem tudtam, hogy ki vagyok, mihez értek és mihez nem. Ez nagyjából a ciklus végén, az új két évtized elején tisztázódott, ha tisztázódhatott.

– *1962-ben forgattad az* Oldás és kötést*, amelyet mértékadó filmtörténészek is a modern magyar film nyitányának tartanak.*

– Nem kell ilyen nagy szavakat használni. Elég az hozzá, a Hír szárnyára vett, és egyfelől fantasztikus emberek hittek a filmnek, másfelől megindult az a kritikai úthenger is, amely szinte törvényszerű, amikor valami új formában nyilvánul meg. Jó időszak volt. Gyorsan és kevés pénzből tudtam forgatni, ami lehetetlenné tette, hogy a rólam befutó jelentések az ügyintézés stádiumáig jussanak el. Ekkor lett „ikrem" Hernádi Gyula, akivel egyetértettünk, hogy a melodráma, a filmek kvázi pszichológiája olyan hazugság, amelybe mi nem tévedhetünk bele. Nekünk az izgalmat ugyanis a szerkezet, a hatalom működésének a vizsgálata jelentette. Az idő számunkra anyagszerű volt.

– *A programot olyan filmek jelezték, mint az* Így jöttem, Szegénylegények, Csillagosok, katonák, Csend és kiáltás, Fényes szelek…

– Szó sem volt programról, csak közös gondolkodásról, amelybe olyan fiatalok is „beleszóltak", mint *Kézdi-Kovács Zsolt, Kende János* vagy *Grunwalsky Ferenc*. Ők a kamera mögött, de nézd meg, mennyi fiatal értelmiségi szerepel a filmjeimben. Egy-egy arc, figura kedvéért, ám a forgatások után mindig megindult a nagy vita arról, hogy hol vagyunk, miért vagyunk, és mi lehet a jövőnk. Sokszor összevesztünk, de sohasem örökre. Elmúltam negyvenéves, de fiatalok vettek körül. Egyébként nagy színészek is, *Törőcsik Mari, Latinovits Zoltán, Kozák András, Madaras József* és *Balázsovits Lajos*. Kicsit később, de nagyon sokáig: *Cserhalmi György*. Aztán az igric *Cseh Tamás*, aki *Bereményi Géza* szövegeit énekelte. Már akkor megtanultam, az öregembernek nem várnia kell a fiatalokat, hogy azok körüludvarolják, hanem neki kell utánuk mennie, ha nem akar kiesni a jelen időből.

CSEND ÉS KIÁLTÁS – BUJTOR ISTVÁN, TÖRŐCSIK MARI ÉS LATINOVITS ZOLTÁN FOTÓ: SZÓVÁRI GYULA

– *Akár program, akár nem, de ekkor készült még a* Sirokkó, Égi bárány, La pacifista, Még kér a nép, Szerelmem, Elektra, Magánbűnök, közerkölcsök, Magyar rapszódia, Allegro barbaro, A hajnal, A zsarnok szíve… *Bár a tematika széles, az egykori „Jancsó véd- és vádjegy", a hosszú snitt, amely a Sirokkóban éri el már-már paroxizmusát, egyre kevésbé látszik fontosnak, ugyanakkor a gondolkodás, hogy ne mondjam, az ideológiai alapvetés mégis összeköti a filmeket.*

– Lehet. De nem árkon-bokron át hajszoltuk azt, amit alapvetésnek mondasz. Mindenesetre vedd figyelembe, a hatvanas-hetvenes években a film keleten és nyugaton egyformán a kirakatban volt. A két világrendszer megpróbálta illegetni magát, és nem is annyira a valóság szintjén, mert a valóság mindenütt tartalmazott zavaró elemeket, hanem az ideológia, mondjam azt, hogy az utópia szintjén. A kapitalizmus a demokrácia szeretetre méltó arcát akarta megmutatni, és a szabadságot emelte, teljes joggal, legfőbb értékei közé, az úgynevezett szocializmus a jövőt, mint az emberi egyenlőségen alapuló, már-már vallásos boldogságeszmét tudta a szürke jelennel szemben eladni. Az amerikai film azért volt vonzó, mert demokratikus eszméket közvetített, egy olyan világot ábrázolt, amely például a rasszizmust elítéli. Nem a „cipőtisztítóból milliomos" történetek lettek a népszerűek, hanem az a hős, aki merész, egymaga is szembeszáll a szabadságot veszélyeztető bandákkal, leszámol a korrupcióval és így tovább. A mi filmjeink a hatvanas években rendelkeztek annyi rendszerkritikával, amely érdekessé tette őket a világban, és annyi ideológiával is, hogy lehetett vitatkozni, a diktatúra vajon felpuhult, vagy a *Kádár-rendszerbe* pumpált külföldi kölcsönök (annyit lehetett felvenni, amennyit a Nemzeti Bank nem szégyellt) biztosítják a teljes foglalkoztatottságot és a kiugró szélső értékektől mentes életszínvonalat. Kétségtelen, senki sem kapta meg munkája teljes ellenértékét, de nem volt szja, áfa és egyéb járulékok tömege. A magyar film tehát érdekes volt, és az nemcsak *Mészáros Márta, Kovács András, Bacsó Péter* vagy *Makk Károly* ismertségén múlott, hanem az újhullámon felnőtt ifjú nemzedéken, *Szabó Istvánon, Gábor Pálon, Gyöngyössy Imrén* és a még fiatalabbakén is.

– *A negyedik húsz évet mikorra lövöd be? A zsarnok szíve után külföldön forgattál, és újabb magyar filmet csak 1986-ban készítettél, a „katasztrófa*

trilógia" első darabját, a Szörnyek évadját.

– Rendben. Legyen a húsz 1986 és 2007 között, ami ugyan huszonegy év, de kicsire nem adunk. Az elhullajtott évekkel majd elszámolok azzal, aki számon kéri őket. Egyébként nem szeretem a „katasztrófa trilógia" megnevezést, mert azt a látszatot kelti, mintha a rendszerváltást katasztrófaként éltem volna meg.

– Pedig ez a megközelítés még a rokonszenvező kritikákban is megjelenik. Megígérem, hogy többet nem idézek, csak ezt az egyet. Ami az Isten hátrafelé megy *után született. Megengeded? Tehát: „Gyanítom,* a *Szörnyek évadja és a* Jézus Krisztus horoszkópja *egykori nézői közül kevesen vállalkoznának arra, hogy az elkészült záró darabbal együtt Jancsó Miklós immár teljes trilógiáját együtt lássák; pedig a három filmnek, mint folyamatos vállalkozásnak különös jelentősége van a kortárs magyar filmművészetben. Az* Álombrigád, *az* Angyali üdvözlet *Jeles Andrásán (és az életmű alaptendenciáit tekintve* Bódy Gáboron) *kívül Jancsó az egyetlen, aki ideologikusan búcsúzik a letűnő rendszertől, úgy is, mint művészi sorsával összenőtt képződménytől."* (Reményi József Tamás*, Filmvilág, 2005. 02. 16.) Tényleg úgy érzed, hogy az imént emlegetett két évtized „művészi sorsoddal" összenőtt?*

– Esetleg. Ha nem élem túl, mint például *Fábri Zoltán*, akinek a jelentősége talán mostanában kezd ismét kiviláglani, pedig az ő „művészi sorsa", magunk közt szólva, a képződménnyel összenőtt. Annyi azonban igaz lehet, bár ezt sem az én tisztem megállapítani, hogy mi Gyulával tényleg becsaptuk magunk mögött az ajtót, de olyan szorosan, hogy az a természetes nosztalgia se jöjjön be, amely sok polgártársunk esetében abból fakad, hogy tudják, persze, diktatúra volt, de legalább fiatalok voltak. Hogy ez ideologikus búcsú? Nem tudom.

– De az azért szimbólum, hogy az Isten hátrafelé megyben kivégeztetitek magatokat?

– Minthogy életben maradtunk, minden bizonnyal.

– Jelentése?

– Még mindig keresed a filmekben az „üzenetet"? Jó, kitalálhatod. De ha már szó esett Teleki Pálról, gondold el, máig is sokan heroikus gesztusként fogják fel, hogy golyót röpített a fejébe, amikor az a politika, amelyen dolgozott, „bejött". Magyarul: amikor az országgyarapításért fizetni kellett a németeknek. Lelépett a színről. Mi pedig nem léptünk le. Sikerült filmeket csinálnom.

DOMJÁN EDIT AZ OLDÁS ÉS KÖTÉSBEN FOTÓ: RAJNÓGEL IMRE

– A Kapa–Pepe-filmek *mintha nem is hasonlítanának a hatvanas évek Jancsó-filmjeire.*

– Mondtam, új húsz év kezdődött. Valamikor nagyon-nagyon régen Gyulával *Antonioni Éjszaka* című filmjét elemeztük, és levontuk a következtetéseket belőle. Most is sokat vitatkoztunk, mert ő a meghökkentő – lásd Gyula sci-fijeit – történet erejében hitt, én pedig a fiatalok filmjeit néztem, hátha tanulok tőlük valamit. Nem a divatot, mert fekete ingemet és fekete nadrágomat semmiképp sem szerettem volna kockás nadrágra és feliratos pólóra cserélni. Időm volt, mivel két évet Amerikában a Harvardon tanítottam.

– Mert itthon nem jutott neked dinnyeföld? Ezt a hetvenedik születésnapodra írta MGP.

– Tényleg nem jutott, de nem is foglalkoztam vele. Minthogy még mindig rendezőnek éreztem magam, Amerikában is az izgatott, hogy mi lesz a következő filmem. Amerikai pénzből forgattam a *Kék Duna-keringőt*, amelyben még minden átmeneti volt, de megrögzültem abban, hogy a filmjeimnek azt az átmeneti időszakot kell ábrázolnia, amely biztos nem lesz húsz év. Ebben tévedtem, tévedtünk. Hazajövetelem után nem unatkoztam, de játékfilmet csak 1998-ban forgattam.

– Ez volt a „felhasználóbarát" Nekem lámpást adott kezembe az Úr – Pesten, *amelyet követett a teljes napfogyatkozás évében az* Anyád! A szúnyogok, *majd a Niagara vízesésénél is forgatott* Utolsó vacsora az Arabs Szürkénél, *továbbá a* Kelj fel, komám, ne aludjál, A mohácsi vész *és 2006-ban az utolsó posztmodern darab, az* Ede megevé ebédem.

– Prejudikáltad a posztmodern jelzőt! Persze, lehetséges. Egyik filmnek sincs „elmondható" cselekménye. Mindegyikben nagy szerepet kap az énekelt szöveg, az irónia, netán a szarkazmus is. Mert az is igaz, egyik film sincs megelégedve azzal, hogy Magyarországon, amint mondják, hideg polgárháború folyik. Mert ha nem is folyik, azzal, hogy beszélnek róla, mégis van. Ennyit dióhéjban a négyszer húsz évről. Tulajdonképpen nem is akartam mást mondani, mint hogy tudom, mi az idő. Akinek nincs ennyiszer húsz esztendeje, az kevesebbet tud az időről, és minél fiatalabb valaki, annál inkább hiszi magát örök életűnek. A fiatalok az időben még nem veszik észre az anyagot. Néhai miniszterelnökünk, *Antall József* ehhez még egy nagyon rossz mondatot tett hozzá. Ha igaz az anekdota. Emlékszel, az

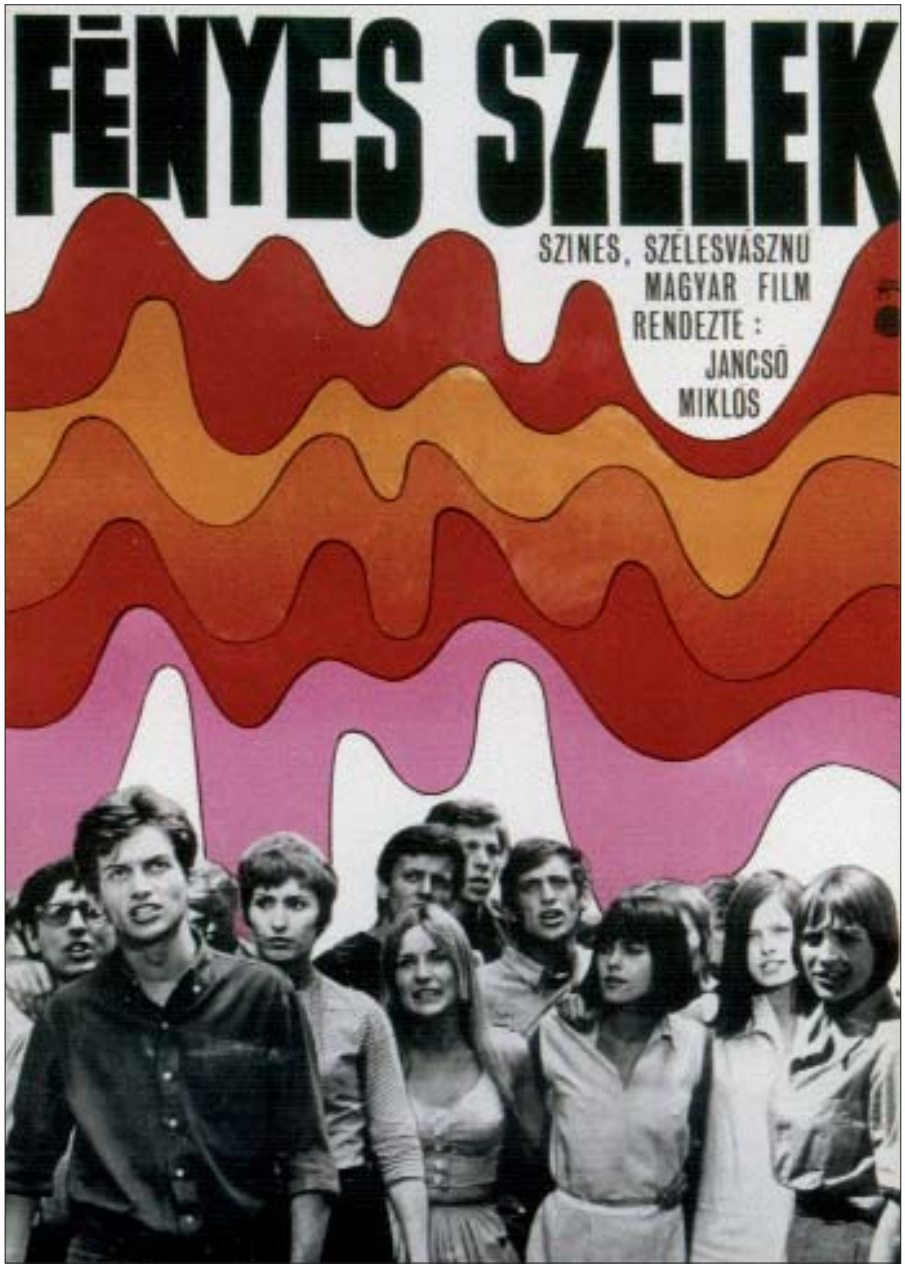

ő nevével hozták divatba a „lemerülök és kibekkelek” mentalitást, vagyis a túlélés elsőbbségét a dolgokkal való kritikus szembesülés helyett. Ez ma is működik, és nem csak a civilek körében. Ha a fiatalok filmjeit nézem, a legtöbbször azt hallom ki: „Ez van”.

– *Ez van, ezt kell szeretni?*

– Nem. A kapitalizmus érdekében propagandát kifejteni, különösen ilyen válságos időkben, nem megy. A szocializmust pedig jelenleg Észak-Korea és Kuba jelenti. (*Chávez* szocializmusát és a venezuelai olajat most hagyjuk békén.) Karikatúrák. Ugyanakkor az „ez van” csak a felületet birizgálja. Mélyebb elemzést nem kockáztat meg. Lélektani furcsaságokkal, persze, találkozhatunk eléggel, a „mélyfúrások” abban nyilvánulnak meg. Természetesen nem akarom a mi fiataljaink nyakába varrni a felelősséget. Ez világtendencia. A fordulópontot akár a nagyszerű *Trainspotting*tól (1996) is számíthatjuk, amelyben az „ez van” már-már drámai, az angol társadalom külső jegyeinek ostorozása pedig magyar fogalmak szerint nemzetárulás lenne, de *Danny Boyle* nem teszi fel a kérdést, hogy mindez miért van. Amikor egy dokumentumfilm rendezője sem foglal állást (ami az utóbbi években a Magyar Filmszemle versenyfilmjei között is szokás), csak bemutatja, hogy mi van, akkor a helyzet számomra kissé furcsa. Hangsúlyozom, számomra, mert ne legyen az ember okosabb, mint a fiatal kollégák, akik megpróbálnak nem részt venni a mi hideg polgárháborúnkban. Egyébként van egy csapat, amely jó erőkből áll: *Mundruczó Kornél, Pálfi György, Sopsits Árpád, Török Ferenc, Fliegauf Benedek, Hajdu Szabolcs*, hogy csak néhány nevet említsek.

– *A névsor fölöttébb érdekes. Mondhatni, irányított.*

– Ugyan miért?

– *Ezek a fiúk legalább két filmet készítettek, némelyik hármat.*

– Igen? Akkor tudat alatt az mozoghatott bennem, hogy az elmúlt húsz évben rengeteg elsőfilmes rendező tűnt fel, de a legtöbbjük nem jutott a másodikhoz. Ha pedig én nem rendeztem volna meg az Oldás és kötést, akkor ma aligha beszélgetnénk. Abbahagyhatjuk?

– *Rögtön. Még mindennap elolvasol egy könyvet?*

– Nem, már lassabban olvasok.

– *De miért olvastál el eddig legalább húszezer kötetet?*

– Egy igazi gourmand asztalára akarok kerülni.

– *???*

– Emlékszel, Gyula találta ki, hogy a Föld egy roppant hizlalda. Az emberi információval táplálkozó földönkívüliek tartanak bennünket táplálék gyanánt. Takarmányunk a sok újság, tévé és könyv. Végül nem meghalunk, hanem ők szívják ki agyunkból az információkat. Akin azonban látják, hogy még van felvevőképessége, azt hagyják, hadd hízzon. A Michelin csillagos E. T. séf keze alá. Ez lenne az én esetem. Aki elbutul, azt rögtön levágják, ne rontsa az állományt. A csecsemő – záptojás, a szemellenzős fundamentalista – rágós hús. Ha odaát éhínség fenyeget, gyorsan kirobbantanak itt egy háborút, és így tovább.

– *Erre mondta egykori egyetemi tanárom (rágós hús!), hogy ez nemcsak morbid, hanem mortifer is, aki* Lucifer *egyik felmenője.*

– Értem, viccelni nem szabad. Mintha Magyarországon az év minden napján félárbocon lengene a zászló. Jó lenne egyszer már felhúzni a rúd végére. Hadd lobogjon ott hétköznap is.

– *Ritkán hallunk tőled ilyen szép szólamot.*

– Nem *Nekem szülőhazám* a sorozat címe? Ha pedig igen, tanultam illemet. Hadd legyen az interjú is felhasználóbarát.

Létra a magasból

„KI GÉPEN SZÁLL FÖLÉBE, ANNAK TÉRKÉP E TÁJ”

MEGYESI GUSZTÁV

Még a kilencvenes évek elején költözött a szomszéd lakásba a légi mentők csapata, persze csak irodát béreltek az emeleten, az udvaron nemigen fért volna el a helikopter. Csak a közös falon át voltunk szomszédok, mert amúgy az én lakásomhoz a második, az övékéhez az első lépcsőházon keresztül lehetett feljutni.

A légi mentőkkel leginkább a közeli kocsmában találkoztam, ott azután mélyreható kapcsolat alakult ki közöttünk. Nekem akkor már volt kábeltévé-előfizetésem, nekik viszont még nem (nem volt ez akkoriban annyira elterjedt még), lyukat fúrtam a szobámból hozzájuk, s azon dugtam át a kábelt. Amikor aztán ők már parabolaantennát szereltek fel a tetőre, s komoly vevőegységgel több műhold adásaiból is válogathattak, megfordították a kábel irányát, s onnantól én kaptam tőlük a tévéadást. Nem sokat tévéztem akkoriban, legfeljebb hétvégén a meccsek kedvéért, de akkor aztán intenzíven. Igen ám, de a légi mentőknél volt a vevőegység kapcsolója, amellyel a műholdas vételt beállítják, ők viszont hétvégén nem dolgoztak, így péntek délig kellett megmondanom, hogy melyik műholdat parancsolom víkendre. Ha ezt elfelejtettem, akkor előfordult, hogy az Astra tudom is én milyen műhold vagy negyven arab adót hozott be, ami kissé idegesítő tud lenni, igaz viszont, hogy egyszer teljesen véletlenül a Fradi egyik tunéziai túramérkőzését láttam élőben, tán egyedül az országban.

Minthogy akkoriban a kocsma éjfél után is nyitva tartott, sok időt töltöttünk együtt, egészen összebarátkoztunk, s egyszer a légi mentők megígérték, hogy elvisznek helikopterezni, hadd lássam, milyen a haza a magasból. De nem annyira magasból, mint mikor repülőn ül az ember, ahonnét tényleg térkép a táj. Mármost tudni kell, hogy igen félek a repüléstől, midőn meglátom Ferihegyet, határozottan innom kell valamit, s nem is keveset. Úgy gondoltam, s nem feltétlenül téves logikával, hogy ha a repülőgépes utazásnál mondjuk két vodka és két sör kell indításként, de persze még lent a földön, akkor a helikoptertúránál minimum a duplája a megfelelő adag, ám akkor akár a Holdra is fellőhetnek.

Nem kívánnék most beszámolni arról, hogy hol és milyen módon préseltek be a helikopterbe (nem is emlékeznék rá), s ott mily szavakkal fohászkodtam az égiekhez, az első emelkedésnél azt latolgatván, hogy hány méter lehet az a magasság, ahonnét lezuhanva még a legkevesebb veszteséggel megúszhatom, legyen elég annyi, hogy fent voltam, és csakugyan csodát láttam. Az első nagyobb ív után intettek nekem, hogy nézzek lefelé, ott a szülőhazám, illetve a szülőházam. S csakugyan. Nem várt események hatására szempillantás alatt ki bír józanodni az ember, így tiszta, józan fejjel láttam nemhogy a saját házamat, de az udvart, a kukákat, a könyvtárba igyekvő embereket, az emeleten fölfelé haladó postást. Szemközti szomszédom feleségét, amint épp kiteregeti a folyosón a mosott ruhát, jól kirázva előtte minden férfiinget. És ahogyan újabb és újabb köröket tettünk, fedeztem fel a lakásom előtt felhalmozott újságokat is, legfelül a Népszabadsággal, akár el is olvashattam volna a nagyobb címeket, mint ahogyan megszámolhattam volna a folyosóra kitett diszperzites kannákat, ecseteket és rongyokat, tudniillik lakásfestésre készültem, vadonatúj alumíniumlétrám is ott állt a folyosón a falnak támasztva, megcsillant rajta a napfény.

Ettől én úgy meghatódtam, ahogyan csak ittas ember képes: lám – gondoltam –, elég egy apró perspektívaváltás, némi szó szerinti felülemelkedés, s az ember ugyanazt egészen másképp látja. Utálok lakást festeni, ám egy ilyen rátekintés madártávlatból még ehhez is meghozza a kedvet. Határozottan azt éreztem, hogy ha véget ér a helikopterút, s újra a földön leszek, életem legsikerültebb lakásfestése következik.

Amihez legelébb is sürgősen le kellett volna érni a földre. Amikor ugyanis a helikopter az utolsó körbe kezdett, azt láttam, amit odafentről a legfájdalmasabb látni földi halandónak, pláne, ha festésre készül: egy szürke melegítős alak jelent meg az emeleten, óvatosan körülnézett, majd látván, hogy senki sincs már kint a gangon, odalépett az én vadonatúj alumíniumlétrámhoz, határozott mozdulattal a vállára kapta, majd eltűnt vele a lépcsőfordulóban, örökre és véglegesen. Tán az első ember voltam az emberiség történetében, akinek a szeme előtt lopták el a létráját, miközben ő odafönt dacolt a világmindenséggel. Az a szörnyű az ilyen esetekben, hogy hiába is rázza az ember a pilóta vállát, hogy ember, azonnal szálljon le, az udvaron még elkapható a tettes, a pilóta nem ért az egészből semmit, azt hiszi, megkergültünk, de hiába szól az ember a mögötte ülő *Ferinek* is, a világ legjobb légi mentősének, annak sincs egy szava se a történésekhez, maximum annyi, hogy most akkor leszállunk a szigeten, ahonnét indultunk, és megiszunk egy nagy pofa sört.

Majd kitör belőle a röhögés, de akkor már rázkódik a pilóta válla is; alig bírunk leszállni a fülledt, nyári délutánban.

PREMIER: FEJGÉP

Jöhetek, Sári néni?

SCHÄFFER ERZSÉBET

Zsuzsi most itt szolgál Budapesten. Ismerősöknél. Csak nekem Zsuzsi, édesanya már, nagyfia, férje árván, Kolozsváron maradt. Ideát Zsuzsit kézről kézre adják, de nem úgy mondják, hogy szolgál, hanem hogy segít. Öreg nénire vigyáz.

– Már két jó helyet odahagytam. Két jó helyet… – így mondja –, elmentek az öregecskék. Né, te milyen élet ez, vigyázni őköt, megszeretni, s aztán mind csak búcsúzni. A szíve fájdul az embernek.

Zsuzsi fersingje, amikor megismertem, csak úgy fért be az ajtón, ha riszált egyet a derekán. Tizenöt éves volt, vagy tizenhat. Még nem kellett kendőt viselnie. Szoros, hosszú ágba fonta a haját az anyja, *Szováti Sári*. Piros szalagot font a végébe, emlékszem, úgy virított az a piros szalag a fehér inge fölött, mint a vér. Vagy mint egy kiáltás. Igen, kiáltás. Egy, csak ezen a tájon ismerős, fájdalmasan szép kiáltás riant végig a József körúton, amikor ők hárman elindultak. Meg is fordult utánuk mindenki. Sóhajtott is egy nagyot mindenki. Nagy szeretettel a szívükben rájuk is mosolygott mindenki.

Pista bácsin csizma volt, kék mellény, patyolatfehér, harmonikás, bő szárú ing, széki szalmakalap. Sári nénin – néniztük, pedig negyvenéves lehetett akkoriban – apró kockás, fekete-piros fersing, vagy három pendely alatta, a fekete fejkendő azokkal az apró, piros szirmú, zöld levelű virágokkal, s hátulján a dús hímzéssel. S a két keze mindig tele. Ha jött, fuszulykával, pálinkával, szalonnával. És varrottasokkal, nehéz szőttesekkel, saját kezével ványolt és szőtt, piros-feketezöld csíkos, vastag, mesebeli takarókkal.

Hozták. Áthoztak mindent. Áthozták a ruháikat, át a kendőiket, áthozták a széki szűcs-szabó varrta-hímezte, meleg mellényeiket. A kiskabátokat. Később a tányérokat, a faragott kanalakat. Áthoztak mindent, ami mozdítható. Áthozták az életüket. Sári néniék bizakodva, tiszta tekintettel. Áthozták, eladták, elkótyavetyélték.

És mi megvettük. Rossz pénzt adtunk, kincsekért. Az életük darabjaiért. Licitáltunk rá. Ki, hogy mentse a tárgyakat, utolsó tanúit régi, törvény szabta életeknek, ki, hogy gyűjtse, ki, hogy eladja többért, ki, hogy segítsen.

És tudtuk. Tudtuk, hogy mindezek után szépen, sorban majd mi következkezik.

Egyszer Gyimesben, Hidegségben, a Jávárdi patak szádjában, nyolcszáz kilométerre Magyarországtól, házigazdánk, *Tímár Viktor* udvarán fölnéztem az égre. A végtelen fekete bársonyon fehéren szikrázva égtek a csillagok. A tehenek bent neszeztek az istállóban. A kis szürke ló dobbantott néha.

Késő nyári éjszaka volt. Az útról, a vaksötétben egyszer csak szekérzörgést hallok. Egyre közeledik. S ahogy közeledik, hallom, énekelget valaki a szekéren. Csak úgy magának. Szép férfihang. Hol fütyüli a dallamot, hol énekli.

„Szerelem, szerelem, átkozott szerelem. Mé' nem termetté' meg minden falevelen…"

Hajlítgat, dudorászik, énekel. Jön a hang a szekérről. Magyarul. Csak ekkor gondolom el, nyolcszáz kilométerre vagyok otthonról. És magyarul énekel a gazda a szekéren. Érzem, szép csendesen fojtogatja valami a torkomat. Hanyatt feküdtem a fűbe, szorítottam a harmatos tarackot, néztem harmatos szemmel a csillagokat. És nem vigasztalt, hogy azok ott fönn mindannyiunk fölött világítanak.

Készülök, ahogy az idő enyhül, elmegyek Sári nénihez. Már csak egyedül él Széken. A lányai, az unokái bent laknak Kolozsváron, Pista bácsi kint a temetőben. *Nanó* is elment, az édesanyja, akinek ő, Sári volt a legkedvesebb lánya.

Jöhetek-e, Sári néni?

Jönnék, mert szükségem van rád. Kell, hogy lássam a tiszta szemedet, kell, hogy megöleljelek, megfogjam az öregen is egyenes derekadat, kell, hogy halljalak. Nyelünk majd egy kortyot a pálinkádból, ha tart még, harapunk rá kenyeret, meg ne ártson.

Egyszer, emlékszel, elhoztam egy vidám francia fiút hozzátok. Esős, szomorú idő volt. és a faluban épp nagy temetés. Mondtam, menjünk csak el, a halál, egy temetés, az fontos és szép dolog az ember életében.

Elmentünk. Bokáig ért a sár, végig a falun egyetlen kis betonjárdán araszolt, aki kimerészkedett az utcára. A fél falu ott volt a halott körül. Megérkeztünk mi is a házhoz, az udvarán koporsóban a holt, körötte a család, és körben hatalmas emberkoszorú. Az öregtől a legkisebbekig mind viseletben. Fekete szoknyák és hófehér ingek, pirossal és zölddel hímzett, fekete kendők. A lábakon csizma. Csillogó, fekete csizma. Patyolattiszták. Álltak a sáros, gyúrt, összetaposott földön, és se sár, se mocsok egyikük csizmáján se.

A pap sokáig beszélt, vigasztalt, fölemlegetve az elhunyt tetteit, sorolta rokonait. Azok hangosan jajongtak.

Hazamenve kérded.

– No, milyen volt a temetés?

Mondtam. Neki lehetett őszintén.

– Felejthetetlen. Csak kicsit hosszan beszélt a pap…

Mire azt mondtad Sári néni.

– Igen, a mi papunk hosszan siratt. De hát gyerekeim, meghalt egy ember.

Hiányzol nagyon, Sári néni. Majd ha nálad leszek, beszélgetünk sokat. Nézegetünk fényképeket. Mulatunk is, majd mesélek vicceket. Emlegetjük Pista bácsit, emlékszem, nevetett, amikor mondta:

– Látod, *Erzsike,* elrúgtuk az éveket, eltapodtuk. Sok a dolog és sok a gond, jó volna meghalni. De valahogy úgy kéne intézni, hogy ne legyünk ott…

A haza és a blues szeretetéről Bill királlyal

SZENTGYÖRGYI RITA

FOTÓ: WESSELY GYÖRGY

Minden megnyilvánulásában az, akinek látszik. Hitelesen megőrizte magát megannyi „bűnön, bánaton, börtönön túl” harmadik, 1993-as szólólemezének címét kölcsönözve. Nem más ő, mint *Deák Bill Gyula*, a magyar blueskirály. A szenvedésekkel, gyötrelmekkel is kikövezett úton, amin idestova hatvanegyedik éve jár, a blues mindenhatóságát élteti. Fekete hangjának szenvedélye valahol mindig megváltásért kiált.

– Radnóti Miklós *szavaival élve „Nekem szülőhazám itt e lángoktól ölelt kis ország”. Önnek, aki rengeteget koncertezett határon túli magyar helyeken is, mit jelent a haza, a szülőföld fogalma?*

– Magyarországot meg Kőbányát. Itt születtem, ez a hazám. Öt évet leszámítva az egész életemet Kőbányán töltöttem.

– *Mi köti oda?*

– A barátok, a régi emlékek, a fiatalkorom. Tavaly megválasztottak a kerület díszpolgárának.

– *Ön szerint mi a helyes módja a hazafiság megélésének?*

– Például az, hogy valaki ide születik és soha nem akar elmenni. Sokszor mondták nekem, hogy ha kimentem volna Angliába vagy Amerikába, most többszörös milliárdos lehetnék.

– *Divatossá vált manapság a panaszkodás, a rossz közérzet. Mit tehetnénk ellene?*

– Elég nehéz időket élünk, de reménykedem, hogy egyszer majd jobb lesz.

– *Mitől lesz jobb?*

– Mindenki eleve a saját dolgaival foglalkozik, a magáét hajtja, magával törődik. Bizonyára, ha jobbak lennénk egymással, sokkal könnyebb lenne. Én sajnos ismerem a szegénységet, és soha nem felejtem, hogy honnan indultam.

– *Mind a zenében, mind másutt kevesen vannak, akik ennyire őszinték, hitelesek tudtak maradni. Önnek ez hogyan sikerült?*

– Ugyanolyan vagyok, mint régen. Szeretni kell ezt az országot, szeretni kell az embereket. Én igazán nem panaszkodhatom. Elég sokat játszom, ami azért van, mert szeretnek. Nagyon nagy elismerésnek tartom, hogy idén megkaptam a Fonogram-életműdíjat. Tavaly pedig a Pont FM Rádió életműdíját ítélték nekem. A *Hatvan év, hatvan csapás* című albumom aranylemez lett. Ezek azért valamit jelentenek.

– *Valaha sportolónak, focistának készült. Bizonyára Önnek sokat mond* Sohonyai, Karsai *vagy* Zsebeházi *neve…*

– Hogyne, a barátaim voltak, a hatvanas évek kék-fehér ifjúsági bajnokcsapatának tagjai, együtt nőttünk fel, sajnos már nem mindegyikük él. Sokat jártam MTK meccsekre, amikor még *Kuti, Palicskó, Jenei, Sándor Csikar* játszott a csapatban. Kilenc-tíz éves koromban én is a Hungária körúton, *Matyi* bácsinál kezdtem focizni.

– *Az a hajdani srác mégis hogyan fertőződött meg a blues zenével, elvégre Kőbánya elég messzire esik New Orleanstól?*

– Az az igazság, hogy aki igazából nem kapott eleget az élettől – hatan laktunk egy szobában a szüleimmel és a testvéreimmel, a vécé kint volt a folyosó végén – , az nem tudhatja, hogy mit jelent a blues. Ez nem csak zene; életforma, életstílus. Nekem az életem. Amikor *Országzky Miklóst, Lakatos Bélát* hallottam játszani a *Rákfogó* együttesben, azt mondtam magamnak, hogy másnap abbahagyom.

– *Szerencsére nem tette.* Chuck Berry *nevezte el a legfeketébb hangú fehér énekesnek. Hogyan történt?*

– Chuck Berry éppen Magyarországon koncertezett. Az *Old Boys* játszott előtte, én meg elénekeltem *Percy Sledge Amikor egy férfi szeret egy nőt* című dalát. Berry először azt hitte, egy fekete ember énekel, majd amikor megtudta, hogy mégsem, közölte, soha nem hallott ilyen fekete hangú fehér énekest.

– *Számos országban fellépett már. Egyszer sem esett kísértésbe, hogy kint maradjon, és nemzetközi karriert csináljon?*

– Játszottunk mindenfelé, nagy sikerrel turnéztunk Angliában, Hollandiában, Dániában még a *Radics Béla Emlékzenekarral*. Közös fellépéseim voltak *Eric Burdonnel*, az *Extrememel, Bryan Adamsszel*. Nem fordult meg a fejemben, hogy kint maradjak. Akárhogy is van, egy-két héten belül mindig nagyon nagy honvágyat érzek.

– *Miért telt el kilenc év legújabb szólóalbuma, a Hatvan év, hatvan csapás megjelenéséig?*

– Évekig vártam, vártam a többiekre, aztán hosszú vajúdás után világra jött ez a születésnapi lemez a hatvanadik évfordulómra.

– *Nagyon személyes hangvételű, életrajzi mikrotörténetek füzére a lemez. Melyik a legkedvesebb dala?*

– Sok szép szám van rajta. Talán a *Bill kapitány imája* és a *Titkos lány* tetszik a legjobban.

– *Hogyan ragadt Önre a Bill kapitány elnevezés?*

– Radics Bélát Erbé kapitánynak hívták, rám meg a *Koltay Gergőék* ragasztották a Bill kapitány nevet.

– *Tanításra, az emberi és szakmai tapasztalatai továbbadására soha nem gondolt?*

– Csinálom a magam dolgát, én szervezem a koncertjeimet, ami sok elfoglaltságot jelent. Ha egyszer valaki megkeresne, és látnám rajta, hogy nagyon tehetséges, akkor szívesen elvállalnám.

– *Az ismertebb énekesek, zenészek közül kiknek a pályafutását kíséri figyelemmel?*

– A fiatalabbak közül eljárok a *Ganxsta Zolee és a Kartel*, a *Hooligans* koncertjeire. Az idősebbek közül a barátaim a *Hobo Blues Band*, a *P. Mobil*, a *Beatrice*, az *LGT* zenészei.

– *Annak idején önként lépett ki a Hobo Blues Bandből. Jelenleg milyen a kapcsolata* Hobóval*?*

– Jóban vagyunk, semmi harag nincs közöttünk. Erre a kis időre, ami még hátra van, igazán felesleges lenne rosszban lenni egymással. Szép időket töltöttünk együtt a Hobo Blues Banddel. Ott lettem ismert, utána az *István, a királynak* köszönhetően az egész országban. Hála a jó Istennek, olyat sikerült alakítanom az István, a királyban, amire nem csak azok voltak kíváncsiak, akik amúgy eljártak a koncertjeinkre. Hobo meghívott a Hobo Blues Band harmincadik évfordulós koncertjére a Papp László Sportarénába. Ő meg fellépett az én koncertemen a Körcsarnokban.

– *Hová sorolja a zenés színház, a rockopera műfajában tett kirándulásait?*

– Sok rockoperában játszottam *Koltay Gábor* rendezésében. Az István, a király *Torda* táltosa után az *Itt élned, halnod kellben,* a *Jézus Krisztus szupersztárban Fanatikus Simon* szerepét, énekeltem *Bernsteinnek* a szenvedélyről írott miséjét. Hála az égnek, egyikben sem vallottam szégyent. Holott igazából nem vagyok színész. Csak egy „szürke” bluesénekes vagyok.

– *Még hogy szürke!*

– A vicc kedvéért. Mindhalálig blues, mindhalálig Magyarország!

„Nekünk a mi zenénket kell játszani”

KATHY-HORVÁTH LAJOSSAL D. MAGYARI IMRE BESZÉLGETETT

Kathy-Horváth Lajos hegedűművész-zeneszerzőnek mondja magát, de ez korántsem fejezi ki pontosan, amit csinál. Például utolsó, *Alfa és omega* című lemezén nem csupán a hegedűt, hanem az összes többi hangszert is ő szólaltatja meg, a zongorától a hárfáig, a bőgőtől a gitárig, a dobtól a blockflötéig. Univerzális zenész, akinek pályáját *Cziffra György* és *Yehudi Menuhin* segítette. A dzsesszrajongók már rég, a *Rákfogó* együttes alakulásakor megismerhették.

KATHY-HORVÁTH LAJOS FOTÓ: SÁRKÖZY MARIANNA

Honnan ered az előneved?

– Édesapám beceneve volt a *Kati* – négyen voltak testvérek, ő a legkisebb. Mikor várták, azt hitték, kislány lesz, és még a születése előtt elnevezték Katikának. Aztán a születése után is rajta maradt ez a név, mindenki így hívta, a család, a barátok, a kollégák, *Vámosiék, Hollós Ilona, Rátonyi…* Kiváló prímás volt. Mikor külföldre kezdett járni, kitalálta, hogy -thy-nal írja.

– Zenészcsaládba*, hangszerek közé születve felmerült-e valaha is, hogy más leszel, mint zenész?*

– Az igazat megvallva, nem. Érdekes, ezt nem is kérdezték meg tőlem soha, te vagy az első… De mindig nagyon szerettem, az álmaim közt ma is ott van a régészet. Ez gyerekkoromban alakulhatott ki: a játszótéri homokozóban, ha elég mélyen beletúrtam a homokba, mindig találtam valamit, egy ottfelejtett formát, kislapátot. És ha még mélyebbre túrtam, akkor is! Ezen nagyon elcsodálkoztam. Nem múlt el az érdeklődés, most is lelkesen nézem a National Geographic régészeti filmjeit, lapozgatom a szakkönyveket. Ez feküdt volna nekem – de ez sem a zene helyett, hanem mellett.

– *Hol volt a játszótér, ahová jártál?*

– A Rákóczi téren. Közel laktunk, a mai Fecske utcában, amit annak idején Lévay Oszkár utcának hívtak. Ott nőttem fel. Sok zenész lakott arrafelé.

– *Hány hangszeren tanultál meg játszani?*

– *Négyen* voltunk testvérek, mindegyikünk tanult valamilyen instrumentumon. Versenyző-természet jutott nekem, nem bírtam elviselni, ha valamelyik testvérem jobb nálam, gyakoroltam az ő hangszereiken is, ha pedig nem értettek valamit, fölényesen elmagyaráztam. Így történt, hogy több zeneszerszámot is meg tudok szólaltatni. *Földes Imre*, a Zeneakadémia tanára azt mondta rám, hogy úgy kilencszáz-ezer évesnek kellene lennem, mert körülbelül ennyi idő alatt lehet ennyi hangszeren megtanulni. De nem kérkedem ezzel, ez nem az én érdemem, hanem az Istené. Így vagyok kódolva.

– Közismert*, hogy mélyen vallásos vagy.*

– Úgy gondolom, hogy egyfelől porszemek, semmik vagyunk, másfelől Isten legmagasabb rendű teremtményei, és ez kötelez. Főleg azokat kötelezi, akiknek valamiféle tehetség is jutott.

– *Egy interjúdban olvastam, hogy édesapád egyszer azt mondta, jobban zongorázol, mint hegedülsz.*

– Ezt elárultam? Azt hittem, csak a legjobb barátaimnak meséltem el, *Babos Gyulának, Szakcsinak, Országzky-nak…* Így történt, igen. Kelet-Berlinben dolgoztunk a hatvanas évek legvégén, édesapám elhívott magával segédprímásnak: „Gyere, lesz egy kis lóvéd!” Délelőttönként is bejártam az étterembe, ahol este felléptünk, egy remek zongorán próbálgattam a szerzeményei-

met. Az egyik este pedig záróra után megmutattam őket apámnak. Ettől kezdve szokás lett, hogy ilyenkor még játszom egy kisebb körnek. Egy ilyen alkalommal mondta apám, amit említettél. Tizenhét éves voltam, teljesen letaglózott a mondat, mert imádtam hegedülni. Utána halálra gyakoroltam magam, hogy bebizonyítsam apámnak, nincs igaza. Átírtam *Paganini* capricciói t, alaposan megnehezítettem őket, pedig az előadásuk közben amúgy is összetörik az ember keze-lába.

– Milyen *zenét játszottál a záróra után?*

– Úgy mondanám, alternatív zenét. Akkor ismertük meg *Chick Corea, Keith Jarrett* nevét, ők maguk is akkoriban kezdték a pályájukat. A régieket, *Erroll Garnert, Oscar Petersont* nagyon szerettük, de számunkra túl egyértelmű zenét játszottak. Mikor hazajöttünk Berlinből, megkeresett *Szakcsi Lakatos Béla*, aki Amerikában hallotta az újakat, és azt mondta, nekünk is kéne csinálni valami ilyesmit. Ebből lett a Rákfogó.

– *És milyen az a zene, amit ma szeretsz játszani, írni?*

– *Földig* hajolok a nagy zeneszerzők, *Bach, Mozart, Beethoven* előtt, ők az apostolaink. De nekünk a mi zenénket is kell játszani, saját magukat is meg kell fogalmazni. Különben akár úgy is öltözködhetnénk, ahogy Bach vagy Mozart idején öltözködtek. Bach a maga idejében nagyon modern volt, úgy kell nekünk is modernnek lennünk. Ugyanúgy meg kell találnunk, fel kell találnunk a mi zenénket, ahogy ő találta meg azokban a darabjaiban, amiket nem megrendelésre írt. Ha az orvostudomány nem fejlődött volna, ma is meghalnánk fiatalon a legegyszerűbb betegségekben. A zenének is fejlődnie kell! Nekünk ma nemcsak Bach vagy Beethoven tükrébe kell néznünk, amikből persze nagyon sokat tudunk meg az emberről, hanem a sajátunkba is! Gyakori, hogy elmennek az emberek öltönyben, nagyestélyiben, ékszerekkel – mert valahová fel kell venni a brilleket – a koncertre vagy az Operába, sokszor a férj az első taktusok után elalszik, a feleség végigunatkozza az egészet, a végén enerváltan tapsolnak – minden szokványos. Nem erre vágyom. Persze vannak lelkes és értő koncertlátogatók is.

– *Amit mondtál, nem azért van, mert nem kortárs zenét játszanak, hanem azért, mert sokakat nem tanítottak meg zenét hallgatni, sem régit, sem újat. A régit még kibírják, de ha kortárs zenét hallanak, sikítva menekülnek. A* Bartók *utáni zenét, sőt, magát Bartókot is a többség nem igazán fogadja el. Nem vagyok biztos abban, hogy sokan ismerik azokat a zeneszerzőket, akik előtt Szakcsi és te tisztelegtek egy nagyon szép lemezen,* Pierre Boulezt, Eötvös Pétert, Kurtág Györgyöt, Ligeti Györgyöt.

– A koncertszervezőknek mégis bátrabbaknak kéne lenniük és meg kéne mutatniuk, folyamatosan műsoron kellene tartaniuk a kortárs zenét. És nekünk, előadóknak is nagy a felelősségünk. Ha nem játsszuk, sosem fogják megismerni. Nem szabad lezárni a

IFJ. KATHY-HORVÁTH LAJOS

rendszert, hogy itt vége! A zene, a művészet végtelen folyamat! Igaz, hogy a múlt nélkül nincs jelen, de a jelen nélkül sincs jövő!

– *A sors nagy ajándéka számodra, hogy találkozhattál Cziffra Györggyel és Yehudi Menuhinnal.*

– Cziffrához még édesapám vitt el meghallgatásra, mikor Pesten járt. Engem is meghívott Senlisbe, ahol több hónapot töltöttem. Akkor én már nagyon szerettem a dzsesszt, ezt a rajongásom ő nem nézte jó szemmel, mondván, hogy az embernek nem szabad elaprózni magát. Menuhinhoz már ő ajánlott be. Jókor voltam jó helyen: ha nem kerülök ki Cziffrához, minden másképp alakul.

– *Vannak elkallódott tehetségek?*

– Vannak, hogyne. Menuhin tiszteletére kigondoltam egy szólószonátát, mikor először meghallgatott, azt játszottam el neki. Rögtön észrevette, hogy nehezebb, mint Bartók neki írt műve, rá is kérdezett. Mondtam, szándékosan az. A végén kérte a kottát – alig hitte el, hogy fejből improvizáltam. A diploma mellé aztán még külön írt egy pár soros ajánlást – ilyet csak kevesen kaptak tőle, többek közt *Kremer, Perlman, Szpivakov*.

– *Franciaországból, Párizsból 1990-ben jöttél haza. Miért?*

– Megmondom őszintén: bíztam a rendszerváltásban.

– *Már rég vissza kellett volna menned!*

– Olvasgattam kint a magyar újságokat, mondtam a feleségemnek, hogy én nem akarok franciául álmodni, azt sem akarom, hogy a gyerekeink – egy fiunk van és egy lányunk – francia óvodába járjanak, menjünk haza! Hogy aztán mit bán meg az ember? Ez is így volt a Jóistentől elrendelve: nekem itthon kell élni, itthon kell majd meghalni. Nagyon kötődöm ide, itt vannak a gyökereim, a rokonaim.

– *Cigányok, zsidók, németek leszármazottja vagy – ez mit formált rajtad?*

– Nyitottabbá, megértőbbé tett. Édesapám és édesanyám családja két különböző hangulatú család volt, másmás szokásokkal – én mindegyikben nagyon jól éreztem magamat és engem mindkettőben nagyon szerettek.

– *Csak zenével foglalkozol?*

– Politizálni nem szeretek, a politikával nem foglalkozom különösebben, viszont elvállaltam a Napház, egy fővárosi cigány kulturális intézmény igazgatását. És a pécsi egyetemen elvégeztem a pszichológia szakot és a doktorképzőt, most fogom megírni a doktori disszertációmat – ez is kapcsolódik a cigánysághoz. Foglalkoztatnak a vallás, az ateizmus kérdései, a lélektanba is ezért fogtam bele. S persze zenészként is állandóan töröm a fejem valamin. Például azon, hogy lehetne hallhatóvá tenni a látványt. Milyen lenne egy képet tenni a kottatartóra és azt lejátszani? És szeretnék írni egy operát vagy musicalt a cigányok útjáról Indiából Európába.

– *Szakcsi Lakatos Béla is gondolkodik hasonlón.*

– Még az is lehet, hogy együtt vágunk bele!

Jelentés a fatelepről

A NINCS KIS SZEREP, CSAK ROSSZ SZÍNÉSZ CÍMŰ CIKLUSBÓL

MÁTÉ GÁBOR

MÁTÉ GÁBOR A VADKACSÁBAN FOTÓ: GORDON ESZTER

Az első felvonás szereplőiként már ott állunk a színpadon. *Werle* nagykereskedőt fogom szándékaim szerint játszani. Házamban fiam, *Gregers – Keresztes Tamás* hazatérését ünnepeljük, aki eddig északon élt, a Höydal-fatelepen. A színpad közönség elől elzárt részében azt is ünnepeljük, hogy legújabb szerelmem *Sörbyné, Bodnár Erika* nagyon finom vacsorát főzött. Egy nem létező asztal körül „vonatozunk". Kurjongatunk, nevetünk. Megérkezik a sütemény is, *Szacsvay* és *Dankó* hozza be, egy kasírozott torta, és néhány ehető minyon formájában. Én ingerülten kiszaladok a színpad látható részére, itt derül ki a néző számára, hogy a színészek közül valószínűleg én vagyok Werle. Kicsit hangoskodom, hogy 13-an voltunk az asztalnál. Meglátom, hogy *Hjalmar Ekdal* valami csúnya zöld színű álarcot tett magára. Nem törődöm azzal, hogy Gregers és Hjalmar kettesben maradnak. Körülbelül öt perc múlva Sörbynével érkezem újra. Egy székre ültet, meg akarja nézni a szememet, ennek nem örülök, mivel nagy kujon az idősödő Werle, a szemvizsgálat közben belecsókolok kolléganőm mellébe. Gyanús állagú ital érkezik, ami leginkább a vaníliapuding és rumaroma keverékére emlékeztet szagról. Koccintunk, de megjelenik az öreg Ekdal, *Haumann,* aki a könyvelővel együtt az orrom előtt átmegy a szí-

nen. Dühödten elhagyom a színpadot, leteszem az italomat egy asztalra. Miután Ekdal és fia, Hjalmar távozik, újra színre lépek. Gregers szememre hányja, miért engedtem, hogy az Ekdal család anyagilag tönkremenjen. Elárulom, hogy egy szabálytalan erdővásárlási ügyben Ekdalt elítélték, engem pedig felmentett a bíróság. Az öreg Ekdal így teljesen tönkrement, s mivel lelkifurdalásom van, támogatom az Ekdal családot. Gregers kérdéseivel sarokba szorít, kikövetkezteti, hogy valamikor viszonyom volt *Ginával*, az ifjabb Ekdal feleségével. Gregers arra is rájön, hogy Hjalmar gyermekének én vagyok az apja, s hogy Sörbyné a szeretőm. Van elég vaj a fejemen. Azért hívtam haza a fiamat, hogy társuljon be a cégembe, mert már nem bírom úgy a munkát, mint régen, és a látásom is gyengül. Önfejű fiam úgy dönt, hogy elhagyja a házam. Én a cipőm orrára nézek ekkor, és azt mondom a fiamra, hogy szerencsétlen.

Lezuhan a függöny. Gyorsan kimegyek, mert díszítők és egyéb színházi munkások lepik el a színpadot, hogy minél hamarabb az ifjabb Ekdal műtermévé alakítsák át. Bemegyek az öltözőmbe, leveszem a vacsorára szánt elegáns ruhámat. Inget, mellényt, nyakkendőt cserélek. Kimegyek a büfébe, eszem egy mézes Halls cukorkát, *Bezerédi–Relling* doktor, és Bodnár társaságában belehallgatunk *Fekete* fuvolajátékába. Aztán a harmadik felvonásbeli lövést várjuk, ekkor Bezerédi lemegy a jelenetére, én az öltözőmben kalapot és kabátot veszek, lesétálok a színpadi bal oldalra, a kelléktárban felveszem finom szemüvegemet. Leülök egy székre, megnézem, ahogy Relling és *Molvik* megérkezik a reggelire. És amikor *Rajkai*–Molvik majdnem elhányja magát a Haumann által lenyúzottan behozott véres állatszőr látványától, megállok a bejárati ajtó mögött, és a végszavamra várok.

Megjelenek, fiammal kívánok négyszemközt beszélni. Érdekes, hogy Gina–*Fullajtár* nyit ajtót, kutatok a tekintetében, de homályosan érzékelem csak, mit gondolhat, egy fiatal lányt is felfedezek a szobában. Bosszant, hogy nem látom, hasonlít-e rám.

Ügyelek, hogy rossz látásom ellenére ne menjek neki semminek, bal lábammal kitapogatom, mekkorát kell lépnem. Gregers már semmiféle közösséget nem akar vállalni velem, ez nagyon mélyen érint, a vagyonomat sem kívánja velem megosztani, lényegében azt mondja, hogy nem akar többet velem találkozni, egyetlen feladatának tekinti, hogy Hjalmart kimentse a hazugságokból. Kifelé menet megbotlom a küszöbben.

Mikor Bodnár Erika, Sörbyné kijön a negyedik felvonásból, elmegyünk Höydalba, a fatelepre. Évek óta nem jártam itt, fiam ezalatt itt lakott. Mit tehetek én még közel hatvanévesen, egyre gyöngülő szememmel? Jó döntés, hogy Bodnár Erikát választottam, a lehető legalkalmasabb a társulatból arra, hogy ápoljon. Ápolónő típus. Ha nem színésznő lenne, ápolónő lenne. De lehet, hogy templomban dolgozna, és az oda koldulni járókat pátyolgatná. Velem is ezt teszi majd Höydalban. Jó, lehet, hogy néha összeveszünk, mit nézzen a tévében. Én, mivel egyre kevésbé látok, egy ideig vadul vitatkozom majd, aztán ráhagyom. Biztos, nagyon sokat fogom szekírozni, szinte a halálba gyötröm, de idejében megálljt parancsolok, hiszen ha előbb meghal, mint én, ki fogja gondomat viselni. Tehát mégsem szekírozom halálra, csak éppenhogy. Biztos többször réveszem, hogy hajlott korunk ellenére legyen testi kapcsolat közöttünk. A vak séták (kutya nélkül, mert nagyon nehéz vakvezetőhöz jutni, még ilyen gazdag embernek is, mint én) Erikával a fatelep körül a csípős hidegben, kedvenc foglalatosságaim közé tartozik az évek során. Többször megkerüljük a fatelepet a jó hideg, norvég levegőn. Aztán visszamegyünk, iszunk puncsot, mint a szép emlékű *Hedda Gablerben*, ahol *Tessman* voltam, és láttam. Igaz, nem azt, amit kellett volna. A puncs után eszünk hideg halat valami salátával, ezt Erika nagyon jól csinálja. Aztán tv. Erika elmeséli, hogy mit látnék, ha látnék, többször elbóbiskolok közben. Hallom, hogy nőm kikapcsolja a tv-t, levetkőzünk, és alszunk.

Kérem a szereplőket tapsra – ocsúdok –, a nevemet hallom és Erikáét. Viszonylag hamar hajolok meg, Rajkai után, hiszen én már az első felvonásban lejátszottam a szerepemet. A taps udvarias, mit is játszott ez?, súgnak össze néhányan. Kimegyek a színpadról.

Teljes életet éltem. ❦

A színész titka

CSÁKÁNYI ESZTERREL LŐKÖS ILDIKÓ BESZÉLGETETT

FOTÓK: GORDON ESZTER

Lassan tizenöt éve, hogy a Merlinben életre keltetted Sárbogárdi Jolánnak A test angyala *című habszódiáját, amit „titokban" igazából* Parti Nagy Lajos *írt, és* Tasnádi Márton *rendezett. Most* A hét asszonya – SzépRóza-monológok *címmel készülsz újabb Parti-bemutatóra. Mi vonz hozzá, pontosabban ezekhez a „nem-drámákhoz"?*

– És ide tartozik az is, hogy nemrégiben hangoskönyv készült A test angyalából. Nagyon szeretem Parti Nagy írásait, mert ő meg nagyon szereti a nőket. Kevés hozzá hasonló „női" író van. Már régóta terveztem, hogy különleges nőalakjaiból összeállítok egy estet. Mikor erről beszéltem vele, neki is megtetszett, és így született meg a monodráma.

– *Nagyon különbözőek ezek a nők. Hogyan lehet ezt egy estébe tömöríteni?*

– Épp ez az izgalmas, hogy ennyiféle lehetek. Színészként ugyan sok érdekes szereppel találkozom, de nem egyetlen este kell őket megjelenítenem. Most pedig egy különleges térben, a nézők szeme láttára változom át sok-sok alakba, miközben a színésznő is, vagyis én is végig ott vagyok, jelen vagyok ebben a játékban. Az is izgatott, hogy kipróbálhatok egy Magyarországon kevésbé megbecsült műfajt, a komédiázást. Szeretném, ha ez nálunk is elismertebb lenne. A komédiázás nem vicceskedést jelent, sőt, inkább drámai dolog. A komédiás esendő alak. Mint amilyenek az igazi bohócok. Igazul lehet egyszerre sírni és nevetni. Imádom ennek a műfajnak a nagyjait, mint például a legnépszerűbb amerikai komikusok egyikét, *Gilda Radnert,* aki színpadon, televízióban és filmen egyaránt sikert aratott. Színészként izgalmas feladat

számomra, hogy hogyan lehet ezeket a szélsőséges érzelmeket, melyek nevetést és sírást egyaránt kiváltanak, mesterségből fölkelteni, nemcsak magadban, hanem a nézőkben is, akik miközben különös élethelyzetekkel, megrázó sorsokkal találkoznak, észrevehetik a mögöttük rejtőző szeretetteli humort is.

– *Hogyan választottátok ki az írásokat?*

– Voltak kedvenceim, amelyeket mindenképp szerettem volna, és persze Lajos is javasolt. Végül így találtuk meg azt a hét asszonyt, akik estéről estére életre kelnek. Van köztük kézimunka-előrajzoló, bárzongorista, fürdőjegyszedő, Amerikába kiment magyar nő, fotós, villamoskalauz, no meg én, a színésznő. Bár az azért mégsem egyértelmű, hogy végül is melyik szerepben vagy magad. Ez talán a színész titka. De azért szeretem ezeket a nőket, mert egyiküknek sem zárul le a sorsa, sokat lehet rajta töprengeni, mi lesz velük. Tele van titokkal például a kézimunka-előrajzoló élete; a bárzongorista kedvéért meg még zongoraórákat is veszek, hogy hiteles legyek a zongora mögött. Erősek ezek a nőalakok, néha három perc alatt változnak át, válnak mássá.

– *Kik a társaid a munkában?*

– *Izsák Lili* tervezi a hét nő ruháját. Ebben a fajta játékban még jobban számít a külső megjelenés, a haj, a smink, az apró kiegészítők, sokat segítenek ezek nekem. És Lili találta ki az előadás meghatározó vizuális karakterét is, melyet aztán *Khell Zsolt* gondolt tovább. Így született meg a játék tere, melyben el tudok tűnni, át tudok öltözni, s majd más alakban visszatérni, és megteremti az éppen ahhoz a nőalakhoz illő hangulatot. És ehhez a játékhoz sokat tesznek hozzá a fények is, a különféle helyzeteket finoman értelmező világítás, melynek a kigondolásában *Bányai Tamás* a társunk. Érzelmileg is, mesterségbelileg is izgalmas ez az egész. Eltalálni a sírás és nevetés egyensúlyát, a civil szövegek, a civil kiszólások mértékét. A rendező *Anger Zsolt* nagyon érzékenyen figyel, segít továbblépni. Fontosak az ő visszajelzései is, de nemcsak az övé, hanem valamennyiüké. Például az is jó jelzés nekem, amikor a próbán már ők sem bírják megállni nevetés nélkül. De a legizgalmasabb az, hogy miközben számtalan nőt elevenítek meg, mégis én magam lehetek egész este. Remélem, közelebb kerülök a válaszhoz arra a kérdésre is, hogy ki vagyok én.

– *Anger Zsolttal hogy találtatok egymásra?*

– Régóta ismerjük egymást, még abból az időből, mikor Kaposváron csoportos színész volt. Azóta figyelem a pályáját. Színészként dolgoztunk már együtt, és láttam rendezéseit is. Azért őt kértem fel, mert megnéztem egy általa rendezett monodrámát, a *Pedig én jó anya voltam* címűt, amelyet *Pogány Judittal* csináltak. Akkor gondoltam arra, hogy ez az anyag is való lenne neki.

– *A színészi életedben vége lett valaminek, hiszen a Krétakör átalakult, a vezetője,* Schilling Árpád *elengedett benneteket. Majd hét évet töltöttetek együtt. Nem hiányzik?*

– De igen. Ez nagyon fontos korszaka volt az életemnek. De mit tehetünk? Schilling váltani akart, új dolgokat kipróbálni, s ezt tudomásul kellett vennünk. Az jó, hogy együtt dolgoztunk, hogy találkoztam vele. Jókor jött az életemben, jókor válthattam annak idején.

– *De most mi lesz veled?*

– Nincs nagyon időm ezen töprengeni. Fáj, persze, hogy vége lett valaminek, de közben folyamatosan dolgozom. Nagyon sok jó ért mostanában.

– *Gondolom, ezek közé tartozik a* Fédra fitness *is, melynek nemrégiben volt a bemutatója egy valódi fitneszteremben.*

– Ez a tér nagyon kifejezően ábrázolja a mai elsivárosodott életünket, miközben sajátságos módon beszél napjaink nemzedéki konfliktusáról. A Fédra ugyan egy idősödő nő drámája, de emellett más fontos dologról is szól. Arról, hogy mi bűn, mi nem bűn, mik az értékek, megérthetik-e egymást különböző generációk. Ennek az előadásnak a Fédrája nagyon hasonlóan gondolkodik ahhoz a nőhöz, aki én vagyok, arról világról, amiben élünk. Én sem értem, hogy miért fontosabbak a felszínes dolgok, mint a szellemi értékek, vagy a test agyonsanyargatása az ész karbantartásánál. Nagyon is személyesen érint ez a sajátos férfi–nőtörténetbe helyezett mítosz.

– *Az előadást az a* Tasnádi István *rendezte a saját művéből, akivel sok közös munkátok volt a Krétakörben, nyilván jól tudtok egymás nyelvén.*

GRAVÍR STUDIO

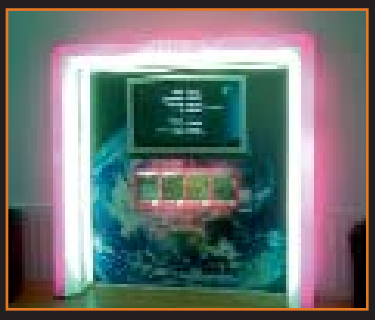

Gravír Stúdió Kft.

Cím: 1151 Bp., Székely Elek út 11.
Tel.: 306-3026
Fax: 271-0210
gravirstudio@t-online.hu
www.gravirstudio.hu

Cégünk egyedi plexi termékek gyártásával foglalkozik.
Elsősorban:
– plexi displayek
– pulpitusok
– élvilágító táblák
– CNC és lézergravírozás

A JÉG – MUNDRUCZÓ KORNÉL RENDEZÉSÉBEN

– Igen, ez sokat segített. A múlt és a folytatása, a jelen, az újbóli együttmunka. Vagy akár csak Istvánnak egy-egy elejtett félmondata a próbákon, amikor megkérdezi: „bírod még?". De legfőképp az adott erőt, hogy valaki bennem látja Fédrát.

– *És még milyen jó ért?*

– Találkoztam *Bodó Viktorral*, aki elhívott a Szputnyik Hajózási Társaság – Modern Színház- és Viselkedéskutató Intézet-Labor furcsa nevű társulatának egyik előadásába, a *Bérháztörténetekbe.* A munkamódszerük hasonló ahhoz, ahogy a Krétakörben is dolgoztunk, improvizációra épül, együtt találjuk ki az egészet. Sok friss gondolkodású fiatal van itt együtt. Az ő mostani lelkesedésük nagyon emlékeztet a Krétakör kezdeti állapotára. Mindemellett tetszik a fölszabadult játékuk, a gátlástalan szabadságuk.

– *Elmennél most kőszínházhoz tagnak, ha hívnának?*

– Nem hiszem. Egy-egy jó szerepre biztosan, de hosszú távra nem kötném le magamat. Nekem most sok más fontos dolgom van. Több produkcióban is benne vagyok, és van sok tervem is. Persze, azért ott van a bizonytalanság, hogy mi lesz majd ősszel vagy télen, vagy jövő tavasszal, de igazán nincs időm ezen töprengeni. Bízom a tehetségemben. Igyekszem, hogy az értékek mentén működjek. Hogy jó feladatokat kapjak, tehetséges emberekkel dolgozzak.

– *A szabadúszás nem nyugtalanító?*

– Nem érek rá ezzel foglalkozni. És olyanokkal lehetek együtt, akikkel a kőszínházi struktúrában nem nagyon lenne lehetséges. Például *Kováts Adéllal* a Sanyi és Aranka Színházban a *Tiszta viccben*, melyet *Lukáts Andor* rendezett, és játszik még az előadásban *Margitai Ági*, a pályájuk elején tartó *Szandtner Anna* és *Földeáki Nóra,* no meg volt katonás kollégám, *Varga Zoli* is. Szeretem ezt is. És a közönség is szereti. Vagy örülök annak, hogy *Kulka Jánossal* újra együtt készülünk újabb közös estünkre. Ennek már sokszor nekifutottunk, először 1990-ben, legutóbb tavaly Kaposváron, de mindig kicsit továbbgondoljuk. Amúgy egy ilyen munka a barátság próbája is, akár tönkre is teheti. Mi egyelőre jól bírjuk. Április közepén lesz az új bemutatónk a Tháliában, énekelünk, táncolunk, szöveget mondunk. Mindehhez azért, szerencsémre, van egy fontos hátterem. Találkoztam olyan emberekkel, mondhatom őket producereknek, akik sok terhet levesznek a vállamról, segítenek megszervezni a dolgaimat. *Pécsi Juli* Kék Művészügynöksége az egyik és *Orlai Tibor* produkciós irodája a másik, akikre számíthatok, akik törődnek velem. Többek között A hét asszonyának is ők a menedzserei, de más munkáimban is mellettem vannak.

– *Mi hiányzik a mostani életedből?*

– Mint már mondtam, engem mostanában nagyon sok jó ér. És ezek nélkül a kalandok nélkül boldogtalan lenne az életem. Ha van egy jó feladat, elmegyek bárhová. Ilyen izgalmasnak ígérkezik tavasszal a LOW Fesztiválon az *Ardai Petra* és *Luc van Loo* alapította holland SPACE színházzal való munka, a *Worldwideheroshow* a Trafóban. Mondhatnám performansznak is ezt a hőstehetség-kutatót, mindenesetre érdekes színházi interaktív játék, melyben a nézők majd a mi segítségünkkel próbálhatják ki magukat egy-egy, a személyükre szabott hősszerepben. A SPACE más munkáiban is a valóság és a színház határait feszegeti, túllép a megszokott színházi kereteken. Ez is érdekel, és talán hosszú távú lesz a kapcsolatunk. Szóval vannak fontos ügyek, közösségek. Remélem, megtalálom őket.

Óvatos kalandor, jó helyen

SZABÓ G. LÁSZLÓ

FOTÓ: GÁL GÁBOR

SCHRUFF MILÁNNAL

Három arcot látok mögötte: ibériai vérű főméltóság egy elzárkózott fejedelmi udvarban, a legspanyolabb spanyol etikett formális világában, sebzett szívű olasz hadnagy egy szénaboglya szétdúlt szőnyegén, *Jean Cocteau* szenvedélyes matróza erős ölelésben. Ezek nem szerepek, csak a fantázia, az én fantáziám képei, amelyeket *Bányai Miklós* tartása, szilajsága, nemes eleganciája, hirtelen felcsapó érzelmei hívnak elő bennem. Egerben, a Gárdonyi Géza Színházban *Alan Stranget* játszotta az *Equusban, Báthory Boldizsárt A nagyratörőben, Candyt* az *Elkéstél, Terry!-ben.*

„Kaposváron végeztem, az ottani főiskolán, onnan kerültem Egerbe. *Csizmadia Tibor* rögtön az első évadban rám osztotta Alant, *Peter Shaffer* labilis idegzetű kamasz hősét. Látni akarta, mit kezdek sok mondattal egy este. Nagyon erős küzdelem volt. Én amúgy is olyan széllel szemben típus vagyok. Ma már ugyan nem annyira, de még mindig. Életem első főszerepe volt ez, tudtam, hogy sok mindent eldönt. Érdemes-e ezt csinálnom, vagy nem? Százötven mondatból hetven sikerült, a maradék nyolcvan örökös harc volt. Tizenötször ment a darab. Az első estét megszenvedtem, az utolsó fájt. Sajnáltam elengedni a szerepet. Huszonegy évesen játszottam, akkor még nem volt bennem annyi színészi tudatosság, mint később, *A velencei kalmárban*. Alannél még inkább a külsőségek érdekeltek. Hogyan lehet előállítani egy ilyen zavart tekintetet? De amíg azzal foglalkoztam, hogy ennél a fiúnál nincs minden rendben, és amíg azt akartam megmutatni, addig nem tudtam úgy játszani a szerepet, ahogy igazából szerettem volna. Rá kellett jönnöm, hogy nem kell ehhez csinálni semmit, a mondatok maguktól is működnek. Ha erősek a gondolatok és a helyzetek, amelyekben elhangzanak, akkor már elég fura lesz minden, és nem kell hozzátenni ezt meg azt. Volt egy előadás, amelyben a partnerem nagyon ideges volt, nekem meg rá kellett volna borítanom az asztalt. Ehelyett odamentem, megöleltem, és így álltam vele vagy húsz másodpercig. Az elég erős volt. Máskor

meg az történt, hogy egy kérdés után, amikor már minden alkalommal énekelni kezdtem, ott álltam csendben, és nem voltam hajlandó megszólalni. A súgó már azt hitte, hogy nem tudom folytatni, a nézők viszont érezték, hogy mi zajlik köztünk, hogy ez egy ilyen jófajta feszültség."

Bátor színész, veszélyes játékos, kiszámíthatatlan partner, mondom én. Mire ő:

„Az Equusban bizonyos fokig tényleg az voltam. De A velencei kalmárban is megéltem már szép pillanatokat. *Bassanio* szerepét *Zsótér Sándor* osztotta rám. Ha nála játszik az ember, akkor el kell gondolkodnia magán, mert a tőle kapott figura valószínűleg nem áll olyan távol tőle. Bassanio nem az a típus, aki állandóan véleményez. Csak van, létezik, anélkül, hogy tudná, milyen hatást vált ki másokban. Nem az a nehéz, hogy el kell játszani őt, hanem a folyamat, amíg magánemberként eljutsz odáig, hogy beszélni mersz a színpadon arról, ami te vagy. Addig kemény a meccs, amíg ki nem mondod magadban, hogy igen, ez vagyok én. Utána már könnyű, illetve könnyebb. Zsótérnál iszonyúan kell figyelni. Még az is neked szól, ha másnak ad instrukciót úgy, hogy a te szerepedről beszél. A Kalmár után, hál' istennek, nem mondott le rólam. Bízik bennem. *Chandler* krimijében, az Elkéstél, Terry!-ben is számolt velem. Az is jófajta előadás, van egy érdekes rajzfilmjellege."

Négy bemutatója volt már ebben az évadban, most a *Chicagóban* próbál. Ő lesz a szerető, akit rögtön az elején megölnek.

„Mire énekelnem kellene, szerencsére végeznek velem. Annak viszont örülök, hogy ebben az előadásban is benne lehetek. Jól érzem magam Egerben. Van ott néhány ember, akiért megéri ott lennem. Minden este rácsodálkozom, hogy úristen, kik állnak mellettem! Nagyon tisztelem, amit csinálnak, ahogy gondolkoznak."

Bátor színész, írtam az előbb. Pedig ismeri a félelmet is. Síversenyző volt. Hatszoros országos bajnok. Ausztriában, edzés közben baleset érte. Nem részletezi, csak annyit mond: halálközeli élményben volt része. Tizenhét évesen kemény tapasztalás.

„Le is raktam rögtön a sítalpat. Előtte nem féltem semmitől, a térdműtét után azonban, miután láttam, hogy ennek csúnya vége is lehet, otthagytam a pályát, nem versenyeztem tovább. Jó ideig nem is tudtam mit kezdeni magammal. Tíz év után hirtelen semmi. Rossz érzés volt, hogy félelemből hagytam abba. Mintha megfutamodtam volna. Többé nem kellett korán kelni, nem volt edzés, nem mentem a hegyekbe, s a tél sem azt jelentette már, hogy síelek, hanem hogy a latyakban gázolok Pesten. Szorongós vagyok, az új helyzetektől viszont valahogy mégsem tartok. Kell az izgalom, valamivel folyamatosan le kell kötnöm magam. Van, amikor semmitől sem félek, máskor meg mindentől. Hogy van ez? A síelés után, amikor hirtelen nem tudtam, mitévő legyek, elkezdtem színházba járni. Egyedül. Meg kellett nyugodnom valahol. A színházban ugyanis azt láttam, hogy másnak is van baja, nem csak nekem. Néztem az *Ivanovot,* s az úgy felszabadított. A Krétakör előadásait szerettem nagyon. Főleg a *Sirájt*. Nem sokkal utána felvételiztem Kaposvárra."

Hessét olvas és *Barricót. Dosztojevszkit* és *Robert Capát*. A fotózás érdekli, de főzni is imád és utazni. Kérdezem, mi az, amitől óvja magát?

„A nőktől!"

Filmszerepei közül egyet tart említésre méltónak. Az *Európaiakat. Les Européens.* Külföldi produkció, 2006-ban készült.

„Öt rövidfilm, öt történet, az egyiknek én vagyok a főszereplője. Egy magyar katona, aki átengedi a keletnémeteket a magyar-osztrák határon. Castingra hívtak és kiválasztottak. Berlinben forgattunk, felépítettek egy határszakaszt az erdőben, és ott grasszáltam fegyverrel a kezemben. Arra volt jó, hogy új tapasztalatokat szereztem."

Huszonnégy éves. Azt mondja: dús, telített életet él. Nem is bírna sokáig egy helyben maradni, vagy csak úgy lézengeni.

„Nyáron, ha nincs munka, megyek és felfedezek. Tavaly nagyon messze vitt a csalódottság. Spanyolországban jártam, s bár óvatos kalandor vagyok, belesodródtam egy-két fura helyzetbe. A gondviselés azonban mindig megsegített. Lehet, hogy a szerencse fia vagyok? De hogy adrenalinfüggő, az biztos!"

KÉPKERETEZÉS
rakpArt galéria budapest 1027 bem rakpart 31 tel: 213 2057 nyitva tartás: h-p 09-18
rakpArt galéria
Bp. Bem rakpart 31
tel : 213 2057
Különleges léceinkből, galériánkban akár azonnal is elkészítjük képkeretét.
Segítünk Önnek a képéhez legjobban illő keret kiválasztásában.
Ismerjük a trendeket hisz mi is alakitjuk. Közel egy évtizede tervezünk kereteket a világ vezető olasz képkeretlécgyártója számára, európai és amerikai piacokra.
Restaurálunk képeket, 24 év múzeumi gyakorlattal. Konzerválás,dublirozás, restaurálás, közvetitők nélkül.
Kortárs képek, szobrok,grafikák, egyedi keretezett tükrök árusítása.
Kiállitás szervezése, paszpartuzása, keretezése, kiállitótér bérbeadása.
Hotelek, irodák berendezése képekkel, nyomatokkal, referenciával .
Tevékenységünkhöz ISO 9001:2001 minőségi tanusitvánnyal rendelkezünk.

Óriássá lehet

FOTÓ: GORDON ESZTER

SZEPESI KRISZTINA

Létezik-e olyan bomba, ami ha már felrobbant, felrobban még újra és újra? Nézed, és nem hiszel a szemednek, mert ennyi energia talán nincs is. Aztán *Krisztik Csaba* mégis létezik tovább a színpadon. Nem nekünk, hanem magának. Nem szerepel, hanem van. Olyan színész ő, aki nagyon tud táncolni és olyan táncos, aki nagyon tud játszani. Van egy jelenet a József Attila Színházban az *Éjjeli menedékhely* végén. Sokan vannak a színpadon, de mégis csak Krisztik van ott. Esik, kel, a földhöz csapja testét, aztán felpattan, szinte szétszakad, de nem áll meg. Haláltusáját önmagával vívja, és tényleg nem lehet tudni, végül ki győz. *Horváth Csaba* rendezésében ő játssza a *Színészt*. Uralja a teret. Ha megmozdul, oda kell nézni. Nincs más választás. A teste pedig nem csak táncra való, hangszer is. *Szabó Mátyás* dobnak használja, és néha olyan, mintha ő maga diktálná az iramot. Verset mond, ami épp akkor jutott eszébe, mert vége már a Színész valaha vagy tán sosem volt sikereinek, agya sem a régi. Ritmus jön belőle mégis. Nem üvölt, ha őrjöng, nincs rá szükség, elég néhány pontos, tiszta mozdulat, és máris vihar kél körülötte. Ő kíséri utolsó útjára *Annát,* a haldokló nőt is. Próbálja kezében tartani az életét, fogást szeretne találni rajta, erőfeszítései végtelenek. Krisztik Csaba arcára valódi aggodalom ül ki, amikor látja, nem tehet már semmit. Elengedi. Kicsit magát is elengedi akkor, tudható, már neki sincs sok hátra, hiszen ahogy ő maga mondja, „az egész organizmusának" vetett véget az alkohol. És bár Horváth Csaba az utolsó jelenetet megpróbálja feloldani egy hevenyészett párbeszéddel, a végjáték mégis csakis a Színészé marad. Nem lehet elvenni tőle. Az övé.

Krisztik Csaba alig végezte el a színművészetit 2006-ban, amikor a *Vidnyánszky Attila* rendezte *Liberté '56-ban* már magasan kiemelkedett a tömegből precizitásával, teste végtelenül fegyelmezett használatával. Megható volt vak partizánja, ahogyan reménytelenül kereste a közönség közé keveredve rég elmenekült bajtársait. Főszereppé emelte epizódját. Alig emlékszem bármi másra abból az előadásból. Szintén Debrecenben, *Rostand A sasfiókjának* reichstadti hercege is ő volt. Hülyeség azt mondani, hogy azonosult a szereppel, meg közhely is. Tényleg ő volt. *Ferenc*, a bizonytalan, aki nem érti, miért született e világra, hiszen nincs is rá szükség, báb csupán. Aztán Ferenc, aki tudja, mire képes, akinek tervei vannak, nem tétovázik, keményen áll ki igazáért. Megint máskor pedig Ferenc, aki vívódik önnön kettősségével, a benne élő gyermekkel és a kibontakozni vágyó férfival. A verses szöveg őszinte prózává vált, ahogyan mondta.

A *Fortedanse Kalevalájában* ő a Fejsze. És valóban félelmetesen hasít. Mintha ősi skandináv tűz égne a szemében. Minden arcizma megfeszül, és olyan, mintha ez lenne a természetes. Egyik pillanatban nőcsábász, huncut, kényeskedő *Lemminkeinen*, máskor pedig éket vág a farönkbe is, ahogy ránéz. Olyan, mintha ő lenne a csavar, ami nélkül szétesik a szerkezet. Ha nem lenne ott, nem működne a gép. Építeni lehet rá. Akárha egyedül vagy csapatban áll a színpadon. Nem hivalkodó, mégis előjön. És Horváth Csaba épít is rá rendesen. Ez a mi szerencsénk.

Nehéz körülírni. Túl sok mindenre képes, és még fiatal ahhoz, hogy ne fejlődjön tovább. Ez a kis növésű fiatalember egyszer még óriássá lehet. Láttunk már ilyet. *Béjart-ról* se hitte volna senki, hogy a világ egyik legnagyobb táncos-koreográfusa lesz a világ talán legkülönlegesebb társulatával. A Fortedanse tagjaként Krisztik Csaba, ahogy a társulat nevében is benne van: kemény, szilárd, erőteljes, jelentékeny és akár még hatalmas is lehet. Legyen!

Híres, hírhedt párosok inspirálták a CHEVIGNON új parfüm illatpárját.

Könyvek ... film ... miért ne lehetne egy parfüm ihletője?

Marilyn Monroe és Arthur Miller

Simone de Beauvoir és Jean Paul Sartre

Jackie és John F. Kennedy

Warren Beatty és Faye Dunaway

A női illat
rózsaszín
bézs
virágos-
gyümölcsös
citrusos

A férfi illat
szürke
fás-ámbrás
+ pézsmás

Budapesten a
Bonnie & Clyde
előadás
a Moulin Rouge-ban

Kapócs Zsóka és Kamarás Iván

DIREKTOROK FÓRUMA

Tánclépésben…

ALBERT MÁRIA

Műemléki környezet és XXI. századi színházterem – két helyszín programjáról és a táncszakma teljes spektrumának bemutatásáról (más színtereken is) kell gondoskodnia a Nemzeti Táncszínháznak. A közhasznú társaságot a kulturális tárca alapította, élén hét esztendeje áll *Török Jolán*.

A budai Várszínház kapuit Nemzeti Táncszínházként 2001. december 1-jén nyitottuk meg. Alig fél esztendővel korábban kezdtük el a házat felújítani és alkalmassá tenni a táncprodukciók számára, elsősorban a színpadot kellett megerősíttetnünk.

– *Milyen előzmények után alakult meg a Nemzeti Táncszínház?*

– Korábban a Corvin téren, a Budai Vigadó épületében működött a Táncfórum. Ez csírájában már mutatta azokat az elképzeléseket, amelyeket a szakma támogatott. Ennek alapján kaptuk meg a Várszínházat. Ez nagy lépés volt, hiszen előtte csak akkor tudtunk előadást csinálni, amikor valamelyik színház épp szabad volt, ezeket az időpontokat kellett az együttesekkel egyeztetni, nem volt könnyű. Így, hogy infrastruktúránk lett, az év 365 napjára előre tervezhetünk, leköthetjük az együtteseket. A Várszínház remek hely, van benne kamaratermünk is, a száz személyes Refektórium, hogy a merészebb karakterű, kísérleti produkcióknak teret adjon. Egyébként úgy érzem, mivel a színház szakrális területen áll, hiszen templom és rendház volt *II. József* uralkodását megelőzően, a szellemében ez valamiképpen ma is hat. Nem jártam másik színházban, amelyben, ha elkezdődik egy előadás, ilyen rövid idő alatt érezhető lenne, hogy a nézőt „beszippantja” a mű.

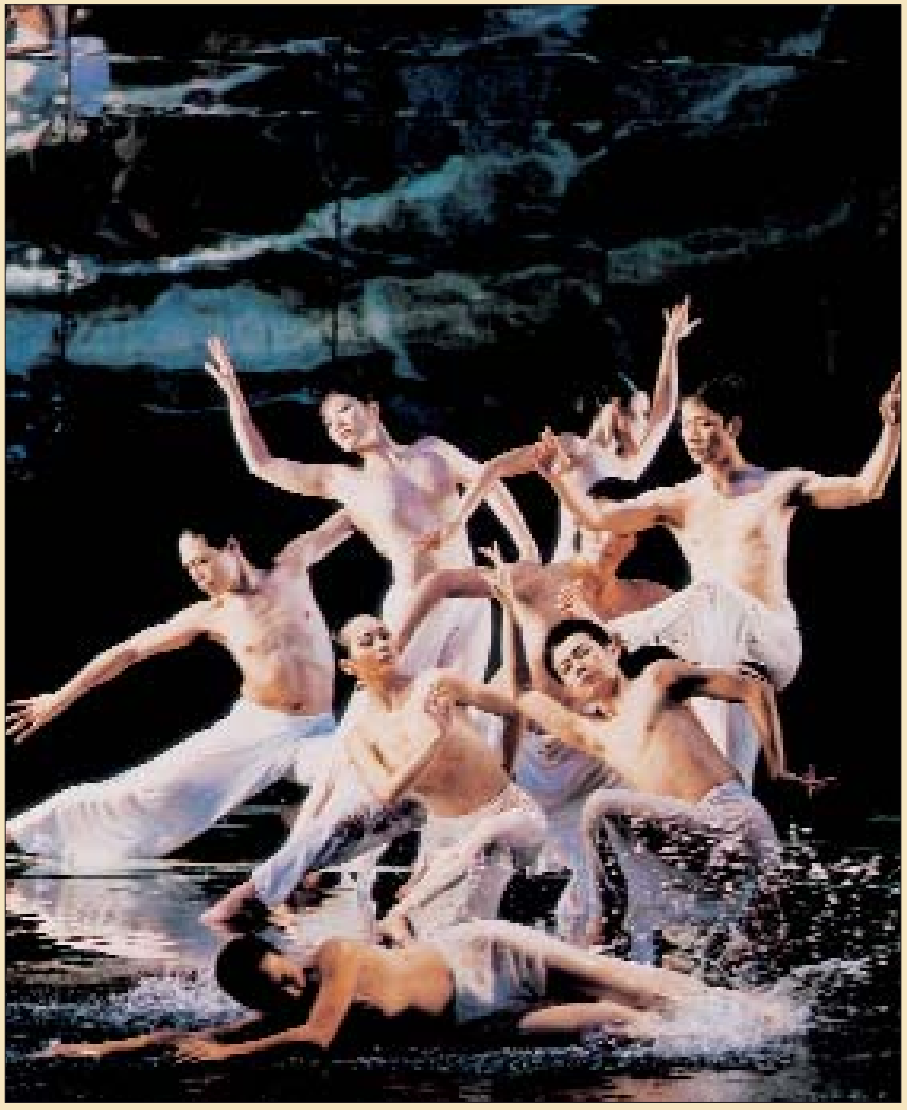

MOONWATER – CLOUD GATE DANCE THEATRE OF TAIWAN

– *Azért is előnyös a hely, mert a budai Várban kóborló turista jóformán ki sem kerülheti.*

– Ez igen fontos számunkra, a zene, a tánc és a képzőművészet élvezetéhez ugyanis nem szükséges nyelvtudás. A kerengőben és a nagy galériában képzőművészeti és fotókiállításokat rendezünk, a ház gyakorlatilag egész nap nyitva van. A képernyőkön folyamatosan láthatók részletek az előadásainkból, így a betérő kedvet kaphat, hogy jegyet váltson valamelyikre.

– *A szakrális hely mellé – gondolom, elég meglepően – kapott 2005-ben egy teljesen más teret is.*

– Tényleg elég váratlanul érte a táncművészetet, hogy a Művészetek Palotája Fesztivál Színházában évi száz nap erejéig jelen lehet. Az építkezés kezdetén még úgy volt, hogy a Hagyományok Háza költözik oda. Másként alakult. Fontos volt, hogy a hangversenyterem melletti terembe olyan produkciók kerüljenek, amelyek szintén vonzóak a külföldi és persze a hazai publikum számára. A kulturális kormányzat látta, hogy miként működik a Nemzeti Táncszínház. Milyen stratégiát építettünk föl, milyen művek jöttek létre, milyen a látogatottságunk. A Fesztivál Színház korszerű technikája friss lehetőségeket kínált az alkotóknak, amelyekkel ők nagyszerűen éltek. Minthogy nekünk igen kevés a pénzünk, mindkét helyen repertoárt játszunk, így gazdaságosabb. De kikötöttük, hogy amit a Művészetek Palotájában létrehozunk, azzal nem tájolnak az együttesek. Az csak ott, és a vidékiek esetében később az anyaszínházban látható. A szervezésünk idehozta a táncszerető közönséget és ezzel nagymértékben hozzájárultunk a Művészetek Palotájának presztízséhez is, hogy a ház díjakat és szponzorokat szerezhessen.

– *A palota a zenei programjaira számtalan sztárvendéget hív…*

– A mi stratégiánk e tekintetben is passzol: minden évben hoztunk rangos külföldi együtteseket. Például az *NDT 1-et*, a híres Holland Táncszínház első csapatát. *Merce Cunningham* – akitől az egész modern táncművészet ered – együttesét mi mutattuk itt meg elsőként a magyar közönségnek. Táncfórum elnevezésű fesztiválunk idei külföldi díszvendége a világhírű *Cullberg Balett* Svédországból és a *Cloud Gate Dance Theatre of Taiwan*. De éppily büszke vagyok arra, hogy mindkét helyen már szinte generációk nőttek föl a táncművészet szeretetében, a lépcsőzetesen kialakított, korosztályos műsorstruktúránk révén. A középiskolások számára kitalált és három éve folyó beavató színházi programunkat pedig beválasztották a Tempus Közalapítvány által kiírt „Kreativitás és Innováció” című pályázat legjobb ötven projektje közé.

– *Nagyon rózsaszínűnek tetszik ez a történet.*

– Ó, eleinte sokat támadtak bennünket, mondván: nincs stílusunk. Nincs. Hiszen nálunk a táncművészet minden stílusa megmutatkozik a néptánctól az avantgárdig. Keveslem az elismerést a kulturális kormányzat részéről és nem érzékelem, hogy a Művészetek Palotájában kellően tudatosult volna, hogy mi mennyiben erősítettük a ház jó hírét. Nem én szomjazom az elismerést, a munkatársaimban nehéz így tartani a lelket.

– *Mégis nagyszabású terveket dédelget.*

– Egyik nagy vágyam, hogy a magyar együtteseknek meg tudjuk venni neves nemzetközi alkotók koreográfiáit. Nem szeretném elhagyni a külföldi együttesek meghívását, de fontosnak tartom, hogy nemzetközileg elismert művek a hazai társulatok repertoárján is mielőbb megjelenjenek. Hiszem, hogy így – a kölcsönösség alapján – a magyar alkotók munkáit meg bevezethetném a nemzetközi piacra. Jó néhányuknak rég ott volna a helye. A *Győri Balett Gaudí-előadásának* koreográfusa, *Gustavo Ramirez Sansano* egyik munkáját megvettük a Budapest Táncszínháznak – tehát elindult valami. De nem sorolok neveket, mert nem akarok senkit kiemelni. A Táncfórumon jól látható, hogy a keleti és nyugati kultúrát próbálom összehozni itt Magyarországon, mert szerintem ez inspirálóan fog hatni a hazai táncalkotókra. Szeretnék több olyan fesztivált szervezni, mint a keszthelyi Táncpanoráma. Bizonyosan van négy-öt hely az országban, ahol ezt igénylik. Öröm, hogy Eger város önkormányzata már megkeresett, hogy a 2011-ben megnyíló Agora Központ programjában működjünk együtt.

Premierről premierre

GORDON ESZTER KEDVCSINÁLÓ KÉPRIPORTJAI AZ ALKOTÓK AJÁNLÁSAIVAL

JULIAN CROUCH, PHELIM MCDERMOTT: JÓGYEREKEK KÉPESKÖNYVE

ÖRKÉNY ISTVÁN SZÍNHÁZ
Az Örkény István Színház és a Művészetek Palotája
közös produkciója
Rémvarieté felnőtteknek
Rendezte: **Ascher Tamás**

Azért ajánlom...

…mert minden jó gyerek belsejében ott lapul a rossz gyerek.

Polgár Csaba

GÁLFFI LÁSZLÓ

CSUJA IMRE ÉS SZÉLES LÁSZLÓ

POLGÁR CSABA

POGÁNY JUDIT

BÍRÓ KRISZTA

VINNAI ANDRÁS: VAKOND

KATONA JÓZSEF SZÍNHÁZ

Rendezte: **Gothár Péter**

Azért ajánlom...

…mert igazi színész-darab, Vinnai András kiapadhatatlan humorával, Gothár Péter különleges látásmódjával, melyben végre roncsolhatom az édes-aranyos Elek-képet.

Elek Ferenc

JORDÁN ADÉL

DANKÓ ISTVÁN, REZES JUDIT ÉS TENKI RÉKA

KERESZTES TAMÁS ÉS HASZNOS DÓRA

LÁNY, KERTBEN

KATONA JÓZSEF SZÍNHÁZ – KAMRA

A Katona József Színház
és a Bozsik Yvette Társulat
közös produkciója
Rendező-koreográfus: **Bozsik Yvette**

Azért ajánlom...

…mert ezzel a darabbal rengeteg mindent el tudtam mondani – a szüleimnek például azt, hogy mennyire szeretem őket. Az élet mindig fontosabb, mint a színház, ezt gyakran hajlamosak vagyunk elfelejteni.

Bozsik Yvette

JELENET AZ ELŐADÁSBÓL

SZABÓ GYŐZŐ

EDWARD ALBEE: LOLITA

BUDAPESTI KAMARASZÍNHÁZ SHURE STÚDIÓ

Rendezte: **Hegyi Árpád Jutocsa**

Azért ajánlom...

…mert ez nem egy pedofil, hanem egy szerelmi történet. Vannak olyan érzékeny férfiak és démoni kislányok, akik között ilyen kapcsolat létre tud jönni. Attól olyan veszélyes ez a vonzás, hogy egy gyermeklány testében van meg az a vágyakozás, az a szexualitás, amely egy felnőtt nőben már nem tisztasággal, ösztönösséggel, hanem tudatossággal párosul.

Földes Eszter

FÖLDES ESZTER ÉS HAÁS VANDER PÉTER

KURT WEILL–BERTOLT BRECHT: MAHAGONNY VÁROSÁNAK FELEMELKEDÉSE ÉS BUKÁSA

THÁLIA SZÍNHÁZ

A Magyar Állami Operaház előadása

Rendezte: **Szikora János**

Azért ajánlom...

…mert a gazdasági válság, az elértéktelenedő pénz, a perspektívátlan élet ma is érvényes gondok. Ritka, amikor a történelem ennyire egymásra tükröz két konfliktust.

Szikora János

KISS PÉTER ÉS SZVÉTEK LÁSZLÓ

RÁLIK SZILVIA ÉS NYÁRI ZOLTÁN

HÁMORI SZABOLCS, MASSÁNYI VIKTOR, DARÓCZI TAMÁS ÉS NYÁRI ZOLTÁN

TRACY LETTS: AUGUSZTUS OKLAHOMÁBAN

VÍGSZÍNHÁZ

Fekete komédia felnőtteknek, három felvonásban
Rendezte: **Eszenyi Enikő**

Azért ajánlom...

…mert öröm játszani. Különösen magányosoknak, szüleiket, testvéreiket elhanyagolóknak, hazudozóknak és lúzereknek ajánlom. És magamnak is, mert arra emlékeztet, hogy már egy hete nem hívtam fel a szüleimet.

Láng Annamária

Epres Attila és Pap Vera

Azért ajánlom...

…mert nagyon fontos, hogy az emberek lássák, hogyan hullik szét egy család, hogyan a kapcsolatok, hogyan veszítünk el mindent anélkül, hogy észrevennénk.

Pap Vera

Jelenet az előadásból

Hegedűs D. Géza és Braghini Rozina

TI.ESZ.I. AVAGY EGY HÁROMNAPOS VÍZIHULLA CSODÁLATOS ÉLETE

VÍGSZÍNHÁZ – HÁZI SZÍNPAD

Vallai Péter előadóestje

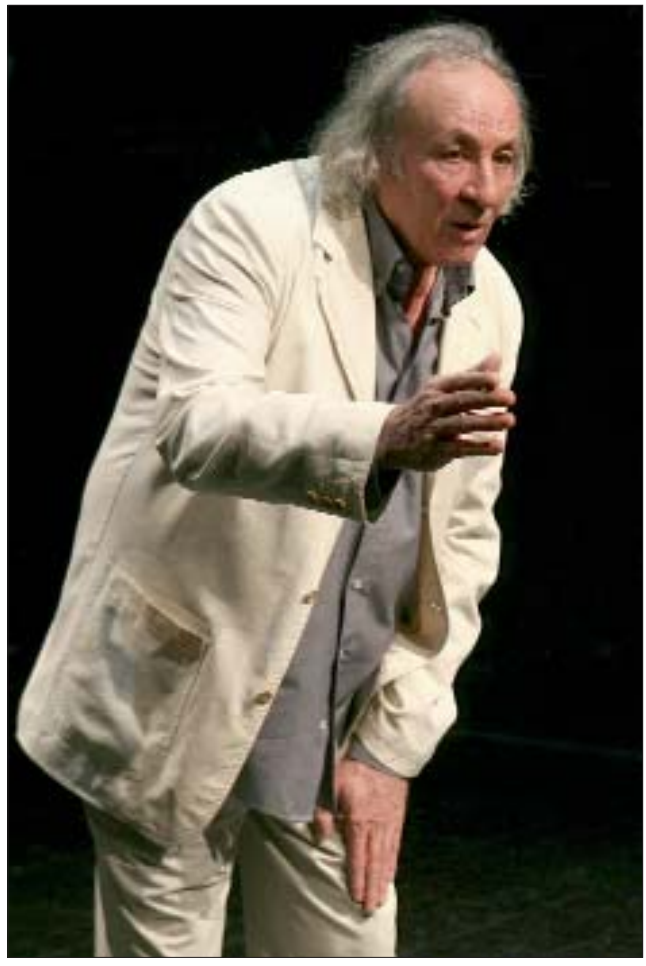

Azért ajánlom...

…mert az élet nagyon hosszú vagy rövid. Erről szól.

Vallai Péter

DOUG WRIGHT: DE SADE PENNÁJA

BÁRKA SZÍNHÁZ
Rendezte: **Szabó Máté**

Azért ajánlom...

…mert sok problematikát vet fel. Például, hogy egy alkotó felelős-e művéért. Egy embert feltrancsíroznak, egy meg beleőrül.

Mucsi Zoltán

MUCSI ZOLTÁN

BEREMÉNYI GÉZA–KOVÁCS KRISZTINA: APACSOK

RADNÓTI MIKLÓS SZÍNHÁZ
Rendezte:
Török Ferenc

Azért ajánlom...

…mert egy olyan történetet mesél el, ami eddig még színházban is tabu volt.

Török Ferenc

JELENET AZ ELŐADÁSBÓL

CSOMÓS MARI, MARJAI VIRÁG, SCHNEIDER ZOLTÁN, HÁTUL: SZERVÉT TIBOR

ADORJÁNI BÁLINT, SCHNEIDER ZOLTÁN ÉS CSÁNYI SÁNDOR

NAGY MARI

BOTHO STRAUß: A PARK

NEMZETI SZÍNHÁZ
Rendezte: **Alföldi Róbert**

Azért ajánlom...

…mert két tündér úgy látja, hogy az emberek már elfelejtették, milyen a szeretet, a vágy, az érzékiség.

Nagy Mari

TOMPOS KÁTYA

JEAN RACINE: ATÁLIA

NEMZETI SZÍNHÁZ – GOBBI HILDA SZÍNPAD
Rendezte:
Valló Péter

Azért ajánlom...

…mert egy különleges kultúrába nyerhetünk bepillantást, egy olyan ótestamentumi történet alapján, melyet manapság nem divat olvasni – ezért ajánlom a fiatalok figyelmébe is.

Tompos Kátya

MOLNÁR PIROSKA ÉS BLASKÓ PÉTER

KULKA JÁNOS ÉS UDVAROS DOROTTYA

CITY TAXI
2-111-111
BUDAPEST
2-111-111
Minden hálózatból előhívószám nélkül hívható
ISO 9001
VINÇOTTE
13x
Best of Budapest
2007
Autóinkban bankkártyával is fizethet!
MasterCard
VISA

VADNAI LÁSZLÓ–BÉKEFFI ISTVÁN–MÁRKUS ALFRÉD: TISZTELT HÁZ

Azért ajánlom...

…mert három olyan szerző munkája a darab, akik mind a bohózat nagymesterei. Az előadás két óra felhőtlen szórakozást ígér.

Szurdi Miklós

KARINTHY SZÍNHÁZ
Zenés vígjáték két részben
Rendezte: **Szurdi Miklós**

HUJBER FERENC ÉS SÁGHY TAMÁS

Azért ajánlom...

…mert ez egy igazán szórakoztató előadás, tele tánccal, zenével, humorral. Mindenki szereti, a nyugdíjasok és a színész kollégák egyaránt.

Hujber Ferenc

JELENET AZ ELŐADÁSBÓL

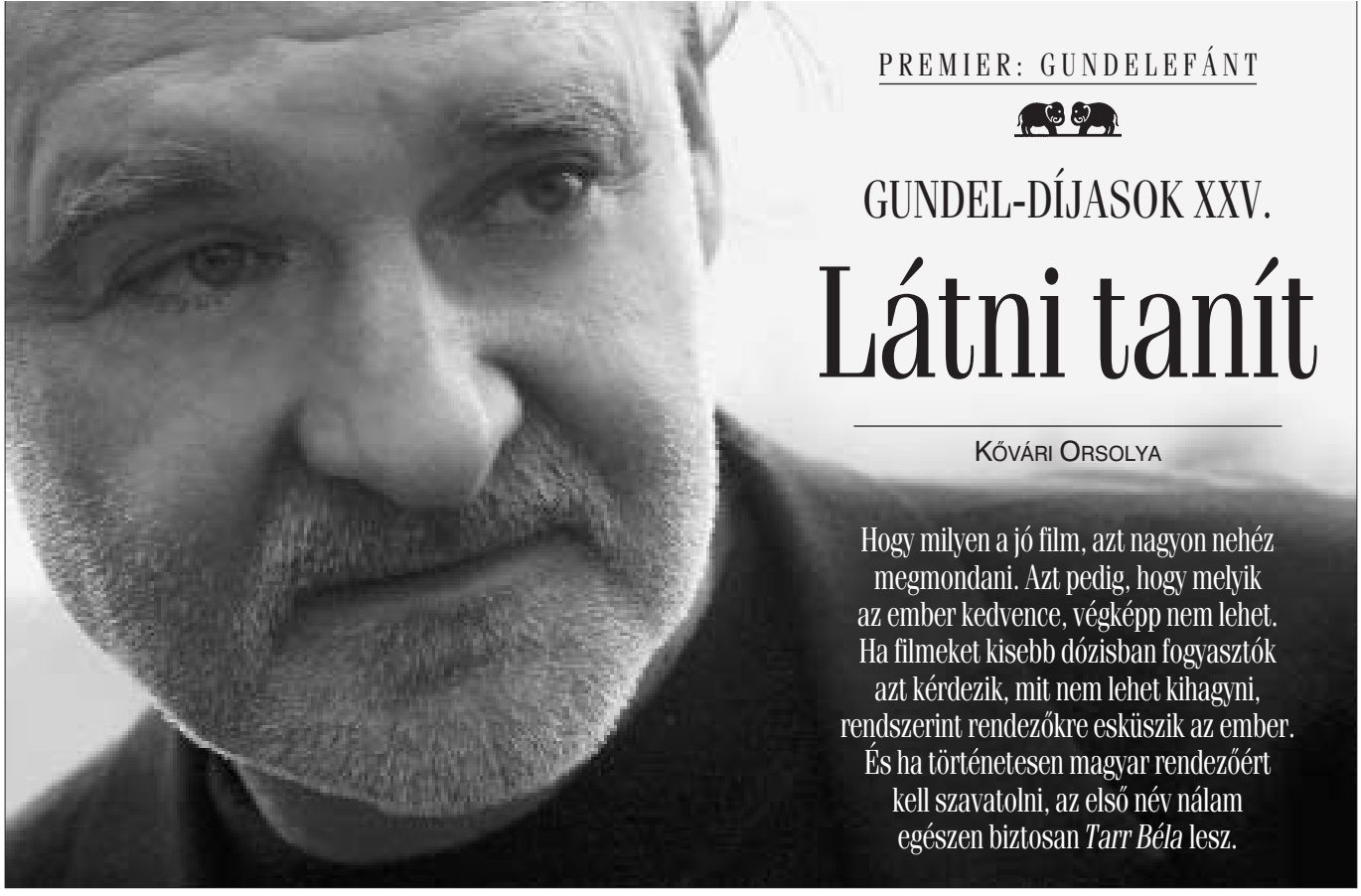

GUNDEL-DÍJASOK XXV.

Látni tanít

KŐVÁRI ORSOLYA

Hogy milyen a jó film, azt nagyon nehéz megmondani. Azt pedig, hogy melyik az ember kedvence, végképp nem lehet. Ha filmeket kisebb dózisban fogyasztók azt kérdezik, mit nem lehet kihagyni, rendszerint rendezőkre esküszik az ember. És ha történetesen magyar rendezőért kell szavatolni, az első név nálam egészen biztosan *Tarr Béla* lesz.

FOTÓ: GORDON ESZTER

A kortárs színházművészet három éve elhunyt legendás alkotója, *Halász Péter* mesélte; egyik New York-i útja alkalmával egy megtermett rendőr megkérdezte nemzetiségét, majd mikor válaszolt, hogy magyar, a férfi a következőt vágta rá: „*Sátántangó*!"

És ez csak egy történet a Sátántangó tizenöt évéből. Bővelkedünk a hétévnyi előkészület, még inkább a több mint harminc hónapot felölelő forgatás élménybeszámolóiban. Tudjuk, hogy mikor *Brad Pitt* Magyarországon forgatott, mozitermet bérelt, és levetíttette magának a hét és fél órás filmet. Hogy a New York Times az 1994-es bemutató után hétórányi unalomról tudósított, majd Amerikában az év, később a kilencvenes évtized filmjének választották. Bejárta egész Európát, Japánt, Izraelt, Koreát, Amerika városait, és az elmúlt tizenöt esztendőben nem került le az art-mozik műsoráról. Vetítése ma is esemény, testi és lelki előkészületet igénylő „maratoni" program.

Tarr Béla nagy formátumú figura. Hiperérzékeny páncélos. Olyan távlatokban képes gondolkodni, és olyan mély ismerője minden emberinek, hogy egy kocsmabelsőn keresztül is befogja a világot. Nincs még egy rendező, aki egy száradó korsóhalmon vagy egy omladozó falfelületen keresztül is napnál világosabban ki tudja magát fejezni. Nemcsak egy arc, egy táj, egy homlokzat tudja lenyűgözni, de egy csöpögő csap, egy zárt ajtó, egy sparhelt is. Egy óriásira hizlalt sertés éppúgy, mint egy okosan szemező bagoly. De nem feltétlenül kölcsönöz mindennek súlyos tudattartalmakat, a magukra hagyott tárgyak, azok önálló létezése önmagában izgatja. Minden részben látja az egészet. Minden snittjében ott a teljes film. Amit Tarr tud, annak elenyésző része tanulható filmművészet szakon. Nem technika, hanem látásmód. Nem vélemény, hanem világkép. Mindent kiszűr, ami elfedi a lényeget. Nem néznivalót kínál, hanem látni tanít. Kilépni gondosan körülpárnázott saját kis univerzumunkból.

Hogy miért a Sátántangót emeltem ki elsőként életművéből? Miért nem az epigramma tömörségű *Prológust*? Miért nem az utolsót, *A londoni férfit*? Kezdhettem volna az első remekkel, a stilizálatlan társadalmi kórképet rögzítő, dokumentációs-fikciós elemeket vegyítő *Családi tűzfészekkel*. Folytathattam volna a *Szabadgyaloggal*, majd *Pogány Judit* és *Koltai Róbert* legjobb közös filmjével, a *Panelkapcsolattal,* és így tovább.

Hogy miért a Sátántangó, annak számos oka van. Lehetne beszélni a vállalkozás monumentalitásáról, a megalkuvást nem ismerő kivitelezésről, a *Krasznahorkai-regény* jelentőségéről, a film egyetemességéről, arról, hogy Tarr nem egyetlen csoporthoz, országhoz, földrészhez tudott szólni, nem bizonyos korosztályokra vagy szubkultúrákra hatott elementárisan, hanem emberekre, szerte a világban – tekintet nélkül azok társadalmi, szociális, kulturális, történelmi hátterére. Lehetne, mégsem teszem, megtették ezt már a nálam avatottabbak. Azért emeltem ki éppen ezt a filmet, mert számomra a legkedvesebb. És itt a Sátántangóra nemcsak mint filmes művelődésem egyik mérföldkövére célzok. „Olyan film, ami ott üt, ahol élsz, megváltoztatja a gondolkodásodat, és az érzelmeidet" – írta *Jonathan Rosenbaum,* a Chicago Reader nagy tekintélyű kritikusa, 1994 októberében. Valahol itt keresendő az én választásom oka is.

Mindazonáltal a Sátántangó nem az egyetlen remekmű Tarr pályáján. Feltétlenül ide sorolandó az *Őszi almanach*, a hazugságok, árulások, az emberi kicsinyesség és kegyetlenség mindent felemésztő szövődményének kesernyés látlelete. Tarr már a Családi tűzfészekben rámutatott nemcsak a szociális, hanem a lelki romlásra is, az Őszi almanach zárt világa, különös intimitása azonban tovább erősíti azt a sejtelmet, hogy a tényleges nyomor és pusztulás nem okvetlen lakásproblémákra vagy anyagi kiszolgáltatottságra vezethető vissza. Nem gazdasági helyzet, társadalmi státus vagy politikai berendezkedés folyománya, nem makro- vagy mikrokörnyezet-specifikus. Az igazi pusztulás méltóságunkba vetett hitünkkel, emberhez méltó létünkkel való leszá-

molásunk végzetes következménye. Ez szinte minden Tarr-filmnek fontos alaptétele. Az improvizációk láncolatából álló kamaradráma káprázatos jelenléteket produkál *Temessy Héditől Bodnár Erikán át Derzsi Jánosig, Hetényi Páltól Székely B. Miklósig.*

Éppígy alapmű a sivár bányaváros szerencsétlen háromszögtörténete, a *Kárhozat.* Lecsúszott antihősei egymáshoz való viszonyát ugyanazok a rögződések, ugyanaz a kegyetlen számítás határozza meg, mint az Őszi almanach polgári otthonának lakóiét. A Kárhozatban teremtette meg Tarr azt a sajátos, expresszív képi világot, amelyben testhezálló közlésformáját is megtalálta. Aligha feledhető a ködből kibomló Temessy alakja vagy a zuhogó esőben és sártengerben kutyákkal acsarkodó Székely B. Miklós.

És még mindig a nagy műveknél időzve kell beszélni a Kárhozatot, *Az utolsó hajót* és a Sátántangót követően elért végpont, a szintén Krasznahorkai írásán alapuló kisvárosi apokalipszis-mítosz, a *Werckmeister harmóniák* kapcsán. Messze ez a legsötétebb jóslat, a megválthatatlanság soha ilyen közel nem került korábban.

Tarr az égvilágon semmit sem talál viccesnek, amit mondani vagy mutatni akar, mégis, ennek a sokszor borús, vigasztalhatatlan rendezőnek döbbenetes, bizarr humora van. Gondoljunk a Családi tűzfészekben megerőszakolt nőre, aki a vágás után együtt iszogat a két férfival a kocsmában, a Panelkapcsolat vállalati bulijára, az Őszi almanach záró képsoraira, ahol az egymást keresztbe-kasul elárulók békésen andalognak az *Ahogy lesz, úgy leszre*, vagy *Kelemen* kocsmai monológjára, a doktor komótos, szertartásos alkoholizmusára, *Irimiás* és *Petrina* hatósági kihallgatására a Sátántangóban. Az pedig, ahogyan Tarr helyzetbe hozza színészeit, a humor negyedik, sajnos rejtett dimenziója.

A filmes középszer kedvelt foglalatossága hazánkban, hogy időről időre célba vegye Tarrt ködrakétáival, és autentikus álláspontját – ami rendszerint egybecseng a „kenyeret és cirkuszt" latin bölcseletével – gennyes kórságként terjessze. Holott Tarr semmi olyasmit nem tesz, ami ismeretlen volna a mozgókép közel százhúsz éves történetében. Az, hogy a film mint művészet célja nem a szórakoztatás, nem az ő gonosz találmánya. Szinte valamennyi szerzői filmes – hogy csak egy példát hozzunk, *Tarkovszkij* – keményen szembehelyezkedett ezzel a nézettel. *Bergman* vagy *Buñuel* sem egy ötliteres pattogatott kukorica elfogyasztásához készített háttérképeket. De vélhetően *Thomas Mann* sem gyorsolvasásra szánta a *József és testvéreit*. Azt, hogy a film képekben beszél (nem pedig klipekben fecseg), szintén nem Tarr szabadalmaztatta. Mit tettek a *Chaplin-filmek*, mit *Murnau Nosferatuja*, *Eizenstein Rettegett Ivánja* vagy *Hitchcock*, mondjuk, *A Manderley-ház asszonyában*? Azt a tézist, hogy a film célja kizárólag a történetmesélés volna, magát valamire tartó filmkészítő már nem is kommentálja. Az 1969-es *Andrej Rubljov* nem történetből, hanem fényből és sötétből, emberi arcokból és mágikus mozdulatlanságból, költészetből és álomszerűségből épül az orosz lélek talapzatára. Megkockáztathatjuk, a világ egyik legnagyobb filmje. *Antonioni Nagyításának* sem a kriminek látszó sztori a lényege – amiről végül már azt sem tudjuk, hogy képzelet szüleménye vagy valóság –, hanem a reménytelen elidegenedettség. A „nagyon művészes" és a „művi hatáskeltés" kategóriák kicsit ködösek, engem az ilyen kifejezések mindig a mondanivaló hiányára engednek következtetni. Igaz, a sokkoló képekben és vizuális rímekben való tobzódást már *Fellininek* is több ízben szemére vetették – kivált a *Satyricon* után. Az hogy a táj, az eső, a szél nem „biodíszlet", hanem a természet jelenléte, drámai kontextust teremtő elem, véletlenül már a skandináv *Victor Sjöströmnek* is fontos volt úgy nyolcvan évvel ezelőtt. Az a kijelentés pedig, hogy hét és fél órás film nincs, meg hogy azt nem lehet végignézni, egyszerűen nem igaz. Az orosz *Háború és béke* nyolcórás, és *Bertolucci Huszadik százada* sincs nagyon lemaradva a maga hat és fél órájával. De van kilenc és fél órás film is (a francia *Shoah*, ami dokumentumfilm ugyan, de gyakran említik művészfilmes környezetben, mint a

SÁTÁNTANGÓ

WERCKMEISTER HARMÓNIÁK – PETER FITZ ÉS LARS RUDOLPH

holokauszt borzalmait feldolgozó egyik alapművet), és létezik tizenegy, mi több, tizenhárom órás is. *Fassbinder* remeke a *Berlin, Alexanderplatz* csaknem tizenhat. És ezeket is végig lehet nézni. Az egyik első kínai opus huszonhét órás – engem erre is simán rá lehetne venni. A hosszú film nem a néző, az alkotó nagy kihívása.

Zárójel. *Esterházy Péter* szerint nem lehetne vágni a Sátántangóból. Bezár.

Ezzel együtt, Tarr művészete inkább haladóknak ajánlott. Élvezete feltételez valamiféle filmes (nem televíziós) alapműveltséget. Ahogy Krasznahorkai László írásai is feltételeznek némi olvasottságot.

Az, hogy Tarrt jó sorsa és *Balassa Péter* összehozta Krasznahorkaival, külön szerencse – mind az írói, mind a filmes életmű nevében bátran kijelenthetjük. Miként a harminc éve változatlan alkotótárs, vágó, *Hranitzky Ágnes* is elválaszthatatlan a Tarr-művektől. De évtizedek óta rendszeresen dolgozik vele szereplőként, díszlet-, jelmez- és látványtervezőként *Pauer Gyula* és a filmek zeneszerzője, *Víg Mihály* (személyében ismerhetünk rá a Sátántangó Irimiására is). *Szajki Irén* 1977-ben, a Családi tűzfészek amatőr főszereplőjeként indult bámulatosan, de még a Werckmeister harmóniákban is láthattuk. Székely B. Miklós öt Tarr-filmben szerepelt – sokáig ő a rendező alapembere –, Derzsi János a most készülő *A torinói lóban* áll hatodjára kamerája elé. *Bók Erika* pedig még kislányként kezdett nála, szintén a Sátántangóban, aztán A londoni férfiben *Tilda Swintonhoz* és *Miroslav Krobothoz* kellett felnőnie, most meg a legújabb feladathoz.

A magyar rendezők közül Tarrt *Fehér Györgyhöz* fűzik a legerősebb szálak. Előszeretettel hasonlítják össze filmjeiket, nem véletlenül, jól láthatóan rezonáltak egymásra – bár azonosságról szó sincs –, az azonban ritkábban merül fel, hogy Tarr a *Szürületnél* konzultánsként, a *Szenvedélynél* forgatókönyvíróként működött közre. Vizsgafilmnek mindketten klasszikust választottak, méghozzá színházi anyagot, *Shakespeare-t*, Fehér a *III. Richárdot,* Tarr a

AZ UTOLSÓ HAJÓ

TEMESSY HÉDI A KÁRHOZATBAN

Macbethet rendezte meg – két snittben, vállalkozását egyedül *Szinetár Miklós* támogatta. *Tarr Béla bevezetője Fehér György filmjeihez* címen Tarr portréfilmet forgatott a pályatársról.

A Sátántangó kapcsán gyakran előkerül *Jancsó Miklós Szegénylegények* című halhatatlanja is, e két alkotás *Forgách András* szerint a háború utáni magyar filmművészet két egyetemes érvényű és egyben mérhetetlenül magyar filmje – és mindjárt hozzáteszi, „ez túl van minden vitán".

Miként lassan az is, hogy Tarr Béla a Sátántangóval jegyet váltott a film nagymestereinek sorába. Nem véletlen, hogy nevét az orosz mágus, Tarkovszkij, az amerikai független, *John Cassavetes,* a német újhullám „fenegyereke", Fassbinder, az olasz mester, Antonioni társaságában emlegetik. Az európai toplisták általában a világ tíztizenöt legjobb filmrendezője között tartják számon. Tanít Berlinben és kényszerproducerkedik itthon. Díjaiból babérkoszorút lehetne fonni. Itt van mindjárt a Gundel-díj, melyet rögtön az alapítás évében, 2001-ben kapott meg, többek között *Darvas Iván,* Esterházy Péter, *Zsótér Sándor, Eötvös Péter* társaságában. Tilda Swinton nyilatkozta közös munkájuk után, Tarr kedvéért utcát is betonozna – feltételezem nem a pénz motiválta, nem fizetne annyit, mint a *Coen fivérek* filmje vagy a *Narnia krónikái* producerei.

Ezek fontos visszajelzések. Nem neki. Nekünk. Nincs ma rajta kívül olyan magyar filmrendező, akinek retrospektív-sorozatait bármely filmkultúrájára adó ország büszkén fogadja.

Mélyre lehet merülni filmjeiben. Olyan alkotások ezek, melyek felénk nyúlnak, érzéseinkre, gondolatainkra számítanak, foglalkoztatnak. Tarr túlmutat a köznapi tudaton. Ha képesek vagyunk átengedni magunkat terének, idejének, sajátunk megszűnik létezni, és azon vesszük észre magunkat, hogy ott gyalogolunk vele a sáros úton. Nagyon tud valamit. Születhetett volna bármely korba, a világ bármely más országába, lehetett volna költő vagy hályogkovács, akkor sem lenne ez másképp. Mit ragozzuk, zseniális fazon. A hét és fél óra sem elég belőle.

PANELKAPCSOLAT – POGÁNY JUDIT, KOLTAI GÁBOR ÉS KOLTAI RÓBERT

SZÉPÍRÓK A SZÉPMŰVÉSZETIRŐL XVI.

Muchapest 2009

SZABÓ G. LÁSZLÓ

Büszkék a csehek. *Havelre, Formanra, Hrabalra, Kunderára, Menzelre, Chytilovára*… de hogy *Muchára* mennyire, azt csak az isten tudja. A szecesszió, az art nouveau, a Jugendstil istene. Ő ugyanis pontosan látja: első virágkorát *Alfons Mucha* vásznain érte el e stílus, méghozzá olyannyira, hogy az 1900 körüli időszakot *le style Muchaként* is jegyzi a művészettörténet.

Le style Mucha. Vagy ahogy a franciák ejtik: *müsa*. Jó név. Könnyű név. Így is, úgy is egyet jelent. Csehül is, franciául is *legyet*. Nem erőltetem a nomen est oment, de tény: röpködött is eleget. Innen oda, onnan ide, és szerte a világban. Ahogy az egy szabad lélekhez, egy megállíthatatlan művészhez, egy velejéig modern és ízig-vérig szláv alkotóhoz illik, akit párizsi évei alatt személyes barátság fűzött *Strindberghez, Toulouse-Lautrechez, Rodinhez, Gauguinhez* és nem utolsósorban *Munkácsy Mihályhoz*.

„Apám dédapja még látta, hogyan égették meg a községi legelőn az utolsó boszorkányt – írja Alfons Mucha című, magyarul is megjelent regényében fia, *Jiří Mucha*. – A dél-morvaországi Ivančicében, ahol a festő született, és tizenkét éves koráig élt, 1870-ben még a petróleumlámpa sem volt nagyon szokásban. Apám mesélte, meg-megállt a cipész boltjánál és figyelte, hogyan dolgozik gyertyafény mellett, ami elé vízzel teli üveggömböt lógatott. Ezt a még középkori világítási módszert nagyon elmésnek tartotta, s mély hatást gyakorolt rá. Nem csoda, hogy amikor apám gyökeresen más világba került, oly nagy szenvedéllyel fordult a technika és a tudomány felé, s folyamatosan lelkesedett a XX. század vívmányaiért. A festészet új kifejezési formáiért vívott harcánál sokkal jobban érdekelték az ember hódításai, me-

HAJNAL/AURORE 1899 – MUCHA TRUST 2009, PRÁGAI IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM

lyekkel a természetet igyekezett hatalmába keríteni. Barátai nem is annyira a festők, mint inkább az első léghajósok, a film feltalálói, mindenféle csillagászok, sőt, az okkult tudományok kutatói közül kerültek ki.”

A Brünn közelében, szelíd dombok ölén fekvő Ivančice nem veri nagydobra, amit dobra verhetne. Hogy itt jött világra Alfons Mucha, a „spagettifrizurás szépasszonyok” (ahogy ezt egy szigorú angol kritikusa írta) örök dicsőítője, s ide kötötte élete első tizenkét éve. A hangulatos kisváros legjobb éttermének falait sem Mucha, hanem *Klimt* aranyban fürdő, érzéki nőalakjai díszítik.

A templom egyik padján viszont ott a kitapintható nyom. A zsebkéssel belevésett A. M. igazi műremek. Egy nagy tehetségű – s unatkozó! – kiskamasz első, fennmaradt munkája. Monogramjának gazdag díszítése igazán dús fantáziára vall. A templom mellett azonban van még két hely a városban, ahol a tízéves Alfons mindig szívesen időzött. A helybéli fazekasok műhelye, ahol szép formájú agyagedények készültek, és a városhoz tartozó domb, a Szent Jakab-kápolna melletti búcsú, ahol a cukrászok mézeskalács szíveket, huszárokat és babákat sütöttek, és amikor hűlni tették mindezt egy hosszú deszkára, őt hívták, hogy színes cukormasszával díszítse valamennyit.

Tizenkét évesen már brünni gimnazista Alfons Mucha. Rossz tanulmányi eredményei miatt azonban kicsapják az iskolából, és – apja döntésének engedelmeskedve – bírósági írnok lesz Ivančicében, de csak rövid ideig.

„Ez a munka egyáltalán nem érdekelte – jegyzi meg a helyi Mucha-gyűjtemény kalauza, *Lenka Dittrichová*. – Ahelyett, hogy odaadóan jegyzetelt volna, inkább rajzolt. Müncheni tanulmányai után már nem is nagyon járt haza. Szülei meghaltak, nővérei elköltöztek. Palettája, ecsetje, inge, mellénye, kalapja itt van a mi gyűjteményünkben, a reneszánsz stílusban épült városháza felső termeiben. Itt, a szomszédban állt egykor Mucháék háza, közvetlenül a bíróság mellett. Leveleiből is őrzünk néhányat, de amire igazán büszkék vagyunk: az az 1903-

ban festett képe, az *Emlékezés szülővárosomra*. Szenvedélyes fotográfusként egyébként Magyarországon is átutazott, hiszen az egész Balkánt, sőt, még Oroszországot is bejárta. Az ott készült képeiből, akárcsak a modelljeiről, egész sorozatot tudtunk kiállítani. Az általa tervezett csehszlovák bankjegyekből és bélyegekből is őrzünk jó néhányat, szénrajzai, akvarelljei, a *Szláv eposzhoz* készült tervei is nálunk láthatóak. Alfons Mucha termékeny festő volt. Párizsban, amikor már *Sarah Bernhardtnak*, a kor ünnepelt színésznőjének dolgozott, annyi megrendelést kapott, hogy aludni sem nagyon maradt ideje."

Párizsba müncheni tanulmányai után került a festő. Virágszirmokkal és szőlőfürtökkel ékesített kacér szépasszonyait gyorsan megszerették a franciák. 1897-ben már Bécs, Budapest, Brüsszel, London, New York és Prága is meghajol tehetsége előtt. Philadelphiában, Bostonban és Chicagóban is hosszú hónapokat tölt, majd 1910-ben visszatér hazájába, és cseh feleségével együtt letelepszik a százтornyú városban.

Romantikus filmbe illő, ékszerdoboz szépségű ház Prágában, a Hradzsin téren. Szemben a Várral, közvetlenül a Toszkánai palota mellett. Névtábla nincs a kapun, réztábla igen. De az sem árul el semmit a ház lakóiról. Csak ennyi áll rajta: BELL – ZVONEK. De ne csengessen be senki, aki a Várban sétál. Idős lakója van a háznak, nem nyit ajtót, a felső szinten tárja ki az ablakot, s mint *Holle* anyó a mesében, úgy hajol ki, hogy lássa: ki áll a bejárat előtt.

Alfons Mucha, a szecesszió finom érzékű cseh művésze s világviszonylatban is egyik legnagyobb mestere ugyan sosem járt e házban, 1939-ben bekövetkezett haláláig a város másik negyedében lakott. Fia, Jiří az idő tájt Párizsban él, apja műtermében. Huszonnégy éves, amikor Alfons Muchát temetik. Apja tehetségéből ő semmit nem örökölt, belőle riporter, haditudósító, majd regényíró lesz. Eredetileg orvostudományt és orientalisztikát tanult Prágában és Párizsban, majd antifasiszta meggyőződésétől vezetve beállt a francia hadseregbe. 1945-ben tért vissza Prágába, ahol 1951-ben hamis vádak alapján letartóztatták, s csak négy év múlva szabadult. Alfons Mucha franciaországi kiállításaira eleinte titokban, az autójában vitte ki a Prágában készült plakátokat, a rendszer kulturális vezetőitől csak azután kapott zöld utat, amikor a csehszlovák elvtársak rájöttek: „a képzőművészet terén kifejtett misszió juk" nekik is jól jövedelmez.

A Hradzsin téri házba Jiří Mucha skót feleségével, Geraldine-nel költözött be azután, hogy azt a villát, amelyet Alfons Mucha építtetett, az állam elkobozta tőlük. *Geraldine Thomsen* 1941-ben Angliában találkozott Alfons Mucha fiával. Jiří Mucha a francia hadseregben szolgált, Geraldine, akinek apja a londoni Királyi Zeneakadémia professzora volt, zeneszerzőnek készült, hegedűn és zongorán kiválóan játszott. 1946-ban férje oldalán került a kommunista Csehszlovákiába, s előbb fordítóként, majd egy zenei kiadó munkatársaként dolgozott. A várbeli háznak most ő az egyetlen lakója. Vendége azonban gyakran van: fia, *John Mucha*, aki Prágában született, de Londonban él. A diplomás bankár

A GYÜMÖLCS/FRUIT 1897 – MUCHA TRUST 2009, PRÁGAI IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM

ma már a Mucha Alapítvány élén áll, s ha csak teheti, idős, 91 esztendős édesanyjánál van Prágában.

Jártam már néhány Mucha-kiállításon az elmúlt években. Ám olyan gyűjteményt, mint amilyen e várbeli házban fogadott – soha, sehol nem volt módomban egészen közelről szemrevételezni. Skiccek, rajzok, festmények, plakátok tömkelege lóg a falakon, a szecesszió fellegvára ez a ház, felbecsülhetetlen kincsek tára. A vázák, a tükrök, a csillárok, a fotelek, a szobrok, a használati tárgyak – mind-mind a szecesszió ékes darabja. Beszélgetésünk alatt abban a székben ülhettem, amelyben Alfons Mucha ült párizsi műtermében. Mögöttem a falon az a tükör pompázott, amelybe naponta belenézett. Az első szobában azt a harmóniumot láttam, amely mellett festőtársa s jó barátja, Paul Gauguin ült egykor. A hatvanegy éves unoka azt a szobrot is a kezembe adta, amelyet elismerése jeléül Rodin készített Alfons Muchának. Egy férfi és egy nő szerelmi ölelésben. Rodin, Mucha. Ezt véste a bronzba.

– *Nagyapja magánéletéről, a nőkhöz fűződő kapcsolatairól keveset tudunk. Ő, aki rajzain, plakátjain, akvarelljein valósággal dicsőítette a női nemet, érzelmeiben mennyire volt szilárd, kapcsolataiban mekkora szerepet játszott a hűség, a megbízhatóság?* – kérdezem John Muchát.

– A leggyakrabban természetesen azt kérdezik tőlem: milyen szálak fűzték egymáshoz Alfonst és Sarah Bernhardtot. Vagyis hogy volt-e köztük szerelem? Szerintem nagy a valószínűsége, hogy nem volt. Mivel azonban hat évig tartott a munkakapcsolatuk, és Alfons a plakátok mellett díszleteket és jelmezeket is tervezett a dívának és színházának, minden bizonnyal jól megértették és kedvelték is egymást. Ami nem jelenti azt, hogy az ágyban is találkoztak. Ezek csupán feltételezések azok részéről, akik nem tudják elképzelni, hogy két művészember között mindössze munkakapcsolat legyen. Amit viszont bizton állíthatok: a *Marie Chytilovával* kötött házassága előtt egy *Bertha* nevű francia nőt szeretett Párizsban.

– *Lányával,* Jaroslavával *és fiával, Jiřível milyen kapcsolatban volt a festő?*

– Nagyapám nem beszélt bele a gyerekek nevelésébe. Azt a feleségére bízta. Ő szinte megállás nélkül dolgozott. Hétfőtől vasárnapig mindennap festett. Az volt a szerencséje, hogy ebben semmi és senki nem gátolta. Ha netán gond volt valamelyik gyerekkel, mondjuk apám pimaszkodásaira ketten közösen keresték a megoldást. Határhelyzetben mindig közösen döntöttek. A nagy korkülönbség miatt inkább nagyapa-unoka kapcsolatról beszélhetünk, az apa-gyerek viszony meglehetősen rövid ideig tartott köztük.

Geraldine és John Mucha

– Az anyósom, *Maruska* is sokkal fiatalabb volt, mint Alfons Mucha, ezért mi nagyon közel kerültünk egymáshoz – veszi át a szót Geraldine. – Muchát én már nem ismerhettem személyesen, hiszen 1939-ben meghalt, én pedig két évvel később találkoztam a fiával. Anyósom mesélte: Mucha nyugodt vérmérsékletű ember volt, a munkáján kívül semmi nem érdekelte, mást nem is csinált. Nagyon szép férfi volt, igazán fess ember, akárcsak a fia, az én férjem. De aki valóban gyönyörű volt a családban, az Jaroslava, a lánya, aki örökölte apja tehetségét. Azt is az anyósom mesélte, hogy egyszer, amikor mentek valahova, már elindultak otthonról, amikor Maruskának eszébe jutott, hogy valamit otthon felejtett. Alfons, mint udvarias férj, azonnal megnyugtatta, hogy ő majd visszamegy érte. Vissza is ment, ám amint ránézett a félbehagyott munkájára, kezébe vette az ecsetet, és már bele is feledkezett a festésbe. A felesége pedig már hiába várta, nem ment utána. Párizsi évei alatt sokan csak a neves plakáttervezőt látták benne, és később is voltak, akik egyszerűen nem vettek tudomást nagylélegzetű festményeiről vagy az általa tervezett ékszerekről. Plakáttervező és kész! – mondták sokan. A kor kritikusai közül sokan még régimódinak is tartották. Pasztellrajzait nem is mutatta meg senkinek. A lelkébe igazán csak azok láttak bele, akik ezeket az alkotásait is ismerik.

– *Fel tudták már mérni, hogy a magángyűjteményekben, szerte a világon milyen Mucha-műveket őriznek?*

– Még mindig nem teljes az áttekintésünk. Minden évben előkerül valami. Nemrég Párizsban egy bronzba öntött lányarcot tettek elém, amely az ő tervei alapján készült. Virágok vannak a lány füle mögött, és pici kis égő gyullad ki a szirmok között. Igazán megejtő alkotás.

– *Nemrég Madrid és Barcelona láthatta Mucha alkotásait, hetekkel ezelőtt Bécsben nyílt nagy Mucha-kiállítás, a Budapesti Tavaszi Fesztivál alkalmából pedig a Szépművészeti Múzeumban is.*

– Az olaszok és a japánok is nagyon szeretik Muchát. Franciaországban mind a mai napig el kell mondani, hogy Alfons cseh volt, nem francia. Csak érdekességképp jegyzem meg, hogy amikor *Tom Cruise* Prágában forgatott, érdeklődött, vehetne-e valamit az itt őrzött Mucha-alkotások közül. Nagyon csalódott volt, amikor közöltük vele, hogy nincs eladó semmi.

– *Azokból az ékszerekből, amelyeket Mucha tervezett, nem lehetne külön kiállítást szervezni?*

– Nagyon kevés van belőlük. Inkább csak a tervek maradtak fenn, az ékszereket elkapkodták annak idején. Időnként persze feltűnik valami. Nemrég például egy New York-i aukción kínáltak megvételre egy gyönyörű darabot, de olyan iszonyú nagy összeget kértek érte, hogy nem tudtam megvenni.

– *S a csehek, megítélésük szerint, mostanság mennyire szeretik Muchát?*

– Én hiszem, hogy tisztelik és büszkék rá. Már az első világháború után is csodálták őt, noha irigyei is voltak szép számmal. Két nappal a halála után apámat és anyámat ugyan kilakoltatták a villából, amelyet egykor ő építtetett, s azután jöttek ide, ebbe a házba, amely ma is a Szent Vítus egyházközség tulajdona. Prágában, a Vencel tér közelben álló Mucha Múzeumnak rengeteg látogatója van, elsősorban természetesen külföldiek, de szerintem a csehek is örömmel veszik tudomásul, hogy a Mucha-láz nem csillapodik a világban.

– *Halkan hozzáteszem: a csehek szerencsére nem úgy kezelik őt, mint például Klimtet az osztrákok. Mert elég, ha csak végigsétálunk Bécs belvárosában, ott lépten-nyomon Klimt-képekkel díszített emléktárgyakat látunk. A csehek ezen a téren is másképpen gondolkoznak. Ők nem viszik zsibvásárba Muchát. Még mindig nem.*

*

(A nő dicsérete című kiállítás június 7-ig tekinthető meg a Szépművészeti Múzeumban.)

L'ORÉAL PARIS

REVITALIFT

Andie MacDowell már évek óta a **REVITALIFT** arca. Töretlen szépsége is bizonyítja a L'Oréal Paris **REVITALIFT arckrémek** hatékonyságát. A **REVITALIFT** szinte változatlan külsőben, de újabb és újabb összetevőkkel gazdagodik, hogy megfeleljen a nők egyre magasabb szintű elvárásainak. Legújabb innovációja az **elasztin**, mely a bőr feszességéhez szükséges. A megújult **REVITALIFT** termékcsalád új tagokkal is bővült, hogy már az arctisztításnál is segítse a bőr regenerálódását. A **REVITALIFT gazdag arctisztító tej** és **kisimító arctisztító tonik** segítségével a bőr tökéletesen tiszta és élettel teli lesz.

Miért ne érezhetnénk magunkat fiatalnak 40 év felett is? A **REVITALIFT** segít ebben, hiszen használói évek óta újra és újra ezt választják, remélhetőleg Kedves Olvasóink is.

Nappali krém:	3599 Ft
Éjszakai krém:	3599 Ft
Szemkörnyékápoló:	3599 Ft
Gazdag arctisztító tej:	1499 Ft
Kisimító arctisztító tonik:	1499 Ft

REVITALIFT

Andie MacDowell

PREMIER ELŐFIZETÉSI LAP

Megrendelem a Premier című kéthavi művészeti magazint.

6 lapszámra az előfizetés 2400 Ft.

Az eddig megjelent lapszámainkat darabonként 250 Ft-ért küldjük.

MEGRENDELŐ

Név: .....

Cím: .....

Irányítószám: ..... Tel.: .....

Az első 10 új előfizető egy-egy csomagot kap ajándékba.

A megrendelést postán, borítékban, valamint ezzel egy időben az előfizetési díjat postai csekken kérjük feladni, illetve befizetni a kiadó nevére és címére:

Premier Páholy Kft.
1137 Budapest, Újpesti rakpart 7., fszt. 3.

Ternyák Zoltán

KŐVÁRI ORSOLYA

NÁDAS PÉTER: TEMETÉS – AZ ÉJSZAKAI SZÍNHÁZ ELŐADÁSA, TÓTH TAMÁS RENDEZÉSÉBEN

Minden az ellen szólt, hogy színész legyen. Gyönge fizikumú és ügyetlen volt, esetlen, fegyelmezetlen, csapatmunkára alkalmatlan. Koncentrációs zavarokkal küzdő. Felnevelhetetlen. Lenyugtathatatlan. Kóros önpusztító. Ha játszott, az egész színháznak körülötte kellett forognia, ha forgatott, az összes mozgósítható stábtag őt volt kénytelen pátyolgatni. Közvetlen közelsége színpadon életveszélyt jelenthetett. Nem ismerte a szakma minden csínját-bínját, nem beszélt kifogástalanul, de legalább botrányt botrányra halmozott. Mindemellett imádott kritizálni, igazságot osztani, olykor még bántani is. Filozofikus köntösben tálalni zsenitudatát. És akkor, mint az már várható, itt jön a nagy „igen ám", mondjuk huszonhatos betűmérettel. Merthogy *Ternyák* mindezek ellenére bámulatosan jó volt, és rendelkezett a legfontosabb képességgel. Színházi izgalom volt. Szívdobbanás már azelőtt, hogy felment volna a függöny. Hatalmas szemei, borzos feje, szenvedő gyereksége, kamaszos vadsága, meztelen idegvégződései, fokozhatatlan sérülékenysége és szenvedélye, örökös kétségbeesettsége gyakorlatilag ellenállhatatlanná tették. Ránézésre megindító volt. Centrifugális ereje mindenkit behúzott, öreg rókákat és bálványt kereső fiatalokat egyaránt. Szánalmas állapotokkal és ronda véggel fizetett az ellenállhatatlanságért.

Annyi biztos, Ternyák, majd *Balkay* elmúltával lezárult egy korszak – hogy dicstelen vagy dicsőséges, azt mindenki maga ítélje meg –, azóta nett, barátságos *Hamletjeink, Miskinjeink, Raszkolnyikovjaink, Platonovjaink* „névtelenül" tagozódnak be a színházi struktúrába, és nyomtalanul párolognak el a közönség emlékezetéből. A szakmán túl alig tud róluk valaki. „Eljött az engedelmes színészek ideje" – jegyezte meg minap egy rendező. Ternyák az engedelmességről nem sokat tudott, de ötven Hamlet múlva is őt fogjuk emlegetni. És tovább, mindaddig, amíg a *Felhő a Gangesz felett* utolsó kópiája el nem tűnt a föld színéről.

„Fáj!" – mondja Ternyák (*András*) a kezét gyengéden simogató *Tóth Ildikónak (Julinak*) *Dettre Gábor* filmjének nyitó-záró képsoraiban. Majd gyorsan hozzáteszi: „Ne engedd el, mert elrepülök!" Biztosan van még olyan színész, aki úgy tudja ezt a szöveget elmondani, hogy könny szökjön az ember szemébe, ahelyett, hogy forgatná azokat, de én még nem találkoztam ilyennel. Ahogy olyannal sem, akinek elhinném, egy jól szituált, budai fiatalasszony pár perccel megismerkedésük után összeköltözik vele, hogy lehozza a heroinról (még ha a film a nő egyéb motivációira válasszal is szolgál). Ezeket Ternyák tudta. Mikor kinyújtotta kezét, „Kérlek, segíts!", nem volt néző, aki ne nyúlt volna utána hősnőnk helyében. Nem jó, kiváló vagy kimagasló, amit ebben a filmben tőle látunk, hanem hátborzongató. Nem könnyen veri ki az ember a fejéből, hogyan nyalja fel a kiömlött heroint a mellékhelyiség kövezetéről, hogyan szúr tűt premier plánban vénájába, hogyan bújik megmentőjéhez. Egyetlen igaztalan gesztus, egyetlen őszintétlen mozdulat, egyetlen hiteltelenül kimondott szó sem kérhető számon rajta.

„Ternyák Zoltánról azt hittem, hogy nem is színész, csak rávették, hogy ezt a szerepet eljátssza…"– nyilatkozta *Koltai Lajos* a 33. Magyar Filmszemle után az egyik szakfolyóiratnak. Ezek azok a pillanatok, amikor nem tudja az ember, hogy meghatódjon a rácsodálkozáson, vagy keserűségében sírva fakadjon. Ha arra gondolunk, hogy ugyanilyen tudományos módszerek alapján osztották ki a szemle alakításdíjait, inkább az utóbbi. 2001-re Ternyák már átsuhant az életén. Túl volt a *Hoppárézimin* – ami Hamlet-béli édesanyja, *Csomós Mari* szavaival élve istenkísértés volt –, mikor az egész város róla beszélt, és túl a

Katona József Színház Hamletjén, ami után sajnos megint csak róla szóltak a színházi hírek. Túl volt két *Dosztojevszkij-adaptáción, A félkegyelműén* és a *Bűn és bűnhődésén*, a színházi legendává lett Platonov *Kirill Porfirjevicsén, Csehov* haladó eszmékért lelkesedő örökdiákján, *Petya Trofimovon* és szakajtó további előadáson. De – a teljesség igénye nélkül – játszott az *Ábel a rengetegben* című *Mihályfy Sándor-filmben*, melyet forgatókönyvíróként *Kányádi Sándor* jegyez, *Tóth Tamás* diplomamunkájában, az *Őrült és angyalban, Szőke András* szatírájában, a *Citromdisznóban. Lenszkij Szikora János Anyegin-tévéfilmjében,* haknicsoporthoz csapódott táncoskomikus *Bereményi Géza A turnéjában.* A Felhő a Gangesz felett bemutatójára már igen sokan tudták, ki ő.

Ternyák lényegében nem kapott díjat a filmért, és ez skandalum. Érvként olyasmik hangzottak el, hogy a színészek fantasztikusak, de a film nem jó. Ez természetesen vitaképes, és ízlés dolga, mint minden művészeti alkotás, de ha ennek mentén most elkezdenénk sorolni, hogy hány „nem jó" filmre osztottak ki alakításdíjat a filmtörténetben, vagy a magyar szemléken, betöltené a lapszámot. A legszebb, hogy a következő évben nemcsak az öntudatlanul fekvő Ternyák, de Tóth Ildi és a film is megkapta a tavalyi legjobbaknak járó kritikusdíjakat.

Így vagy úgy, Ternyáknak megadatott az, ami *Latinovitsnak* is, de ami Balkaynak soha. Megcsinálhatta élete nagy filmjét, méghozzá remek partnerrel. Dettre Gábor olyan helyzetbe hozta, amilyennel kevés színész dicsekedhet. A halállal incselkedő, szenvedélybeteg fiú és a dúsgazdag családból menekülő nő küzdelme a koszos, lepusztult szoba-konyhás belkerületi lakásban nem pusztán a történet gerince, hanem film a filmben.

„Gábor nem valóságközeli díszletet, hanem olyan helyszínt keresett, amit nem kell külön berendezni – emlékszik Tóth Ildikó. – Döbbenetes volt először belépni a lakásba. Visszalökte az embert. A szagok, az áporodott levegő, a lepusztultság, az egésznek a nyomorultsága, és persze az, hogy félszuterénről van szó, eleve adott egy ilyen fél lábbal a föld alatt hangulatot. Mintha nyakig beástak volna minket. Gábor nagyon felkészült volt. Pontosan tudta, hogy mit akar. Felvétel előtt hosszan próbáltuk, átbeszéltük a jeleneteket, mindkettőnk ötleteit meghallgatta, és négyzetméterre beállított mindent. Jól dolgoztunk együtt négyen, mert ugye *Pap Feri* operatőrt semmiképp nem lehet kihagyni. Zoli fegyelmezetten tette a dolgát. Nem volt kilengés, italozgatás – azt hiszem, ez egy szigorú megállapodásra vezethető vissza. Annak ellenére, hogy a történet, a lakás nyomasztólag hatottak ránk, rendkívül jó hangulatú munka folyt. Zolinak gyilkos humora volt, keményen csipkelődős, amit az ember addig vesz igazán jól, amíg nem ő a célpont, kivált azért, mert nagyon pontosakat mondott ám. Nem állítom, hogy nem esett túlzásokba, de ezeknek alapja mindig nagyon igaz, találó és fájdalmas volt.

FOTÓ: DORMÁN LÁSZLÓ

SZÓRAKOZZON, MISTER SLOANE! – PAP VERÁVAL KŐVÁRY KATALIN RENDEZÉSÉBEN

Mikor elsős lettem a főiskolán, akkor volt harmadéves. Szinte minden vizsgámat látta, és néha leültünk utána beszélgetni. Ilyenkor 'hegedült' egy kicsit, hogy milyen fantasztikus voltam, majd mindjárt hozzátette, azért nem eszik olyan forrón… Furcsa, vékonyka madzagocska kötött össze minket, mindketten éreztük, hogy olykor mélyebbre mentünk a főiskolai folyosóbeszélgetéseknél. Taszított és vonzott egyszerre. A lobogó tekintete, forradalmi közlésvágya, az a láz, amivel képviselni tudott egy számára fontos gondolatot, az, hogy mindig élet és halál alapvető, megrendítő kérdései foglalkoztatták rettenetesen – valahogy mindenkit megperzselt. Nem lehetett mellette érintetlenül elmenni, sem közönyösnek maradni iránta."

Dettre Gábor a kamera és az érem másik oldaláról.

„Mikor először jöttem Magyarországra, a volt feleségemmel nyitottunk egy éttermet. Ott szolgált fel Zoli barátnője, aki mostanság végez díszlet- és jelmeztervező szakon az Iparművészetin. Hamar összebarátkoztunk Zolival, mérhetetlenül sokat ittunk és dohányoztunk együtt. Bár nem rá írtam a Gangeszt, biztos, hogy inspiráltak az éjszakába nyúló beszélgetések. Kétségkívül lenyűgözött a menekülése, és mivel engem elsődlegesen a lélektan izgat a filmben, hamar rájöttem, hogy ő is lehetne András. Nagyon akarta ezt a filmet, óriási lehetőséget látott benne maga számára, úgyhogy letette a poharat. Precíz lett. Ildit már hozzá választottam. Kérdeztem, hogy szerinte ki a nő. Gondolkozott, gondolkozott, majd mondta, hogy Tóth Ildi, akire egyébként én is gondoltam. Bevontam őket kicsit az írásba, pontosabban az ő történetükre, lelki habitusukra, színészi alkatukra faragtuk a könyvet. Meséltek a családjukról, Zoli kicsit többet. A tehetséggel párosult szuperérzékenység, a különleges gondolkodásmód, a nem e világra termettség az egész családjára jellemző volt. Édesanyját nagyon szép, változékony lelkiállapotú asszonynak mutatta be. Édesapja – akinek művészetek iránti elkötelezettsége, nagy műveltsége, irodalmi megszállottsága, szellemisége, nyitottsága, humora nagy hatást tett Zolira – nagyon fiatalon felemésztette magát. Zoli családtagokkal való kapcsolata szintén különös volt: kölcsönös elutasítgatásokkal teli, mégis egymásba kapaszkodó viszonynak tűnt.

Soha nem tette meg, amire kértem, nem írta meg a történeteit. Borzasztóan gyenge volt az akarata, játszani igen, azt szeretett, élt-halt érte, de semmi másra nem lehetett istenigazából rávenni. Soha nem vitáztunk azon, hogy ő valamit nem hajlandó megcsinálni, mert mondjuk távol áll tőle, de egyes instrukciókat nem értett meg, másokat állandóan elfelejtett, vagy egyáltalán nem tudott végrehajtani. A hang-utómunka során megesett, hogy negyvenkétszer vettünk fel egy félmondatos szöveget. Rövid távú és roppant intenzív koncentráció volt az övé, ha kizökkent, vége. Ugyanakkor bízott bennem és nem ragaszkodott semmihez, ami nagy könnyebbséget je-

lentett, mert a Gangesz érzékeny témája, a kábítószer, ez a ledurrant, kilátástalan, kötél végére ért élet azért egyikünknek sem volt a sajátja. A film helyzeteit meg kellett kreálni, kitalálni ezt a meseszerű, megalapozatlan kapcsolatot. Szóval, vitázhattunk volna, de a forgatás alatt csönd volt. Előtte és utána is rengeteget veszekedtünk. Rettenetes állapotba tudott kerülni, az alkohol felerősítette dühét és világfájdalmát, ilyenkor mérhetetlenül szidott mindenkit, hogy ez a sok tehetségtelen, hogy mindent ő visz a vállán... Nem voltak jogosak a történetei, hamis világban élt. Túl sokat, túl különlegeset akart – túl erőszakosan. Megszállottan. Állandóan *Huszárikról* és Latinovitsról áradozott, az itallal magyarázta a tehetséget. Öntörvényű, viharos lelkű, viharosan mozgó, magával ragadó figura volt, más részről teljesen magába roskadt, motyogó, meditáló, összetört fiú. A két végpont között feszült. Mindent megengedett magának. Sokat utazott a Katonával, gyakran azt sem tudta, hol van. Azt hitte, Dél-Amerikából jött haza, mikor Mexikóban járt.

Nincs már bennem harag, bár nagyon csúnyán összeveszt tünk a film után. Tizenöt percet késtem a stáb-buliról, és ő akkor már teljesen kész volt – négy hónap absztinencia után. Radikálisan megváltozott a véleménye rólam, a közös munkáról, mindenről. Lángolva kiabálta, hogy én fasisztoid módon tartottam a kezemben, hogy rossz az egész, mert ilyen diktatórikusan nem lehet filmet készíteni, ez nem művészet. Másnap bocsánatot kért. Aztán újra. Végül már irritáltak a legendák, a küldetéstudat, a meghamisított történetek, de különösen az a végtelen hálátlanság és düh, amivel felém fordult, ha ivott. Mikor nem, kedves, helyes, könnyed, simulékony ember volt. Néhány nappal a végzetes pillanat előtt még találkoztunk. Majd eltűnt. Négy nappal később hívtak a kórházból – mikor a Gangesz előkészületei alatt elcsapta a villamos, az én nevemet adtuk meg, mint baleset esetén értesítendőt. Ájultan vitték be az utcáról, nem találtak nála papírokat, az az orvos ismerte fel, aki a villamos után operálta. Felmerült, hogy megverték, de ez nem valószínű, mert külsérelmi nyomok nem mutatkoztak, ahhoz meg, hogy elessen, nem kellett bántani. Valószínűbb az epilepsziás roham, emiatt eshetett el. Volt egy aneurizma, értágulat az agyában, ami megpattant, lényegében agyvérzés okozta a kómát. Néhány nap múlva kiderült, sosem épül fel."

„Mikor eldöntöttem, hogy a Kamrát a Hamlettel nyitjuk, egy bizonyos fajta Hamletet kerestem – mondja a rendező, *Zsámbéki Gábor*. – Engem egy kezdettől vesztes figura érdekelt, egy olyan Hamlet, aki korszerűtlen. Mert érzékeny, költői, mert elemző készsége van, és rálátása a körülötte zajló eseményekre, egy durvuló, mind érzéketlenebbé váló világban. Ezért esett Zolira a választás. Nem az a fajta színész volt, aki nekiáll és harapja a dolgot, akin látni, hogy napról napra előrelép. Nem is várta el tőle az ember, hogy ilyen módon tegyen hozzá a produkcióhoz. Ettől még belül történtek vele a dolgok. Nyeglén igyekezett viselkedni, mintha félvállról venne mindent, de hihetetlenül feszült a feladat nagyságától, és talán a közegtől is. Azt hiszem, hogy működött. Ma is meggyőzőnek találom, ahogy előadott egy-egy monológot. Az előadás vége ennek a »korszerűtlen« alkatnak az elsiratásáról szólt. Szerettem volna belopni azt a gondolatot, hogy épp csak elment közülünk egy különleges érzékenységű és tehetségű ember, és már az emléke sem maradt meg."

A Katona József Színház tíz évvel Ternyák Zoltán halála előtt, egy félbeszakadt előadás után megvált randalírozó Hamletjétől. *Máté Gábor* kiállt a közönség elé, és bejelentette, nem tudják folytatni az előadást, mert az egyik színész rosszul lett. Mindenki tudta, miről van szó. A dráma pedig folytatódott függöny mögött is, változatlanul Ternyák főszereplésével. Érezte, hogy most tényleg rossz fát tett a tűzre, úgyhogy hangos kiáltozásba kezdett, őt nem rúgják ki, felmond. Égett a tarló körülötte. Volt, aki összeszorított foggal próbálta elfojtani mérhetetlen dühét, más lesütött szemmel vette tudomásul, Ternyák pályafutása a Katonában lezárult.

Ekkor *Kőváry Kati* húzta ki a szakadékból.

„A főiskolán *Kazimir Károly* osztályába került, ahol én tanítottam. Földik voltunk, ismertem a családját, tudtam, hogy komoly problémái vannak. Édesapja akkor halt meg, mikor Zoli elsőéves volt. Másodévesen eljátszotta első főszerepét a Tháliában, *Verebes Pisti* darabjában. Majd jött a Hoppárézimi. A főiskola végén (1988) pedig az egyéves moszkvai ösztöndíj. Valakinek oda kellett adni, rádumálták, hogy menjen el Moszkvába. Hát ott történt valami, amitől átbillent. Biztos, hogy korábban is iszogatott, de a főiskola alatt szenvedélybetegség nem jelentkezett nála. Mikor visszajött, elment a Katonába, ami szintén nem tartozott a jó döntések közé. Zoli nem tudott kórusban énekelni, nem szerette a csapatmunkát, nem tetszett neki ez a 'mi, együtt, társulatban' hangulat. Megátalkodott individualista volt, más bánásmódot várt el, tudta, hogy nem olyan, mint a többiek.

Élete minden pillanatában játszott, szívét, lelkét beleadta. Felújító próbán is százon izzott. 'Zolikám, ne haljon most bele!' – kérleltem. Nem tudott másképp. Nem tudott hamis lenni. Minden pillanata érdekes volt, csinálhatott bármit, az színpad- és filmképes lett. Még ha folyamatában nem is mindig. De ott van például a *Mindszenty-film*, amiben egy papot játszott, akit kihallgat az ÁVO, és ő elárulja Mindszentyt. Zokogva mondja: 'Excellenciás uram, nem akartam, excellenciás uram!' Meg sem tudtam szólalni, miután megnéztem. Gratuláltam *Jordán Tamásnak,* aki Mindszentyt játszotta, ő mondta el, hogy Zoli ennél a snittnél meglehetősen túlalkoholizált állapotban volt.

Szóval bekerült a Katonába, ott történt, ami történt – felelősséget éreztem. Egy hét alatt összehoztunk egy színházat tizenhárom színésszel. *Györgyi Anna, Kerekes Éva, Papp Zoli, Tándor La-*

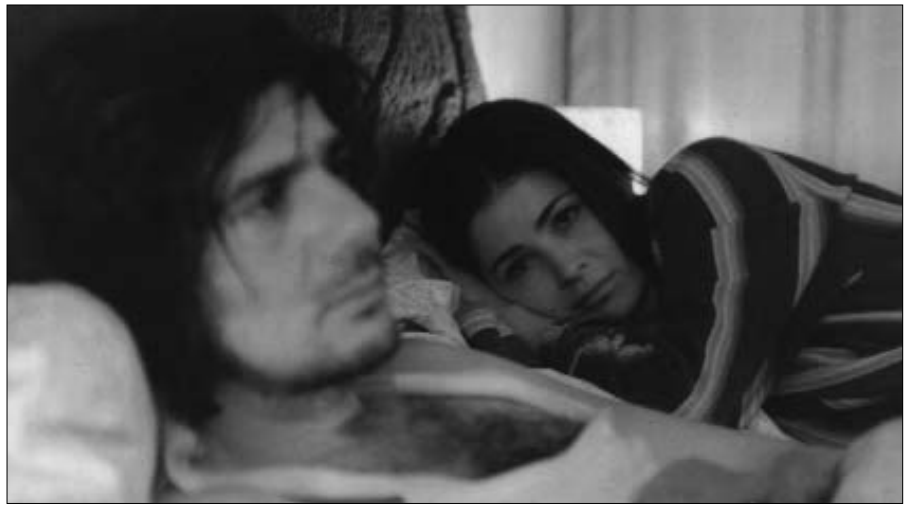

FELHŐ A GANGESZ FELETT – TÓTH ILDIKÓVAL

FOTÓ: KONCZ ZSUZSA

HAMLET – JELENET A KATONA JÓZSEF SZÍNHÁZ ELŐADÁSÁBÓL

jos, Vajdai Vili, Schnell Ádám, Igó Éva, Tóth Auguszta… Senki nem tudta, mit fogunk játszani, hol fogjuk előadni, egyet tudtunk, Ternyák Zolit meg kell menteni. Így alakult meg 1992-ben az Éjszakai Színház, amolyan öröm- és szeretetteátrumként. Reménykedtem, ha olyan közegbe kerül, ahol boldog, talán kiegyensúlyozódik. Sikerült néhány nagyszerű produkciót összehozni, 1998-ig játszott Bereményi Géza *Légköbméterében, Garaczi Imogájában, Nádas Péter Temetésében, Botho Strauß Mint vendég* című művében, egy jópofa dán darabban, *A papagájokban, Békés Pál Pincejátékában*, előfordult olyan előadás, amelynél fogalmam sem volt, hogyan lesz vége, és olyan is – a *Hazudós Billy* a Játékszínben –, amiből a másodikat már nem tudtuk lejátszani. Átléptünk rajta. De végül már ez sem működött. Az *Emigránsok* lett az utolsó. Fantasztikus volt ebben is, díjat kapott rá. Ám mikor *Szarvas Józsi* hóviharban jött fel Kaposvárról próbálni, és Zolit nem tudtuk munkaképes állapotba hozni, Józsi feladta, mondván, ő más démonjaival nem bír.

A szakma hivatalos része a deviánsoknak kijáró utálattal kezelte. Egy színésznő azzal adott vissza nekem szerepet, hogy ne haragudjak, de ő Balkayval és Ternyákkal nem, igaz, *Börcsök Enikő* úgy játszotta a Temetést Zolival – csodálatosan –, hogy fogalma sem volt, milyen végszót kap majd.

Zolinak ambivalens baráti kapcsolatai voltak. Szeretett rosszalkodni, olyan 'De ugye azért még szerettek?' tekintettel, és addig-addig feszegette a határokat, míg a barát visszafordíthatatlanul megbántódott.

Volt egy súlyos epilepsziás rohama, mellyel öt napig feküdt eszméletlenül. Az orvos azt mondta, olyan mint a lottóötös, hogy ezt agykárosodás nélkül megúszta. És azt is hozzátette, a következő roham el fogja vinni. Akkor megijedtem, és én is elengedtem. Pár évvel később volt még egy utolsó közös munkánk, a Rádióban. A *Sólem Áléchemművet* Zoli dramatizálta, én rendeztem. Nagyszerű rádiós munkákat csinált, ez is remekül sikerült. Ő kérte, hogy Tóth Ildi legyen a partnere, ez már a Gangesz utáni időszak, odavolt Ildiért.

Zoli feldolgozhatatlan ügy. A szakma mindent megtett érte. Általában mindenki mindent megtett. Ha kinyújtotta a karját, öt segítő kéz nyúlt utána. Ő meg, mint *Zrínyi Miklós,* provokálta a fátumot. Tudta, hogy a végzet be fog jönni, de nem nyugodott. Végül bekövetkezett, amitől leginkább rettegtem. Nem vitte el a következő roham. Tizenhárom hónapot feküdt élő halottként.

Régen is akadtak problémás színészek, de az életmű csak-csak felépült valahogy, ami Zolival történt, az tragédia. Alig maradt utána valami. Pályafutásom során soha nem találkoztam ilyen elképesztő tehetséggel, bátran merem mondani. De minden határt átlépett, tehetetlenek voltunk."

„Két szakaszra tagolódnak a Ternyák Zolihoz fűződő élményeim – meséli Békés Pál. – Az első az, mikor *A női partőrség szeme láttára* című komédiámat mutatta be a Madách Színház. Ami történelmi távlat, több mint húsz éve történt. *Huszti Péter* rendezte az előadást, meglepett a döntése: egy más stílusú, a színház bejáratott színművésziskolájától tökéletesen elütő alkatot hozott be az egyik szerepre. Egy tétova, bolygó, bizonytalan, lebegő, kósza kamaszról van szó a darabban, aki egy lakótelepen tévelyeg. Kábítószeres állapotban lődörög a folyosók és ajtók között, majd betéved egy lakásba, aminek különböző okokból éppen nincs ajtaja. Ezt a kicsit túlvilági, nem egészen tudom, hol vagyok érzületet Zoli tökéletesen hozta. Borzasztóan tetszett, telitalálatnak gondoltam, és azt hittem, ha lejön a színpadról, egy friss, fiatal, energikus kezdő színésszel találkozom majd, aki remekül megformálta az én darabbéli figurámat. Aztán rá kellett jönnöm, hogy Huszti azért választotta éppen őt, mert civilben is volt benne valamiféle emelkedett furcsaság. Átütő sikert aratott az előadásban. Követtem hangos, különös pályája eseményeit, rendszeresen beszélgettünk, nem előre fixált időpontokban, hanem itt-ott, a 'terepen'.

A második szakasz a Pincejáték. Elvileg Zoli rendezte, de akkor már nagyon romos állapotban volt. Kőváry Kati úgy interpretálta nekem, hogy legalább annyira lélekmentő produkció készül, mint művészi. Nem született átütő előadás, noha csomó részlete csillogott. Egyik este hívott, menjünk el Balkayt megnézni a Szkénébe. Előadás után persze 'beültünk'. Életem egyik traumája volt, mikor próbáltam Balkay Géza és Ternyák Zoltán közé beszorulva talpon maradni. Részükről volt ebben egy ilyen összekuncogás is. Abban az éjszakai beszélgetésben volt valami lidérces. Attól, hogy ezt a létállapotot ők felstilizálták, mint a megigazulás, a tökély felé törekvés egyetlen lehetséges útját, melyben ők ketten partnerek, és melyben a cél, a végpont Latinovits, a nagy idea. Arról volt szó, hogy Latinovits egy generáció legnagyobbja, és ugyanezt a helyet foglalja el Balkay és Ternyák is a maga nemzedékében. Bálványokat testesítenek meg, és mennek azon az úton, melyen ő is haladt. Ez az éjszaka gyakran előjön az emlékeimben, mint dermesztő, füstös és piaszagú látomás."

A tudományos irodalom szerint az epilepsziások pontosan éreznek mindenféle atmoszférikus és érzelmi zavart. Arra „használják" a rohamot, hogy kimeneküljenek egy számukra kellemetlen helyzetből. A nagyobb rohamoknál a realitással való kapcsolat átmenetileg lezárul. Az epilepsziásokat a régiek szent embereknek tartották, akik képesek kapcsolatba lépni más világokkal, beszélni az istenekkel. Nem tudni pontosan, hogy Ternyáknál mi okozta az epilepsziát, maga az alkohol vagy a drasztikus leállások. Már nem is érdekes. Az, hogy képes volt kapcsolatba lépni más világokkal, nem kérdés. Azokban élt, hogy el bírja viselni az itt töltött órákat.

Hatalmas ígéret volt. Valóban nemzedéke legérdekesebb, legerőteljesebb figurája. Ő a mi folyton lógó fejű *James Deanünk*, a mi legendánk. Ma is haragban a világgal hat tovább.

Robi

KÉP ÉS SZÖVEG: KELETI ÉVA

Döbbentem hallottam, hogy valaki ismét elment. Csendben, ahogy élt. Pedig az élet számos meglepetést tartogatott számára. Jót, rosszat vegyesen. Hogy hol állt meg a mérleg nyelve, azt csak ő tudná megmondani. De most már hallgat. És hallgat az a csodálatos hang is, mely számomra talán a legtökéletesebb operai estét nyújtotta. Hallhattam *Ilosfalvy Róbertet,* mint *Des Grieux-t. Puccini* csodálatos zenéje, a *Manon* tőle és a premier hármasától vált felejthetetlené. *Házy Erzsébet,* Ilosfalvy és *Maleczky Oszkár.* Hallhattam, láthattam és fotografálhattam őket.

A képeim között lapozgatva egy este emléke tör elő.

Robi Kossuth-díjat kapott. Ugyanaznap vehette át a Kossuth-díját egy hármas is, akik külön-külön is megérdemelték volna. *Orosz Adél, Róna Viktor* és *Havas Ferenc*. Hogy miért alázták meg a három balettművészt, és miért osztották fel közöttük a díjat, borítsa a feledés homálya. Ilosfalvyt, aki nem csak a szerepei megformálásában volt érzékeny, hihetetlenül bántotta, hogy kollégáit az örömön kívül megaláztatás is érte. És hogy feledtesse a történteket, estére nagy bulit szervezett a lakásán. Hívott engem is, fényképezőgép nélkül. Ez az este a táncosok ünneplése volt. Torta (akkor még nem volt torta-tűzijáték), köszöntők, mindenki ünnepelte a megosztott díjasokat. Hajnal felé valaki a vendégek közül megszólalt: Robi, hiszen te is kaptál Kossuth-díjat! Erről a házigazda és a vendégsereg is megfeledkezett.

Ilosfalvy zenei útja az Operaházban nyílegyenes volt. Feleségeivel már nem volt ilyen szerencsés. Viharos kapcsolata Házy Erzsébettel az operai büfé állandó témája volt.

Második feleségének ösztönzésére szerződött le a kölni Operaházhoz. A többi részlet már magánügy. Idősödve találta meg a békét harmadik felesége mellett.

Sokszor sétáltunk az Andrássy úton. Neki kellett a próba utáni oldódás, én pedig a közelben laktam. Így tudtam meg, hogy Robi csellózik. Megkértem, engedje meg, hogy készíthessek róla néhány képet muzsikálás közben. Karjaiba vette csellóját, és mint egy szerető a szerelmét, úgy ölelte magához. Megszűnt számára a világ. Ketten voltak. A csodálatos tenor egybeolvadt a hangszerével.

Számtalan szerep, modern és klasszikus operák forrtak össze nevével. Soha nem felejthetem, hogy az Operaház első moszkvai turnéján a kezdő Ilosfalvy Róbertnek *Székely Mihály* azt mondta: kisfiam, te nagyon jó vagy!

Robikám, te nagyon jó voltál.

„Az eltűnt idő nyomában”

MOLNÁR GÁL PÉTER

IV. HENRIK, A KOMMUNISTA, TŐKÉS SZÍNIGAZGATÓ

1979. ÁPRILIS 10-ÉN, 30 ÉVE HUNYT EL VÁRKONYI ZOLTÁN

Várkonyi Zoltán a Magyar Hírlap Szegedről elszármazott, jó nevű publicistájának, *Várkonyi Titusznak* íráskészséggel ugyancsak megáldott gyermeke volt. Apja *Krúdy Gyula* asztaltársa, állandó baráti hallgatója. Reggelenként járt haza. Az anekdota fenntartotta az esetet, amikor az iskolába igyekvő maturandus tisztelettel köszöntötte, szóba elegyedett a sihederrel és megkérdezte, ki az édesapja, mire Zoltán szemberebbenés nélkül felelte régen látott apjának, hogy ő bizony Várkonyi Titusz gyermeke. Zoltán verseket is írt. Természetesen megjelentek. Főként a Színházi Életben. Kísérletezgetett újságírással. Legpikánsabb irodalmi működése, hogy a magyar királyi Színművészeti Akadémia főigazgatójának, a zsidófaló hírbe kevert, nagy színésznek, *Kiss Ferencnek* Várkonyi írta „négerként” az évadnyitó igazgatói hazafias beszédet. Másfelől ifjú színészként a – gróf *Károlyi István* tőkéjével és *Pünkösti Andor* volt huszártiszt kényes igényű hozzáértésével igazgatott – németellenes Madách Színház vezető színészcsillaga. *Pirandello* heves sikerű *IV. Henrikje* és a másik drámairodalmi „őrült”, a dán királyfi modernül ideges megszemélyesítője.

A német megszállás alatt romantikus szerepből az ellenállás résztvevője, de lényegeset nem csinál, csak játssza a veszedelmes összeesküvőt. Majd barátjával, Károlyival, befalaztatják magukat a műszakkal a Vígszínház pincéjébe, ezt utóbb megfilmesíti a *Három csillag* című felszabadulási film egyik epizódjaként.

Ostrom után a Nemzeti Tanács megbízásából színházat kap. Kommunista párttagként magánszínházat igazgat. A Paulay Ede utcai Művész Színházat. Egyszerre folytatója és korszerűsítője a Vígszínház és a Pünkösti vezette kis-Madách programjának, stílusának, művészi igényességének. Az államosítás véget vet gyümölcsöző rendezői-színészi-direktori korszakának. *Major Tamás* megmenti. Odaveszi a Nemzetihez, vezető színésznek, rendezőnek és a kamaraszínház, a Magyar igazgatójának. Szépségflastrom az államosítás ütötte seben. Félretolt szovjet darabokba lehel életet. Diabolikus bájjal alakítja *Ljubov Jarovaja* fehértiszt férjét. Várkonyi játssza a megnyerő ellenséget kiélezetten világnézeti színdarabokban.

Azután elfoglalja a Vígszínház igazgatását. Bátortalanul folytatja a Művész Színház útját. Mégis vagányan igazgat.

Tehetséges volt. Hibátlan szemű. Személyesen kulturált. Villámsebesen kapcsoló. Gyilkosan szellemes. Mindent látó színházi ember.

Mából visszagondolva rá, valóságos tehetséges masztodon. Egy hajdani színházi éden egy elkésett sugára.

BRANDO ÉLETE A HALÁLA UTÁN IS FOLYTATÓDOTT

16 évesen katonaakadémiára jár, mihamar kicsapják. Hat hétig csatornamunkás. Néhány hétig kőműves. Éjjeliőr. Hat napig liftes fiú. 20 évesen a New York-i Music Box Theatre-ben mutatkozott be a Broadwayn 1944. október 19-én *John Van Druten: Mamára emlékezem* című darabjának norvég emigráns *Nels* szerepében. Heti 75 dollárért. 713-szor ment az előadás. Amint véget ért a sorozat, beugrott *Szophoklész Antigonéjának Anouilh* fazonírozta drámája *Hírnökébe* a Cort Színházban. Az Antigonéval felváltva *Marchbanks Shaw Candidájában.* 120 előadás a *Kurt Weill* kísérőzenéjével „A Szabad Palesztináért Liga" produkciójában játszott *Ben Hecht-darab, A Flag is Born* előadása. Az Adler család feje, *Luther Adler* rendezi, valamint játszik benne *Celia Adler* és Luther Adler Jiddis Színházának lengyel férficsillaga, *Paul Muni*.

Elia Kazan ráosztja az Ethel Barrymore Színházban a lengyel bevándorlott *Stanley Kowalskit*. Nyers, állati erotikája ütközik meg a *Jessica Tandy* alakította, arisztokratikus *Blanche Du Bois-val. Tennessee Williams* drámáját, *A vágy villamosát* 1947. december 3-ától két teljes éven át játssza, 855-ször. Ezzel lezáródik színházi pályája – kivéve, hogy 1953-ben egy nyári turnén megmutatja *G. B. Shaw Hősök* című vígjátékának bolgár *Bluntschli* kapitányát, a *Csokoládékatonát*.

Zűrzavaros magánélet. Papíron három feleség. Az 1917-ben született *Movita Castanada* (1960–1968) már *Clark Gable* mellett is játszott a Bounty-lázadás 1935-ös változatában. Ugyancsak színésznő az 1934-ben született, kelet-indiai angol *Anna Kashfi*, tőle két év után elválik (1957–1959). Brando a *Lázadás a Bounty fedélzetén* (1959) remakejében *Fletcher Christian* első tiszt. A forgatás melléktermékeként feleségül veszi a bennszülött lányt játszó, maori születésű, 21 éves *Tarita Teriipiát*. Két gyermekük: a fiú *Tehito* és a lány *Cheyenne*. Összesen kilenc gyermek. Más forrás szerint tizenegy.

1990-ben *Christian Brandót* letartóztatják, mert féltestvére barátját lelőtte, mivel rászoktatta a kábítószerre Cheyenne-t. Többévi börtönre ítélik. Öt évvel később Cheyenne Brando felakasztotta magát.

A *Désirée* (1954) felvételei között *Napóleon* jelmezében közölte, miszerint ő triszexuális.

Hatszor jelölték Oscarra. Kétszer megkapta: *A rakparton* és *A Keresztapa* alakításaiért. Az utóbbiért (1973) kapott Oscar átvételére maga helyett az indián lány *Sasheen Littlefeathert* küldte, aki az ünnepségen felolvasta Brando politikai kiáltványát az indiánok felszabadításáért. Washingtonban letartóztatják az indián tüntetőkkel való együttműködésért. Élettörténete csupa botrány. Túl a nyolcvanon befejezte életét. Folytatódnak botrányai. A régi, titkos szeretők közül bejelentkezett *Irene Papas*, görög tragika. Örökbe fogadott lánya is feltűnt. A műsornak nem lett vége a temetéssel. Fortyog tovább *Marlon Brando* magánélete. Filmutókorában is megmarad a legnagyobb amerikai színésznek?

1924. ÁPRILIS 3-ÁN, 85 ÉVE SZÜLETETT AZ AMERIKAI LEGENDA. KÉPÜNKÖN ELIA KAZAN FILMJÉBEN, A VÁGY VILLAMOSÁBAN

A FILMTÖRTÉNET LEGBÁJOSABB ŐZIKÉJE…

1929. MÁJUS 4-ÉN BRÜSSZELBEN SZÜLETETT AUDREY HEPBURN. KÉPÜNKÖN A RÓMAI VAKÁCIÓBAN

…a behízelgő *Hamupipőke Audrey Hepburn*, akit a nézők legszívesebben első látásra örökbe fogadtak volna. A filmtörténet legtörékenyebb kulcscsontjával. Ártatlan tekintetével. Olyan arisztokratikus *Sabrina* volt a garázsmester lányaként, hogy nyilvánvalónak látszott: született házmesterlány. Noha *Joseph Victor Anthony Ruston* és *Ella van Heemstra* bárónő unokája volt. *Hubert de Givenchy* neki tervezett kosztümjeit, délutáni ruháit, pizsamáit, nagyestélyieit úgy hordta, mintha rálehelték volna. Nehéz volt meghatározni, Hepburn volt Givenchy reklámja vagy fordítva. A párizsi haute couture és a holland-angol-amerikai lány kölcsönösen használt egymásnak.

Most lenne 80 éves, ha el nem viszi 1993-ban a rák. Az indiszkrét kamera nem kímélt meg bennünket, hogy csontra sorvadva lássuk UNICEF körútján, karjában éhezéstől kísérteties szomáliai kisgyermekekkel.

Maga az öreg *Colette* választotta ki *Gigi* szerepére, hogy a Fulton Theatreben eljátssza, és ezzel bejátssza magát az amerikai szórakoztatóipar közepébe. A vénasszony éles szeme kellett hozzá, hogy a teljesen ismeretlen kartáncosnőre, fotómodellre és reklámfilmeknek arcát kölcsönző névtelenre bízza főműve főszerepét. Választása telitalálat volt. Megmondani nem tudnám, Audrey Hepburn jó vagy kevésbé jó színésznő volt, mert amint megláttuk – már a *Római vakáció* című ellen-Hamupipőkéjében –, elgyengültünk. Nem láttunk tisztán. Csak annyit, hogy egy tündér működik a vásznon.

Jól működött-e színészileg vagy sem? Megmondhatatlan. Elbűbájolt, lábunkról lemosolygott. Elragadó volt *Az apáca történetében*, és elragadó vérszomjasok üldözte, fiatal özvegynek az *Amerika fogócska* című *Stanley Donen-filmben* az apja-lehetne *Cary Grant* oldalán.

És akkor még nem is szóltunk a *Várj, míg sötét leszről*, ahol egy vak leányt fenyegetnek gonosz rablók egy alagsori lakásban. Úgy izgultunk érte, mintha nem is moziban ülnénk a pénzünkért, hanem gyerekkorunk egyik boszorkányos meséjéért drukkolnánk.

Audrey Hepburn – meggyőződésem – nem színésznő volt, hanem tündér.

KLAKKBAN, FRAKKBAN

Hétéves volt *Fred Astaire* (eredetileg *Frederick Austerlitz*), amikor először lépett fel *Adele* nővérével, egy hatalmas lakodalmi torta tetején táncoltak tortadíszként. Felkapták őket. A fellépéseiket beharangozó hirdetés szerint a két Astaire „ifjú művészek, akik villanyzenés spicctánc-újdonságot mutatnak be". A szigorú törvények hamarosan lesöprik őket a Broadwayről, ahol nem mutogathatnak kiskorúakat. Vidéken felléphetnek, de ez csak pénzt hoz, hírnevet nem.

Shubert felkarolta őket vidékről. A *The passing show of 1918* című revüben már főételként lépnek fel. Madártollakba öltözötten madárszámot táncolnak. A körülöttük lévő tánckar is tollakban díszeleg. Fred ezt követően a Childs étterem pincéreként forgott, pörgött, siklott az asztalok körül, táncolva szolgálta föl a lucskos palacsintákat. A nézőket elragadta. A kritikusokat is.

Adele így foglalta össze életrajzukat: „Apánk, *Hermann Austerlitz* a múlt század végén emigrált Bécsből Amerikába. Oklahomában telepedett le. Amerikai nőt vett feleségül. Tízéves voltam, amikor először léptünk fel varietészínpadon. Táncbetétünknek óriási sikere volt. Attól kezdve, egészen 1932-ig, bejártuk az egész világot. 1932-ben férjhez mentem *Lord Cavendish-hez*, a devonshire-i herceg fiához. El kellett szakadnom Fredtől…"

Állítólag Adele volt a tehetségesebb, de csak Fredet tudjuk ellenőrizni filmjeiből. Ő lett a filmtörténet legnevezetesebb táncosa, aki a fergeteges gyorsból szemvillanás alatt átváltott lassú táncra. És viszont. Az érzelemmel teli kifejezést párosította az egyidejűleg elvégzett bravúros tánccal.

Rendkívül elegáns volt nemcsak frakkban, de angol szövetből készült délutáni öltönyben is. A legtöbbet használt *Ginger Rogersen*, a géppuskalábúnak nevezett *Eleanor Powellen* át egészen *Rita Hayworthig*, *Judy Garlandig,* a lánya lehetett volna *Audrey Hepburnig* és *Cy Charisig* sok partnert fogyasztott el. Körüldongta, körülkerengte, körbeszteppelte őket, de sosem nézett a szemükbe. A legszerelmesebb jelenetekben is távol tartotta magától táncos rajongottját, de úgy nézett ki, nagyon kínosan vigyázott rá, ő álljon a szerelem középpontjában. Azt néztük, mennyire szerelmes tud ő lenni. Hogyan képes rajongani. Egyedül.

110 ÉVE SZÜLETETT FRED ASTAIRE, 1899. MÁJUS 10-ÉN

A TÁNCNYELVÚJÍTÓ

1894. MÁJUS 11-ÉN, 115 ÉVE SZÜLETETT MARTHA GRAHAM

Martha Graham az volt a táncművészetben, ami *Gertrude Stein* az irodalomban. Mindketten amerikaiak voltak. Feministaként sokat tettek a nők közéletben elfoglalt szerepéért és tekintélyéért. Mondhatni: egyenjogúsításáért. Művészi tekintélyük magasra szökött: két rettenetes tekintélyű öregasszony lettek. Martha Graham 1991-ben halt meg, holott 1894-ben született. Stein rövidebb távot futott: 1874–1946. Igaz, egészségtelenül élt: írt. Graham pedig aggon is használta testét, táncolt. Stein lett a modern amerikai irodalom vezéranyahajója párizsi kikötőben. Graham a modern tánc úttörője Amerikában.

Stein nyelvújító volt. Martha Graham a táncnyelv megújítója. Mindketten felforgatták a szokványos szórendet, szóhasználatot.

Steint manapság nem olvassák, darabjait ritkán játsszák. Graham táncjátékait ritkán újítják fel. Munkásságuk mégis beépült a modern művészetek nyelvtanába.

EVA PERÓN VÁLTÁSAI

Eva Duarte egy földbirtokos és szolgálójának zabijaként született. Iskolai működvelő 14 évesen. A következő évben tangótáncosként működik. *Juan Domingo Perón* ezredes katonai mozgalma is ekkor kezd fészkelődni. Perón populista politikájának támogatója az asszony, agitátora, gyújtó beszédek tartója. A színpadon és jelentéktelen filmekben nem nagy sikert kavaró Evita a politikában súlyt kapott, fényt és népszerűséget. Amikor rákkal megoperálandó volt, visszautasította az orvosi segítséget, nehogy kimaradjon fontos politikai pillanatokból. 33 évesen meghalt. Temetése nagy látványosság volt. Üvegkoporsóban temették el, mint Hófehérkét. A koporsó hol díszhelyen feküdt, hol raktárban. Perón diktátor második felesége ismét engedte kiállítani a tetemet.

Evita halála után kezdte el igazi népszerűségét. A Margitszigeten *Kováts Kriszta* játszotta az ez alkalomra jogengedélyezett musicalt. Majd *Madonnával* kellett megbirkóznia, *Alan Parker* Budapesten leforgatott rendezésében (1997). Madonnának nem volt nagy sikere a musicallel. Kováts Krisztinának színészi életművében referenciapont.

1919. MÁJUS 7-ÉN, 90 ÉVE SZÜLETETT AZ ARGENTIN POLITIKA LEGHÍRESEBB SZEMÉLYISÉGE

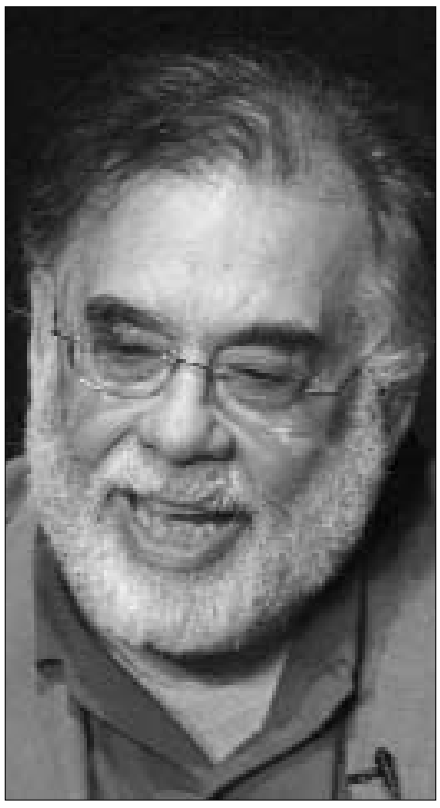

1939. ÁPRILIS 7-ÉN, 70 ÉVE DETROITBAN MEGSZÜLETETT FRANCIS FORD COPPOLA

SZIVÁRVÁNYVÖLGY

Amikor a 29 éves *Francis Ford Coppola* harmadik rendezéseként elkészítette a Pesten bágyadt érdeklődést keltett *Burton Lane-mesemusical* kókadt filmváltozatát *Fred Astaire* utolsó táncos szerepével, senki nem gondolta volna, hogy a fickó hamarosan pénzautomataként működik. *A Keresztapával* (a folytatása 6 Oscart söpört be), a *Magánbeszélgetéssel* (Cannes, Arany Pálma), az *Apokalipszis mosttal* (8 Oscar, Cannes-ban Arany Pálma), valamint producerként is Új-Hollywood megdönthetetlen nagysága lesz. Kezében minden dollárrá válik. A kínosan rossz *Drakula* is. És ha kisrealista film producere, *George Lucas Amerikai graffitije* is siker. Családja sikereiben is benne a keze. Apja, *Carmine Coppola* zeneszerző, leánya, *Sofia Coppola*, játszik filmjeiben, majd rendező lesz. Unokaöcscse, *Nicolas Cage* is az ő tenyeréből ugrik világhírűvé (eredeti neve: *Nicolas Kim Coppola*).

Ez idő tájt Argentínában forgatja egy olasz emigránscsalád históriáját *Teatro* címmel. Az apa híres karmester, két fia van. A pénzcsináláshoz, úgy látszik, érzelmes szív szükséges.

BAJUSZBAN AZ ERŐ

Sámson ereje hajában rejlett. *Charlie Chaplin* néződelejező ereje bajszában. Két kis, orr alatti pamacs. Alsó középosztályi csavargó. Hontalan álmodozó. Éjjeli szállások lakója. Mint Bécsben *Hitler*. Akinek kettős énjét *A diktátorban* remekbe alkotta. A bajuszos világvándor agresszív volt és érzelmes. Bárkit farba rúgó és gyöngéd a gyermekekhez. A diktátor és a kispolgár.

1914. január 5-étől 1947-ig viselte a bajuszt. Így ismerte meg a világ, mint falra vetített mesefigurát. 33 év után levette a közmondásos Hitler-bajszot. Helyébe a nagyvilágian öltözködő *Monsieur Verdoux* nyalka, franciásan fölkunkorodó, kipödört bajszát ragasztotta. Lemondott régi bajuszáról. Más fazonú orr alatti szőrzeteket használt a *Rivaldafényhez*. Borotvált arccal mutatkozott az *Egy király New Yorkban* uralkodójaként, valamint utolsó mozi-munkájában, a *Hongkongi grófnő* stewardjaként.

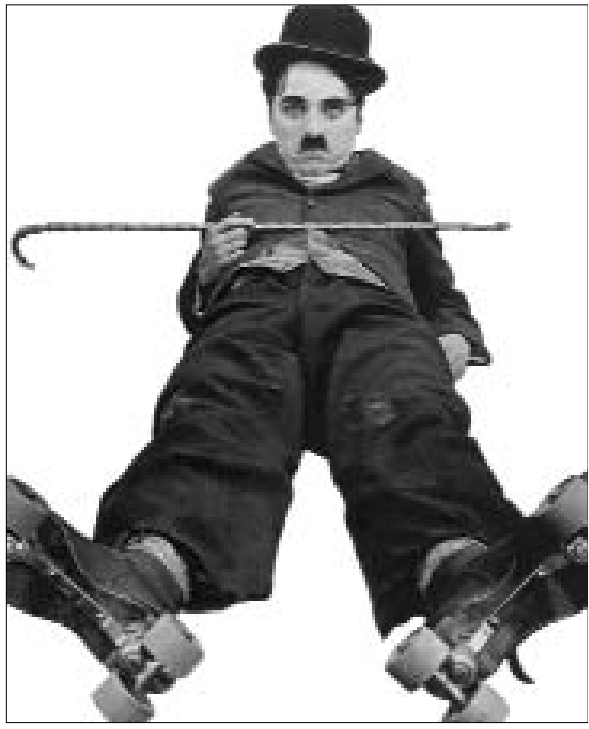

120 ÉVE, 1889. ÁPRILIS 16-ÁN LONDONBAN VILÁGRA JÖTT CHARLES SPENCER CHAPLIN

Az elvetett kicsiny pamaccsal elvesztette legyőzhetetlenségét, nézőcsábító erejét.

A Honkongi grófnő után még tíz évig élt Svájcban nyugdíjas clownként, egy pátriárka szépséges, hófehér fejével. Filmet soha többé nem forgatott.

FRIEDMANN ENDRE ERNŐ

Fenti néven, eredeti nevén alig ismeri valaki is *Robert Capát*, a múlt század leghíresebb fotóriporterét, hadifotósát, sajtóbonvivánját, *Ingrid Bergman* és több kevésbé nevezetes asszonyszemély szeretőjét. Nemcsak élete és munkássága zajlott a legnagyobb példányszámú nyilvánosság előtt, de halála is. 1954-ben a Life magazin elküldte az indokínai háborúba. Május 25-én, öt perccel három előtt taposóaknára lépett. Szörnyethalt. Többször nyilatkozta: „Ha nem elég jók a képeid, nem voltál elég közel." Az indokínai dombról exponált hadiképe biztos jó lett, elég közel lévén a veszélyhez. Semmi nem maradt a felvételből sem.

Pesti vagány. Nemtörődöm kalandor. Önmagát nem kímélő nekibuzdult.

Brassai, André Kertész, Lucien Hervé, Moholy-Nagy László, Juan Gyenes (Gyenes János), Martin Munkacsi (Munkácsi Márton), aki a Színházi Élettől szállt el a Harper's Bazaarig és a Ladie's Home Journalig. Magyarok a fényképezőgép mögött. Hírneves fotósok. Van-e magyarázat rá, hogy annyi magyar emigráns került a fotózók élvonalába? Talán a kiolthatatlan kíváncsiság. Az állóképesség. A szerényen tolakodni tudás. Az éles szem. Megfigyelőkészség. Hosszan sorolható volna, ijedtében mit vitt magával egy sereg, kamerával menekülő itthonról.

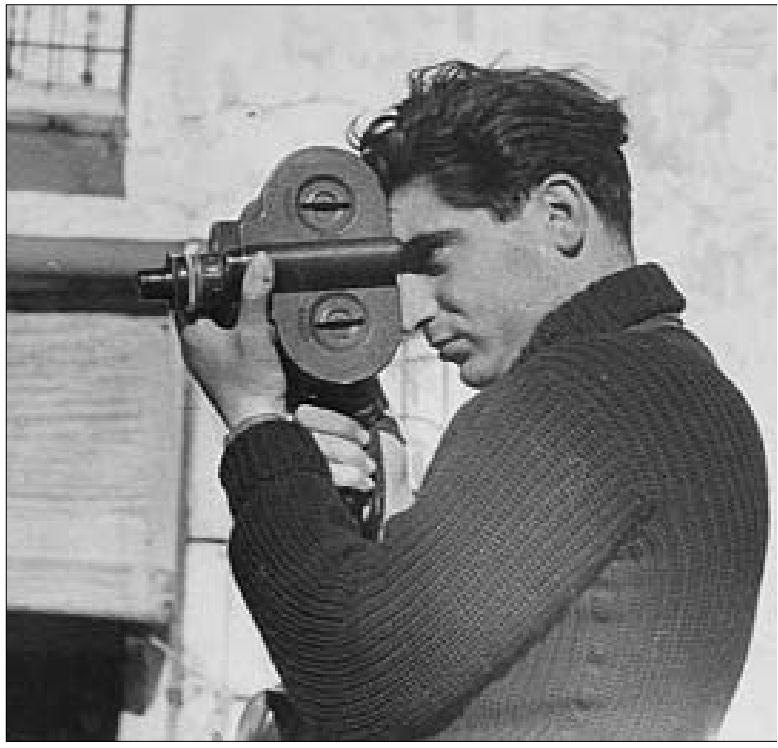

55 ÉVE VIETNAMBAN ELHUNYT ROBERT CAPA

A TEXASI NAGYBÁCSI SZOBRA

1929. MÁJUS 16-ÁN TARTOTTÁK MEG AZ ELSŐ OSCAR-DÍJ ÁTADÁST HOLLYWOODBAN

Oscar Pierce volt a texasi nagybácsi neve. A szobrot *Cedric Gibbons* tervezte. A Los Angeles-i szobrász, *George Stanley* öntötte formába. Arannyal burkolták. *Margaret Herrick*, az Amerikai Filmakadémia első könyvtárosa meglátta a szobrot, felkiáltott: olyan, mint az én Oscar bácsim. A hírlapi mesék szerint innen ered az Egyesült Államok Filmművészeti és Filmtudományi Akadémiája (AMPAS) kitüntetésének családias beceneve.

80 éve osztják. A művészi színvonal mögött ott dolgozik az üzlet, a pénz, a diplomáciai ügyesség, a reklám. Előfordul, hogy igazi értéket jutalmaz, többnyire azonban múlékonyságokra adja voksát a filmakadémia.

Nagy cécó. A kincset kérő divatszalonok kreációinak versenyfelvonulása. Mindenkinek ott kell lennie, aki jelölt és nem jelölt, csak legközelebb szeretne lenni. Aki látni akarja a sztárokat. Aki azt akarja, hogy őt lássák. Tisztességes, sokat dolgozó filmesek. És léhűtők. Nagy emberek és sajtó-senkik.

Százmilliók nézik a televízió előtt. Világesemény. És egyre világeseményebb.

Múltkor az Oscar-előzetes Golden Globe-ba véletlenül belenéztem. Elragadó volt, hogy csillogó-villogó elegancia, virágdíszek, pompa-ragyogás, a legismertebb híresség, nem ötperces celebek, hanem hetekig érvényes teljesítményű színészeti nagyságok. Illem, jó modor, hibátlan megjelenés. És mindahányan kezükbe kapják a mikrofont, ugyanolyanok lesznek, akár a nyékládházi színészek. Hamisan mosolyognak. Hamisan hálálkodnak. Az őszinteségük is fogtömött. Ez nem a globalizált kultúra. A színészek kedves álnoksága, nemzetközi sunyisága, ijesztő behízelgősége. Nincs különbség a segédszínész meg a hollywoodi csillag között. Az üdvösségét odaadná az amúgy randa aranyozott szoborért. A texasi nagybácsi szobráért.

Szülőföldem szép határa

Írta: Zilahy Lajos
Rajz: Kass János

Szépen, csendesen esik a hó. Kis alföldi állomás előtt vesztegel a vonat, este van, az állomásfőnök irodájából a homályos ablaküvegen keresztül sárga lámpafény szűrődik ki a hóesésbe.

Öblös hang kiált valahonnét a vonat végéről:

– Kalauz! Mennyit állunk itt?

– Másfél órát! – kiált vissza a kalauz.

Fogom erre a kalapomat, kabátomat, én is leszállok a vonatról. Keresztülmegyek azon a kis rácsos kapun, amelynek ajtajában a bakter szokta elszedegetni a vasúti jegyet s amelyen túl minden vidéki kis állomáson urasági hintó szokott várakozni.

Most esti sötétség van, a hó csak gyengén világít, mégis tudom az utat. Hogy itt jobbra van egy széles, mély árok, azon hidacska vezet keresztül és talán ötvenlépésnyire van a kocsma.

Megnyitom a kocsma ajtaját: éles hangú csengő visít az ajtó fölött. Ez a hang – melyet régen elfelejtettem – most ismerősen nyilallik a szívembe.

Vasúti bakterek, uradalmi kocsisok, cefetül lerongyolódott munkások állnak az első ivóban, söröspohárral a kezükben, amikből bort isznak.

Meleg van, füst van, lárma van, büdös van a kocsmában. A padlón a csizmasarkokról levedlett hó olvadó kis pocsolyái, meg a nagy alföldi köpések a kurta pipaszár mellől.

Bent a másik szobában piros abroszok takarják az asztalokat és öreg, kopott pincér vacsorát szolgál. Nem sokat lehet válogatni: marhapörkölt, meg egy tegnapi zsemlye a vacsora.

Elhúzódom a szoba legsarkába, leülök egyedül az asztalhoz és ijedten nézek szét, mintha sírboltban ülnék.

Tíz éve nem jártam erre. Ez a község Csonka-Magyarország végső állomása a bihari tájon. Innen már csak pár kilométernyire van a város, elzárva, elfüggönyözve az új országhatárral, a kis alföldi színmagyar város, ahol születtem, ahol kisgyerek voltam, ahol algimnáziumba jártam.

Egyszer a bécsi Operában ültem, Korngold operáját adták – Die tote Stadt –, hegedűkön, oboákon, kürtökön a Holt Város legendája énekelt a zenekarban. Most, ahogy ott ültem a határmenti kis magyar kocsmában, ilyen zenekari erővel zendült meg bennem minden emlék szülővárosomról.

Le kellene borulnom ide a kocsma asztalára, hangosan sírni, úgyhogy a vállamat rázná a zokogás.

De hát nem sírtam. Csak valami idegenszerű fásult mosollyal néztem a piros abrosz virágait és figyeltem befelé magamat, hogy mi minden zajlik most bennem.

Odanézek a másik asztalhoz: nini egy ismerős arc! Csak a bajusza nagyobb, vastagabb. Persze az is megöregedett tíz év alatt. Összevonja a szemöldökét, már harmadszorra néz ide. Egyszer csak feláll, átül hozzám.

– Szervusz, koma, mán rígen pislogok rád, meg se üsmertelek! Hogy vagy, hun jársz erre?

Ízes bihari beszédét úgy hallgatom, mintha mézet csorgatnának a szívembe. Tanító itt a községben, együtt jártunk algimnáziumba. Ülünk, beszélgetünk, kérdi, hogy én milyen hivatalba járok. Mondom, hogy író lettem – erre tapintatosan másra tereli a beszédet, mintha kínos kérdést érintett volna. Egyszer csak megragadom a karját:

– Te! – súgom neki elképedve és nem tudom levenni a tekintetemet az öreg pincérről.

– Megismerted? – kérdi mosolyogva.

Az öreg rongyos pincér most töri keresztül magát az ivó vendégein. Jobb kezében legyezőformán szétnyitva tartja a tányérokat, melyeken a marhapörkölt gőzöl, bal kezében söröspoharak csokrát tartja.

– Hopp-hopp! Szabad, uraim! – kiáltja vidáman. Mind a két keze tele van, felemeli az egyik lábát, avval csukja be az ajtót.

Nem tudom levenni róla a tekintetemet. Olyan borzadállyal nézek rá, mint valami kísértetre. Tíz év alatt nagyon megőszült. Megsoványodott. Borotválatlan állán deres szakáll ütközik. Piszkos, puha ing van rajta, nyakkendő nélkül. Leteszi a tányérokat, poharakat, látom, amint csuklójával törli le homlokáról az izzadságot. Nyolcan, tízen kiáltanak felé, ő anélkül kiált vissza, hogy hátrafordulna: Hozom kérem, hozom!

Azt mondja a tanító:

– Két éve szolgál mán itt az öreg. Mingyá otthatta a hivatalát, mer nem akart olá lenni!...

Be kell szállani, mert indul a vonat. A vonatablak üvegjéhez támasztom a homlokomat, úgy nézek ki a sötétségbe. Erre az öreg kopott pincérre gondolok, a Holt Város visszajáró kísértetére, aki három évvel ezelőtt még városi mérnök volt. Emlékszem rá: a kaszinó sarokszobájában minden este a református esperessel, a csődörös kapitánnyal, meg azzal a nyolcvanéves pallérral tarokkozott, aki életében szám szerint huszonkilenc bihari torony hegyire enkezével rakta fel a gombot.

*

A megyei úton repül a szán, most már nem esik a hó, kora délelőtt van, körös-körül a beláthatatlan Alföld némán, üresen fehérlik a télben. Messzemessze óriás varjúseregek szállnak le a hóra. Mintha lassan fekete csipkét ejtenének le az égből.

Fiatal gazdatiszt hajtja a két lipicait, ott ülök mellette az első ülésen. Arcomat jobb felé fordítom, nagyon messze, a fehér látóhatár alján – csak akkorának látszik, mint egy gyufaszál – álomszerűen dereng a Holt Város egyik tornya. Néha úgy rémlik, a gőzmalom kéményét is látom.

Három kis akácfa álldogál bent a földeken. A gazdatiszt rájuk mutat az ostorával:

– Annál a három fánál kezdődik az olá határ!

Repül a szán, hallgatunk. Nézünk bele a fehér végtelenbe.

– Mikor voltál otthon? – kérdem.

– Nékem nem lehet bemenni, mert engem rögtön lekapnának. De nem is megyek, mert ha megharagszom, belevágom a bokszert valaméknek a pofájába. Tavaly az öcsémet a vendéglőben megpofozták az olá tisztek. Hallottál mán ilyet?

Repül a szán – láthatatlan tengely körül lassan fordul a láthatár.

Egyszer csak vidáman azt mondja:

– Pedig de jó vóna mán megint biliárdozni egyet a Központiban!

Néz bele a messzeségbe, a torony felé, egyszer csak mintha eltorzulna az arca, belekap a gyeplőbe.

Az árok fölött nagyot zökken a szán, már a földeken vagyunk és repülünk a három akácfa felé. Alig egy fél perc: elmarad mögöttünk a három akácfa. Megkapom a karját és ijedten kérdem:

– Mit csinálsz?

– Várjál csak! – lihegi és dolgozik kezében az ostor. A lovak fölvágnak, a szán a puszta szűz haván nagy karéjt ír le… áttörve az országhatárt!

Egy perc múlva megint föntvagyunk az úton. Akkor megállítja a lovakat, föláll a szánban, kalapját hátratolja a fején és öklével megfenyegeti a fehér messzeséget:

– Az anyátok istenit… mégis *otthon* voltam!

A szán nyoma nagy félkört ír a hóba, túl a demarkáción, egy ismeretlen betűt, a keserű magyar honfibú óriás betűjét a néma puszta végtelen havába.

1929

A haza hívó szava – a sakktáblán

PAPP MÁRIÓ

Ha egyszer hí a haza, nincs mit tenni: menni kell! És ha egyszer „nékem szülőhazám”, akkor bizony híhat, érkezése van rá. Ezt érzi mindenki, ha nem is tudja szavakba önteni azt a szövevényes tartozik-követelt, múltat s jövendőt, életethalált, amit ez a kibogozhatatlan kölcsönös kötelék minden bizonnyal jelent. Ha pedig híhat, akkor hí is, akkor is, ott is, olyan ügyben is, amikor a legkevésbé várná az ember. Ilyenkor a legtöbb, amit megtehet az ember, hogy „megcselekszi, mit megkövetelt a haza”. Se szeri, se száma a példáknak. Ha elfeledettek is azok a példák, csak meg kell lelni őket.

Az egyik leggazdagabb forrás *Pray György* (1723–1801) életműve, hogy a haza lappangó szavának nyomára leljünk. A XVIII. század végének ez a jelentős tudósa egész életét a magyar történet forrásműveinek felkutatására és publikálására szentelte. Neki köszönhetjük többek között legbecsesebb nyelvemlékünket, a *Halotti beszédet*, mely a felfedezője nevét őrző kódexben, a Pray-kódexben található. A tudós kifogyhatatlan gazdagságú hagyatéka folyamatosan szolgált (s tán még szolgál is) meglepetésekkel. Például jóval halála után publikált posztumusz műve tekinthető a magyar pecséttan alapvetésének. Egy másik, nem kevésbé jelentős ilyen műve az 1806-ban Pozsonyban kiadott *Epistolae procerum regni Hungariae*, *A magyar királyság főurainak levelei* című hatalmas gyűjtemény. Ebben a valóságos kincsestárban akadt *Chevassus* doktor, a később *dr. Gelenczey Emil* néven ismertté váló író, neves és lelkes sakkozó, sakkbarát az alábbi levélre:

„Batthyány Ferencnek
Sárvár, 1557. Febr. 28.

Nagyságos Uram és tisztelendő Barátom!

Jöve e napokban Bergamóból, Olaszország városából bizonyos Hieronymus Olivierus nevű doctor hozzánk, aki a sah játékában annyira járatos, hogy ezen tudomány pálmáját sok városban és tartományban ő nyerte el. Ennek bizonyítékául azok jelvényeit magával hordja, s polgártársai által az ő jelvényükkel van kiküldve, hogy akképp gyakorolja művészetét, hogy azok elvesztésével ne homályosítsa el dicsőségüket, hanem örökös győzelemmel tegye fényesebbé.

Azért is nem akar senkivel másképpen játszani, hanem ha mindegyik fél száz aranyat teszen le, s egyszersmind címeres fegyverzetét. Ha veszt, a győztesé lesz az ő száz aranya, s az ő városának címeres jelvénye, ha pedig ő nyeri el a győzelmet, ő kapja a száz aranyat, s a legyőzött hadi jelvényeit. Miután senkink sincs, akit vele ezen versenyben szembe állíthatnánk, Nagyságodat pedig mint a játék e fajában igen jártast ismerjük, tudósítani kívántuk erről, ha talán kedve lenne ezen versenyen részt venni, s ezen hírneves, s elbizakodott játszótól a hírt elragadni. Tudjuk ugyan, hogy Nagyságod ez okból hozzánk e napokban nem jöhet, de ha kedve volna hozzá, hogy a verseny ne halasztassék – ő már sürgetlen sürget –, készek vagyunk őt, mihelyt Nagyságod parancsolja, oda küldeni. Erről mentül előbb választ kérünk.

Nádasdy Tamás
Magyarország nádorispánja,
a király ő felsége helytartója.”

A levél íróját aligha kell bemutatni. Szegény köznemesi család fiaként önerejéből tette magát a század Magyarországának, sőt, mondhatni, hogy Európájának egy elismert nagyságává. Több nyelven beszélt, a művelt világ neves iskoláit végigtanulta. Híres katona, jó hadvezér volt, ám mégis inkább diplomataként, mint politikus alkotott maradandót. Talán ez a levél is felvillant valamit abból a diplomáciai érzékből, kötéltáncolói bravúrmutatványból, amit a dicső országnagy eredményesen folytatott a három részre szakadt ország átláthatatlan zavarosságú viszonyai között. Előbb budai kapitány, majd kincstartó, horvát és tót ország bánja, végül az ország nádora. 64 évesen halt meg 1562-ben. De tarthatnánk őt a magyar költészet(?), levélregény(?) halhatatlanjának is. Megindító szépségű és bensőségesen meleg, hosszú levelezése, melyet feleségével és szerelmével(!) *Kanizsai Orsolyával* folytatott, páratlan értéke kultúrhistóriánknak.

A címzett sem kisebb híresség. Báró. Zászlósúr, főpohárnok, majd már 25 éves korában horvát bán. Ebben a méltóságban éppen levelezőpartnerét előzte meg. A mohácsi csatában őrá bízatott a jobbszárny vezénylete, s a vereségben is részgyőzelmet aratott. Bár minden nyitva állt előtte, a világ s a nép egyaránt avatott vezetőt látott benne, ő 1532-ben minden tisztségéről lemondott. Visszavonulásának elvi okai voltak. Ő harcolni akart, s *Ferdinánd* oldalára is azért állt, mert az ország egységének és függetlenségének visszaszerzéséhez szükséges erőt látta benne. Ferdinánd viszont békét kért a szultántól, hogy hatalmi pozícióját másutt megerősíthesse. *Batthyány Ferenc* hetvenedik életévében, 1566-ban, utód nélkül halt meg.

Az említett olasz vándorbajnokról már lényegesen kevesebbet tudunk. Igazat szólva, szinte semmit. *Maróczy Géza*, a magyar sakkozás legnagyobbja akadt rá még a nevére német forrásban. Az *Olivér Jeromos-változat* bizonyosan azonos személyt takar, s az őáltala említett időpont (1550) is egyezni látszik.

Még maga Pray György, e levél szellemi hadrendbe állítója leszögezi a publikáció fragmentumaként: „hogy ezen játék az olasszal lejátszatott-e vagy sem, arról az igen sok Nádasdyhoz írt Batthyány-levél közt nyomot nem találtam.”

Még sincs vége itt e történetnek. Jó évszázaddal Pray után, de évtizedekkel Chevassus előtt egy másik lelkes és fáradhatatlan sakkbarát, *Heltai-Hellinger István* átböngészte a fellelhető Nádasdy-levelezést, és megakadt a szeme egy másik levélen. Publikálta is azt a Pesti Napló egy 1903-as számában:

„Bajviadalról való levél a sakkjátszásban.

Tekintetes és Nagyságos Uram, s nékem igen tisztelendő Barátom!

Köszönetemnek és szolgálatom ajánlásának utána. Nagyságodnak hozzám írt levelét tegnap kaptam meg, s amit nekem abba ír, azokból némelyeket megértettem, némelyeket nem. Ha nagyságod valami jámbor doctorról ír, aki Bergamóból érkezett, s annyira járatos a sahjátszásban, hogy senki sem tudja előle a pálmát elragadni, s engem helyez vele szemben, hogy elfogadjam a játszásban a bajviadalt, talán köztem és a mondott doctor között ellenségeskedést akar létrehozni? Mert ha úgy esnék, hogy én nyerem el a győzelmet e játékban felette, aki ezt évek óta gyakorolja, nem tudom, mi haszon háramolhatnék ebből reám, mert nehéz szívvel viselné, s engem gyűlöletével üldözne. Ő azonban sok éven át tanulta e művészetet, s mindenfelé győzelmet aratott, én meg előrehaladott korban vagyok már, s kedvezőtlen állapotba találva esni, mint győzelemért versengőt megvetne, ha azon föltétel alatt kezdene velem játszani. Kész vagyok egyébiránt vele kísérletet tenni e művészetben, de pénzre játszani nem akarok. Azonban nemhogy azt megvásároljam, amije neki van, hanem inkább, hogy kára ne legyen, kész vagyok neki fizetni, ha játszásra kerülhet a dolog. Megpróbálni talán megtudom, de ha elvesztem, nem kell csodálkozni, mert már régóta nem gyakoroltam…

(A levél innentől aktuális politikai és hadi események taglalásával folytatódik.)

Batthyány Ferenc”

Megjegyzendő, hogy az igen sok, ráadásul fennmaradt Nádasdy–Batthyány-levelet a két főúr közvetlen barátságán túl az is indokolja, hogy mindketten komoly kancelláriát vezettek, már csak azért is, mert országnyi gondokról kellett folyamatosan számot adniuk. S tán az is, hogy közvetlen szomszédok voltak. Sárvár és Németújvár szó szerint két szomszédvár volt.

Történetünkhöz visszatérve annyit mégiscsak tudunk, hogy ha az eredeti elképzelések szerint nem is jött össze a bajviadal, az ügynek azért volt folytatása. Szép lekerekítésül adódna felfigyelni e második, Batthyány-levélben az alaphangot adó nemes vonásra. Az ellenfelet tisztelő antik eszmény képviselőjét éppúgy kihallhatjuk belőle, mint a legmodernebb korok angolszász előképű fair play ideáljának előfutárát. De a valóság még epilógust is sikerített e mesebeli párviadal történetéhez. Alig két évtizeddel e levélváltás után Magyarország földjére látogatott *Paolo Boi* (1528–1598), a sakk szicíliai vándorlovagja, akit a spanyol *Ruy Lopez* 1575-ös madridi legyőzése, majd az akkor előtte végzett versenygyőztes, a római *Leonardo* halála után amolyan világbajnoknak tartottak.

Bár a Batthyány–Olivér párviadal tényleges történéseiről semmit sem tudunk, ez a kis utójáték sok mindent más fényben tüntet fel, s tán valamicskét tisztázni is látszik a kérdést. Igaz ugyan, hogy Boi elsősorban törökökkel játszott, de szemmel láthatóan ambicionálta, hogy lenyűgözze az ittenieket, hogy kétséget se hagyjon az olasz hegemónia felől. Vakon játszott legtöbb ellenfelével, vagyis a tábla megtekintése nélkül. Néha hárommal egy időben. A legnagyobb csodálatot azzal váltotta ki, hogy lóháton, lovas mutatványok egyidejű bemutatása mellett is győzni tudott. Bár a nyughatatlan szicíliai bejárta egész Európát, kizárólag oda látogatott el, ahol neves, legyőzendő ellenfélről, netán kihívásról értesült. Külön szerette az olyan helyeket, ahol valamit bizonyítania kellett. Márpedig Magyarországon Hieronymus Olivierus ittléte előtt ilyenről aligha tudhatott. Nem valószínű hát, hogy Olivér lovag innen könnyen szerzett olcsó babérokkal távozott volna. Boi látogatását alighanem az indokolja, hogy a magát szerényen előrehaladott korban lévő, gyakorlatlan játszónak aposztrofáló Batthyánynak mégiscsak sikerült „megpróbálnia” nagymellényű ellenfelét. Érdemes lenne még egyszer átnézni a Batthyány-hagyatékot: nem porosodik-e benne elfeledve egy gazdagon ékített bergamói címer, díszes fegyverzettel övezve…

Nekem szülőhazám…

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
1	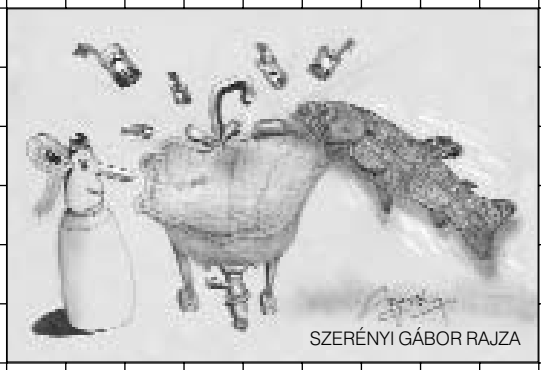													R				Á		■	P	1
2														■				■				2
3																■			■			3
4												■					■					4
5													■	I	■			■				5
6												■				■						6
7				R									■							■	K	7
8				■							■						■					8
9		■				■			■							■		■				9
10										■									■			10
11			■								■				■		■					11
12					■				■							■						12
13					Z				L							Z						13

SZERÉNYI GÁBOR RAJZA

VÍZSZINTES: *1. Gobbi Hilda művésztársa, barátja, szakmai kérdésekben olykor ellenlábasa.* 2. (Zene)mű – A lábához – Végtelenül apás! 3. Titokban csemegézik – Grand Prix – Rampur városszélei! 4. Oxigén és szén vegyjele – …Nielsen: egykori filmsztár – … a mozdony füstje megcsapott: Moldova György szociográfiája. 5. Három betű olasz templomok nevében – Skálahang – Becézett női név. 6. Angol elöljáró – Osztrák település – Vízbe pottyanás hangutánzó szava. *7. Hernádi Gyula novelláskötete – Színművész, a Lolita egyik szereplője a Shure Stúdióban (Andor).* 8. Csuk – *Az Aranycsapat tartalékkapusa (Sándor)* – Becézett női vagy férfinév – Lin …: kínai politikus volt. 9. …-darja: korábban az Aral-tóba ömlő folyó – Latin elöljáró – 19. századi erdélyi pedagógus, tankönyvíró (Péter) – Az egyik tvcsatorna. 10. Savval történő kezelés – Becézett férfinév – Ugyanaz, rövidítve. 11. Azonos betűk – Hevederrel, átvetőszíjjal ellátott – Barlangban van! – Páncél. 12. Bulla művésznő személyneve volt – A Gyilkos szenvedély operatőre (Michael) – Verdi-opera – Francia folyó. *13. Radnóti Miklós Virágének c. versének egy sora.*

FÜGGŐLEGES: 1. Kísértet. 2. Záporozni kezd! – Nemzetközi magazin. 3. Elektromosság – Megyesi Gusztáv. 4. Jól megtermett. *5. Rita Tushingham játszott ebben a filmben.* 6. Fordított mutatószó – Jassznyelv. 7. Nem ismert zenedarabot a kottába először pillantva lejátszik. *8. Grosics ennek az országnak a nemzeti tizenegye ellen viselte először a válogatott mezét.* 9. Egyiptomi főistenség – Olasz igenlés. *10. Gólerős labdarúgó, többször játszott címeres mezben (Tivadar)* – Tenger, angolul. 11. Indián törzs tagjai – Labdarúgó bajnokságunk betűjele – Tornác közepe! 12. …primae noctis: az első éjszaka joga – … balladája: Kornis Mihály színműve. 13. … sepia: Mesterházi Lajos novellája – Nőalak Beréményi Géza Irodalom c. elbeszélésében (a tévéváltozatban: Sugár; alakításáért Törőcsik Mari a legjobb női mellékszereplő díját kapta az idei filmszemlén). *14. A Lolitában szereplő fiatal színésznő.* 15. Szinte molett – A hazai zenepedagógia kiemelkedő személyisége volt (László) – Időszámítás előtt. 16. Rangjelzés – Juttat – Kicsinyítő képző – Állóvíz. 17. … kér a nép: Jancsó-film – Igencsak nótás! – Egyszerű gép – Szemüvegdarab! 18. Kettőzve: az egyik szülő becézése – Pénzintézetünk – Miskolc hegye. 19. Sine anno – Romániai magyar színikritikus volt (Mária) – Felfog. 20. Herceg – *Ternyák Zoltán közreműködésével készült film. 21. A Rosszul összetett szavak c. Örkény István-egyperces egyik szóleleménye.*

Beküldendő a dőlt betűvel szedett sorok megfejtése.

Beküldési határidő: 2009. május 10.

Címünk: 1121 Bp., Pipiske u. 7.

A helyes megfejtést beküldők között 5 db képzőművészeti albumot sorsolunk ki.

Előző rejtvényünk megfejtése: Bernarda Alba. Tagore. Kék. Kara. Keleti Éva. A történelem merő vadság. Kritika. Camille. Brazilka. Itala. Anna. A varázsfuvola. A képzelt idő.

Az alábbi olvasóink nyertek 1-1 db képzőművészeti albumot: *Molnár Antal,* Budapest; *Székely Ildikó,* Budapest; *Kiss Teréz,* Debrecen; *Takács Géza,* Szeged; *Babos Ottóné,* Székesfehérvár.

Nyereményüket postán küldtük el.

A VELÜNK ÉLŐ WAGNER V.

Wagner vonzásában

RÉFI ZSUZSA ÖSSZEÁLLÍTÁSA

A Művészetek Palotája júniusban immár negyedszer rendezi meg a hatalmas sikert aratott *Budapesti Wagner-napokat.* 2009 a korábbi éveknek mintegy összefoglalását adja azzal, hogy két és fél hét alatt az eddig játszott valamennyi opera újra színre kerül. Ahogyan már 2008-ban is volt, *A nibelung gyűrűje* – a világon alighanem egyedülálló módon – négy egymást követő napon hangzik el, méghozzá kétszer is, akárcsak a *Parsifal.* A Wagner-rajongók mára már jegyzik naptárukban a Müpa-beli előadásokat, és jó előre megvásárolják a jegyüket, hiszen a Duna-parton ugyanazt a minőséget kapják meg, mint akár Bayreuthban.

MATTI SALMINEN HAGEN SZEREPÉBEN

FOTÓK: PÓLYA ZOLTÁN (FORRÁS: MÜPA)

Gesamkunstwerk, azaz „összművészet". Wagner műveiben a drámai szöveg együtt születik a zenével, s a zenekar is forradalmi változáson megy át: ez nem kíséret, hanem szerves része a drámának, akárcsak a látványt biztosító színpadkép. A wagneri zenedráma szövete három anyagból fonódik össze: látványból, énekbeszédből és a zenekari effektusokba burkolt gondolatból. Témáit a német mondavilágból meríti, de a mítosz számára csak keret, amelybe a német zeneszerző beleszövi a maga személyes problémáit, vágyait, valamint a kor kérdéseit. Talán ezért is gyakorol olyan mély hatást a publikumra, s tesz sokakat alkotásainak rajongójává. Wagner-előadásokról, -élményekről zenedrámáinak lelkes hallgatói: *Rockenbauer Zoltán, dr. Székely György* és *Zoboki Gábor* beszéltek.

ROCKENBAUER ZOLTÁN FURTWÄNGLER MIATT VETTE MEG ELSŐ TRISZTÁN-LEMEZÉT

– Különleges tanulmányt hallottam Öntől a Mannheimi Nemzeti Színház budapesti Trisztán-vendégjátékának szünetében. A darabbal kapcsolatos haláleseteket összegezte…

– Igen, hiszen ez a mű a halál apoteózisa, s minden szereplő arról beszél, hogy meg akar halni. Az első bayreuthi Trisztánt *Ludwig Schnorr von Carolsfeld* alakította, aki megizzadt az előadáson, tüdőgyulladást kapott, s ebbe bele is halt. Ez azonban csak az első a tragikus esetek sorában. Maga *Felix Mottl* karmester is a *Trisztán és Izolda* dirigálása közben lelte halálát, akárcsak fél évszázaddal később *Joseph Keilberth*. Baljóslatú mű, akadtak körülötte jócskán gyászos esetek. De éppen ez a zenedráma volt az, amely miatt megszerettem Wagnert. Az évek során közel száz Wagner-produkciót láttam szerte a világban, de legtöbbször a Trisztánt néztem meg. S persze sok DVD-felvételem is van, így összesen húsz különböző színpadra állítását ismertem már meg ennek a műnek. A CD-gyűjteményem szintén óriási, így a Trisztánnál is lehet válogatni, hogy *Furtwängler* vagy éppen *Carlos Kleiber* dirigálta produkcióhoz van-e kedvem…

– A mannheimi Trisztán izgalmas előadás volt, hiszen Harry Kupfer *rendezte, a dirigense pedig* Fischer Ádám *volt.*

– Szerettem én is azt a produkciót, de akad még mellette néhány kedvenc Trisztánom. Egyébként is Wagnertől mindent szívesen hallgatok. Emlékezetes előadás volt Bécsben *A nürnbergi mesterdalnokok*, a *Tannhäuser*, a *Ring*. De persze rosszabb élményeim is akadnak, bornírt koncepciójúnak tartottam a *Flimm-féle*, bayreuthi *Tetralógiát.* Mindig problémásnak érzem, amikor egyetlen ötletre próbálnak ráhúzni egy egész történetet, az operának ugyanis akadnak olyan részei, amelyek kilógnak ebből a nézetrendszerből. Lehet mai környezetben színre vinni a Ringet, csak furcsán hat a számítógépes irodában az építési vállalkozót alakító *Wotan*, kezében lándzsával… Ma egyébként a rendezésekkel szemben már sokkal megengedőbb vagyok, mint korábban, s ha eredeti megoldások akadnak benne, akkor elfogadom azt is, ha az előadás eklektikus. Nagyon élveztem például a stuttgarti Ringet, amely modern miliőbe helyezi a történetet, rengeteg szellemes ötlettel. *Peter Konwitschny Götterdemmerungját* is remeknek tartom. Az első Trisztán, amit Bayreuthban láttam *Heoner Müller* rendezésében, ugyancsak felejthetetlen számomra.

– Ezek szerint bejárta Wagner-produkciókért a világot.

– Csak egy részét. Grazban is láttam Trisztánt, de különleges volt Bécsben a *Rienzi, Zubin Mehtával* és *Violeta Urmanával*, ezt a művet ugyanis sehol máshol nem tudtam még megnézni. A New York-i Metropolitanban kiváló A nürnbergi mesterdalnokokat láttam, *Otto Schenk* rendezésében és *James Levine* vezényletével. Hagyományos és nagyon látványos produkciót állítottak színre, a pódiumon felépítették Nürnberg városát. De szintén emlékezetes a párizsi Bastille Operában a Trisztán, amelyet a neves operarendező, *Peter Sellars* és az amerikai videoművész, *Bill Viola* vitt színre. Monumentális méretű videofal előtt zajlott a félig szcenírozott cselekmény, amelyhez háttérvetítésként sajátos film társult. Olyannyira hatásos volt, hogy bár méregdrágán árulták rá a jegyeket, másnap este ismét megnéztem.

– Hány éves korától kezdte gyűjteni a Wagner-élményeket?

– A gimnázium második felétől hallgattam nagy tömegben a komolyzenét. Bár korábban is volt operabérletem, de Wagnert akkoriban még nem ismertem. Ebben az időben figyeltem fel arra, hogy a különböző interpretációk milyen más és más szépségeket rejtenek, ezért egyre jobban válogattam az előadók között. Az ugyancsak zenemániás szomszédunk hatására fedeztem fel magamnak az utolérhetetlen karmestert, Wilhelm Furtwänglert. (Húsz évvel később, a kilencvenes években együtt alapítottuk meg vele a Furtwängler Társaságot.) A dirigens miatt vettem meg a Zenei Antikváriumban az első – diákpénztárcámnak igen borsos árú, 750 forintos – Wagner-albumot, a Trisztán és Izoldát. A darab első hallgatásra hihetetlen hatással volt rám. Ettől kezdve elkezdtem szisztematikusan gyűjteni a Wagner-műveket. S jó időszak volt ez, hiszen *Richard Wagner* halálának századik évfordulója előtt sok lemezzel, könyvvel tisztelgett a világ, én pedig beszereztem mindent, amit csak tudtam. Nagy szenzációnak számított, hogy végre lehetett Wagner-operákat kapni Budapesten is az NDK-centrumban, korábban ugyanis az ember csak antikváriumban bukkanhatott rá egy-egy darabra. Az újdonságokat egyetlen nap alatt elkapkodták, ilyenkor hosszú sor kígyózott az üzlet előtt. Komoly munka volt beszerezni a teljes Wagner-repertoárt, nekem is tíz esztendőbe telt…

– Az NDK-centrumban vásárolta meg a Ringet is?

– Nem, külföldön jutottam hozzá. Amikor Párizsba mentem, minden pénzemet lemezekre költöttem. Csakhogy nem volt könnyű hazacipelni a sok albumot, hiszen például *A nibelung gyűrűje* tizenhét lemezből állt… S természetesen Furtwänglerrel vettem meg.

– A Herbert von Karajan-féle *sorozat nem vonzotta?*

– Nem. Karajan Ring-felvételét a rádióban hallottam, és nem tetszett igazán. Nagyon lényeges ismérv, hogy egy felvételnek van-e lelke. Karajan stúdió-Ringjének nincs. Elemekből összerakott, kristálytiszta, de halott interpretáció. Hiányzik belőle az igazi lelkesedés, a romantika. Nem minden Karajan-lemez ilyen, az élő felvételei nagyon szépek, van köztük egy remek Trisztán is. Ez természetesen része a gyűjteménynek, amely az évek során egyre bővült. A *Solti-féle* Ringet is megvettem, s bár a legnagyobbak közé tartozik, azért nekem a két furtwängleres Tetralógia az etalon. Soltiéval a legnagyobb baj az, hogy nyolc esztendőn keresztül tartott, mire elkészült, így nincs az egésznek egységes íve. Ráadásul ez volt az első sztereo stúdiófelvétel, és a hangmérnök túl nagy szerepet kapott. Soltinak megvolt a maga elképzelése, de a hangmérnöknek is, s ez a kettő nem mindig egyezett… Nagyon szeretem viszont a *Karl Böhm-féle*, bayreuthi felvételt.

– Ezek a CD-k visszaadnak valamit a bayreuthi hangzásból?

– Valamennyit igen, különösen a Parsifalnál, hiszen ez a darab már kimondottan oda készült. Nyilván a hangfelvétel egy szobában hallgatva nem képes visszaadni a Festspielhaus akusztikáját, de nem is ez a lényeg. A genius locit, azaz a hely szellemét, azt az egyszeri varázslatot, amely elbűvöl mindenkit, kell megörökítenie. Ez a jobb CD-knek sikerül.

– Mi volt az első színházi Wagner-élménye?

– A zenedrámák közül nem játszott túl sokat az Operaház, s mivel Nyíregy-

házán tanultam, nem is volt egyszerű eljutnom a dalszínházba. Az első Wagner-opera, amit láttam, *A bolygó hollandi* volt, *Faragó Andrással* és *Sentaként Kovács Eszterrel*, aki szenzációs alakítást nyújtott. Aztán *A walkürt* is megismertem, a *Lukács Miklós* által bemutatott Ring egy-egy darabját ugyanis időnként műsorra tűzték. S persze a *Nagy Viktor-féle* A nibelung gyűrűjét is megnéztem, amelyet szerettem, bár kicsit meguntam a végére. A teljes Tetralógiát egyébként először Bayreuthban, a Festpielhausban láttam. *Alfred Kirchner* rendezte, James Levine vezényelt – remek volt. Jelenleg *Thielemannt* tartom a legnagyobb Wagner-dirigensnek, érdekes módon azonban az ő Ringje mégsem tetszett annyira, mint a többi produkciója. A Fischer Ádám vezényelte sorozat ugyancsak nagy élményt jelentett a Festspielhausban, de a Művészetek Palotájában talán még inkább!

– Milyen különbséget lát Fischer Ádám bayreuthi és müpás vezénylése között?

– Mások a tempói a Bartók Teremben, mint a Zöld Dombon, de csak azért, mert teljesen más a két helyszín akusztikája. S bár a bayreuthi előadások is nagyon emlékezetesek, a Budapesti Wagner-napok produkcióit bizonyos tekintetben még jobban szerettem, különösen igaz ez a Parsifalra. Nagyon jó, igazi színházi előadások születtek itt az elmúlt években, és a zenei megvalósításuk is kiváló.

– Wagner művei kevés embert hagynak hidegen. Vagy rajongva szeretik, vagy utálják alkotásait. Ön szerint mi az oka annak, hogy ezek a darabok különleges hatást gyakorolnak a publikumra?

– A Gesamkunstwerknek köszönhetően a zenedrámák összetett hatást váltanak ki. Egyszerre hatnak a zenén keresztül és irodalmi úton, érzelmi és intellektuális élményt adnak. Szeretem az olasz operákat, szép a zenéjük, a történetük azonban nem egyszer bugyuta, így ritkán hatnak intellektuális síkon. A zenedrámák viszont a leit-, azaz a vezérmotívumok rendszerének köszönhetően folyamatosan a ráismerés örömét adják. Ha valaki elmerül ebben a világban, akkor tudja, hogy miért szólal meg éppen az az adott motívum, s ez permanensen fenntartja a hallgató figyelmét. Annyira monumentálisak és komplexek ezek a művek, hogy szinte akárhányszor meg lehet nézni az előadásokat. Wagner kimeríthetetlen. Folyamatosan újabb és újabb felfedeznivalót kínál.

AZ ISTENEK ALKONYA

DR. SZÉKELY GYÖRGYÖT A FERENCSIK DIRIGÁLTA ELŐADÁS RAGADTA MAGÁVAL

„Nem tartom magam wagneriánusnak. Zenerajongó vagyok, aki Wagnert is szereti.

Számomra kezdetben az éneklés volt a zene. Gyerekként mindent énekeltem, amit csak tudtam, népdalokat, slágereket, operettrészleteket. Tagja voltam az iskolakórusnak, és szólókat szólóztam. Elkezdtem hegedülni, majd klasszikus gitárt is tanultam, azóta is játszom e hangszereken. 15 éves koromban véglegesen a komolyzenéé lett a főszerep. Rengeteget jártam a Zeneakadémiára, sok barokk- és kamarazenét hallgattam. Mivel azonban hatévesen édesapámnak – aki orvos volt – kijelentettem, én is orvos leszek, így hiába ragadott magával a muzsika, nem térített el ettől a hivatástól. Ezt a döntés nem bántam meg azóta sem. A zene ma is kedves hobbim, 27 éve játszom a Semmelweis orvosvonósnégyesben, amellyel gyakran fellépünk.

Az opera iránt később kezdtem érdeklődni. Bár gyerekkoromban volt operabérletünk, ezek az előadások nem lelkesítettek eléggé, húszévesen kezdtem el ismét az Operaházba járni. *Mozarttal* indítottam, s egy-két Wagner-előadást is megnéztem. Hallhattam *Réti Józsefet* és *Simándi Józsefet a Mesterdalnokokban*, *Peter Schreiert Logeként A Rajna kincsében, Peter Hofmannt Lohengrinként.* Végül mégiscsak a Magyar Állami Operaház döntötte el a Wagnerhez való viszonyomat. Egy kedves kolléganőm közölte: a dalszínház a *Parsifalra* készül Ferencsikkel, el kell mennünk rá. S ezen az előadáson megtörtént a varázslat. Minden remek volt, mindenki igyekezett a maximumot nyújtani, életre szóló élményt adott az előadás. Sajnos *Ferencsik János* betegsége, majd halála miatt csak néhány előadás zajlott le, de azokat végignéztem. Ahhoz ugyanis, hogy valaki megszeresse a zenedrámákat, idő, energia és jó előadások kellenek. S úgy vélem, több lenne a Wagner-rajongó, ha mindig kiváló produkciókat hallanának. Nekem volt szerencsém néhány ilyen remek előadást élvezni. Orvosként kapcsolatba kerültem ugyanis egy olyan kiváló művésszel, akinek köszönhetően több esztendőn keresztül előadásokat, főpróbákat hallgathattam Bayreuthban. Akkoriban ezek a produkciók legendásak voltak. S a családomban is fordulópontot jelentett ez, mert édesanyámat is el tudtam vinni magammal, és ő is lelkes Wagner-rajongóvá vált. Egyik kedvencem *Dieter Dorn* A bolygó hollandi-rendezése volt, amelyet háromszor láttam. S az egyik Mesterdalnokok-főpróbán, a záró jelentben a *Hans Sachsot* alakító énekesnek elment a hangja. A közönség ekkor kívülről végigénekelte a szólamát… Bayreuth aztán meghozta a kedvem ahhoz, hogy máshol is Wagner-előadásokat nézzek.

Solti Györggyel személyesen is megismerkedhettem. Időnként zenéről is írok, ez az egyik hobbim, és interjút is készítettem vele. Salzburgban elmondta, hogy nagy vágya a Parsifalt dirigálni koncertszerűen. Egy év múlva azonban sajnos meghalt… Emlékére adták elő *Gergiev* vezényletével a Parsifalt, s hallhattam azt az előadást, amelyen *Plácido Domingo* partnere *Waltraud Meier*

Rajnai sellők – González Mónika, Gémes Katalin és Schöck Atala

volt. Az énekesnőt *Izoldaként* és *Kundryként* is többször hallottam – lenyűgöző egyéniség. Bécsben, Münchenben kiváló *Ring*- és Parsifal-előadások voltak számomra emlékezetesek, s egyszer a New York-i Metropolitanban is hallhattam *Christa Ludwigot Az istenek alkonyában*.

Párizsban *Bob Wilson*, a neves amerikai képzőművész és rendező hozott létre izgalmas produkciót. Egy genfi *Tannhäuserre,* amelyben *Nina Stemme* szerepelt, a kollégáimat is elvittem, mivel ott egy orvoskongresszuson voltunk. Legutóbb Barcelonában hallottam egy kiváló A bolygót hollandit, modern rendezéssel, ami számomra attól is érdekes volt, hogy egy kórházhajón játszódott.

Az igazán nagy élményt a jó rendezés, a jó zenekar és a nagy énekesegyéniségek adják. Ezt a hármat ritkán találja meg együtt az ember, de igyekszem ilyen előadásokat keresni. Időnként sikerül. Nagy élményem volt, hogy *Marton Évával* láthattam-hallhattam *Brünnhildét*. A nagy Wagner-alakításait felvételekről is ismerem. Még egy produkcióban csodálhattam meg: az Erkel Színházban rendezett, kissé bizarr Lohengrinben. Egy NDK-s funkcionáriusnőt keltett életre *Ortudként,* s ez szerintem egyik legzseniálisabb alakítása volt.

S bár amiatt kicsit aggódom, hogy Bayreuth milyen irányba megy tovább, annak nagyon örülök, hogy Budapesten, a Művészetek Palotájában létrejött a legendás Parsifal „reinkarnációja". A magyar fővárosban egyébként már a hatvanas években is akadtak érdekes Wagner-előadások, *Lukács Miklós* nagyon lelkesen létrehozta a Ringet az Ybl-palotában. Folytatás viszont nem volt egy ideig. Ezután következett Ferencsik Parsifalja, majd a Művészetek Palotájában megszületett a Budapesti Wagner-napok, a *Rádiózenekarral,* Fischer Ádámmal és kiváló énekesekkel. Szerintem ezek az előadások a bayreuthi szintet jócskán megütik. Döbbenetes élményt nyújtottak az eddigi produkciók, így az ez évi előadásokra is már megvannak a jegyeim. Világszínvonalúak ezek az estek, s a magyarországi Wagner-hagyomány kiváló folytatói. Más a hangzás, mint Bayreuthban, de a müpás akusztika szintén élvezetes. S külön öröm volt számomra, hogy a Ringet tavaly 86 éves édesanyám is lelkesen végignézte."

ZOBOKI GÁBOR ÉVEKIG JEGY NÉLKÜL JUTOTT BE A BAYREUTHI ÜNNEPI JÁTÉKOKRA

„Wagnerben az a jó, hogy nem csak zene... Misztikuma, bőbeszédűsége, kontemplatív szellemisége teszi különösen érdekessé" – vélekedik *Zoboki Gábor*, aki saját bevallása szerint a komolyzenén belül mindent hallgat, de igazán a hangfenomének rabja, az olyan őserejű szopránokat szereti, amilyen *Astrid Várnay,* Marton Éva vagy *Leyla Gencer.*

A zenerajongó építész, aki zeneszerzéstől kórusvezetésig sok mindent tanult és gyakorolt, a mai napig pontosan emlékszik első, meghatározó Wagner-élményére. „A gimnázium utolsó évében a *Timár Sándor* vezette *Bartók Táncegyüttessel* külföldön jártam, s fenn, a Vogézekben, *III. Napóleon* kastélyában kényeztették a társulatot. A lenyűgöző szépségű könyvtárszobában hallgattam meg az első Wagner-lemezemet: Karajan vezényelte zenekari részleteket a *Berlini Filharmonikusokkal*."

Később, katonaévei alatt bekerült a *Zalai Táncegyüttesbe*, s mivel a társulat a Városi Művelődési Központban tartotta próbáit, így a könyvtár lemezgyűjteményét szinte mint sajátját vehette birtokba. Legemlékezetesebb Wagner-olvasmánya *Thomas Mann* esszékötete volt. Ebből az időből származik *Mendelssohn-* és *Schubert-mániája* is.

Egyetemista évei alatt nem nagyon lehetett itthon Wagner-lemezeket kapni, így vagy az orosz építőtáboros beszerzőtúrák „Melódia" felvételei jelentettek „óriási" lehetőséget, vagy a nyugat-európai stopos utazások csővázas hátizsákjait pakolta meg Wagner-albumokkal. A vámosok gyakran kíváncsiskodtak a szennyes ruhák között lapuló kemény dobozok tartalma miatt.

Zoboki mindent fogyasztott, ami a budapesti Operaház repertoárján volt, sokszor ülte végig a harmadik emeleten az akkori, ma már legendaszámba menő Wagner-előadásokat. Szívesen emlékszik vissza az Erkel-beli Lohengrin-produkcióra *Siegfried Jerusalemmel*, de az igazán nagy hatást Ferencsik Parsifalja gyakorolta rá, amellyel a dalszínház a Wagner-évforduló előtt tisztelgett. „Azóta is a szívem közepében van ez a produkció – meséli –, s mind a hat előadást láttam. *Kasza Katalin* vagy *Polgár László* emlékezetes számomra. Sajnálom, hogy az általam annyira kedvelt drámai szopránokat, Marton Évát, *Birgit Nilssont*, Várnayt nem láthattam élőben. A legszívesebben ugyanis a háború utáni énekes generációval hallgatom Wagnert. Etalonnak számítanak az ötvenes-hatvanas évek élő felvételei. A kedvenceim közé tartozik a Furtwängler-féle milánói Ring, de nagyon szeretem az 1955-ös Keilberth-féle Tetralógiát is. A frissen megtalált első sztereó bayreuthi Ring az énekesek és a tér akusztikai élménye miatt kiemelkedő. Tudjuk, hogy *Wieland Wagner* aszketizmusa nem fért össze Karajan ekszтázisával. Ebben a felvételben tükröződik zeneileg leghitelesebben Wieland rendezői koncepciója. Óriási élmény… Szóval engem nem megélt előadásokhoz, hanem inkább élő lemezfelvételekhez fűznek meghatározó élmények…"

A Zöld Dombra, a Festspielhausba 1984-ben jutott el először. Még hallhatta a búcsúzó *Rysaneket* a Parsifalban, de ott volt *Waltraud Meier* első bayreuthi Kundryján is. Ez a *Götz*

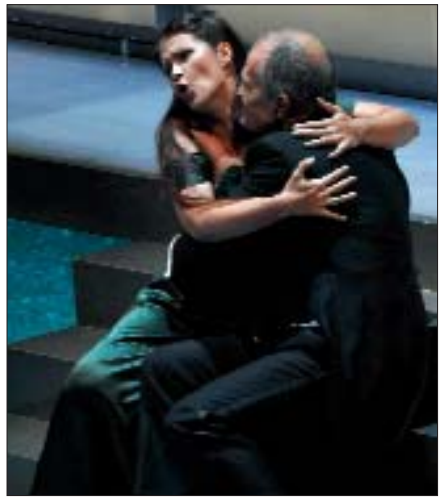

GÁL ERIKA FLOSSHILDE ÉS HARTMUT WELKER ALBERICH SZEREPÉBEN

Friedrich rendezte előadás James Levine vezényletével talán máig a legmeghatározóbb bayreuthi élménye. Jegye persze nem volt, húszévesen, hátizsákkal kelt útra, hogy Párizs, Salzburg, Verona mellett Bayreuthban is előadásokat hallgasson. Építészként világéletében színházakat, hangversenytermeket szeretett volna tervezni. Wagner városában szerencséje volt, hamar megismerte a színház alaprajzát, s így tudta, a zenekari árok kijárata a közönség alatti szinten van, s egészen a művész-kantinig vezet. Legegyszerűbb volt tehát, ha átverekedte magát ezért a park bozótos kerítésén, és máris a művészek között találta magát. A világítási oldalkarzatokról vagy a kórusvezető *Norbert Ballatsch* mellől élvezte ettől kezdve minden évben az előadásokat. 2002-ben jutott először igazi nézőtéri jegyhez. S bár Bayreuthban érdekesnek tartja a Wagner-előadásokat, úgy véli, azért a Budapesti Wagner-napok sorozata különös élményt kínál. A Wagner-zene akusztikai körülményeit az énekesek és a zenekari hangorkán egyensúlyában kell keresni. Bayreuthban ezt a zenekari árok mélyítésével és az ároknyílás csökkentésével érték el. A zenekari árokból a mennyezeten szétterülő zenekari hangenergia ideálisan kerül egyensúlyba a színpadról érkező énekhangokkal. A Müpában a bayreuthi színháznál kétszer akkora zengőtér és az énekesek fölött elhelyezett hangvető ernyő segít. Ezzel a késő romantikus művek hangzásképét ideálisan meg lehet teremteni.

Abban, hogy így épült meg a Művészetek Palotája, Bayreuth is nagy szerepet játszott. A Zöld Dombon ugyanis Fischer Ádámmal is megismerkedett Zoboki Gábor, s elhozta a szerkezetkész terembe. A karmesterrel már akkor arról álmodoztak, hogy ezen a helyszínen érdemes Wagnert játszani. S amikor elkészült a Művészetek Palotája, a Parsifal-próbák után Fischer Ádám úgy vélekedett: „ha Richard Wagner ismerte volna a Müpát, akkor valószínűleg nem tiltja le harminc esztendőre a Parsifalt."

S bár Zoboki Gábor számára a Budapesti Wagner-napok a legkedvesebbek, látott a világban nagyon jó előadásokat. Szerette *Robert Wilson* visszafogott, különleges zürichi és párizsi rendezését, amely mintha követte volna *Szvjatoszlav Richter* naplójában található feljegyzését, mely szerint lehetetlen Wagnert a zene minőségéhez méltó módon megrendezni.

„Különleges volt a Scalában hallott *Tannhäuser Jeffrey Tate-tel* és *Németh Judittal*" – meséli az építész. – „S a Bécsben látott Tetralógia, amelynek *Siegmundját* Plácido Domingo alakította. A Thielemann vezényelte Nürnbergi előadást is szerettem *James Morrisszal*. A császárváros operájának nagy előnye, hogy ott a zenekari árokban a világ egyik legjobb zenekara ül. Bár azért ott is akad szörnyűséges színrevitel. A Lohengrin műanyag babaházakkal engem is nagyon megviselt."

Zoboki Gábor jelenleg a Hongkong melletti, 12 milliós ShenZhenben épít operaházat, s a zenekari árok kialakításával lehetővé teszi, hogy ott is megszólalhasson majd Wagner muzsikája.

Judittól a perzsa királyig

MELÁTH ANDREÁNAK A TANÍTÁSSAL VÁLT TELJESSÉ AZ ÉLETE

RÉFI ZSUZSA

Sosem volt szerepálma, s nem vágyott különösebben egyetlen külföldi dalszínházba sem. Mégis, a mezzók és a szopránok kedvelt szerepét, *A kékszakállú herceg várának Juditját* már több neves operaházban is alakíthatta. Legutóbb éppen Stuttgartban, beugrással keltette életre a *Bartók-opera* hősnőjét. *Meláth Andrea* a koncertpódiumokon is gyakran hallható, s igazán széles, a barokk daraboktól a kortárs művekig terjedő repertoárral rendelkezik. Az énekesnő emellett már több mint egy esztendeje irányítja Pécsett az egyetem magánének tanszakát, s úgy érzi, a tanítással vált teljessé az élete. Az énekművész-művésztanár izgalmas feladatra készül ezekben a hetekben is, hiszen a Magyar Állami Operaház *Händel-premierjének* címszerepét, *Xerxest* alakítja.

— Akadt jó néhány esztendeje a felkészülésre, hiszen ha jól emlékszem, a dalszínházban már hét évvel ezelőtt készültek erre a bemutatóra, de aztán a premier, újabb és újabb okok miatt, többször is meghiúsult…

– Igen, amit azért is sajnáltam nagyon, mert már első alkalommal is engem kért fel a rendező, *Kovalik Balázs* a perzsa király szerepére, és azt is fontosnak tartom, hogy a hazai közönség hallgasson időnként barokk műveket. Most végre elindult a próbasorozat, amit azért is élvezek, mert a barokk szerepel a repertoáromban, szeretem *Purcell Didóját* is. Pompázatos produkció kerül majd színre április végén, a barokk gazdagsága a színpadképben és a kosztümökön egyaránt megjelenik. Nemcsak zenei, hanem vizuális élményt is kap majd a közönség. A történet azonban a mai korba lesz helyezve, s az is izgalmassá teszi, hogy bár az áriák olaszul, de a recitatívók magyarul, teljesen mai nyelvezettel hangzanak fel. Ezek szövegét Kovalik Balázs írja.

– *A rendező a* Három nővérben *figyelt fel Önre, s azóta gyakran dolgoznak együtt.*

– Azonnal a Kékszakállú rendezésének Juditjára kért fel, s ez meg is lepett, hiszen mi korábban egyetlen mondatot sem váltottunk. Később, a

Bartók-opera próbái során meg is kérdeztem tőle, miért engem választott, s azt válaszolta, az *Eötvös-darabban* feltűnt neki, hogy nemcsak hangokat éneklek, hanem a figurára is odafigyelek. Nagyon szerettem azt az előadást, bár a Három nővér valóban nem jelentett egyszerű feladatot, modern zenét ugyanis nehéz úgy előadni, hogy az valóban hiteles legyen.

– *S hogyan került be ebbe a darabba? Már akkor is rendeztek szereplő-válogatást a dalszínházban?*

– Nem, szerencsém volt. Amikor végeztem a főiskolán, a dalszínház korábbi igazgatója, *Ütő Endre* a lovasberényi kastélyban színre vitte a *Figaro házasságát*, s *Cherubinót* énekeltem a produkcióban. Az előadásra eljöttek néhányan az Operaház vezetői közül, és nem sokkal később felkértek az olaszul színre kerülő *Cosí fan tuttéban Dorabellára*. Ezt követően sorra jöttek a feladatok, az *Anyegin,* a *Black Advent*, s amikor a Három nővért tervezték, akkor valahogy benne volt már a levegőben, hogy *Másа* szerepét rám osszák.

– *Úgy vélem, ebben komoly szerepet kapott az is, hogy Önről köztudott, szívesen énekel kortárs darabokat, s a modern művek előadásáért már hétszer kapott ARTISJUS-díjat.*

– Még főiskolásként beugrással szerepeltem egy kortárs koncerten, s

ezen az esten egymásra találtunk, én és a modern zene. Nagyon élvezem ezeket a feladatokat, a kortárs műveknél ugyanis kiváltképp lényeges, hogy az adott darabhoz mit tud az ember hozzátenni saját magából, s az őt körülvevő korból. Énekelhető, hallgatható kompozíciók, bár akadnak köztük olyan alkotások is, amelyek énektechnika szempontjából akrobatikus mutatványokra kényszerítik a művészeket. Különleges élmény azonban együtt dolgozni a zeneszerzővel. S arra nagyon büszke vagyok, hogy nekem is írtak már több darabot. Ráadásul a kortárs zenének is külön távlatai vannak. Igazán száz év múlva derül majd ki, mi az, ami ezek közül a szerzemények közül időtálló.

– *Keveset látni mostanában az Ybl-palotában…*

– Bezárt az Erkel Színház, így több olyan darab is lekerült a repertoárról, amelyben szerepelek. S előfordult az is, hogy az itthoni felkérés éppen ütközött a korábban lekötött, külföldi fellépéssel. Kanadában, Quebecben énekeltem tavaly ősszel, A kékszakállú Juditját, *Jacques Lacombe* vezényletével, *Mikhail Svetlov* partnereként. A produkció a neves rendező, *Robert Lepage* 1993 óta futó színrevitele, aki most a MET-ből jött át a premierre. A tengerentúli dalszínházban, akárcsak most Stuttgartban, *Schönberg Erwartungjával* együtt került színre a darab.

– *A német dalszínház felkérését meghallgatásnak köszönheti?*

– Nem, a holland ügynökségemtől hívtak fel, hogy be kellene ugrani a Kékszakállúba, ráadásul egy német nyelvű produkcióba… Néhány napom volt mindössze, de vállaltam a feladatot, s érdekes módon időnként még könnyebb is volt németül énekelni. Valószínűleg azért is van ez így, mert először német felkérésre kezdte készíteni Bartók az operát. Érdekes volt a stuttgarti est koncepciója, hiszen a Kékszakállúval kezdődött, majd egy prózai darab, *Heiner Müller* alkotása került színre, s a produkciót az Erwartung zárta. Szünet nélkül, végig német nyelven ment az előadás, s mintha ugyanaz a nő jelent volna meg mindegyik műben. Nagyon más volt ez a Kékszakállú-rendezés, mint az eddigi koncepciók, hiszen már a darab elején kihűlt érzelmeket találni csupán a herceg és Judit között.

– *Judit megformálásáért átvehette már a Bartók-Pásztory-díjat. Hány előadáson énekelte eddig Bartók hősnőjét?*

– Ez a nyolcadik produkció volt, de már több mint száz este kelthettem életre ezt a szerepet. Minden az Operaházzal kezdődött, s ezért is nagyon hálás vagyok Balázsnak, hiszen az ő felkérése indította el a sorozatot. A Miskolci Operafesztiválon is énekelhettem, majd Antwerpenben, ahol szintén beugrással alakítottam Juditot, de az ostravai fesztiválon szintén felléptem, akárcsak Quebecben. Stuttgartban idén februárban volt a premier, ami nagy sikert aratott, és ezt követően is volt még néhány előadás. Egyébként nem is annyira a német nyelv, inkább az jelentett gondot, hogy hogyan egyeztessem össze a németországi fellépésekkel a Xerxes próbáit és a pécsi feladataimat.

– *Azt olvastam az egyik interjújában, hogy egy hétig gondolkozott azon, elvállalja-e a tanszék vezetését a pécsi egyetemen…*

– Nem vagyok tipikus énekes, kicsit kakukktojásnak tartom magam. Korábban ugyanis nem volt meg bennem az az exhibicionista attitűd, ami a színpadra lépéshez kell. Már az is komoly dilemmát jelentett számomra, hogy egyáltalán a Zeneakadémiára menjek-e. Aztán kiderült, ez volt életem legjobb döntése. Találkoztam ugyanis nagyon sok zeneszerzővel és *Sziklay Erikával*, akitől rengeteget tanultam. Szerencsére olyan mestereket kaptam, akik a pódium irányába lökdöstek, s ma már azt mondom, nagyon jól tették. Bár maga a tanítás mindig is érdekelt, hiszen először a tanárképzőt végeztem el, de ahogy az Akadémián is lediplomáztam, jött a Figaro, így nem foglalkoztam oktatással. Ezért is lepett meg nagyon a pécsi felkérés. A művészeti kar igazgatója hívott fel, s azt mondta, nagyon szeretnék, ha a tanári kart erősíteném. Napokat gondolkoztam, hiszen még a karrieremmel is sok a tennivaló, de megnyugtattak, hogy büszkék az aktív tanárjaikra, s inspirálóan hat a növendékekre is, ha látják, mi mindent lehet a pályán elérni. Így tavaly év eleje óta tanszékvezető vagyok, *Kincses Veronikát* követem ebben a pozícióban. Sokat beszélgettem vele az itt folyó munkáról, s örült, hogy elvállaltam a feladatot. Kedves kollégám, az Operaházban énekeltünk is együtt, a Cosí fan tuttéban. S remek az a sok visszajelzés, amit a tanítványoktól kapok, mindez az énekesi munkámra is jó hatással van. Úgy érzem, most vált kerekké az életem, a feladataim ugyanis remekül kiegészítik egymást, s mindegyiket nagyon élvezem.

– *Szigorú tanár?*

– Igyekszem az lenni, már csak a növendékek miatt is. Reális megítélésre van ugyanis szükség, nem lehet strucccpolitikát folytatni. A mostani helyzet ugyanis teljesen más, mint akár a tíz esztendővel ezelőtti. Ma már egy sikeres pályához kevés a tehetség. Szükség van kitartásra, szorgalomra, alkalmazkodóképességre és egy nagy adag szerencsére is. Napjainkban a rendezői színház uralkodik, s a menedzsmenteké a világ. A futószalagos termelés idejét éljük, s ha valaki nem figyel eléggé, és menet közben leesik, senki sem lesz, aki felemelje és visszategye. Jön ugyanis utána a következő… Ezért tanácsolom mindenkinek, keresse meg magában azt, amitől egyedivé tud válni.

– *A saját útjára igyekszik őket is megtanítani…*

– Ez természetes, de azt is mondogatom nekik, nem Meláth-klónokká kell válniuk, a saját, különleges képességeiket kell megmutatniuk, így talán lesz némi esélyük a világban…

– *Azt mondta, részben azért vállalta el a pécsi felkérést, mert ezzel is tenni akar a főváros-központúság ellen…*

– Úgy érzem, szükség van a versenyre, s arra, hogy szülessenek más kulturális centrumok is. Persze tudom, hogy néhány hónap alatt nem lehet csodát tenni, de amit tudok, megteszek. És nem csupán a tanítással, a fellépéseimmel is erre törekszem. Sokat koncertezem vidéken, s örülök, hogy éppen *Haydn* születésnapján énekelhetek Fertődön, a *Scena di Berenice* című művében, ezt megelőzően pedig a *Pannon Filharmonikusok* húsvéti ünnepi hangversenyén lépek fel. Emellett kortárs darab is akad a következő időszakban, hiszen készülök *Vajda Magnificatjára*, a Zeneakadémián. S már tudom, hogy a Kékszakállú Juditja jövőre szintén megtalál, hiszen Essenben és a Művészetek Palotájában is fogom énekelni, a Pannon Filharmonikusokkal, a stuttgarti produkció pedig a tervek szerint eljut Moszkvába is.

Hűség az eredendő szépséghez

VARSÁNYI ANNA VALLOMÁSAI

VASS LAJOS

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, örülök, hogy házigazdaként köszönthetem Önöket egy roppant tehetséges ifjú alkotó tárlatán.

A múlt század hetvenes éveinek elején a költő *Nagy László* mondta volt a művésztárs *Kondor Béláról*, hogy nála a képzőművészet és az irodalom nem kiegészíti, hanem: *feltételezi* egymást. Mintha az ebben a korszakban született *Varsányi Anna* éppen ennek jegyében építkezne és haladna alkotói pályáján.

Az olasz és angol nyelvből diplomázott szegedi diák számára az irodalom nem csupán tiszteletre méltó vonzalom tárgya, de önkifejezésének egyik alappillére. Másik szenvedélye a képalkotás. Azon belül pedig a különböző anyagokba álmodott látomások és képzetek megjelenítése.

E sokrétű alkotói attitűd voltaképpen ki is jelölte Varsányi Anna művészi énjének azt a helyét, ahol leginkább önmaga lehet, ahol legjobban kibontakoztathatja nyugtalanítóan eredeti tehetségét.

Ez a hely pedig: a *színház*.

Megállapíthatjuk, hogy a Szegedi Nemzeti Színház voltaképpen a Nagy László-i definíciónak tökéletesen megfelelő művészt nyert Varsányi Anna személyében. A dramaturgként kiváló munkát végző alkotó nem tartóztatta meg önmagát, amikor a képzőművészet hívását, az érzékletesen láttató, vizuálisan kifejező erők képességét fedezte fel önmagában.

Az egyébként sok helyen, számtalanul kompromittálódott divat világának kísértésével is méltó módon küzdött meg. Nem riadt meg a talmi csillogás zsúfoltságával riasztó divatvilág *hideg és kába ribilliójától*. Tudta, hogy ő az álcák és maszkok mögött azokat az emberi formákat, fényeket, színeket keresi, amelyek nem az álsá-

gost, hanem a lélek valódi mélységeit és szellemi magasságait mutatják meg.

A színház ideális színhely lett annak az alkotónak, aki szenvedélyesen kutatja, keresi és felmutatja a láthatón túli, lélekmélyi búvárlatok színeit és fonákjait.

Díszlet- és jelmeztervei briliáns leleményekkel elevenítenek meg karaktereket, figurákat és tereket. Nem egyszerűen jelzik a színpad szereplőinek lelkét, de animálják, életre keltik eredendő lényük sugallatát.

Nem illusztrálja a színész által megjelenített alakot, de előhívja sejtelmekben lappangó énjüket. Egyfajta, lényükből következő spirituális *láthatósági jelmezt* komponál számukra.

A színpadi munkák mellett bámulatos sokféleséggel alkot akvarell, pasztell képeket, kollázsokat, selyemre festett – álmok mezsgyéjén derengő – látomásokat.

Különös kettősségeket kutat. Mintha régen megélt látványok találkoznának újkori, nyugtalanító, lüktető formákkal, képi impulzusokkal. Egyszerre láthatunk romantikus elvágyódásokat, szép, szomorú, artisztikus pillanatokat, amelyeket az öröklétbe rögzít a művész ecsetje. És a szívre ható nosztalgikus képzetek körül a szorongattatásokkal küzdő művész örök hűsége is ott dereng. A hűség az eredendő szépséghez.

Varsányi Anna képei, látványai, gazdagon áramló motívumai, virtuóz komponálásai élettel teli vallomások. Egy alkotóé, aki a színház szerelmese, s ez a szenvedélye minden munkájának védjegye.

A kiállítást ezennel megnyitom, élvezzék e munkákat, zárják őket a szívükbe. Köszönöm, hogy meghallgattak.

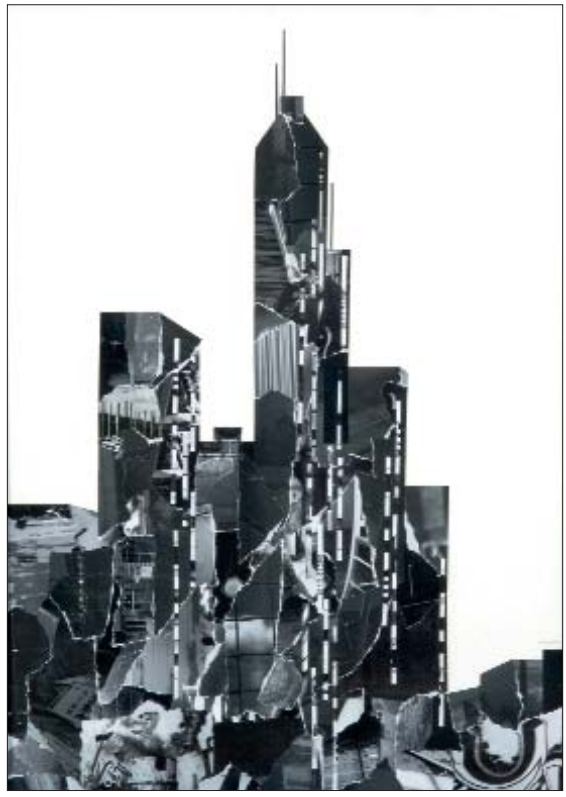

*

(Az Operaház főigazgatójának szavai Varsányi Anna kiállításának megnyitóján hangzottak el. A tárlat az előadások közönsége számára április 26-ig tekinthető meg az Operaház Vörös Szalonjában.)

Jud Marceau az

A tulajdonos, *Gyuricskó Márta* egyik álma vált valóra, amikor 2008 nyarán megnyitotta exkluzív üzletét, a Jud Marceau-t. Az volt a vágya, hogy egy olyan üzlet kapjon helyet az Andrássy út luxusbutikjai között, ahol minden a szépségről, a jó ízlésről szól, barátságos, meleg környezetben.

Nagy-nagy odafigyeléssel tervezte meg és rendezte be az üzlet enteriőrjét, amit az art deco stílusjegyei inspiráltak. Ebből a környezetből emelkedik ki *Frank Horvat* 1958-as, lélegzetelállító fotója, amely a párizsi Longchamp lóversenypályánál készült, s amin a főszereplő a derbi helyett egy Givenchy-kalap. Az üzlet díszе továbbá *Miklós Gusztáv* 1938-as női fej szobra és *Köves Éva* kortárs képzőművész festménye.

A Jud Marceau missziójának tekinti, hogy rohanó világunkban megőrizzen egy olyan kis „régimódi" szigetet, ahol a vásárló a hagyományosan finom kiszolgálásban részesül, s az egyedülálló kollekciónak köszönhetően a hölgyek valóban azt érezhetik, ők a szebbik nem képviselői.

Az üzlet a divat eleganciáját, az elegancia divatját testesíti meg.

A Jud Marceau legjelentősebb márkája a világhírű francia divatcég, a *Paule Ka,* amelynek ruhakreációit a többi ismert és elismert márka mellett forgalmazzák. A kivételesen megtervezett ruhákat különleges stílus és magas színvonal jellemzi. A Paule Ka 2009. nyári kollekcióját valahol a sivatag és az óceán, Los Angeles és Marokkó oázisai között lehet elképzelni, ugyanis *Serge Cajfinger* tervező City Safari fantázianéven, a mesés nyaralások jegyében álmodta meg. Csodás fényben tündöklő ruhák, hatalmas nyári couture kalapok – sztárok és *Marisa Berensonhoz* hasonló filmcsillagok inspirálták Serge-t, amikor megalkotta fantasztikusan stílusos kreációit. A szofiszikált formák luxusanyagokkal párosulnak. A Paule Ka nem véletlenül tartozik a legjobban keresett márkák közé az igazi nők körében, Párizstól Tokióig, Londontól New Yorkig.

Egyszerűen elegáns, gyönyörűen szabott darabok, amelyek tökéletesek a kifinomult, visszafogott hölgyeknek, akik a klasszikus, ám egyben avantgárd, egyedülálló kreációkat kedvelik. Mert a kiváló stílus örökéletű.

Andrássy úton

FOTÓK: PERLAKI MÁRTON

♂

Démon

(RÉSZLET)

KISS JUDIT ÁGNES ÍRÁSA, VEREBICS KATI RAJZAI

Rókafej a késő tavaszi éjszakák egyikén jelent meg az életében, mikor már langyosak az esték, a levegő csak hajnalra élesedik, és az embert, mint a citromot, facsarják a vágyai. A hónapok óta beléfagyott magány olyan súllyal ült rajta, hogy azt hitte, összeroppantja. Napok óta munkaképtelen volt a savanyú kiélegületlenségtől. Nem tudott egy épkézláb sort leírni, a mondatok üresen kopogtak a klaviatúrán, és este önfertőző gerjedelemmel kúszott az ágyba. Egyszerre fázott és izzadt. Lába közé gyűrte a paplant, érezte, amint a hűvös vászon hozzádörzsölődik. Annyira vágyott egy másik testre maga mellett, hogy hangosan felnyögött.

A következő pillanatban ott volt mellette Rókafej. Csak a körvonalait látta a sötétben, szinte észrevétlenül siklott a takaró alá. Hosszú, nedves orrával végigszimatolta. Teste megtévesztően emberinek tűnt, gyakorlott mozdulattal markolt bele szeretője pizsamanadrágjába, akinek minden feszültsége szétmállott az ujjai között.

Reggelre nyoma veszett, újdonsült kedvese napokig erotikus álomnak gondolta, és jókedvre derült, ha eszébe jutott. Aztán türelmetlenség fogta el, mikor eszébe jutott, végül éppúgy sóvárgott utána, mintha hús-vér lény lett volna.

Akkor Rókafej újra eljött, hosszú, nedves orrával szaglászta, végignyalogatta. Most már ismerős volt a teste. A keze olyan forró, hogy szeretője elolvadt a simogatástól. Lihegésük nehéz párával töltötte be a házat, végül Rókafej a mellére húzta a fejét, és a haját cirógatta, míg el nem aludt. Reggelre megint eltűnt, és a szerető elnéző mosollyal vette tudomásul, hogy agyára ment a magány, és visszatérő szexuális álmai vannak, mint egy kamasznak.

Belátta már, kicsit furcsa és túl plasztikus álom ez, de nem számított semmi, csak az, hogy éjjel végre tudott élvezni, és nappal dolgozni. Hálás volt az álomlénynek, bárki is az. Ekkor kezdte Rókafejnek nevezni, és lassan mindennapossá vált a párnába fojtott sóhaj: „Rókafej!", ami után megérezte a nedves, hosszú orrot, a forró nyelvet valahol a testén. Rókafej hallgatott a nevére.

Aztán már hívnia sem kellett. Bebújt az ágyba, Rókafej megvárta, amíg szeretője zaklatott pulzusa megnyugszik, és már ott is volt, hogy újra felzaklassa. Később hozzászoktak ahhoz is, hogy égve hagyják a villanyt, Rókafej hagyta, hogy szeretője nézze, és ő sem vette le róla átható, zöld tekintetét. A fogai félelmetesen élesek voltak, mégis gyengéden harapdált. A fejét leszámítva teste minden porcikája emberszerű volt. Együttléteik során kiismerte Rókafej hajlatait, aki engedte neki, hogy simogassa, akár ő mászott rá, akár őt húzta magára. A hangját sosem hallotta, csak a sóhajtásait, és reggelre mindig észrevétlenül távozott.

Már benn jártak a nyárban, mikor egy reggel rögtön ébredés után kiment a kertbe. Rókafej a hintaágyon hevert és cigarettázott, egyik lábát a hintaágy támláján nyugtatta. Amikor meglátta szeretőjét, kurtán felnevetett. Ez volt az első hang, amit hallott a rókaszájából. Felült, elnyomta a cigarettát, és besétált a házba. Azonnal utánament, de Rókafej nem volt sehol.

Furcsamód nem lepődött meg annyira, amennyire megmagyarázhatatlan volt az esemény, de azért rutinszerűen megmérte a vérnyomását. Alacsonyabb volt a szokásosnál, erről eszébe jutott, hogy még nem vette magához napi kezdő koffeinadagját, és elsétált a sarki boltba, Juszefhez, frissen pörkölt kávéért.

Juszef mosolyogva fogadta: „hogy áludtad magad?", tempós mozdulataival kiszolgálta, utánaintegetett. Hazament, megitta a kávét, nyugtázta vérnyomása normalizálódását, megállapította, hogy egészséges, Rókafej pedig kivételesen nála maradt reggelig, aztán eltűnt, miért baj ez, és újult erővel a munkába merült. A mondatok egészségesen csörgedeztek elő, mint a reggeli első vizelet, és ő elégedett volt a nyári délelőttel, a kávéval és önmagával.

Rókafej pedig mintha érezte volna, hogy szeretője elfogadja a jelenlétét, egyre többször maradt nála napközben, nesztelenül sétált a házban, kiült mellé a kertbe a hintaágyra, és cigarettázott vagy olvasott, falta a könyvtárát, ahogyan éjjel a testét. Nem zavarta, meg sem szólalt, de a jelenléte megtermékenyítő volt. Könnyedén ment az írás, lelkesen dolgozott, eltelve a nyárral és önmagával.

„Bétég vádzs?" – tudakolta Juszef. – „Rosszul érzel mágád?" Olyan közelről nézett az arcába, ahogy csak az arabok tudnak. Érezte, hogy elpirul, pedig nem volt semmi baja, csak az az álomszerű lebegés, a folytonos vágy a kávé és Rókafej szerelme után. Juszef hirtelen elkapta a kezét. Ő visszarántotta volna, de Juszef nem engedte. Lehalkította a hangját. „Baj van neked, én látok – suttogta –, szerető, aki nem ember." Körülnézett, mint aki attól retteg, valaki meghallja, amit mond, kijött a pult mögül, kulcsra zárta a boltajtót. Mikor visszafordult, rettegés ült az arcán.

Hadarva beszélt, a szokásosnál is csúnyább akcentussal, alig lehetett értelmet adni a szavainak, és ami érthető volt, az is hihetetlen. Hogy démon kerítheti az embert a hatalmába. Férfit is, nőt is. Embertestű, állatfejű. Ha magányosan vágyakozik. Lehet macska vagy róka, néha még madár is. Kilesi a vágyadat, elhatalmasodik az életed fölött, míg senki mást nem akarsz. Előbb éjjel jön, aztán nappal is. Nehéz elűzni, elpusztítani szinte lehetetlen. Kiszívja belőled, ami ember. Abból él. Nem vámpír, nem a véredet, a lelket csak észrevétlenül, míg álom lesz a napod. Kívánod a kávét, de nem térsz magadhoz. Egyszer csak soha többé. Először zöld lesz a vizelet reggel, sötétben világít. Aztán sárga a vér. Aztán nem leszel többé te, csak csomó vágy. Akkor eldob, elhagy, mert nem vagy már ember, belőled szívni. És gyötrődsz. Ő nem öl meg, te ölöd magad. Mindig.

„Juszef, neked elment az eszed!" – rázta le magáról a kezét. „Te nem mondod Juszef házug! – kapott újra utána a boltos. – Én ismerem téged, ismerem rókaszellem, macskaszellem, madárszellem is! Te iszod kávé, nevet, mint részeg, mint hülye! Vége lesz neked, ha nem hiszel." Ezt már szinte kiabálta utána, mert az feltépte az ajtót, és szinte futott haza a frissen pörkölt kávéval.

Rókafej a kertben ült, cigarettázott, és szeretője kéziratait olvasgatta. Jöttére fölnézett, zöld szemében vágy villant, és magához rántotta a hintaágyra. Ő érezte, ahogy a rettegés, amit Juszef szavai ébresztettek benne, szétolvad Rókafej szájában, és kiáltozni kezdett az élvezettől.

Juszef nem beszélt többet a rókadémonról. Azt is lehetne mondani, hogy mogorva lett, ha nem látni a szemében minden találkozáskor a szánalmat. Szó nélkül adta oda a kávét, de apró ajándékokat csempészett mellé. Kesu- vagy makadámdiót, pisztáciát. Amikor rákérdezett, Juszef zavarba jött. „Véd kicsi tőle" – motyogta, lesütötte a szemét, és nem hagyta sem visszaadni, sem kifizetni a kis csomagot.

Hajnalban nem gyújtott villanyt, amikor kibújt mellőle a takaró alól, és elbotorkált a fürdőszobáig. Ott sem kereste a kapcsolót. Ahogy a lehúzó után tapogatózott, a kagylóban zöldesen felfénylett valami. A vizelete. És ahogy Rókafej keze szokott, tarkóján lassan kúszva elindult felfelé a rettegés.

Lihegett a futástól, ahogy bezárta maga mögött a boltajtót, és nekivetette a hátát. A kis csengő csilingelt egy darabig. „Hogy űzzem el?" – kérdezte elfulladva. Juszef hosszan nézett rá, aztán lázasan pakolni kezdett az egyik polcon. Kisebb-nagyobb zacskókat hajigált elé a pultra, majd odalépett látogatójához, megmarkolta a vállát, olyan durván, hogy már fájt. „Kesudió egyél – parancsolta –, sózva, pörköl-

ve, amennyi bírsz. Míg ki nem üti a bőrödön.”

Pénzért kotorásztott a zsebében, de Juszef a fejét rázta. „Nem fizessed. Egyed” – vágta oda nyersen, és elfordult. „Miért segítesz nekem, Juszef?” – kérdezte tőle szégyenkezve. Juszef nem fordult vissza. „Testvérem volt – mondta –, kicsibb nálam. Neki volt. Macskafejű. Megölte. Akaszotta magát miatta.” Rázni kezdte a vállát a hangtalan zokogás.

Hetekig ette a kesudiót, míg az olaja gennyes, sárga pattanásokká nem gyűlt a bőre alatt az arcán, a hátán, mindenütt. Akkor Juszef elment hozzá hófehérbe öltözötten. Mogorvább volt, mint addig bármikor. Vízipipát hozott, rózsaízű dohányt, ylang-ylang olajat és tömjénillatú füstölőt. A vízipipába tejet töltött, és nem engedte megtörni a csendet, amíg el nem szívták a rózsás dohányt. Meggyújtotta a füstölőt, aztán leült vele szemben, kigombolta az ingét. Arabul dúdolt valamit, hörögve törtek fel belőle a torokhangok. Olajat öntött a kezére, és bedörzsölte vele a másik testét. Mikor a mellbimbójához ért, az összerándult, de ő zavartalanul folytatta, lassú, elnyújtott mozdulatokkal a hasán a derekáig. Akkor megtörölte a kezét.

Elöntötte a rémület, amikor Juszef jobbjában borotvapenge villant. Kiáltani akart, de a boltos a szájára tette a kezét. Már nem tudta, hogy verejték vagy könny folyik végig az arcán, vagy az olaj, ahogy a penge a bőréhez ért, és végigkarcolta körben a nyakát. Érezte lecsordulni a vért a vállán. Lenézett. Sötétsárga volt, mint a vizelet. Felkiáltott, eltakarta az arcát, és a földre zuhant a füstölők közé.

Mire magához tért, besötétedett. Nyakából már nem szivárgott a vér, vékony, piros hímzőfonál volt rákötve, követte körben a vágás helyét. Juszef rádobta az ingét, és amíg az lassan öltözött, mogorván pakolta össze a vízipipát és a rózsaízű dohányt, az ylang-ylang olajat és a tömjénillatú füstölőt. Mire fölkelt, Juszef már indulásra készen állt az ajtóban. Ő kezet akart nyújtani neki, de a boltos hirtelen magához rántotta, és hosszan, nagyon hosszan megcsókolta. A másik sem elhárítani, sem viszonozni nem tudta. Otthagyta köszönés nélkül, hallani lehetett, ahogy becsapódik utána a kertkapu. A hintaágy lengett, mintha ülne benne valaki.

És éjjel újra megérezte maga mellett Rókafej testét, ahogy hozzásimul, de most nem a vágy öntötte el, hanem a kétségbeesés, hogy hiába volt a vízipipa, a rózsaízű dohány, az ylang-ylang olaj és a tömjénillatú füstölő, a vágás körben a nyakán és a piros fonál. „Takarodj! – üvöltötte. – Nem akarlak többet, nem érted?” Most szólt hozzá először. Rókafej felnevetett kurtán, gúnyosan, és újra hozzásimult. Forró volt a teste, mint mindig, de szeretője most megpróbálta ellökni magától. Birkózni kezdtek az ágyon. Rókafej hihetetlenül erős volt, hol ő gyűrte maga alá szeretőjét, hol az került fölülre. A fogai szeretője arca előtt csattogtak. „Tudom, ki vagy – sziszegte Rókafej képébe –, rókaszellem vagy, és a lelkemet akarod, de én nem adom meg magam neked!”

Pirkadt már, mire sikerült kilöknie Rókafejet az ágyból. Akkor az eltűnt nyomtalanul, csak a vörös szőrszálak maradtak a párnán a dulakodás nyomaként.

Remegő lábakkal támolygott ki a fürdőszobába. Nem gyújtott villanyt. A vizelete egészségesen és sárgán csordogált elő, és ő sírva fakadt a megkönnyebbüléstől.

Még mindig gyenge volt, mikor kilépett a kertbe. Az erős szélben lengedező hintaágyat belepte a korai hó, és hirtelen olyan ébernek érezte magát, mint utoljára azon a késő tavaszi éjszakán. Felnevetett, gúnyosan, aztán kihozta a konyhából az aromatartó fémdobozt, és szórni kezdte a finomra őrölt kávét a novemberi szélbe. ❦

Jazz + Ő

GESZTI PÉTER

GYÉMÁNT LÁSZLÓ FESTMÉNYE

Nagyon izgult. Bizonytalanul belépett a stúdióba, hátrafogta a haját, és feltette a fejhallgatót. Kért egy kis hangerőt még magából. Magnó indult, gomb felpirosolott. Ahogy elkezdte énekelni a *Csepp a tengerben* első versszakát, egymásra néztünk *Déssel*. Tudtuk, hogy Ő AZ. A hang, akit kerestünk. Ma sem tudom, honnan szólal meg, a torkából vagy valami régi, elfelejtett meséből. Selymek lobogása, fátylak lebbenése, be nem járt termek hívogató titkai bujkálnak benne. Énektanárok mumusa az ilyen hang. Nem lehet úgy csiszolni, köszörülni, ahogy a rutin szereti mátrixba rendezni a dolgokat. Hagyni kell élni, mert úgy talál magára.

A *Jazz +AZ* együttesben három „kishúgom" volt. *Kozma Orsi, Behumi Dóri* és *Eszter*. A *Váczi*. Más szóval: egy energiagombóc, egy nőerőmű és egy kis hercegnő. Utóbbi sokszor nem tudta magáról, hogy az. Sőt, hogy királynő is lehet. Nem tudta, nem hitte, nem akarta? Pedig ahogy koncertjeink egy-egy pillanatában egyedül maradt a fénykörben, és merte beleképzelni magát abba a világba, ahová a hangja elvitte, mintha érezte volna a koronát a fején. Én legalábbis láttam, ahogy megcsillan.

Szünet.

Hét év.

Lemezbemutató egy trendi bárban. Eszter énekel. A saját zenekarával, a saját dalait, a saját dalszövegeivel. Hallgatom, figyelem, ízlelgetem. Ötcsillagos finomság egy háromcsillagos ízlésű korban. Bonbon a menzán. Suttogás a viharban. Ez benne a jó. Csak az érzi meg, akinek kifinomult dobhártyája van. Öröm látni az egykori „kishúgot", amint felemeli fejét az öntudat, és saját világát sajátos lírába öltözteti. Most már nem csak énekel ez a hang, most már megszólal a benne lakó személyiség. Kinyílik, mint a mesekönyv, és kilép rajta a királylány, akinek már van tudása saját magáról. És van benne bátorság, hogy ezt el is mesélje nekünk. Bájos szövegek, szenzuális szerelemforgácsok – finom kis jazz koktélba keverve. A jazz+Ő.

Ez a tavasz róla szól Budapesten.

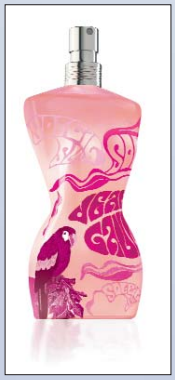

Jean Paul GAULTIER

Tavaszi

Ma Dame, Classique és Le Male ragyogó frissességükkel egész nyáron át vitathatatlan sztárok lesznek.
Sokszínű papagájok, zöld flamingók, paradicsommadarak és színes pónik teszik még élettelibbé ezt a ragyogó nyári kollekciót, amely könnyed, frissítő és a szezonnak megfelelően játékos. Mindegyik darabja egy, az ismert illatokból kiinduló intermezzo.

MA DAME Eau Fraiche
A lágy, virágos illatot pikáns narancs, egy leheletnyi gránátalma, a málna és a rózsaszín grépfruit teszi nyáriasan frissé.

CLASSIQUE Summer Fragrance
(alkoholmentes)
A rózsa, a narancsvirág mellett a szicíliai citrom, az arab jázmin, az ylang-ylang, a gyöngyvirág és a fehér írisz egész csokra teszi gazdagabbá az illatot, melyet a pézsma és borostyán kerekít harmonikus egésszé.

LE MALE Stimulating Summer Fragrance
Az illat mentával, ginzenggel és gyömbérpárlattal átszőtt, energizáló illatkoktélt alkot.

MANDARINA DUCK
pure black

Új illatot vezet be a férfiak számára. Minimalista, elegáns, sötét, karakteres illat, amely mégse zavaróan hangsúlyos.
Az illatösszetevő az indiai bors, a sziporkázó bergamot és a mediterrán mandarin mellett a tahiti gardénia és a narancsvirág, valamint az érzékiséget és melegséget adó szantálfa, cédrus és fuvallatnyi madagaszkári vanília.

Kiegészítői: **After Shave • Balzsam • Tusfürdő • Deo Spray**

AZZARO
TWIN

Új férfi és női illatpár

Egyszerre nőies és férfias.
Fekete és fehér. Yin és yang.
Krémes, elegáns, érzékeny és izgató.

A férfiillat rendkívül csábító.
Szikrázó bergamot, egy gondolatnyi zöld alma, mandarin és egy csepp víz, édes mandulaburokba zárva.
Élénk felütés a sziporkázó patchouli és szerecsendió páros, valamint a rózsafa és szantálfa izgalmas kettőse előtt.

A női illat egy fehér angyal. A finom rózsa és a leheletnyi, élénk barack illatjegyek üdén lejtenek táncot a bőrön, míg a mandulavirág és az írisz rejtélyes akkordjai puhán lengik be azt.
Szexi alapillat, amelyet krémes pézsma harmóniák uralnak, a többi illatjeggyel együtt finom rózsafa-hatást eredményezve.

Az üvegek a végtelen egyszerűséget testesítik meg, tapintásuk tökéletesen sima.
A fehér és fekete színek, valamint a vonalvezetés dinamikája teszi a termékeket a legkiegyensúlyozottabb párossá. A fekete az elegancia szinonimája, a fehér a kecsességé.

illatújdonságok

Salvatore Ferragamo

incanto bliss

Az incanto bliss vidám, túláradó, üde gyümölcsös-virágos illat egy egyedülálló üvegdekorációban.
Az üvegen belül egy víz alatti fantáziavilág kel életre, buborékokkal, tengeri csillagokkal, korallokkal és képzeletbeli lényekkel.
Az alma nektáros illata beleolvad a friss frézia, a sziporkázó tavirózsa, az ellenállhatatlan pézsma, a finom szantálfa és cédrusfa harmóniájába.

MAX MARA LE PARFUM
ZESTE & MUSC

Friss, üde illat a dinamikus és sugárzó nők számára. Ellenállhatatlan frissessége a tiszta ragyogás pillanatát biztosítja.
Egy illat, melyet a Le Parfum friss fejillata, a rá jellemző pézsmás bergamot, szerecsendió és a lime inspirált.
Az üveg tejes-fehér színárnyalatot kapott, az oldalára minden üvegnél kézi eljárással elefántcsontszínű szatén szalagot helyeztek, a friss, mégis elegánst hatásért.

NINA RICCI

A NINA RICCI Love Apple egy különlegesen csillogó, ragyogó Granny Smith almává alakult, felfrissítve a lédús licsi zamatával.
Ez a vidám és ízletes párosítás hamar rátalált a cseresznyevirág lédús ölelésére az ínycsiklandozó mandula jegyeivel.
A szinte függést okozó, édeskés illat beburkolózott a lágy pézsma, a puha fehér cédrusfa és az almafa harmóniájába.
Az üveg gömbölyű, mint ez a gyönyörű alma, zöld és fényes rózsaszín, amely pompásan ragyog a nap fényében.

Nina Ricci
L'Air du Printemps

Az új kompozíció egy friss, púderes, csábítóan virágos illat. Könnyed, élénk, légiesen friss kompozíció.
Az illet kibontakozásakor a ropogós körte esszenciája párosul az elbűvölő citrommal, meghintve rózsával, jázminnal és egy csipetnyi fűszeres szegfűszeggel. A nyár jegyeit a bársonyos és érzéki frangipani virág hangsúlyozza ki. Az indiai jázmin narancsvirágra emlékeztető jegyei kölcsönöznek eredetiséget az illatnak.

Egy csepp gyönyör

Szabó G. László

Nagy szemű, riadt madárka volt, amikor tizenkilenc évesen, kétszáz lány közül *Tony Richardson* őt szemelte ki az *Egy csepp méz* főszerepére. El is játssza, hogy nézett ki akkoriban. Humora, önirónia repíti a rögtönzött one women showban. Felpattan az asztaltól egy búsan komoran folydogáló patak partján, Karlsbad szívében, és ott, a kávézó teraszán lenyom egy fergeteges magánszámot. Önmaga karikatúráját láttatja könyörtelen őszinteséggel. Egyenesre vasalt, dús, szőke haját egyetlen fejrázással napszítta boglyává változtatja, szemét kidülleszti, karját mint egy sérült kaucsukbaba lengeti, hátát begörbíti, vállát leengedi, és csak néz, bámul a semmibe.

Rita Tushingham. A hatvanas évek brit filmiskolájának emblematikus színésznője, az angol free cinema egyik legemlékezetesebb figurája, az egyetemes filmművészet immár kultikus alakja. Egy hétköznapi, fanyar bájával azonnal megszerethető, nagy lángon égő asszonyka, aki csak távolról tűnik törékenynek, ám ahogy a szem „rázummol", azonnal észreveszi: még most, jóval túl a hatvanon is csupa szív, csupa lendület, csupa energia. Vagyis az angol hűvösség tökéletes ellenpéldája.

*

Másfél órás történet egy megesett lányról, „hideg vers" a málló tűzfalon. Trükkök, hamis hangok, olcsó fordulatok nélkül. Egy csepp méz. Csak egyetlen csepp. Egy fekete matróz fehér méze. Könnyűvérű, kis pénzzel és nagy ígéretekkel megvehető anya, albérletek sora, két koffer és egy kalitkába zárt madár. Ez utóbbi ő maga. *Jo*, mint *Josephine*, a csúnyácska, de szerethető, lélekben teljesen elhanyagolt cipőbolti eladó. Önző anyjától nem sok jót kap, első szerelmétől, a néger matróztól, aki ügyes hajószakácsként őt is „megfőzi", legalább néhány csókot, pár éjszakára szóló forró ölelést, és már el is tűnik a tengeren. Marad a gyűrű, amelyet tőle kapott, és a gyerek, aki szintén az ő „ajándéka". Nyomorúságos körülmények között, máról holnapra él a lány, szabad életének menthetetlen foglya. Egyetlen embert izgat a sorsa: *Joffreyt*, a meleg fiút, akivel a cipőboltban ismerkedett meg, s most összeköltözött vele. Ír bolond a fiú, de legalább szereti őt. Testvérként, feltétel nélkül. De ez a kapcsolat sem tart(hat) sokáig. Jo anyja visszatér, és zsarnokságával elűzi a fiút, lányát pedig visszataszítja oda, abba a kisszerű életbe, ahonnan fél lábbal már kilépett, s nem biztos, hogy lesz ereje újra kitörni.

*

Jo, a lepukkant manchesteri iparnegyed „ázott verebe" Rita Tushingham első filmszerepe volt. Ezt megelőzően színpadon játszott. Előbb Liverpoolban, aztán Londonban, ahol *Arnold Wesker* darabjában, *A konyhában* és *Ann Jellicoe* vígjátékában, *A trükkben* istenítették. Ekkor fedezte fel Tony Richardson, aki a lázadó, önmagukkal és a világgal elégedetlen hősök nem kis csapatát mutatta meg a világnak. A nagy szemű és nyíltszívű lányban azt találta meg, amit előtte, a százkilencvenkilenc esélyes közül egyikben sem. A lehető leghétköznapibb egyszerűséget. Az Egy csepp méz azonban Rita Tushingham pályáján is mérföldkő lett: Jo után az északi iparvidék összes hasonló nőalakját ő kapta. Jellegzetes figurája lett egy tucat hasonló történetnek, a szánni való, elesett, szeretetre éhes, megtiport és megalázott lányok egész sorát játszotta el, elég ha csak *A bőrkabátos fiúkra, A zöld szemű lányra, A csábítás trükkjére* vagy a *Szoba-konyhára* gondolunk. Kivételt talán csak a *Zsivágó doktor* és a *Csapda* jelentett. Előbbiben a *Julie Christie* alakította hősnő lányát formálta meg, utóbbiban a néma szolgálólányt. Mindig tudta, mi a neki való szerep. Nem tévedett. Tekintélyét is elsősorban igényességének, határozottságának és céltudatosságának köszönheti.

„Rólam mindenki azt állította a családban, hogy én már gyerekként is felnőtt módjára gondolkoztam."

Bátor filmben kezdett, mondom neki, miután visszatérünk az Egy csepp mézhez. A hatvanas évek legelején még nem volt vissza-visszatérő témája az angol filmnek a gyermekét egyedül nevelő, fiatalkorú anya, és végképp nem egy zárt világú, meleg fiú útja.

„Igaza van, Tony Richardson valóban bátor rendező volt. A lázadás mindig bátorsággal jár. Nekem könnyű dolgom volt: Jo szerepéhez csak a naivságomra és az ártatlanságomra volt szüksége. Liverpoolból utaztam Londonba, és pillanatok alatt beleszerettem a kamerába. Jó helyen voltam jó időben. Egészen addig ugyanis azt hittem, színpadi színésznőnek születtem. Tévedtem. A film sokkal nagyobb szerelem lett az életemben. 1962-ben, amikor megérkeztem Londonba, valósággal elszédített a város. Minden érdekelt, mindenre kíváncsi voltam. Csak most, hogy visszagondolok, döbbenek rá, hogy micsoda idők voltak azok. Az ötvenes évek fekete-fehér képe után csupa szín, csupa kaland, csupa lüktetés. Mintha egy izgalmas képregény lapjain látnám magamat. Filmben, színházban, zenében, képzőművészetben azóta sem történt annyi ér-

dekes, mint akkor. De A bőrkabátos fiúk is kultuszfilm lett. A motorbiciklis srácoktól még ma is rengeteg levelet kapok, az a film még most is bent él a köztudatban."

Nem furcsa, hogy még ma is sokan a hatvanas évek idolját látják-keresik önben, miközben legutóbbi filmjében, a *Nicolas Roeg* rendezte *Puffballban* az okkult tudományok idős megszállottját játssza?

Ruta Tushingham kacag egy nagyot.

„Ugyan! Kíváncsi lennék, mit mondana, ha otthon, a saját környezetemben látna. A gyerekeimmel vagy a kutyáimmal a kertben. Nehogy azt gondolja, hogy reggel, amikor a fogamat mosom, az jár a fejemben, hogy istenem, én milyen híres vagyok! Ha itt tartanék, az már nagyon rossz lenne. Azt jelezné, hogy már nálam sincs minden rendben."

GYARMATHY LÍVIA ÉS RITA TUSHINGHAM A CSALÁS GYÖNYÖRE FORGATÁSÁN FOTÓ: BARCZA ZSOLT

És a díjjal, a Golden Globe-bal, amelyet annak idején az Egy csepp mézért kapott, minden rendben? – jut eszembe.

„Az már sosem lesz rendben. Tehát tud róla… Igen, darabokra törött. Szép történet. Nem lehettem jelen a díjátadón, mert egyszerűen elfelejtettek meghívni. Van ilyen. Megjegyzem: ez is csak velem eshet meg. Mindegy. A díjat aztán utánam küldték, csak éppen apró darabokra törve. Én meg azóta sem ragasztottam össze…"

*

Rendszerváltás, vadkapitalizmus Magyarországon, *A csalás gyönyöre. Gyarmathy Lívia* filmje 1992-ből. Kétféle csalás egy válás tükrében: a magánéletbeli, amelyet áldozatként vagy elkövetőként él meg az ember, és a politikai változásokkal járó csalás, amely már a fordulat első pillanatától fogva érzékelhető. Rita Tushingham egy ügyvédnőt játszik a filmben.

„Én is az Egy csepp mézben szerettem meg őt – meséli Gyarmathy Lívia. – Ebben az elképesztően szép filmben, amelyet főiskolás koromban láttam először. Szeretetteljes iróniájával, groteszkségével, a figurák emberi kezelésével fogott meg és azzal, hogy a kegyetlenségeit is megmutató európai világról adott igaz képet. Nem látszatproblémákra, hanem mély emberi történetekre épült, Rita pedig egészen kiváló benne. Ő ugyanis nem egy kitenyésztett filmszínész, akiből sztárt faragtak, és tudja, mikor milyen ruhát kell felvenni, hogyan kell mozogni, viselkedni, ő olyan, mint egy mezei virág. Valaki megtalálta, és azt mondta: nekem ez kell a csokorba.

Személyesen 1990-ben, a berlini fesztiválon találkoztam vele először. Engem a *Faludyról* forgatott *Recsk* révén hívtak meg a zsűribe, őt pedig a színészi kvalitásai miatt. Gyorsan összebarátkoztunk, mert amikor minősíteni kellett a filmeket, kiderült, hogy hasonló az ízlésünk, a gondolkodásunk. Ez indított el köztünk egy olyan kapcsolatot, hogy megkérdeztem tőle: volna-e kedve eljönni hozzám játszani, ha filmet rendezek. Azt felelte, hogy igen. Kelet-Európában akkor történt meg a teljes rendszerváltás, *Pacsirták cérnaszálon* című alkotásáért *Jirí Menzelnek* ítéltük a fődíjat, és ott volt Rita, a nagyszerű angol színésznő, akiről tudtam: neki komoly szerep kell, számára nem elég, ha csak jelen van egy filmben. Neki gondolat kell, mindegy, hogy drámába vagy komédiába oltva, csak értelme legyen.

A forgatókönyvre pozitívan reagált, de előre tudni akarta, hová fog jönni. Okos nő. Írt nekem egy levelet, hogy éppen errefelé jár Európában, és nagyon szívesen eltöltene pár napot Magyarországon, hogy lássa, mi a helyzet. Én tudtam, hogy egyszerűen tesztelni akarja a környezetet, az embereket, de mert kellemes benyomásokat szerzett, várta a forgatás kezdetét. Szerintem Angliában sem dobálják agyon értékes szerepekkel a színészeket, az is elég nehéz világ. Mi viszont, miután elfogadta az ajánlatunkat, ráigazítottuk a szerepet. Az ügyvédnőnek, akit ő játszik a filmben, szeretője van. Annak viszont három gyereke, és nem tudja, nem akarja otthagyni a családját. Megpróbálja összeegyeztetni az összeegyeztethetetlent. Itt is maradni, meg ott is. Rita intelligens, érzékeny színésznő, neki egyáltalán nem okoz gondot egy figura megteremtése. Egyszerűen jön, folyik, ömlik belőle. Hogy ő ezt hogyan csinálja, azt én nem tudom, mert nem beszéltünk róla, kevés szóból is megértettük egymást. Csak azt tudom, hogy elég sajátos iróniája van. Néha meg kellett vele küzdeni, hiszen a filmben egyfajta kelet-európai, sőt, magyarországi humor kellett, ő pedig egy stilizáltabb humort képviselt. Nekem ezt meg kellett oldanom, hiszen ez a humor a magyar politikát is érintette. Másfél évvel a rendszerváltás után már kialakult a kép, hogy milyenek is ezek a képviselők, meg hogy milyen önmutogatás és hazudozás folyik a társadalomban. Rita szerencsére ráérzett, hogy mit várok tőle. A csalás gyönyöre aztán a londoni fesztiválra is eljutott, én viszont nem. A budapesti bemutató óta nem is találkoztunk, mindkettőnk útja másfele ment, de azt hiszem, így is eleget tudunk egymásról. Rita gyakran küld életjelet magáról, nekem ez már több energiámba kerül."

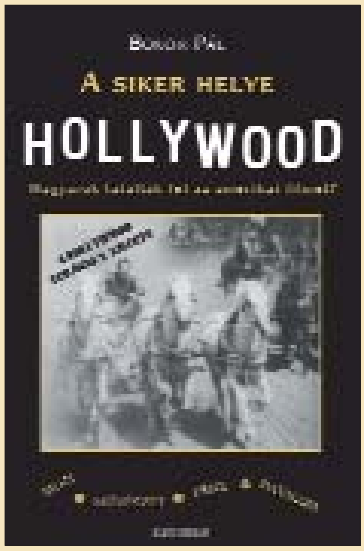

ATLANTIC PRESS KIADÓ

BOKOR PÁL: A SIKER HELYE HOLLYWOOD

Hollywood – varázsige vagy szitokszó? És az amerikai film? Művészet, üzlet vagy kulturális aberráció? Gyakori kérdések ezek.

A ricsei születésű Adolph Zukortól és a tolcsvai William Foxtól a modern amerikai sikergyárosokig és Rupert Murdochig peregforog a nagy stúdiók regényes története, az amerikai film világának műhelytitkai. Németek vagy magyarok alapították a filmbirodalmat? Mi az igazság a hollywoodi producerek kicsapongó életmódjáról és szerény értelmi képességeiről? Születhet-e művészi film az álomgyári futószalagokon?

Bokor Pál eredetileg újságíró, de íróként és műfordítóként is több művet jegyez. Rendezett dokumentumfilmeket, majd játékfilmek producere lett, eközben forgatókönyveket írt. A siker helye Hollywood az amerikai filmről készülő trilógiájának második kötete, A siker neve Oscar folytatása.

„És ha ez a könyv nem is élménybeszámoló, azért van okom bízni abban, hogy személyes tapasztalataim és olvasmányaim segítenek átláthatóbbá tenni az álombirodalmat…"

Argumentum

BITÓ LÁSZLÓ: ÁLDOTT VAGY, KÁIN

Ebben a bibliai korban játszódó családregényben az anyátlanul és embertársak nélkül, testvérekként felnőtt, a Kert Urát teremtőjükként istenítő Ádámon, Éván és fiaik tragédiáján keresztül élesebben láthatjuk a felnövekedés és a serdülés, a szerepváltás életünkben és gyermekeink életében még mindig jelenlévő bizonytalanságait, gyötrelmeit. Éva vajúdásának fájdalmait megsokszorozza, hogy nem tudhatja, miként jöhet ki hatalmasra duzzadt hasából a magzata. És azt sem, hogy meddig mehet el a fiával játszadozó anya. Évának magától kell rájönnie: nincs rendjén, hogy magához engedi a serdülő Káint. Másodszülöttjétől, Ábeltől már megtagadja magát, és ez vezet a tragédiához…

Valóban Isten volt a Kert Ura, aki védelmébe vette a testvérgyilkost? Nem elég kimondani, hogy nem lehetett úgy, ahogy írva vagyon. Az évezredeken át bennünk élő mesét nem lehet egyszerűen semmisnek nyilvánítani. Csak helyettesíteni lehet. „Ellenmesével" – ahogy Heller Ágnes nevezi a regényt.

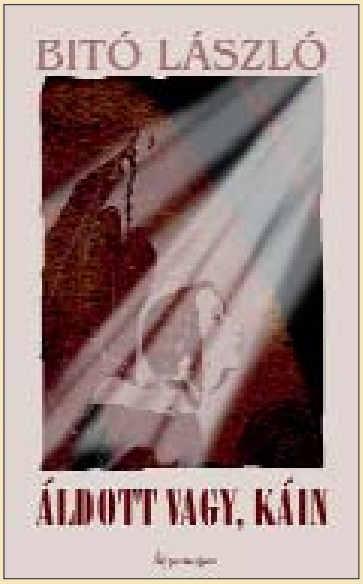

Boom & Brass Restaurant a Vörösmarty téren

KARINTHY MÁRTON

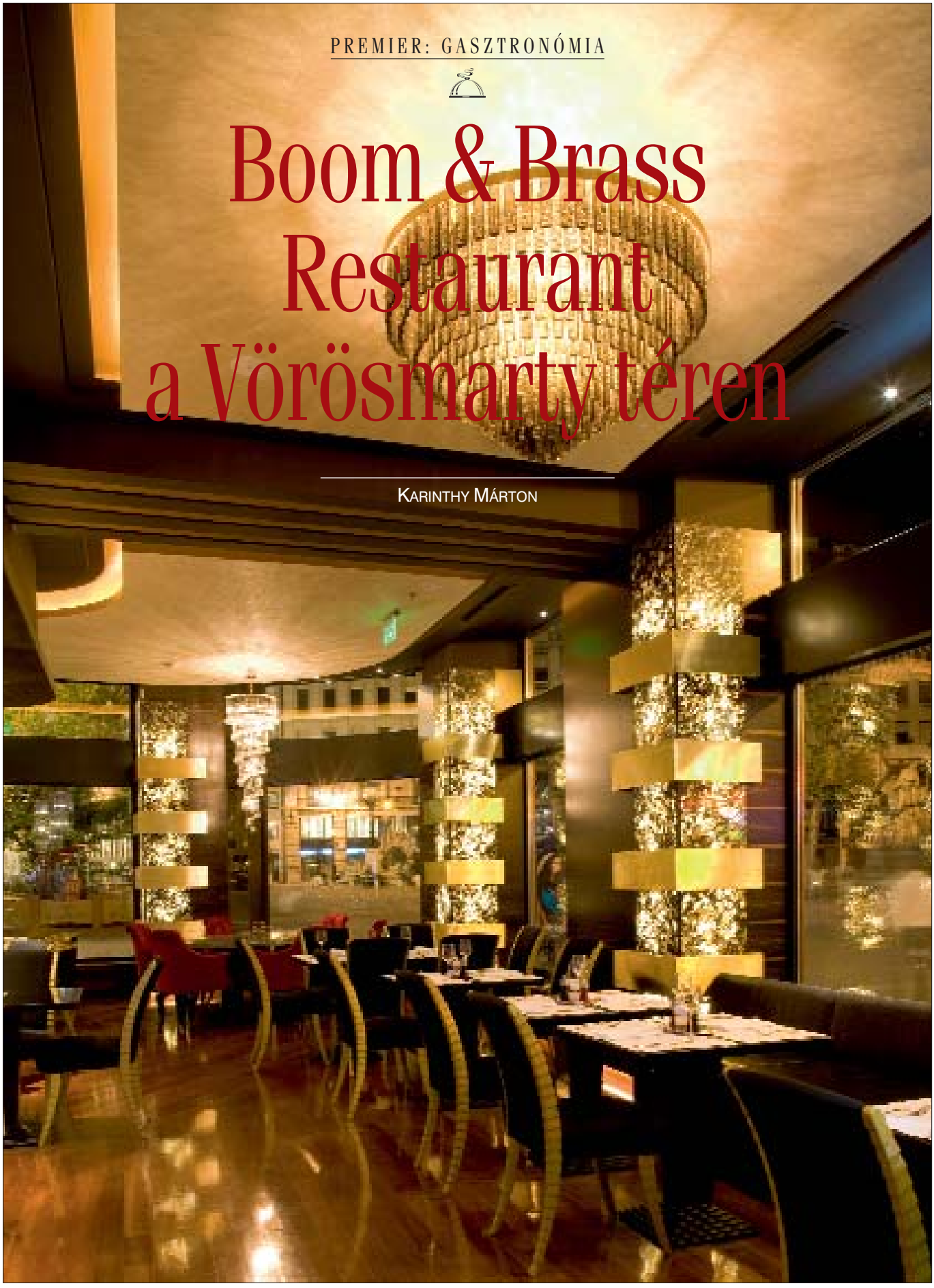

Vörösmarty Mihállyal az elmúlt évek alatt harmadszor hoz össze a szerencsém. Más-más évszakban. A Gerbeaud felé menet még fázósan húzta össze a kabátját a hideg téli estén. Az Onyx étterembe tartva utcai zenészek dallamaira búsongott. Most, hogy a Boom & Brass Restaurant felé közeledve ismét elballagok hatalmas, ülő alakja alatt, ismerősként kacsint, cinkosan.

A Zserbó most épp zárni készül. A kaszinók villogó fényei ellenére este nyolc körül szinte kihaltnak tűnik a Vörösmarty tér. Hiába vagyunk a Belváros szívében, a környék éttermekben nem túl jól ellátott. Pedig a Váci utca túlsó oldala, a Nagyvásárcsarnok körül tele van vendéglátó helyekkel.

Árva a tér, nincs kacagás. A rendszerváltás környékén hirtelen meglódult gasztronómiai fellendülés, talán a gazdasági recesszió gyomorba vágó mellékhatásaként, mára jócskán visszaesett. Az étterembe járó volt középréteg épp most csúszik lefelé. Rajtunk – már az étekcsinálókon és az ínyenceken – is múlik, hagyjuk-e, hogy így legyen!

Az ultramodernné varázsolt volt Elizélt Palotával szemközti Boom & Brass Restaurant hatalmas tükörab-

lakain e nehezülő időkben is tündöklő fény árad szét a kora tavaszi Vörösmarty térre. Vendéglőnk helyén, e hangulatos sarkon már a háború előtt is forgalmas irodák, üzletek, sőt, egy kávéház is működött. Nem véletlen, hogy a régi Capitaly társasjátékban a Dorottya utca sarok volt az elérhető legdrágább nyeremény. Az emeleteket később a Belkereskedelmi Minisztérium foglalta el. Amint belépünk a volt Malév-irodából teljesen felújított, átalakított, szellősen tágas, ám mégis barátságosan tagolt helyiségbe, szívünk fagya is felenged kissé.

A berendezés pazar eleganciát sugároz. *Cavalli*-csillárok lógnak. Csupa kézimunka. A csavart *Swarovski*- üvegkristályok fémvillákban végződnek. A falakon eredeti terméskő ornamentikák.

Miután leülünk egy tágas, gyönyörűen díszített asztalhoz a kétoldali panorámás ablakok fókuszában, a figyelmes kiszolgáló személyzet fokozásaként azonnal mellettünk terem a hely főnöke és szelleme, *Dino,* alias *Albert Tamás,* egy nagyon barátságos és kedves tekintetű, minden ízében vendéglátó szakember. Nyitó kérdéseimre, miszerint mikortól vezeti az éttermet, mik a hely kilátásai, lelki szemei előtt látja-e már a hűvös, üres tér nyári csúcsforgalmát és más szokványosnak tűnő, itt mégis a lényeget érintő tárgyban, nyugodt mesélésbe kezd. Pályája '85-ben Erzsébetről indult, egy kocsmából. Évekig szakácskodott a Margitszigeti Nagyszálló sörözőjében. Már vagy tizenöt étterem létrehozásában, megtervezésében működött közre, köztük minimum három Leroy, a többi: Donatella's, Kyoto, Bob. Saját üzletből ez a második. Beruházói kérték arra, hogy álmodjon meg velük együtt egy új éttermet a Vörösmartyra, és aztán üzemeltesse is. A tervezés két hónapos izgalmas időszakából *Csavarga Rózsa* belsőépítész alkotásáért a leghálásabb. A kiürült irodából nyolcvanöt nap alatt varázsoltak éttermet.

2008 májusban nyitottak. Még érezni a frissesség pezsdítő illatát és szellemi izgalmát. Evés előtti kvaterkánk elkalandozik vendéglátónk éttermi előéletére, vendéglátói ars poeticájára, a médiák(ok) gasztronómiai érdeklődést is ébresztő és jóllakató vacsoracsatáira és más felettébb érdekfeszítő témákra is. Utóbbiakról mai vacsoránk atyjának határozott a véleménye. Szerinte a tévék gasztro-műsorai, legyenek gagyik vagy felszínesek akár, kifejezetten használnak az elárvulóban lévő vendéglők forgalmának, és régi rangjuk visszaállítását is elősegítik. Hiányolja viszont a tévék kínálatából a mindennapi magyar gasztrosztárocskák mellett, vagy inkább helyettük, a vendéglátás valódi világsztárjait. Olyanokat, mint például *Jamie Oliver* és mások, akik már személyiségük hitelességével is emelik a főztjük színvonalát. Nézőik szemléletének pedig kifejezetten jót tesz a vendéglátás világklasszisaiból áradó örök nyitottság és megújulni tudás.(Mesélőnkből is, állapítom meg.) Ugyanilyen fontos lenne magyar szakácsaink gyakoribb szereplése világversenyeken és más gasztronómiai eseményeken, amelyek a mai szponzorhiányos időkben szinte ritkaságszámba mennek. A szakma leglelkesebbjei ugyanis a maguk számlájára utaznak, csakis a szakácsművészet iránti imádatuk lelkesedésétől hevülten. Nem jól van ez így, állítja, változtatni kellene ezen! Egy magyar szakács nemzeti megbecsültsége és támogatása össze sem vethető egy malajziai vagy egy japán szakácséval, akinek a helyzeti előnye folytán sokszorosan nagyobb az esélye egy világkarrierre, mint magyar kollegájának. Házigazdánk szomorúnak látja a magyar szakácsok mai lehetőségeit. Ahogy az egész nyomorúságos hazai gasztro-helyzet sincs igazán a helyén, búslakodunk...

Egy levegővételnyi időm marad csupán, hogy belássam: vendéglátónk minden szavából a szakember aggodalma és határtalan szakmaszeretete sugárzik. És ez meglátszik egész vendéglője csinos külsején, bensőséges hangulatán, precíz és gördülékeny működésén is. Egész esténk szakszerűségén.

A konyha éjjel ½1-ig várja a rendelést az éjszaka vándoraitól. Addig ne-

künk is jut elég idő végezni azzal a sok földi jóval, amit – a helyi ízek keresztmetszeteként – végig fogunk kóstolni. Az étlap választékának felét a nemzetközi konyha ismertebb remekei, a másik felét pedig a magyar specialitások képezik. A konyha különleges kapcsolatot ápol a Magyar Íz Múzeum Alapítvánnyal, amely a magyar ízek és a magyar technikák őrzésének nemes célját tekinti hivatásának. Kolbásztöltéstől a szalámi-készítésig, a disznósajt ősi ízéig minden hagyományosan magyar.

Az ősi magyaros ízeket a legmodernebb souvid technikával állítják elő. Magyar felfedezésű, alacsony

hőmérsékletű vákuum-főzésről van szó. Ez az eljárás nemcsak az ételben hagyja, de egyenesen visszapréseli, robbanó töltetté teszi az étek összes hasznosítható, ősi aromáját. A lényeg az étel nedvességtartalmának megőrzése, elpárolgásának megakadályozása. A módszer világkarrier előtt áll. Az ízek múzeuma rég elfeledettnek hitt aromákat kelt új életre.

Mindezt alátámasztandó ízorgiaként jelenik meg az első előétel. Már a látvány is lenyűgöző. Szívem szerint csak nézném. Az illatok azonban magukhoz rántanak: *füstölt libamáj aszalt meggyel töltve, Bufala mozzarella paradicsommártással, rukkola-ágyon, melegen füstölt lazac borskéregben, ribizlizselével.*

Pedig ekkor még nem is tudtam, hogy a Magyar Íz Múzeum Alapítvány kínálatát a második előétel hordozza. Mintha valódi múzeumban járnék. Egy íz-adatbankban. Ám mumifikált ízpárlatok helyett valódi, élő ízcsodák várják a múzeumlátogatót: *tepertő-májkrém, felgyői vastag kolbász, libamáj, házi körözött, felgyői fehér szalámi, kulacsos szalámi, friss zöldségek.*

Az íz-múzeum fáradalmait még ki sem heverhettük, máris érkezik a harmadik előételnek tekinthető csodás illatú és állagú halízelítőnk (kis tálkákon tálalva hozzá a kiegészítők): *fogas roston, zalai rákraguval, újburgonyával, harcsa-kalács morzsában sütve, piszkemártással, rákpörkölt kaprostúrós soufflével.*

A színek orgiája az egész. Úgy jóllakunk a „halfalatkákkal", mint a duda. Főszerkesztő evőpartneremmel mégis könnyűnek érezzük magunkat. Ezeknek az előételeknek épp ez a varázsuk. Szinte lebegnek az éter és a valóság között. Az istenek eledelét, nektárt és ambróziát, könnyed eleganciát hordoznak. Mintha nem is tömtük volna élvezettel magunkba őket, úgy csusszannak le a torkunkon. Csak a gyomrunkon érezzük, mennyire kiadós és tartalmas étkek. És akkor a hústálról még szó sem volt. Pedig az is befutott, mint főétel és a hasunknak annyi lett: *steak gorgonzolamártással, koktélparadicsommal, sült gnocchival, steak Budapest libamájjal, rácsos burgonyával, mediterrán zöldségekkel, borjúborda Orloff módra, körte confittal, borjúpofa rozmaringos paradicsom-glace-ban, vargányával, újburgonyával.*

Mindehhez remek borok jártak: *Gere – Cabernet Sauvignon Barrique 2005/6, Vylyan – Villányi rosé 2008, Villa Branca – Bellarco chianti Classico 2005.*

Közben mellénk ül a hely tulajdonosa, *Nemes László,* egy másik nagyon barátságos szakember. Szemében különös tűzzel mesél szenvedélyéről, a szakácsművészetről. Arról, hogy már negyedikes általános iskolás korától kezdve a hivatására készült. Az édesség alatt azt is megtudjuk házigazdánktól, hogy úgy érzi, a Boom & Brass étterem valóra váltotta élete nagy álmát. Mi pedig, akik élvezői voltunk mindezen finomságoknak, amelyek a két főnök álmából fakadtak, a csodás hely csodás ízeinek álombeli tájaira jutottunk. Ó, ha minden álom ilyen könnyednek és megvalósíthatónak bizonyulna az életben, sóhajtom, miközben az édes csodáknak a nyakára hágok: *somlói galuska csokoládé glaceszal, fehér csokoládétorta eperrel, flódni-rétes mandula mousse-szal.*

Az utolsó döfést valószínűleg a habkönnyű *csúsztatott palacsinta* adta meg.

Ekkora falánkságra mintha Vörösmarty is csóválná kissé a fejét odakünn.